

ÖZET BİLDİRİ KİTAPÇIĞI

www.dinegitimikongresi.com

Necmettin Erbakan Üniversitesi Yayınları:128

**3. ULUSLARARASI DİN EĞİTİMİ KONGRESİ
ÖZET BİLDİRİ KİTAPÇIĞI
13-15 MAYIS 2022**

Grafik & Tasarım

Büşra UYAR
Muhammed Sami TEKİN
Mustafa ALTINTEPE

E-ISBN

978-625-8080-29-2

Necmettin Erbakan Üniversitesi Yayınları
Yaka Mah. Yeni Meram Cad. Kasım Halife Sok.
No: 11/1 Meram / KONYA
0332 221 0 575 - www.neuyayin.com

Haziran, 2022

**Bu eser Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0
UluslararasıLisansı ile lisanslanmıştır.*

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-
NonCommercial 4.0 International License.*

**3. ULUSLARARASI DİN EĞİTİMİ
KONGRESİ
13-15 MAYIS 2022**

**3rd INTERNATIONAL CONGRESS ON RELIGIOUS
EDUCATION
13-15 MAY 2022**

Genel Information

Genel Bilgi

Ülkemizde din eğitimi alanında faaliyette bulunan akademisyenleri bir araya getirebilmek amacıyla 1997 yılından itibaren organize edilen koordinasyon toplantılarının 2015 yılında Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Eğitimi Anabilim Dalı tarafından düzenlenen toplantısında, koordinasyon toplantılarından akademik anlamda en üst düzeyde verim alınabilmesi için bir kongrenin tertip edilmesi görüşü ortaya çıkmıştır.

İlki 2017 yılında İstanbul Üniversitesi öncülüğünde Darıca'da, ikincisi 2018 yılında Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi öncülüğünde Antalya'da gerçekleştirilen Din Eğitimi Kongresi, ülkemizde Din Eğitimi anabilim dalında farklı konularda çalışmalarını sürdüren araştırmacılar arasında bir iletişim platformu oluşturma ve lisansüstü çalışma yapan araştırmacıları konunun uzmanlarıyla buluşturma noktasında önemli bir fonksiyon icra etmiştir.

Küresel salgının da araya girmesiyle uzunca bir süredir bir araya gelemeyen Din Eğitimi Anabilim dallarındaki akademisyenlerin ve alanda lisansüstü çalışma yapan araştırmacıların en üst düzeyde katılım sağlaması kongrenin temel amacının gerçekleşmesine hizmet edecektir.

Bu çerçevede 3. Uluslararası Din Eğitimi Kongresi; Necmettin Erbakan Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu İlahiyat Fakültesi Din Eğitimi Anabilim Dalı tarafından, Yüksek Din Eğitimi Programları Kalite Değerlendirme ve Akreditasyon Derneği (DEKAD), Türkiye İmam-Hatipliler Vakfı (TİMAV) ve Milli Eğitim Bakanlığı Din Öğretimi Genel Müdürlüğü işbirliğiyle 13-15 Mayıs 2022 tarihleri arasında Konya'da gerçekleştirilecektir. Din Eğitimi Anabilim Dalı Koordinasyon Toplantısı da aynı tarihte yapılacaktır.

Din eğitimi alanında çalışan lisansüstü öğrencilerin tezlerini tanıtan bir bildiri ile kongreye katılması mümkündür.

Kongre ve koordinasyon toplantısına ilişkin ayrıntılı bilgiler www.dinegitimikongresi.com adresinde yer almaktadır.

Partners of Organization

Destekleyen Kurumlar

DİN ÖĞRETİMİ
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

Boards & Committees

Kurullar ve Komiteler

ONUR KURULU

- Prof. Dr. Mahmut ÖZER (T.C. Milli Eğitim Bakanı)
Mehmet Nuri ERSOY (T.C. Kültür ve Turizm Bakanı)
Prof. Dr. Uğur ÜNAL (T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Genel Başkanı)
Prof. Dr. Cihad DEMİRLİ (T.C. Milli Eğitim Talim ve Terbiye Kurulu Başkanı)
Vahdettin ÖZKAN (Konya Valisi)
Uğur İbrahim ALTAY (Konya Büyükşehir Belediye Başkanı)
Prof. Dr. Matin AKSOY (Selçuk Üniversitesi Rektörü)
Prof. Dr. Ahmet ÇAMSARI (Mersin Üniversitesi Rektörü)
Prof. Dr. İsmail Hakkı DEMİRCİOĞLU (Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi Dekanı)
Ahmet PEKYATIRMACI (Selçuklu Belediye Başkanı)
Seyit Ali BÜYÜK (Konya İl Milli Eğitim Müdürü)
Abdüssettar YARAR (Konya İl Kültür ve Turizm Müdürü)
Nurettin KAYNAR (Silifke Ticaret ve Sanayi Odası Yönetim Kurulu Başkanı)

DÜZENLEME KURULU

- Prof. Dr. Muhiddin Okumuşlar (Necmettin Erbakan Üniversitesi)
Prof. Dr. Mustafa Tavukçuoğlu (Necmettin Erbakan Üniversitesi)
Prof. Dr. Nurullah Altaş (Marmara Üniversitesi)
Prof. Dr. İbrahim Turan (Ondokuz Mayıs Üniversitesi)
Prof. Dr. Ayşe Zişan Furat (İstanbul Üniversitesi)
Doç. Dr. H. Yusuf Acuner (Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi)
Doç. Dr. Bayramali Nazıroğlu (Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi)
Doç. Dr. Sümeyra Bilecik Karacan (Selçuk Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi M. Fatih Turanalp (Necmettin Erbakan Üniversitesi)
Arş. Gör. Dr. İrfan Erdoğan (Necmettin Erbakan Üniversitesi)
Öğr. Gör. Dr. Saadet İder (Necmettin Erbakan Üniversitesi)

BİLİM KURULU

- Prof. Dr. Abbas Çelik (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Abdurrahman Dodurgalı (Hakkari Üniversitesi)
Prof. Dr. Ahmet Koç (İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi)
Prof. Dr. Ayşe Zişan Furat (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. Bülent Çelikel (Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi)

- Prof. Dr. Cemal Tosun (*Ankara Üniversitesi*)
Prof. Dr. Cemil Oruç (*İnönü Üniversitesi*)
Prof. Dr. Eyüp Şimşek (*Atatürk Üniversitesi*)
Prof. Dr. Halit Ev (*Manisa Celal Bayar Üniversitesi*)
Prof. Dr. Hamit Er (*İstanbul Üniversitesi*)
Prof. Dr. Hüseyin Yılmaz (*Cumhuriyet Üniversitesi*)
Prof. Dr. İbrahim Turan (*Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi*)
Prof. Dr. İrfan Başkurt (*İstanbul Üniversitesi*)
Prof. Dr. İsmail Sağlam Bursa (*Uludağ Üniversitesi*)
Prof. Dr. M. Akif Kılavuz (*Uludağ Üniversitesi*)
Prof. Dr. M. Faruk Bayraktar (*Düzce Üniversitesi*)
Prof. Dr. M. Şevki Aydın (*Erciyes Üniversitesi*)
Prof. Dr. M. Zeki Aydın (*Selçuk Üniversitesi*)
Prof. Dr. Macid Yılmaz (*Hitit Üniversitesi*)
Prof. Dr. Mehmet Bahçekapılı (*Yalova Üniversitesi*)
Prof. Dr. Mehmet Emin Ay (*Bursa Uludağ Üniversitesi*)
Prof. Dr. Mehmet Kamil Coşkun (*Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi*)
Prof. Dr. Mehmet Korkmaz (*Erciyes Üniversitesi*)
Prof. Dr. Mevlüt Kaya (*Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi*)
Prof. Dr. Mizrap Polat (*Atatürk Üniversitesi*)
Prof. Dr. Mualla Selçuk (*Ankara Üniversitesi*)
Prof. Dr. Muhiddin Okumuşlar (*Necmettin Erbakan Üniversitesi*)
Prof. Dr. Mustafa Köylü (*Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi*)
Prof. Dr. Mustafa Tavukçuoğlu (*Necmettin Erbakan Üniversitesi*)
Prof. Dr. Mustafa Usta (*Marmara Üniversitesi*)
Prof. Dr. Nebahat Göçeri (*Sivas Cumhuriyet Üniversitesi*)
Prof. Dr. Nevzat Yaşar Aşıkoğlu (*Sivas Cumhuriyet Üniversitesi*)
Prof. Dr. Nurullah Altaş (*Marmara Üniversitesi*)
Prof. Dr. Osman Taştekin (*Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi*)
Prof. Dr. Ramazan Buyrukçu (*Süleyman Demirel Üniversitesi*)
Prof. Dr. Recep Kaymakcan
Prof. Dr. Recai Doğan (*Ankara Üniversitesi*)
Prof. Dr. Saadettin Özdemir (*Süleyman Demirel Üniversitesi*)
Prof. Dr. Suat Cebeci (*Yalova Üniversitesi*)
Prof. Dr. Süleyman Akyürek (*Erciyes Üniversitesi*)
Prof. Dr. Şakir Gözütok (*Yüzüncü Yıl Üniversitesi*)
Prof. Dr. Şuayip Özdemir (*Amasya Üniversitesi*)
Prof. Dr. Yıldız Kızılabdullah (*Ankara Üniversitesi*)
Prof. Dr. Yurdagül Mehmedoğlu (*Kıbrıs Sosyal Bilimler Üniversitesi*)
Prof. Dr. Yusuf Batar (*İnönü Üniversitesi*)
Prof. Dr. Zeki Salih Zengin (*Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi*)

Programme

Program

13.05.2022 CUMA Nezihat Keleşoğlu Konferans Salonu	
09.30-10.00	Kayıt
10.00-10.30	Açılış Protokol Konuşmaları
10.30-12.00	Açılış Konferansı: Prof. Dr. Cemal TOSUN Din Eğitimi Biliminin Temellendirilmesi Problemleri üzerine
12.00-14.30	Cuma Namazı Öğle Yemeği

13.05.2022 CUMA HÂDİMÎ SALONU Eğitim Tarihimizde Ahlak Tartışmaları Oturum Başkanı: Prof. Dr. Şakir GÖZÜTOK	
14.30-14.45	Farabi'de Ahlak Eğitiminin Teorik Olarak Uygulanabilirliği - Halil Çiftçi
14.45-15.00	Sâtı Bey'in "Kitaplar Arasında Terbiye ve Ahlak Meseleleri; Din ve Hayat" İsimli Makalesinin Din Eğitimi Bağlamında Değerlendirilmesi - Dr. Öğr. Üyesi Muhammet Mustafa Bayraktar
15.00-15.15	Âdâb-ı Muşeretin ve Eğitiminin Ahlaki Temeli - Doç. Dr. Sümeyra Bilecik Karacan
15.15-15.30	
15.30-15.45	Değerlendirme
15.45-16.00	KAHVE ARASI

13.05.2022 CUMA URMEVİ SALONU Özel Eğitim ve Dinî Danışmanlık Oturum Başkanı: Doç. Dr. Recep UÇAR	
14.30-14.45	Korunmaya Muhtaç Çocuklara Yönelik Yapılan Değerler Eğitimi Faaliyetlerinde Öğretim Programı Sorunu - Prof. Dr. Süleyman Akyürek, Kaşif Orhan
14.45-15.00	Zihinsel Engelli Bireylerde Din Eğitimi ve Problemleri - Gülsün Nur Ayçeken
15.00-15.15	Otizmlilerde Din Eğitiminde Yöntemler - Hilal Demir
15.15-15.30	
15.30-15.45	Değerlendirme
15.45-16.00	KAHVE ARASI

13.05.2022 CUMA HACİVEYİSZÂDE SALONU Dinî Yüksek Öğretim (Modern Öncesi ve Sonrası) Oturum Başkanı: Prof. Dr. Nevzat Yaşar AŞIKOĞLU	
14.30-14.45	Modern Öncesi Dönemde Ezher'de İlmi Hayat - Doç. Dr. Mustafa Mücahit
14.45-15.00	Yüksek İslam Enstitüleri Döneminde Bir Dönüşüm İdeali: "İslami İlimler Akademisi" (Ali Fuat Başgil ve Muhammed Hamidullah'ın Raporları Üzerinden Bir Değerlendirme) - Prof. Dr. Nurullah Altaş, Fatma Nur Kalkavan
15.00-15.15	İslam Medeniyetinin ve Düşünce Sisteminin Oluşmasında Önemli Katkıları Sağlayan Nizamiye Medreseleri - Mihriban Betül Öztürk
15.15-15.30	İslamcı Aydınların Rus Müslümanlarının Eğitimine Dair Görüş ve Önerileri (1908-1918) - Dr. Nesrin Aktaran
15.30-15.45	Değerlendirme
15.45-16.00	KAHVE ARASI

13.05.2022 CUMA EBU'L-VEFÂ SALONU Din, Devlet, Eğitim Oturma Başkanı: Prof. Dr. Mustafa TAVUKÇUOĞLU	
14.30-14.45	Batı Trakya'da Dini Yaşantı ve Din Hizmetleri - Dr. Öğr. Üyesi İrfan Sevinç
14.45-15.00	Mali'de Laiklik Anlayışı ve Din Eğitimiindeki Etkisi - Mahamadou Kamissoko
15.00-15.15	Malezya'da Din-Devlet İlişkisi Bağlamında Eğitim Sistemi - Sümeyye Güven
15.15-15.30	Almanya'da Devlet Destekli İmam Eğitimi - Meryem Özmen Yaylak
15.30-15.45	Değerlendirme
15.45-16.00	KAHVE ARASI

13.05.2022 CUMA HOCA FAKİH SALONU Sosyal Medyada Din ve Din Eğitimi Oturma Başkanı: Prof. Dr. İbrahim TURAN	
14.30-14.45	İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Dini İçerikli Sosyal Paylaşım Durumları ve Değer Yönelim İlişkisi - Doç. Dr. Ahmet Doğan
14.45-15.00	Sosyal Medyada Din Konusunda Sorulan Sorularla İlgili Bir De- ğer - Dr. Handan Yalvaç Arıcı
15.00-15.15	Dini İçerikli Youtube Kanallarının Din Eğitimi Açısından İnce- lenmesi - Ümmügülsüm Akkuş
15.15-15.30	Sosyal Medya Kullanımının Gençlerin Dini İnanç ve Davranış- larına Etkisi - Osman Varsak
15.30-15.45	Değerlendirme
15.45-16.00	KAHVE ARASI

13.05.2022 CUMA HÂMİD EFENDİ SALONU Din Eğitimi, Dindarlık ve Din Algısı Oturma Başkanı: Prof. Dr. Mehmet Zeki AYDIN	
14.30-14.45	Dindarlık Algısının Benlik Gelişimine Etkisi - Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Şengün
14.45-15.00	Anadolu İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinde Din Algısı - Dr. Yusuf Akbaş
15.00-15.15	Türkiye’de Gençlerin İnanç Yönelimleri ve Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Müfredatı (11. Sınıf) Üzerine Betimsel Bir Bakış - Arş. Gör. Yusuf Asım Söylemez
15.15-15.30	Öğretmenlere Göre Ortaöğretim Öğrencilerinin Ahiret İnanç Algısı - Abdulkadir Hira, Dr. Öğr. Üyesi Abdurrahman Hendek
15.30-15.45	Değerlendirme
15.45-16.00	KAHVE ARASI

13.05.2022 CUMA URMEVİ SALONU Din Eğitimi (Felsefesi Üzerine I) Oturma Başkanı: Prof. Dr. Recep KAYMAKCAN	
16.00-16.15	Din(î) Eğitimi(i) (Bilimi) Felsefesi(ne Giriş/im Yapma) (Yapma) İhtiyacı ve İmkânları Üzerine Soru(n)lar - Prof. Dr. Bayram Dalkılıç
16.15-16.30	Din Eğitimi ve ‘Belirsizlik Olgusu’: Din Eğitiminin Amaçları Açısından Bazı Değerlendirmeler - Dr. Öğr. Üyesi Fatih İpek
16.30-16.45	Din Eğitimi Figürünün Arketipsel Görünümleri - Arş. Gör. Dr. Mustafa Çetin
16.45-17.00	Türkiye’nin Din Eğitimi Felsefesini Konuşmanın İmkânı - Dr. Öğr. Üyesi Sabahattin Bala
17.00-17.15	Değerlendirme
17.15-17.30	KAHVE ARASI

13.05.2022 CUMA HÂDİMÎ SALONU Din Eğitimi (Felsefesi Üzerine II) Oturum Başkanı: Prof. Dr. Ayşe Zişan FURAT	
16.00-16.15	Din Eğitiminde Bilimsellik Ya da "Apatetik Yanılgı" - Prof. Dr. Şakir Gözütok
16.15-16.30	Bilgi Anlayışlarının Farklılaşması Din Eğitimi Etkiler mi? - Ümmet Ünüvar
16.30-16.45	Din Eğitiminin Amaçları ve Öz-Düzenleme Becerisi - Dr. Öğr. Üyesi Sümeyra Arıcan
16.45-17.00	Örtük Program ve Din Eğitimi Açısından Önemi - Arş. Gör. Mehmet Koyuncu
17.00-17.15	Değerlendirme
17.15-17.30	KAHVE ARASI

13.05.2022 CUMA EBU'L-VEFÂ SALONU Din Öğretiminde Program Geliştirme I Oturum Başkanı: Doç. Dr. Umut KAYA	
16.00-16.15	İlahiyat Programında Yer Alan Türk-İslam Sanatları Tarihi Dersinin Amaç İçerik Öğrenme Çıktıları ve Tarihsel Gelişimi Açısından Değerlendirilmesi - Dr. Öğr. Üyesi Saliha Bozer Bayraktar, Dr. Öğr. Üyesi Muhammet Mustafa Bayraktar
16.15-16.30	Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu "Peygamberimizin Hayatı" Dersinin Duyuşsal Kazanımları - Fatma Ergun
16.30-16.45	Din ve Değerler Alanı Seçmeli Derslerinin Din Okuryazarlığı Açısından İncelenmesi - Büşra Nur Kurt
16.45-17.00	
17.00-17.15	Değerlendirme
17.15-17.30	KAHVE ARASI

13.05.2022 CUMA HACİVEYİSZÂDE SALONU Din Öğretiminde Program Geliştirme II Oturum Başkanı: Doç. Dr. Umut KAYA	
16.00-16.15	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde “Çocuklar için Felsefe” Yaklaşımının Uygulanması - Arş. Gör. Dr. Ayşe Demirel Uçan
16.15-16.30	Eleştirel Pedagojinin Örgün Din Eğitimine Yansımaları - Tuba Kurt
16.30-16.45	Hristiyan Din Eğitiminde Eleştirel Bir Yaklaşım: Shared Christian Praxis Modeli - Büşra Serinsu
16.45-17.00	John M. Hull’ün “Çocuklarla Teolojik Konuşmalar” Eseri Bağlamında Çocuk Teolojisini Anlamak - Güllüzar Canpolat, Doç. Dr. Davut Işıkdöğen
17.00-17.15	Değerlendirme
17.15-17.30	KAHVE ARASI

13.05.2022 CUMA HÂMİD EFENDİ SALONU Din Öğretiminde Program Geliştirme III Oturum Başkanı: Doç. Dr. Yusuf ACUNER	
16.00-16.15	Tohum Dergisinde Yayınlanan Makaleler Üzerine Bir Analiz - Betül Önal, Doç. Dr. H. Yusuf Acuner
16.15-16.30	Distopik Romanlarda Adalet ve Özdenetim Değeri: 1984 ve Censur Yeni Dünya Örneği - Hacer Yavuzaslan
16.30-16.45	Çocuk Kitaplarında Ölüm Temasının İşlenişi: Arnold Lobel’in “Fil Amca” Kitabı Örneği - Dr. Öğr. Üyesi M. Fatih Turanalp
16.45-17.00	Şiirin Eğitim Malzemesi Olarak Araçsallaştırılması: Şeyhzâde Ahmet Ziya Efendi’nin Arapça Manzum Ferâiz Örneği - Dr. Öğr. Üyesi Ali Eminoğlu
17.00-17.15	Değerlendirme
17.15-17.30	KAHVE ARASI

13.05.2022 CUMA HOCA FAKİH SALONU İlahiyat Öğrencilerine Göre İlahiyat Eğitimi Oturum Başkanı: Doç. Dr. Bayramali NAZIROĞLU	
16.00-16.15	İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Din Eğitimi Dersine Yönelik Tutumları - Rabia Gökmen, Kerim Aydın, Şüheda Koç Çelik
16.15-16.30	İLİTAM Öğrencilerinin İlahiyat Eğitimine Yönelik Motivasyon Durumları - Dr. Öğr. Üyesi İshak Tekin
16.30-16.45	İlahiyat Fakültesindeki Öğretmen Adaylarının Sınıf Yönetimi Biçimleri Üzerine Bir Gözlem Çalışması - Öğr. Gör. Dr. Saadet İder
16.45-17.00	İlahiyat ve İslami İlimler Fakülteleri Öğrencilerinin Öğretmene Yönelik Metaforik Algılarının İncelenmesi - Arş. Gör. Dr. Vahdettin Şimşek
17.00-17.15	Değerlendirme
17.15-17.30	KAHVE ARASI

13.05.2022 CUMA HÂDİMÎ SALONU İlahiyat Eğitimine Yönelik Algı Oturum Başkanı: Doç. Dr. Ahmet DOĞAN	
17.30-17.45	İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Memnuniyet Düzeylerinin Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi - Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Çakmak, Arş. Gör. Yakup Uzunpolat
17.45-18.00	İslami İlimler Fakültesi Öğrencilerinin Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü Dersleriyle İlgili Görüşleri: Kilis 7 Aralık Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Örneği - Dr. Öğr. Üyesi Ali Güngör
18.00-18.15	İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Formasyon Derslerine İlişkin Görüşleri - Dr. Öğr. Üyesi Ömer Özdemir
18.15-18.30	
18.30-18.45	Değerlendirme
19.00	AKŞAM YEMEĞİ

13.05.2022 CUMA URMEVİ SALONU Din Eğitiminin Öğretmen Dorunu Oturum Başkanı: Prof. Dr. İsmail SAĞLAM	
17.30-17.45	Anadolu İmam Hatip Lisesi Öğretmenlerinin Örgütsel Kimlik ve Örgütsel Bağlılık Algılarının Örgütsel Vatandaşlık Davranışları Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi - Halil Özdemir, Doç. Dr. H. Yusuf Acuner
17.45-18.00	İmam-Hatip Lisesi Öğretmenlerinin Örgütsel Bağlılık Düzeyleri ile Okul Müdürlerinin Liderlik Stilleri Arasındaki İlişki - Hatice Tuncer Uçar, Prof. Dr. Mustafa Köylü
18.00-18.15	DKAB Öğretmenleri ve Din Dersleri: Devamlılık ve Değişim - Doç. Dr. Mahmut Zengin, Dr. Öğr. Üyesi Abdurrahman Hendek
18.15-18.30	İmam Hatip Liseleri Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Mesleğe Adanmışlık ve Mesleki Tükenmişlik Düzeylerinin İncelenmesi (Balıkesir Örneği) - Prof. Dr. İsmail Sağlam, Muhammet Furkan Çoban
18.30-18.45	Değerlendirme
19.00	AKŞAM YEMEĞİ

13.05.2022 CUMA HACİVEYİŞÂDE SALONU Öğretim Programlarının Tutum ve Davranışlar Üzerindeki Etkisi Oturum Başkanı: Doç. Dr. Salih AYBEY	
17.30-17.45	İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde İbadet Eğitimi Ünite Kazanımlarının Sorumluluk Duygusunun Gelişimine Etkisi (İstanbul İli Örneği) - Hilal Bayrakdar, Meryem Sevim, Beyzanur Kaya
17.45-18.00	İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde İnanç Öğrenme Alanı Ünitelerinin Öğrencilerin Dindarlık Tutumlarının Oluşumu Üzerindeki Etkisi - İbrahim Bal, Ahmet Güzer, Said Yagubov
18.00-18.15	İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Hz. Muhammed Öğrenme Alanı Ünitelerinin Öğrencilerin Sevgi Tutumlarının Oluşumu Üzerindeki Etkisi - Melike Rana Fırat, Seyfullah Aziz, Alimcan Sabırlı
18.15-18.30	İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Ahlak Öğrenme Alanı Ünitelerinin Öğrencilerin Ahlaki Olgunluğunun Oluşumu Üzerindeki Etkisi - Ayşe Üzüm Demir, Aigerim Bakytova, Baktiir Pratrov
18.30-18.45	Değerlendirme
19.00	AKŞAM YEMEĞİ

13.05.2022 CUMA EBU'L-VEFÂ SALONU İslam Din Eğitimi Geleneğinin Oluşum Seyri Oturum Başkanı: Doç. Dr. Mustafa MÜCAHİT	
17.30-17.45	İslam İlim ve Eğitim Geleneğine Katkısı Açısından Gazâlî - Dr. Hüseyin Kasım Koca
17.45-18.00	Gazâlî'yi Din Eğitiminde Yeniden Tartışmak - Dr. Öğr. Üyesi Süleyman Gümüş
18.00-18.15	Süleyman Paşazade Sâmî Bey, Ayşe Sıddıka Hanım ve Mustafa Sâtî el-Husri'nin Din Eğitiminde Öne Çıkardığı Hususlar - Arş. Gör. Dr. Fatih Özkan
18.15-18.30	'Abdal' Kavramı Bağlamında Râgıb el İsfahânî'de Eğitimin İm- kânı - Dr. Öğr. Üyesi Muhammed Muhdi Gündüz
18.30-18.45	Değerlendirme
19.00	AKŞAM YEMEĞİ

13.05.2022 CUMA HOCA FAKİH SALONU Din Eğitimi ve Kadın Oturum Başkanı: Doç. Dr. Banu GÜRER	
17.30-17.45	İmam Hatip Lisesindeki Kız Öğrencilerin Sorunları ve Beklen- tileri (İstanbul'da Bir İlçe Örneği) - Prof. Dr. Mehmet Emin Ay, Esra Sali
17.45-18.00	Genç Kızlara Yönelik Düzenlenen Yaygın Din Eğitimi Faaliyet- lerinde Amaç Belirleme Sorunu - Prof. Dr. Süleyman Akyürek, Merve Sertbaş
18.00-18.15	Günümüz Kadınlarının Yaygın Din Eğitiminde Karşılaştıkları Temel Sorunlar ve Çözüm Önerileri - Abdullah Erol, Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Başkonak
18.15-18.30	Gençlerin Beş Vakit Namazı Öğrenme Deneyimleri Üzerine Ni- tel Bir Araştırma - Hatice Kalenci
18.30-18.45	Değerlendirme
19.00	AKŞAM YEMEĞİ

13.05.2022 CUMA HÂMİD EFENDİ SALONU Din ve Medya Okuryazarlığı Oturum Başkanı: Doç. Dr. Sümeyra BİLECİK KARACAN	
17.30-17.45	Yeni Dini Hareketlerin Taraftar Kazanma Yöntemleri Karşısında Dini Medya Okuryazarlığı - Şeyma Turan, Doç. Dr. Bayramali Nazıroğlu
17.45-18.00	Kültürlerarası Din Eğitimine Engel Olarak İslamofobi: Ödüllü Filmler Üzerine Bir Değerlendirme - Zeynep Bircan
18.00-18.15	Yetişkinlerin Medyadaki Dini İçerikli Yayınlarla Yönelik Tutumlarının Din Eğitimsel Analizi - Arş. Gör. Esra Ermiş Vural
18.15-18.30	Televizyon Dizilerinin Şiddet ve Şiddete Özendirme Açısından Analizi - Murat Ömer Şuhudi Güven, Doç. Dr. Fatih Çınar
18.30-18.45	Değerlendirme
19.00	AKŞAM YEMEĞİ

14.05.2022 CUMARTESİ URMEVİ SALONU Din Öğretiminde Program Geliştirme IV Oturum Başkanı: Doç. Dr. Bayramali NAZIROĞLU	
09.30-09.45	Dijitalleşen Din ve Din Eğitiminde Eğitsel Dijital Oyunların Yeri - Gülşen Özeren, Doç. Dr. Davut Işıkdogan
09.45-10.00	Dijital Oyunların Kısacasında Çocuklar ve Değerler - Mukaddes Başoğlu, Doç. Dr. Fatih Çınar
10.00-10.15	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde Değerler Adası Dijital Oyununun Öğrenci Tutumuna Etkisi - Dr. Öğr. Üyesi Rahime Çelik
10.15-10.30	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 6. Sınıf Ders Kitaplarındaki Görsellerin İncelenmesi - Sümeyye İşcan
10.30-10.45	Değerlendirme
10.45-11.00	KAHVE ARASI

14.05.2022 CUMARTESİ HÂDİMİ SALONU Din Öğretiminde Program Geliştirme V Oturum Başkanı: Doç. Dr. Tuncay KARATEKE	
09.30-09.45	Din Öğretiminde Alternatif Ölçme ve Değerlendirme Tekniklerinin Etkili Kullanımı - Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Koç
09.45-10.00	Din Öğretiminde Duyuşsal Öğrenmenin Ortaöğretim Meslek Dersi Öğretmenleri Açısından Değerlendirilmesi - Dr. Öğr. Üyesi Zeynep Yüksel
10.00-10.15	Türkiye’de Gayrimüslimlerin Din Dersi ile Sınavı: Merkezî Sınavlarda Musevi Öğrencilere Yönelik Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Alanına İlişkin Sorular Üzerinde Gerçekleştirilen Tartışmalar ve Sınav Sorularının Analizi - Nuran Çınar
10.15-10.30	İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Uzaktan Eğitime Yönelik Tutumları - Abdülkerim Akman
10.30-10.45	Değerlendirme
10.45-11.00	KAHVE ARASI

14.05.2022 CUMARTESİ EBU’L-VEFÂ SALONU Din Öğretiminde Program Geliştirme VI Oturum Başkanı: Doç. Dr. Emine KESKİNER	
09.30-09.45	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programlarının Belirlenmesinde Din Tanımları ve Tasavvurlarının Etkisi - Arş. Gör. Müslime Örekli
09.45-10.00	Diyanet İşleri Başkanlığı Tarafından Geliştirilen Öğretim Programlarının Program Geliştirme Süreçleri Açısından İncelenme Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin Algur
10.00-10.15	Arapça Öğretiminde Ters Yüz Sınıf Modelinin Gerçekleştirilebilirliği Üzerine Bir Araştırma - İlhan Tetik, Doç. Dr. H. Yusuf Acuner
10.15-10.30	Din Eğitiminin Mahremiyet Yönelimleri Üzerindeki Etkisi: İstanbul İli Örneği - Doç. Dr. Emine Keskiner, Hatice Başar Altınel
10.30-10.45	Değerlendirme
10.45-11.00	KAHVE ARASI

14.05.2022 CUMARTESİ HACİVEYİŞZÂDE SALONU Kur'an Öğretimi Oturum Başkanı: Doç. Dr. İsmail ARICI	
09.30-09.45	Ortaokul Öğrencilerinin Seçmeli Kur'an-ı Kerim Dersine Yönelik Tutumları ile Ders Öğretmenine Yönelik Tutumları Arasındaki İlişki -Doç. Dr. İsmail Arıcı, Eyup Gunel
09.45-10.00	İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Kur'an-ı Kerim Dersine Yönelik Kaygıları: Bir Karma Yöntem Araştırması - Dr. Öğr. Üyesi Çiğdem Gülmez
10.00-10.15	Ana Dili Arapça Olmayan Ülkelerde Kur'an-ı Kerim Öğretimi: Malezya ve Endonezya Örneği - Dr. Hatice Ayar
10.15-10.30	Öğreticilerin Gözüyle Salgın Döneminde "Haydi Türkiye Evden Kur'an Öğrenmeye" Programı (Ardahan Örneği) - Osman Yılmaz
10.30-10.45	Değerlendirme
10.45-11.00	KAHVE ARASI

14.05.2022 CUMARTESİ HÂMİD EFENDİ SALONU Hafızlık Eğitimi Oturum Başkanı: Doç. Dr. Ahmet Ali ÇANAKÇI	
09.30-09.45	Ülkemizde Hafızlık Sonrası Hafız Öğrencilerin Eğitim Öğretim Durumu - Ahmet Erol
09.45-10.00	Yüksek Din Öğretiminde Hafızlık Projesi Önerisi - Dr. Öğr. Üyesi Akif Yıldırım
10.00-10.15	Diyanet İşleri Başkanlığı Hafızlık Eğitim Programı Hakkında Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri (Konya İli Örneği) - Hatice Kübra Özler
10.15-10.30	Yeni Hafızlık Modeli: Whatshafız - Öğr. Gör. Dr. Muhammet Ali Can, Elif Gülbağ
10.30-10.45	Değerlendirme
10.45-11.00	KAHVE ARASI

14.05.2022 CUMARTESİ HOCA FAKİH SALONU İçeride ve Dışarıda Yabancı Olmak Oturum Başkanı: Prof. Dr. Hüseyin YILMAZ	
09.30-09.45	Türkiye'de Yaşayan Suriyeli Göçmen Öğrencilerin Eğitim Sorunları - Doç. Dr. Davut Işıkdöğün, Hüseyin Ayağa
09.45-10.00	İletişim ve Din Eğitimi İhtiyacı: Washington, DC'de Yaşayan Türkler Örneği - Doç. Dr. Banu Güner
10.00-10.15	Din Eğitiminde Denetim: Malta Mariam AlBatoool School Örneği ve Türkiye'deki Denetim Uygulamaları ile Karşılaştırılması Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Zeki Göksu
10.15-10.30	Bir Okul İklimi Ölçme Merkezi Olarak National School Climate Center ve Uygulamaları - Dr. Yunus Emre Sayan
10.30-10.45	Değerlendirme
10.45-11.00	KAHVE ARASI

14.05.2022 CUMARTESİ URMEVİ SALONU Din Eğitimi Üzerine Oturum Başkanı: Prof. Dr. Nurullah ALTAŞ	
11.00-11.15	Ahilik ve Ahenk: Görünen ve Görünmeyen Arasında İnsan Zihninin İnşası - Merve Akbaş
11.15-11.30	Aydın, Türk Aydını, Din ve Din Eğitimi - Dr. Ali Kemal Acar
11.30-11.45	Cumhuriyet Dönemi Din Derslerinde İnsan Anlayışı (1923-2018) - Hülya Güven
11.45-12.00	Din Eğitiminde "Anlatı": Anlatısal Din Eğitimi Yaklaşımı - Doç. Dr. Emine Keskiner, Sultan Gülşen
12.00-12.15	Değerlendirme
12.15-13.30	ÖĞLE YEMEĞİ

14.05.2022 CUMARTESİ HÂDİMİ SALONU Yaygın Din Eğitimi Oturum Başkanı: Doç. Dr. Hamza AKTAŞ	
11.00-11.15	Milli Sinema Filmlerinde Din ve Değer Algısı - Ömer Faruk Çağrıcı
11.15-11.30	Z Kuşağı ve Ailede Kanaat Eğitimi - Fatma Songül Al
11.30-11.45	1925-1950 Arası Yayımlanan Diyanet Hutbelerinin Kısa Bir Analizi - Doç. Dr. Banu Güner, Elif Bilge
11.45-12.00	
12.00-12.15	Değerlendirme
12.15-13.30	ÖĞLE YEMEĞİ

14.05.2022 CUMARTESİ EBU'L-VEFÂ SALONU Dinî Yaşam ve Yönelimler Oturum Başkanı: Doç. Dr. Mahmut Zengin	
11.00-11.15	İlahiyat Eğitiminin Öğrencilerin Dini Yaşamlarına Etkisi - Doç. Dr. Umut Kaya
11.15-11.30	Din Denilince "Kimin Ötekisiyiz?" ve Ötekimizi Tanımak - Dr. Öğr. Üyesi Hasan Çetinel
11.30-11.45	Lise Öğrencilerinin Dini Dünya Görüşlerini Etkileyen Unsurlar Üzerine Bir Araştırma - Cemre Nur Kaya
11.45-12.00	Ortaöğretim Öğrencilerinin Din Dışı Yönelim ve Dinî Tutumları Üzerine Bir Araştırma - Dr. Sibel Kandemir
12.00-12.15	Değerlendirme
12.15-13.30	ÖĞLE YEMEĞİ

14.05.2022 CUMARTESİ HACİVEYİŞÂDE SALONU Dinî Yüksek Öğretim (İlahiyat Eğitimi Üzerinde Düşünmek) Oturum Başkanı: Prof. Dr. Muhiddin Okumuşlar	
11.00-11.15	Alan Eğitimi ve Meslek Eğitimi Kısacasında Yüksek Din Öğretimi (İhtiyaçlar, Öneriler) - Prof. Dr. Nevzat Yaşar Aşıkoğlu
11.15-11.30	Hitabet ve Mesleki Uygulama Dersiyle İlgili Bir Yönerge Önerisi - Prof. Dr. Saadettin Özdemir
11.30-11.45	SWOT (GZFT) Sonuçlarına Göre İlahiyat/İslami İlimler Fakültelerinin Durum Analizi (Güçlü ve Zayıf Yönler, Fırsatlar ve Tehditler) - Dr. Öğr. Üyesi Kasım Kocaman
11.45-12.00	
12.00-12.15	Değerlendirme
12.15-13.30	ÖĞLE YEMEĞİ

14.05.2022 CUMARTESİ Nezahat Keleşoğlu Konferans Salonu	
13.30-16.45	DR. ÖĞR. ÜYESİ FATİH KALECİ BİLİMSEL YAYIN SÜRECİNDE VERİMLİLİĞİ ARTIRMA EĞİTİMİ
16.45-17.00	Kahve Arası
17.00-19.00	ANABİLİM DALI KOORDİNASYON TOPLANTISI

15.05.2022 PAZAR Nezahat Keleşoğlu Konferans Salonu	
09.30	DEĞERLENDİRME OTURUMU VE KAPANIŞ

20

Contents

İçindekiler

İÇİNDEKİLER

Genel Information - Genel Bilgi	2
Partners of Organization - Destekleyen Kurumlar	3
Boards & Committees - Kurullar ve Komiteler	4
Programme - Program	6
Abstracts - Özetler	27
Dr. Öğr. Üyesi Muhammet Mustafa BAYRAKTAR <i>Sâti Bey'in "Kitaplar Arasında Terbiye ve Ahlak Meseleleri; Din ve Hayat" İsimli Makalesinin Din Eğitimi Bağlamında Değerlendirilmesi</i>	28
Doç. Dr. Sümeyra BİLECİK KARACAN <i>Âdâb-ı Muâşeretin ve Eğitiminin Ahlaki Temelli</i>	30
Prof. Dr. Süleyman AKYÜREK <i>Korunmaya Muhtaç Çocuklara Yönelik Yapılan Değerler Eğitimi Faaliyetlerinde Öğretim Programı Sorunu</i>	32
Gülsüm Nur AYÇEKEN <i>Zihinsel Engelli Bireylerde Din Eğitimi ve Problemleri</i>	34
Hilal DEMİR <i>Otizmlilerde Din Eğitiminde Yöntemler</i>	36
Doç. Dr. Mustafa MÜCAHİT <i>Modern Öncesi Dönemde Ezher'de İlmi Hayat</i>	38
Prof. Dr. Nurullah ALTAŞ - Arş. Gör. Fatma Nur KALKAVAN <i>Yüksek İslam Enstitüleri Döneminde Bir Dönüşüm İdeali: "İslam İlimler Akademisi"</i>	40
Mihriban Betük ÖZTÜRK <i>İslam Medeniyetinin ve Düşünce Sisteminin Oluşmasında Önemli Katkıları Sağlayan Nizamiye Medreseleri</i>	43
Dr. Nesrin AKTARAN <i>İslamcı Aydınların Rus Müslümanlarının Eğitimine Dair Görüş ve Önerileri (1908-1918)</i>	44
Dr. Öğr. Üyesi İrfan SEVİNÇ <i>Bati Trakya'da Dini Yaşantı ve Din Hizmetleri</i>	46
Mahamadou KAMISSOKO <i>Mali'de Laiklik Anlayışı ve Din Eğitimindeki Etkisi</i>	48
Sümeyye GÜVEN <i>Malezya'da Din-Devlet İlişkisi Bağlamında Eğitim Sistemi</i>	50
Meryem ÖZMEN YAYLAK <i>Almanya'da Devlet Destekli İmam Eğitimi</i>	51
Doç. Dr. Ahmet DOĞAN <i>İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Dini İçerikli Sosyal Paylaşım Durumları ve Değer Yönelim İlişkisi</i>	53
Dr. Handan YALVAÇ ARICI <i>Sosyal Medyada Din Konusunda Sorulan Sorularla İlgili Bir Değerlendirme</i>	54
Ümmügülsüm AKKUŞ	

<i>Dini İçerikli Youtube Kanallarının Din Eğitimi Açısından İncelenmesi</i>	56
Osman VARSAK	
<i>Sosyal Medya Kullanımının Gençlerin Dini İnanç ve Davranışlarına Etkisi</i>	57
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa ŞENGÜN	
<i>Dindarlık Algısının Benlik Gelişimine Etkisi</i>	59
Dr. Yusuf AKBAŞ	
<i>Anadolu İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinde Din Algısı</i>	61
Arş. Gör. Yusuf Asım SÖYLEMEZ	
<i>Türkiye'de Gençlerin İnanç Yönelimleri ve Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Müfredatı (11.Sınıf) Üzerine Betimsel Bir Bakış</i>	63
Abdulkadir HİRA - Dr. Öğr. Üyesi Abdurrahman HENDEK	
<i>Öğretmenlere Göre Ortaöğretim Öğrencilerinin Ahiret İnanıcı Algısı</i>	65
Prof. Dr. Bayram DALKILIÇ	
<i>Din(i) Eğitim(i) (Bilimi) Felsefesi(ne Giriş/im Yapma) İhtiyacı ve İmkanları Üzerine Soru(n)lar</i>	67
Dr. Öğr. Üyesi Fatih İPEK	
<i>Din Eğitimi ve "Belirsizlik Olgusu": Din Eğitiminin Amaçları Açısından Bazı Değerlendirmeler</i>	68
Arş. Gör. Dr. Mustafa ÇETİN	
<i>Din Eğitimcisi Figürünün Arketipsel Görünümleri</i>	70
Dr. Öğr. Üyesi Sabahattin BALA	
<i>Malezya'da Din-Devlet İlişkisi Bağlamında Eğitim Sistemi</i>	72
Prof. Dr. Şakir GÖZÜTOK	
<i>Din Eğitiminde Bilimsellik Ya Da "Apatetik Yanılgı"</i>	75
Ümmet ÜNÜVAR	
<i>Bilgi Anlayışlarının Farklaşması Din Eğitimi Etkiler Mi?</i>	76
Mehmet KOYUNCU	
<i>Örtük Program ve Din Eğitimi Açısından Önemi</i>	78
Dr. Öğr. Üyesi Saliha BOZER BAYRAKTAR	
Dr. Öğr. Üyesi Muhammet Mustafa BAYRAKTAR	
<i>İlahiyat Programında Yer Alan Türk-İslam Sanatları Tarihi Dersinin Amaç, İçerik, Öğrenme Çıktıları ve Tarihsel Gelişimi Açısından Değerlendirilmesi</i>	80
Fatma ERGUN	
<i>Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu "Peygamberimizin Hayatı" Dersinin Duyuşsal Kazanımları</i>	81
Büşra Nur KURT	
<i>Din ve Değerler Alanı Seçmeli Derslerinin Din Okuryazarlığı Açısından İncelenmesi</i>	83
Arş. Gör. Dr. Ayşe DEMİREL UÇAN	
<i>Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde "Çocuklar İçin Felsefe" Yaklaşımının Uygulanması</i>	85
Tuba KURT	
<i>Eleştirel Pedagojinin Örgün Din Eğitimine Yansımaları</i>	87
Büşra SERİNSU	
<i>Hristiyan Din Eğitiminde Eleştirel Bir Yaklaşım: Shared Christian Praxis Modeli</i>	89

Güllüzar CANPOLAT - Doç. Dr. Davut İŞIKDOĞAN <i>John M. Hull'ün "Çocuklarla Teolojik Konuşmalar" Eseri Bağlamında Çocuk Teolojisini Anlamak .....</i>	91
Betül ÖNAL - Doç. Dr. Hacı Yusuf ACUNER <i>Tohum Dergisinde Yayımlanan Makaleler Üzerine Bir Analiz .....</i>	92
Hacer YAVUZASLAN <i>Distopik Romanlarda Adalet ve Özdenetim Değeri: 1984 ve Cesur Yeni Dünya Örneği .....</i>	94
Dr. Öğr. Üyesi M. Fatih TURANALP <i>Çocuk Kitaplarında Ölüm Temasının İşleniş: Arnold Lobel'in "Fil Amca" Kitabı Örneği .....</i>	95
Dr. Öğr. Üyesi Ali EMİNOĞLU <i>Şiirin Eğitim Malzemesi Olarak Araçsallaştırılması: Şeyhzâde Ahmet Efendi'nin Araçça Manzum Ferâiz Örneği .....</i>	97
Rabia GÖKMEN - Kerim AYDIN - Şüheda KOÇ ÇELİK <i>İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Din Eğitimi Dersine Yönelik Tutumları .....</i>	99
Dr. Öğr. Üyesi İshak TEKİN <i>Yükseköğretimde Kitleleşmesinin İlahiyata Yansması: DGS'den Gelen İlahiyat Öğrencileri .....</i>	101
Arş. Gör. Dr. Vahdeddin ŞİMŞEK <i>İlahiyat ve İslami İlimler Fakülteleri Öğrencilerinin Öğretmene Yönelik Metaforik Algılarının İncelenmesi .....</i>	103
Dr. Öğr. Üyesi Ahmet ÇAKMAK - Arş. Gör. Yakup UZUNPOLAT <i>İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Memnuniyet Düzeylerinin Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi .....</i>	105
Dr. Öğr. Üyesi Ali GÜNGÖR <i>İslami İlimler Fakültesi Öğrencilerinin Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü Dersleriyle İlgili Görüşleri: Kilis 7 Aralık Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Örneği .....</i>	106
Dr. Öğr. Üyesi Ömer ÖZDEMİR <i>İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Formasyon Derslerine İlişkin Görüşleri .....</i>	108
Halil ÖZDEMİR - Doç. Dr. H. Yusuf ACUNER <i>Anadolu İmam Hatip Lisesi Öğretmenlerinin Örgütsel Kimlik ve Örgütsel Bağlılık Algılarının Örgütsel Vatandaşlık Davranışları Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi...110</i>	110
Hatice TUNCER UÇAR - Prof. Dr. Mustafa KÖYLÜ <i>İmam-Hatip Lisesi Öğretmenlerinin Örgütsel Bağlılık Düzeyleri İle Okul Müdürlerinin Liderlik Stilleri Arasındaki İlişki .....</i>	112
Doç. Dr. Mahmut ZENGİN - Dr. Öğr. Üyesi Abdurrahman HENDEK <i>DKAB Öğretmenleri ve Din Dersleri: Devamlılık ve Değişim .....</i>	114
Prof. Dr. İsmail SAĞLAM - Muhammet Furkan ÇOBAN <i>İmam Hatip Liseleri Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Mesleğe Adanmışlık ve Mesleki Tükenmişlik Düzeylerinin İncelenmesi (Balıkesir Örneği) .....</i>	116
Halil BAYRAKTAR - Beyzanur KAYA - Meryem SEVİM <i>İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde İbadet Eğitimi Ünite Kazanımlarının Sorumluluk Duygusunun Gelişimine Etkisi (İstanbul İli Örneği)..117</i>	117

İbrahim BAL - Ahmet GÜZER - Said YAGUBOV

İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde İnanç Öğrenme Alanı Ünitelerinin Öğrencilerin Dindarlık Tutumlarının Oluşumu Üzerindeki Etkisi 119

Melike Rana FIRAT - Alimcan SABIRLI - Seyfullah AZİZ

İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Hz. Muhammed Öğrenme Alanı Ünitelerinin Öğrencilerin Sevgi Tutumlarının Oluşumu Üzerindeki Etkisi 120

Ayşe ÜZÜM DEMİR - Aigerim BAKYTOVA - Baktuar PRATOV

İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Ahlak Öğrenme Alanı Ünitelerinin Öğrencilerin Ahlakı Olgunluğunun Oluşumu Üzerindeki Etkisi 121

Dr. Hüseyin Kasım KOCA

İslam İlim ve Eğitim Geleneğine Katkısı Açısından Gazalî 122

Dr. Öğr. Üyesi Süleyman GÜMÜŞ

Gazalî'yi Din Eğitiminde Yeniden Tartışmak 124

Arş. Gör. Dr. Fatih ÖZKAN

Süleyman Paşazade Sâmî Bey, Ayşe Sıddıka hanım ve Mustafa Sâtî El-Husri'nın Din Eğitiminde Öne Çıkardığı Hususlar 125

Dr. Öğr. Üyesi Muhammed Muhdi GÜNDÜZ

'Abdal' Kavramı Bağlamında Râgıv El İsfahânî'de Eğitimin İmkânı 127

Prof. Dr. Mehmet Emin AY - Esra SALİ

İmam Hatip Lisesindeki Kız Öğrencilerin Sorunları ve Beklentileri (İstanbul'da Bir İlçe Örneği) 129

Prof. Dr. Süleyman AKYÜREK - Kaşif ORHAN

Korunmaya Muhtaç Çocuklara Yönelik Yapılan Değerler Eğitimi Faaliyetlerinde Öğretim Programı Sorunu 130

Abdullah EROL

Günümüz Toplumu Kadınlarının Din Eğitiminde Karşılaştıkları Temel Sorunlar ve Çözüm Önerileri 132

Hatice KALENCİ

Gençlerin Beş vakit Namazı Öğrenme Deneyimleri Üzerine Nitel Bir Araştırma ..133

Arş. Gör. Şeyma TURAN - Doç. Dr. Bayramali NAZIROĞLU

Yeni Dini Hareketlerin Taraftar Kazanma Yöntemleri Karşısında Dini Medya Okuryazarlığı 135

Zeynep BİRCAN

Kültürlerarası Din Eğitimine Engel Olarak İslamofobi: Ödüllü Filmler Üzerine Bir Değerlendirme 137

Arş. Gör. Esra ERMİŞ VURAL

Yetişkinlerin Medyadaki Dini İçerikli Yayınlarla Yönelik Tutumlarının Din Eğitimsel Analizi 139

Doç. Dr. Davut İŞIKDOĞAN - Gülşen ÖZEREN

Dijitalleşen Din ve Din Eğitiminde Eğitsel Dijital Oyunların Yeri 140

Mukaddes BAŞOĞLU - Doç. Dr. Fatih ÇINAR

Dijital Oyunların Kısacasında Çocuklar ve Değerler 142

Dr. Öğr. Üyesi Rahime ÇELİK

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde Değerler Adası Dijital Oyununun Öğrenci Tutumuna Etkisi 144

Sümeyye İŞCAN

*Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 6.Sınıf Ders Kitaplarındaki Görsellerin İncelenmesi.*145

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet KOÇ

Din Öğretiminde Alternatif Ölçme ve Değerlendirme Tekniklerinin Etkili Kullanımı 147

Dr. Öğr. Üyesi Zeynep YÜKSEL

Din Öğretiminde Duyuşsal Öğrenmenin Ortaöğretim Meslek Dersi Öğretmenleri Açısından Değerlendirilmesi 149

Arş. Gör. Nuran ÇINAR

Türkiye'de Gayrimüslimlerin Din Dersi İle Sınavı: Merkezî Sınavlarda Musevi 151

Abdülkerim AKMAN

İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Uzaktan Eğitime Yönelik Tutumları 153

Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin ALGUR

Diyanet İşleri Başkanlığı Tarafından Geliştirilen Öğretim Programlarının Program Geliştirme Süreçleri Açısından İncelenmesi 154

Dr. İlhan TETİK - Doç. Dr. Hacı Yusuf ACUNER

Arapça Öğretiminde Ters Yüz Sınıf Modelinin Gerçekleştirilebilirliği Üzerine Bir Araştırma 156

Doç. Dr. Emine KESKİNER - Hatice BAŞAR ALTINEL

Din Eğitiminin Mahremiyet Yönelimleri Üzerindeki Etkisi İstanbul ili Örneği 158

Doç. Dr. İsmail ARICI - Eyup GUNEL

Ortaokul Öğrencilerinin Seçmeli Kur'an-ı Kerim Dersine Yönelik Tutumları İle Ders Öğretmenine Yönelik Tutumları Arasındaki İlişki 160

Dr. Öğr. Üyesi Çiğdem GÜLMEZ

İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Kur'an-ı Kerim Dersine Yönelik Kaygıları: Bir Karma Yöntem Araştırması 162

Dr. Hatice AYAR

Ana Dili Arapça Olmayan Ülkelerde Kur'an-ı Kerim Öğretimi: Malezya ve Endonezya Örneği 163

Osman YILMAZ

Öğreticilerin Gözüyle Salgın Döneminde "haydi Türkiye Evden Kur'an Öğrenmeye" Programı (Ardahan Örneği) 165

Ahmet EROL

Ülkemizde Hafızlık Sonrası hafız Öğrencilerin Eğitim Öğretim Durumu 167

Dr. Öğr. Üyesi Akif YILDIRIM

Yüksek Din Öğretiminde Hafızlık Projesi Önerisi 168

Hatice Kübra ÖZLER

Diyanet İşleri Başkanlığı Hafızlık Eğitim Programı Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri (Konya Örneği) 170

Öğr. Gör. Dr. Muhammet Ali CAN - Elif GÜLBAĞ

Yeni Hafızlık Modeli: Whatshafız 171

Doç. Dr. Davut İŞIKDOĞAN - Hüseyin AYAĞA

Türkiye'de Yaşayan Suriyeli Göçmen Öğrencilerin Eğitim Sorunları 172

Doç. Dr. Banu GÜRER

İletişim ve Din Eğitimi İhtiyacı: Washington, DC'de Yaşayan Türkler Örneği 173

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Zeki GÖKSU

Din Eğitiminde Denetim: Malta Mariam Albatool School Örneği ve Türkiye'deki Denetim Uygulamaları İle Karşılaştırılması 174

Dr. Yunus Emre SAYAN

Bir Okul İklimi Ölçme Merkezi Olarak National School Climate Center ve Uygulamaları 175

Merve AKBAŞ

Ahilik ve Ahenk: Görünen ve Görünmeyen Arasında İnsan Zihninin İnşası 177

Dr. Ali Kemal ACAR

Aydın Türk Aydını Din ve Din Eğitimi 178

Hülya GÜVEN

Cumhuriyet Dönemi Din Derslerinde İnsan Anlayışı (1923-2018) 180

Doç. Dr. Emine KESKİNER - Arş. Gör. Sultan GÜLŞEN

Din Eğitiminde "Anlatı": Anlatısal Din Eğitimi Yaklaşımı 182

Ömer Faruk ÇAĞRICI

Milli Sinema Filmlerinde Din ve Değer Algısı 184

Fatma Songül AL

Z Kuşağı ve Ailede Kanaat Eğitimi 185

Doç. Dr. Umut KAYA

İlahiyat Eğitiminin Öğrencilerin Dini Yaşamlarına Etkisi 187

Dr. Öğr. Üyesi Hasan ÇETİNEL

Din Denilince "Kimin Ötekisiyiz?" ve Ötekimizi Tanımak 189

Cemre Nur KAYA

Lise Öğrencilerinin Dini Dünya Görüşlerini Etkileyen Unsurlar Üzerine Bir Araştırma 190

Dr. Sibel KANDEMİR

Ortaöğretim Öğrencilerinin Din Dışı Yönelim ve Dinî Tutumları Üzerine Bir Araştırma 192

Prof. Dr. Nevzat Yaşar AŞIKOĞLU

Alan Eğitimi ve Meslek Eğitimi Kısacında Yüksek Din Öğretimi (İhtiyaçlar, Öneriler) 194

Prof. Dr. Saadettin ÖZDEMİR

Hitabet ve Mesleki Uygulama Dersiyile ilgili Bir Yönerge Önerisi 196

Dr. Öğr. Üyesi Kasım KOCAMAN

Swot (GZFT) Sonuçlarına Göre İlahiyat/İslami İlimler Fakültelerinin Durum Analizi (Güçlü ve Zayıf Yönler, Fırsatlar ve Tehditler) 197

Öğr. Gör. Dr. Saadet İDER

İlahiyat Fakültesindeki Öğretmen Adaylarının Sınıf Yönetimi Biçimleri Üzerine Bir Gözlem Çalışması 199

Arş. Gör. Müslime ÖREKLİ

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programlarının Belirlenmesinde Din Tanımları ve Tasavvurlarının Etkisi 200

Abstracts

Özetler

SÂTI BEY'İN “KİTAPLAR ARASINDA TERBİYE VE AHLAK MESELELERİ; DİN VE HAYAT” İSİMLİ MAKALESİNİN DİN EĞİTİMİ BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

Dr. Öğr. Üyesi Muhammet Mustafa BAYRAKTAR¹

Bu çalışmada, Mustafa Sâti Bey'in *Terbiye* (R. 24 Teşrîn-i Evvel 1334) dergisinde Osmanlı Türkçesiyle yayınlanan “Kitaplar Arasında Terbiye ve Ahlak Meseleleri; Din ve Hayat” isimli makalesi din eğitimi bağlamında incelenecektir.

Sâti Bey'in makalesinin yayınlandığı dönem, Meşrutiyetin yeniden ilanıyla Osmanlı fikir hayatının canlılık kazandığı bir dönemdir. Mehmet Akif Ersoy, Ziya Gökalp, Tefik Fikret, İsmail Hakkı Baltacıoğlu, Halil Fikret Kanad ve Emrullah Efendi gibi düşünürler din, ahlak ve eğitimle ilgili çalışmalarını bu döneme katkı sağlamışlardır. Bu anlamda II. Meşrutiyet dönemi maarif tarihimizde eğitim üzerine ciddi ve derinlikli tartışmaların yaşandığı bir dönem olmuştur.

Eserleri ve faaliyetleriyle II. Meşrutiyet dönemi eğitim anlayışının gelişmesinde etkili olan düşünürlerden biri de Mustafa Sâti Bey'dir. *Neyyir-i Hakikat*, *Envar-ı Ulum*, *Tedrisat-ı İbtidaiye* ve *Terbiye Mecmuaları*, *Vakit* ve *Tanin Gazeteleri* ve *Terbiye* gibi etkili yayın organlarında dönemin eğitim konularına ilişkin önemli yazılar kaleme almıştır.

Sâti Bey kaleme aldığı yazılarında zaman zaman dönemin eğitimcilerine eleştiriler yöneltmiştir. Maarif Nazırı Emrullah Efendi'nin “Tuba Ağacı Nazariyesi”ne ve Ziya Gökalp'in “Milli Terbiye” konusundaki görüşlerine eleştiriler yönelttiği de bilinmektedir. Ancak İsmail Hakkı Bey'in görüşlerine yönelttiği eleştiriler diğerleri kadar bilinmemektedir.

Sâti Bey “Kitaplar Arasında Terbiye ve Ahlak Meseleleri; Din ve Hayat” isimli makalesiyle İsmail Hakkı Bey'in 1918 yılında yayınlanan “Din ve Hayat” isimli eserine eleştiriler yöneltmiştir. Bu anlamda çalışmanın amacı, Sâti Bey'in İsmail Hakkı Bey'in eserine yönelttiği eleştirileri din eğitimi bağlamında incelemektir. Çünkü İsmail Hakkı Bey eserinde, Osmanlı son döneminde yaşanan dini ve toplumsal buhranı konu edinmiş, buhranın çözümü için ortaya çıkan fikir akımlarını değerlendirmiş ayrıca yaygın ve örgün din eğitiminin sorunlarını ele alarak ve çözüm önerilerinde bulunmuştur. Bu anlamda din öğretiminden din hizmetlerine, din eğitiminin birçok meselesini dönemin tartışmaları

[1] Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Din Bilimleri Anabilim Dalı.

bağlamında değerlendirmiştir. Bu çerçevede İsmail Hakkı Bey'in eserine yöneltilen eleştiriler dönemin din eğitimi tartışmalarına ışık tutması bakımından önem taşımaktadır.

Bu amaçla makale önce günümüz harflerine çevrilecek daha sonra içerdiği konulara ilişkin değerlendirmeler yapılacaktır. Çalışmamız mevcut durumun belirlenmesi ve analiz edilmesi yöntemine dayandığından kuramsal analitik araştırma niteliği taşımaktadır. Çalışmamızın amacı doğrultusunda nitel veri toplama yöntemlerinden doküman incelemesi kullanılacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Din Eğitimi, II. Meşrutiyet, Satı Bey, Terbiye Dergisi, Din Öğretimi Tarihi*

ÂDÂB-I MUÂŞERETİN VE EĞİTİMİNİN AHLAKİ TEMELİ

Doç. Dr. Sümeyra BİLECİK KARACAN¹

Âdâb-ı muâşeret kavramı; Arapça kökenli edep kelimesinin çoğulu olan âdâb ile muâşeret kelimelerinden oluşan Osmanlıca bir terkiptir. Âdâb kelimesinin tekili olan edep; zerafet, nezaket, incelik ve insan nefsinde yer alan güzel terbiye veya huylar sayesinde insanı utanılacak, kaba olarak nitelendirilmesine sebep olacak şeyler yapmaktan alıkoyan meleke şeklinde tanımlanabilir. Muâşeret ise ülfet içinde yaşamak, karışmak, kaynaşmak, hoş geçinmek, barış içinde yaşama birbiriyle uzlaşma, birlikte yaşama beraber yaşama, arkadaş olma güzel ve uygun bir hayat yaşama, hoşça geçinme anlamlarına gelmektedir. Türkçe karşılığı görgü kuralları olan âdâb-ı muâşeret; bireylerin topluluk içinde birbirlerine karşı davranışlarında nezaket, zerafet ve inceliği gözetmek suretiyle toplumsal hayatın düzenini sağlayan kural ve davranışlar bütünüdür ifade etmektedir.

Âdâb-ı muâşeretin kaynağı ve mahiyeti hakkında farklı görüşler bulunmaktadır. Âdâb-ı muâşereti, bireyin toplum içerisinde saygınlık kazanması için riayet etmek durumunda olduğu kurallar olarak tanımlayarak, bu tanım minvalinde âdâb-ı muâşeretin kaynağının toplumsal yaşamın getirdiği davranış kalıpları, medeniliğe ölçüt kabul edilen bir takım yeme, içme, konuşma ve davranış biçimleri olduğu fikrine rastlanmaktadır. Bu görüşü savunanlar âdâb-ı muâşeretin ahlak ve değerler ile ilişkisini göz ardı etmektedir. Oysa âdâb-ı muâşeretin ahlaki davranışlarla oldukça yakın bir ilişki içinde olduğu düşünülebilir. Ahlakın bir şekli bir muhtevası vardır. Birine selam verirken çeşitli sözler ve beden dilini kullanmak şekil iken bu şekillerle ifade edilmek istenen şey saygı, dostluk, vefa gibi ahlaki değerlerdir. Bu bağlamda ahlakın şekli olan davranış biçimleri gelenek, kültür, örf ve toplumsal değişim sürecinden etkilenen -ancak temelinde yatan ahlaki kaidelerin korunması gerektiğini düşündüğümüz-âdâb-ı muâşereti oluşturur. Ahlakın şekli olarak âdâb-ı muâşeret, değişime uğrayabilecekken muhtevasının değişmemesi beklenmektedir. Örnek üzerinden izah edilecek olursa selamlaşma farklı toplumlarda farklı biçimlerde yapılabilmektedir. Ancak selamlaşmanın ardında yatan temel değerler saygı olduğu hususu değişmemelidir. Bunun da ancak âdâb-ı muâşeretin ahlaki temelini kavramak ve bunu korumakla mümkün olacağı söylenebilir.

[1] Selçuk Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Din Bilimleri Anabilim Dalı.

Konuyla ilgili literatüre bakıldığında, söz konusu yaklaşımların âdâb-ı muâşeret eğitimini de etkilediği görülmektedir. Âdâb-ı muâşereti, ahlaki temelden bağımsız olarak toplumda saygınlık kazanmanın bir yolu olarak betimleyen yaklaşımla planlanan eğitimde, medeniliğin ölçütü olarak kabul edilen giyim- kuşam, yeme-içme, insanların toplum içerisindeki söz, davranış ve tutumları birer kural olarak dikte edilmekte, bireylerin de bu kuralları içselleştirip içselleştirmedine bakılmaksızın bunlara riayet etmesi beklenmektedir. Üstelik bu tavır ve davranışlar bulunulan ortama ve aynı ortamın paylaşıldığı kişilerin niteliklerine göre değişkenlik gösterebilmektedir. Bu yaklaşım biçimiyle âdâb-ı muâşeret kapsamındaki davranış biçimleri samimiyetten uzak ve ortama, kişiye göre değişkenlik gösterir hale gelebilmektedir. Ancak söz konusu davranışlar ardında yatan ahlaki ilke ve prensipler çerçevesinde öğretildiğinde davranışların içsel motivasyonlarla sergilenerek tutarlılık ve süreklilik sağlanabileceği düşünülmektedir. Buradan yola çıkılarak bu araştırmada, âdâb-ı muâşeret olgusu ve âdâb-ı muâşeret eğitiminde ahlaki ilke ve prensiplerin hangi çerçevede yer bulduğunun, tarihsel süreçteki değişimler ile bugünkü yaklaşımlar dikkate alınarak değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda nitel yaklaşımlardan doküman incelemesi metodu kullanılmış, âdâb-ı muâşeret ve eğitimine yönelik çalışmalar taranarak elde edilen veriler analiz edilmiş ve tartışılmıştır. Çalışmanın, âdâb-ı muâşeret ve eğitiminin teorik zeminine katkı sağlaması umulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Din Eğitimi, Ahlak Eğitimi, Ahlaki Davranış, Âdâb-ı Muâşeret, Âdâb-ı Muâşeret Eğitimi*

KORUNMAYA MUHTAÇ ÇOCUKLARA YÖNELİK YAPILAN DEĞERLER EĞİTİMİ FAALİYETLERİNDE ÖĞRETİM PROGRAMI SORUNU

Prof. Dr. Süleyman AKYÜREK¹
Kaşif ORHAN²

Yaygın din eğitimi faaliyetleri ağırlıklı olarak DİB bünyesinde kurumlar arası işbirliklerinin yapılmasıyla artarak devam etmektedir. Bu eğitim faaliyetlerinin hedeflenen amaçlarına ulaşabilmesi düzenli, sistemli bir şekilde gerçekleştirilmesini gerektirir ki bu da programlı bir şekilde öğretimin yapılmasını gerekli kılar. Programlı bir şekilde ilerleme öğretimin tanımında yer alan 'kasıtlılığın' mahiyetini ortaya koyarak bir plana işaret eder. DİB'nin bu faaliyetlerden biri de korunmaya muhtaç çocuklara yönelik gerçekleştirilen değerler eğitimidir. Bu tebliğ metninde DİB'nin yürütmüş olduğu korunmaya muhtaç çocuklara yönelik olarak yapılan değerler eğitimi faaliyeti ele alınarak programlı bir öğretimin gerekliliği ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır.

Nitel araştırma yöntemi kullanılarak hazırlanan bu çalışma Kayseri ve Nevşehir ilinde korunmaya muhtaç çocuklarda görevli öğretmenler nezdinde yürütülmüştür.(18) İçerik kısmı ele alınarak oluşturulan bu tebliğde öğretici görüşleriyle değerler eğitiminin nasıl yürütüldüğü ortaya konularak programlı öğretimin gerekliliği ortaya çıkarılacaktır.

Değerler eğitimi yürüten öğretmenler, bu faaliyetlerin içeriğini nasıl belirlediklerine ilişkin bazı açıklamalarda bulunmuşlardır.

Açıklamalardan ilk öğretmenlerden bazılarının değerler eğitimi için hazırlanan kitabı kullandıklarına dairdir.(13) Ancak değerler eğitimi öğretmenlerden 16 sı kitapta yer almayan konulara yer verdiklerini, içeriği belirlerken bazı faktörleri dikkate aldıklarını ifade etmişlerdir.

Buna göre öğretmenlerden bazıları üç aylık konu belirleme yolu ile bir kısım katılımcıların mevcut kitabı esas kabul etmekle birlikte buna tamamlayıcı bir unsur olarak tefsir, hadis gibi ilave konuları ekledikleri görülmektedir.(5)

Öğretmenlerden bazılarının da değerler eğitimi derslerin de dışında kitabın konularına ek olarak farklı konulara temas ettiklerini, bunun da farklı nedenlerinin olduğunu ifade etmişlerdir. Bu nedenlere bakacak

[1] Erciyes Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Din Eğitimi Anabilim Dalı.

[2] Yüksek Lisans öğrencisi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı.

olursak öğretmenlerin kendilerine göre bir usul oluşturmasından kaynaklı olarak kitap haricinde konuları ekledikleri,(2) öğrenci sorularının konuyu belirlediği,(3) ev içerisinde ders öncesinde yaşanan durumların varlığı(6), çocuk evine yeni gelen çocukların etkisi(1), mevcut içeriğin çocukların yaşlarına uygun olmadığı(6), ev anne/babalarının konu belirlemede etkili olduğu,(7) etkinliklerin konu belirlemeye etkisi,(2) gibi başlıklar sıralanmıştır.

Görüldüğü üzere korunmaya muhtaç çocuklara yönelik olarak yapılan değerler eğitimi faaliyetlerinde her ne kadar kitap olsa da bir program anlayışıyla söylemek güçtür. Öğreticiler de bu faaliyetlerin kendisine tanınan 'esneklikten' kaynaklı olarak içeriği farklı gerekçelerle düzenlemişlerdir. Korunmaya muhtaç çocukların değerler eğitimi derslerinde de bu esnekliğin katılımcı görüşleriyle birlikte yorumlandığında kaçınılmaz olduğu söylenebilir. Zira kitapta da bu konuya temas edilerek "*var olan günlük ihtiyaçlar ve anlık gelişmeler de dikkate alınarak programın uygulanmasında esnek davranılabilir*" ibaresi kullanılmıştır. Değerler eğitimindeki esneklik özelliği uygulayanlar tarafından gelişigüzel, kişisel düşüncelere göre bir anlayışla oluşturulmasına kapı aralamamalıdır. Konu özelinde değerler eğitimi faaliyetlerine bakacak olursak burada bir öğreticinin var olduğu, eğitim için belirli bir sürenin ayrıldığı, amaç ve içerik tam olarak net olmasa dahi oluşturulmaya çalışıldığı düşünüldüğünde bu eğitimin programa ihtiyacı vardır. Dolayısıyla buradaki eğitiminde gelişigüzellikten arınık bir şekilde, belirli bir konu bütünlüğü içerisinde, kasıtlı, planlı, bir şekilde yapılması önem arz etmektedir. Bu durum öğrenmeyi de etkin kılacaktır. Diğer türlü öğrenci sorularının dersi şekillendirdiği, hazırlık yapılmadan konunun ders anında belirlendiği bir süreçte öğreticinin öğretme sürecini yönetmesinden söz edemeyiz.

Anahtar Kelimeler: *Değerler, Eğitim, Program Öğretim, Korunmaya Muhtaç Çocuk*

ZİHİNSEL ENGELLİ BİREYLERDE DİN EĞİTİMİ VE PROBLEMLERİ

Gülsün Nur AYÇEKEN¹

Çalışmamız bireysel özellikleri ve eğitim yeterlilikleri açısından farklılık gösteren zihinsel engelli bireyler ve din eğitimleri hakkında bilgi içermektedir. Çoğumuzun zihin engellilik durumu hakkında az çok bir bilgisi vardır. Ancak bu bilgimiz eksik olduğu kadar bir çok yanlışı da içermektedir. Bu konuda onların ihtiyaçlarına cevap verebilmek adına onları tanıyabilme düşüncesi bu yönde bir çalışma yapmaya sevk etmiştir.

Çalışmada bilgilerin elde edilebilmesi için literatür tarama metodu kullanılmıştır.

Çalışma neticesinde yaptığımız literatür taramasında bazı kaynaklarda zihinsel engelli bireylerde akli yetkinliğin tam olmaması sebebiyle uygulama noktasında da bir yetkinlikleri bulunmadığı, bu bireylerin dini vecibelerden muaf tutuldukları kanaatinde oldukları görülmektedir. Öğretmen görüşlerinin alındığı bir çalışmada bazı öğretmenlerin zihinsel engelliler için din eğitiminin gerekli olmadığını belirttikleri görülmüştür. Ancak ulaştığımız noktada hafif zihinsel engelli bireylerin kendilerine verilen din öğretimini belirli ölçüde alabilecek bilişsel ve duyuşsal yetiye sahip oldukları görülmüştür.

Zihinengellibireylerindineğitimikonusundagerekeğitimcileringerekse ebeveynlerin bilinçlendirilmeleri ve bu konudaki farkındalıklarının artırılması yönünde birtakım girişimlerde bulunulmalıdır. İlahiyat Lisans Programında sadece pedagojik formasyon seçmeli dersi olarak özel eğitim dersinin alınabileceği görülür. Dolayısıyla mezunlar, özel eğitim dersini seçmezlerse veya seçme imkanı bulamazlarsa özel eğitim veya kaynaştırma uygulamalarına ilişkin hiçbir eğitim alamadan kaynaştırma eğitimin yapıldığı sınıflarda , özel eğitim okullarında görev yapmaya başlayacaklardır. Özel eğitime ihtiyacı olan bireyler açısından sorun alanlarından birini de bu durum oluşturmaktadır. Bilinçli eğitimcilerin yetiştirilmesiyle ebeveynlerin de bu konuda çocuklarının yetkinliklerinin farkına vardırılması sağlanmış olacaktır.

Sonuç olarak uygun yöntem, teknik, materyaller ve donanımlı bir eğitimci ile zihinsel engelli bireyler için din eğitiminin yapılabileceği düşünülmektedir.Özel eğitime ihtiyacı olan zihinsel engelli bireyler

[1] Öğretmen, Millî Eğitim Bakanlığı

ve kaynaştırma öğrencilerinin verimli bir şekilde din eğitimi almaları DKAB dersinde karşılaşılan sorunların çözülebilmesi, beklentilerinin karşılanması ve verilen eğitimin iyileştirilmesi için söz konusu öğrencilerin görüşleri ,ihtiyaçları, sorunları ve beklentileri de tespit edilmelidir.

Anahtar Kelimeler: *Din Eğitimi, Özel Eğitim, Kaynaştırma Eğitimi*

OTIZMLİLERDE DİN EĞİTİMİNDE YÖNTEMLER

Hilal DEMİR¹

Otizm spektrum bozukluğu, doğuştan gelen ya da yaşamın ilk yıllarında ortaya çıkan nörogelişimsel bir bozukluktur. Otizmin, beynin yapısını ya da işleyişini etkileyen bazı sinir sistemi sorunlarından kaynaklandığı düşünülmektedir. Doğuştan gelen ve genellikle hayatın ilk yıllarında ortaya çıkan otizmin görülme sıklığı büyük bir hızla artmaktadır. Otizmin günümüzde bilinen tek tedavi yöntemi erken tanı ve sürekli eğitimidir. Erken tanı ve erken eğitim ile normal gelişim gösteren akranlarıyla aralarındaki fark azalmaktadır. Özel gereksinimli çocuklara verilen eğitimin tümüne özel eğitim denilmektedir. Özel eğitimin en önemli unsuru bireysel olmasıdır. Otizimli bireylerde normal gelişim gösteren akranlarıyla birlikte kaynaştırma eğitimi ya da özel eğitim okullarında eğitim verilmektedir. Özel eğitim okullarında haftada bir saat bireyselleştirilmiş eğitim programı dikkate alınarak Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi verilmektedir. Otizmlilerin eğitiminde din ve ahlak eğitimi tartışılan bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Oysa dini inanç ile birey ve aileleri hayatın getirdiği çeşitli engeller karşısında mücadele edebilme gücünü kendilerinde bulabilmektedirler. Bu bağlamda bakıldığı zaman din bireyleri bir taraftan toplumsallaştırırken bir yanda da psikolojik anlamda bir destek sağlayacaktır. Buradan hareketle otizimli bireylerde pratik hayata yardımcı olacak şekilde din eğitimi planlanması ve uygulanmasının otizmlilerin gelişimine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Otizm spektrum bozukluğuna sahip bireylerde bireysel farklılıklar dikkate alınarak düz anlatım yapmak yerine özel teknikler kullanılmaktadır. Özel eğitimde kullanılan bu tekniklerin din eğitimine uyarlanarak kazanımların verimli olması amaçlanmaktadır. Bu çalışmada otizimli bireylere yapılacak din eğitiminin etkisi ve din eğitiminin nasıl verileceği araştırılmıştır. Ayrıca literatür ve kaynak taraması yapıldığında alanda büyük bir boşluğun olduğu görülmüştür. Çalışmada özel eğitim de uygulanan öğretim teknikleri Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kazanımları için uyarlanmıştır. Otizm spektrum bozukluğuna sahip bireylere din eğitimi verilirken düz anlatım yerine çeşitli öğretim teknikleri uygulamak verimliliği arttıracaktır. Bu uygulamaları yaparken bireysel farklılıklar dikkate alınmalıdır. Din eğitiminin temelini oluşturan bazı soyut kavramlar bireylerin

[1] Yüksek Lisans öğrencisi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı.

farklılıklarından dolayı ele alınmamıştır. Daha somut daha genel konular seçilmiştir. Özel eğitimde uygulanan öğretim tekniklerini Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerine uygulanabilmesi hem alanda çalışan öğretmenlerin işlerini kolaylaştıracak hem de bireylerin öğrenmesini en verimli hale getirecektir. Yapılan bu araştırmanın alandaki boşluğa katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Eğitim, Özel Eğitim, Otizm Spektrum Bozukluğu, Din Eğitimi, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi*

MODERN ÖNCESİ DÖNEMDE EZHER'DE İLMİ HAYAT

Doç. Dr. Mustafa MÜCAHİT¹

İslam dünyasında haklı bir şöhrete sahip olan Ezher, önce Şii/Fatimî anlayışını yaymak için Mısır'da kurulmuş bir cami ve eğitim kurumudur. Fatimi propaganda merkezi olan bu cami, Selahaddin Eyyubi tarafından kapatılmış daha sonra Memlükler döneminde tekrar açılmış ve eğitim faaliyetlerini sürdürmüştür. Memlükler döneminde Mısır'da canlı bir ilmi hayat oluşmuş, Ezher de bunun merkezinde yer almıştır. Moğol istilasının ilmi alanda getirmiş olduğu büyük yıkım telafi edilmiş, yönetici sultanların ve emirlerin ilme, ilim adamlarına gösterdikleri yakın ilgi ve destekler, söz konusu istila ve batıda Endülüs'teki kültürel kıyım nedeniyle kesintiye uğrayan dini ilimlere yönelik faaliyetlerin devamını sağlamıştır. Bu himaye ve verilen destekler, Müslümanların tarih boyunca oluşturdukları kültürel mirasın sonraki nesillere aktarılmasına imkân sağlamıştır. Bazı Ezherliler de geçmiş dönemde Mısır ve Arap dünyasının fikri hayatında önemli roller oynamışlardır. Osmanlı devletinin de sıkı ilişkileri olduğu Mısır'daki ve dolayısıyla Ezher'deki ilmi hayatın bilinmesi önemlidir. Ülkemizde, bin yıldan fazla bir geçmişe sahip olan Ezher'le ilgili çalışmanın çok az olması konuyu daha da önemli hale getirmektedir.

İslâm dünyasındaki âlimlerin birçoğu o dönemde Mısır'ı en huzurlu ve en güvenilir yer olarak gördükleri için buraya gelmiş ve hem bilgilerini geliştirmek hem de hocalık yapmak için çeşitli medrese ve camilere yönelmişlerdi. Bu dönemde İbn Haldûn, Muhammed el-Fâsî, Ebü'l-Abbas Ahmed el-Kalkaşendî, Makrîzî, Sehâvî, Celâleddin es-Süyûtî gibi önde gelen âlimler Ezher'de faaliyetlerini yoğunlaştırmışlardır. Makrîzî'nin kaydettiğine göre onun zamanında Ezher Kur'an tilâveti, Kur'an ilimleri, fıkıh, hadis, tefsir ve dil bilimi öğretimi, vaaz ve zikir halkalarıyla önemli bir canlılık gösteriyordu. Her ilmin hocası caminin direklerinden birinin dibine yerleştirilmiş kürsüsüne oturuyor, kendisinden ders almak isteyenler de önünde halka oluşturunca.

Son iki asır boyunca Ezher hocalarıyla öğrencilerinin hayat standartlarını yükseltmek ve müfredatı yenilemek maksadıyla birtakım düzenlemeler yapılmıştır. 1896 yeni bir kanun çıkarıldı. Daimî bir idarî komisyon kuruldu. Arkasından dersler ve revaklarla ilgili düzenlemeler

[1] Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Din Eğitimi Anabilim Dalı.

yapıldı. Günümüzde modern üniversitelere benzer niteliklere ve sisteme sahip olan Ezher'de yenilikler 1930'lardan sonra gerçekleşmiştir. 1930'da çıkarılan kanunla da orta öğretim kurumları yükseköğretim kurumlarından ayrılarak Batı üniversiteleri tarzında İlâhiyat (Külliyetü usûli'd-dîn), Fıkıh ve İslâm Hukuku (Külliyetü's-şerfa), Arap Dili (Külliyetü'l-lugati'l-Arabiyye) adı altında dört yıllık tahsil süreleri olan üç fakülte kuruldu.

Literatür taraması yönteminin kullanılacağı bu araştırmada modern dönem öncesi Ezher'de ilmi hayatı oluşturan müfredat programı, hocaların ders verme usulleri ve gelirleri, öğrencilerin barınma ve eğitim durumları ele alınacak, Ezher'in önemli özelliklerinden birini oluşturan ve geçmişi Memlükler dönemine kadar uzanan revak sistemi incelenecektir. Fatımiler, Eyyubiler ve Memlükler döneminde Ezher'deki ilmi hayat ortaya konacak, Osmanlı ve sonraki dönemdeki gelişmeler dile getirilecektir. Ayrıca eğitim süresi, eğitim kademeleri, diploma çeşitleri ve alınan diplomaya göre mezuniyet sonrası çalışma alanları ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Dini Eğitim, Ezher, İlmî Hayat*

**YÜKSEK İSLAM ENSTİTÜLERİ DÖNEMİNDE BİR DÖNÜŞÜM İDEALİ:
“İSLAMİ İLİMLER AKADEMİSİ”
(Ali Fuat Başgil ve Muhammed Hamidullah’ın Raporları Üzerinden
Değerlendirme)**

Prof. Dr. Nurullah ALTAŞ¹
Arş. Gör. Fatma Nur KALKAVAN²

Mesleki dini eğitimin İmam Hatip Okullarıyla 1951’den itibaren yeniden başlaması ve 1949’da da Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nin öğretime başlaması, Türkiye’de devlet-din ilişkilerinde yeni merkez arayışlarının başladığının işareti olarak kabul edilir. Bu kurumların, devletin ihtiyaç duyduğu yaygın ve örgün din eğitimi etkinliklerinin yürütücülüğünü ve din hizmetlerinin koordinasyonu görevlerini üstlenecek meslek elemanlarını yetiştirmesi hedefleniyordu. Ancak İmam Hatip okullarının sayılarının ve mezun öğrencilerinin artması dini yüksek öğretim taleplerini İlahiyat Fakültesinin karşılayamaması problemini ortaya çıkarmıştı. Görünürde imam hatip okulu mezunlarına dini yüksek öğretim imkanı sağlayan bir kurum olarak ortaya çıkan ve 1959 yılında öğretime başlayan Yüksek İslam Enstitüleri, hem Diyanet’in vaiz ve müftü ihtiyacını giderirken hem de Milli Eğitim’in din dersi ve imam hatip okulu meslek dersleri öğretmeni ihtiyacını, görünür açılış hedeflerine uygun bir şekilde yerine getiriyordu.

Bu tebliğ çerçevesinde sözünü ettiğimiz tartışmalar iki farklı bakış açısının temsilcisi olan Ord. Prof. Dr. Ali Fuat Başgil ve Prof. Dr. Muhammed Hamidullah üzerinden analiz edilecektir. Bu iki ismin analize konu edilecek olan iki ayrı raporu bulunmaktadır. Bunlardan ilki 1954 yılında Başgil’in kaleme aldığı rapordur. Söz konusu rapor “Yüksek İslam İlahiyat Enstitüsü” başlıklı bir proje önerisidir ve Başgil tarafından “Din ve Laiklik” isimli kitabında detaylandırılmıştır (Başgil, 2007; 279-289). 1961 yılında ise “Yüksek İslam Enstitüsüne Ait Teşkilat Projesi” olarak kamuoyuna sunmuştur. (T.İ.E.T.F Akademi Komisyonu Yayınları, 1969; 4). 1962 yılında Din ve Laiklik kitabının ikinci baskısı için kaleme aldığı önsözde Başgil; “Bu eserin ilk baskısında ileriye sürdüğüm “Yüksek İslam İlahiyat Enstitüsü” fikrinin, birkaç sene sonra, tahakkuk sahasına girmiş olmasını görmek benim için ayrıca bir bahtiyarlıktır. Bu sene üçüncü sınıfı teşekkül eden bu enstitüden çok

[1] Marmara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Din Eğitimi Anabilim Dalı.

[2] Marmara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Din Eğitimi Anabilim Dalı.

ümitliyim. İyi bir program ve imanlı hocalarla çalışmak şartıyla, her sene biraz daha kemale ereceğinden emin olduğum bu müessese, yüksek ehliyetli din alimleri yetiştirecek ve Türkiyemiz bugünkü keşmekeşten kurtulacaktır...” ifadeleriyle memnuniyetini dile getirmiştir. Bu ifadeler, bir anlamda Yüksek İslam Enstitüleri’nin Başgil’in raporundaki proje merkeze alınarak yapılandırıldığına ilişkin bir ipucu niteliğindedir.

Başgil’in raporunun öte tarafında ise pek bilinmeyen ve muhtemel getirileri fazla tartışılmayan

Prof. Dr. Muhammed Hamidullah tarafından 1962 yılında hazırlanan ve Milli Eğitim Bakanlığı’na sunulan bir proje bulunmaktadır. Yaptığımız arşiv araştırmaları neticesinde 31 Ağustos ve 1 Eylül 1966 tarihli Tercüman Gazetesinde “Prof. Dr. M. Hamidullah Bey’in Yüksek İslam Enstitüsü teşkilatı ve dersleri için raporu” başlıklı bir haberin Sabri Sözeri kanalıyla kaleme alındığı tespit edilmiştir. Hamidullah’ın “Yüksek İslam Enstitüleri Muhtar Üniversite (Akademi) Haline Getirilmelidir” başlığıyla kaleme aldığı raporun tam metnine, Türkiye İslam Enstitüleri Talebe Federasyonu (T.İ.E.T.F) tarafından hazırlanan bir broşür kanalıyla ulaşılmıştır. İlgili broşür Tercüman Gazetesinde yayımlanan haberden 3 yıl sonra 1969 yılında basılmış ve Başgil ve Hamidullah’ın ilgili raporları bir arada yayımlanmıştır. Federasyon bu yayınla artık sistemde belli ölçülerde etkinlik oluşturan Yüksek İslam Enstitülerinin bağımsız akademiye dönüştürülmesi yönünde bir kamuoyu oluşturma çabası içine girmiş görünmektedir.

Türkiye’de genelde eğitim ve özelde ise din eğitimi ve yüksek öğretim kapsamında yürütülmekte olan faaliyetler açısından arayış dönemi ya da yeniden yapılanma dönemi olarak adlandırılabilir 1950’li yıllar ve onu takip eden süreçlerde yaşanan gelişmelerin dönemin ruhunu yansıtan birincil kaynaklardan objektif olarak değerlendirilmesi önem arz etmektedir. Dolayısıyla, Yüksek İslam Enstitüleri ile ilgili iki önemli rapor olan “Yüksek İslam Enstitüsüne Ait Teşkilat Projesi” ve “Yüksek İslam Enstitüleri Muhtar Üniversite (Akademi) Haline Getirilmelidir” raporları; yazarlarının perspektifleri ve uygulamaya yansıma durumları ile alakalı mukayeseli bir değerlendirmeye tabi tutmak amaçlanmaktadır. Bu tarz bir kıyas Halis Ayhan tarafından 1999 yılında yayımlanan Türkiye’de Din Eğitimi kitabında nispeten yer almıştır. (Ayhan, 1999: 226-234) Ancak Ayhan’ın kitabında derinlemesine bir analiz yapmaktansa kronolojik olarak bu iki rapordan kesitlere yer verdiği ve genel bir değerlendirme ile konuyu sonlandırdığı görülmektedir. Bu çalışma kapsamında gerek bu iki rapor gerekse T.İ.E.T.F Yayınları tarafından 1968 yılında yayınlanan “İslami İlimler Akademileri” isimli bildiri metni de dikkate alınarak Yüksek İslam Enstitüleri ile ilgili sunulan tekliflerin; amaçlarını, önerilen

eğitim modelini ve toplumsal ve mesleki fonksiyonlarını kritik etmek amaçlanmaktadır. Bu raporların değerlendirilmesi ve özellikle Başgil ve Hamidullah projeleri arasındaki farklılaşmaların tespitinin, g¼n¼m¼z dini y¼ksek oğretim anlayışlarındaki farklılaşmaların analizinde de yardımcı olacağı d¼ř¼ncesindeyiz.

Anahtar Kelimeler: *Y¼ksek İslam Enstit¼leri, Ali Fuat Başgil, Muhammed Hamidullah, İslami İlimler Akademisi*

İSLAM MEDENİYETİNİN VE DÜŞÜNCE SİSTEMİNİN OLUŞMASINDA ÖNEMLİ KATKILAR SAĞLAYAN NİZAMİYE MEDRESELERİ

Mihriban Betül ÖZTÜRK¹

İslam medeniyetinin ve düşünce sisteminin şekillenmesinden en büyük pay hiç şüphesiz medreselerin varlığıdır. Medreseler bir yandan İslam düşünce sistemini tesis edip İslami ilimlerin hemen her alanında eserle vücuda getirirken İslam coğrafyasında ortaya çıkar aşırı düşüncelerle mücadele etme görevi de medreseler tarafından yerine getirilmiştir. Bu bağlamda Selçuklu dönemine damgasını vuran Nizamiye medreseleri önemli bir yapıtaşını olarak karşımızda durmaktadır. Nizamiye medreseleri adını Selçuklunun dirayetli veziri Nizamülmülk'ten almaktadır. Nizamülmülk, Şîh Fâtımîler'in Sünnî Abbâsîler'i ve Selçuklular'ı yıpratmak amacıyla siyasî ve askerî faaliyetlerin yanı sıra ilmî açıdan da yoğun bir propagandaya giriştikleri dönemde Ehl-i sünnet akîdesini güçlendirmek ve devletin ihtiyaç duyduğu görevlileri yetiştirmek için ülkenin her tarafında medreseler açmaya karar vermiştir. Nizamiye medreseleri sadece bir bölgede ve bir şehirde değil, İslam coğrafyasının hemen her yerinde yaygın bir şekilde kurulmuş ve asırlarca hizmet vermiştir. Bağdat Nizâmiye Medresesi, Nişâbur Nizâmiye Medresesi, İsfahan Nizâmiye Medresesi, Belh Nizâmiye Medresesi, Musul Nizâmiye Medresesi, Basra Nizâmiye Medresesi, Herat Nizâmiye Medresesi, Merv Nizâmiye Medresesi, Âmül Nizâmiye Medresesi bunlardan bazılarıdır. Bu medreselerden yetişen alimler asırlarca kendilerinden söz ettirdikleri gibi ortaya koydukları eserler de ilim erbabının başucu kitabı haline gelmiştir. İhya-i Ulumi'd-Din adlı eseriyle bilinen Gazzali bu medreselere baş müderrislik yapmış alimlerden sadece birisidir.

Anahtar Kelimeler: *Din Eğitimi, Medreseler, Nizamiye Medreseleri*

[1] Öğretmen, Millî Eğitim Bakanlığı.

İSLAMCI AYDINLARIN RUS MÜSLÜMANLARININ EĞİTİMİNE DAİR GÖRÜŞ VE ÖNERİLERİ (1908-1918)

Dr. Nesrin AKTARAN

İslamcılık akımı II. Meşrutiyet Dönemi'nde (1908-1918) siyaset, din ve eğitim alanında varlık göstermeye başlamış; bu süreçte dönemin önemli fikir hareketleri arasında yer almıştır. Bu akımın temsilcileri olan aydınlar, Müslümanların ayrı milletler olma düşüncesinden arınmış ve milliyet düşüncesinin üstünde dine dayalı bir birlik içerisinde olması gerektiğini savunmuşlardır. Bu nedenle İttihad-ı İslam'ı öncelikle ve Müslümanları İslam sancağı altında toplayan, dini referansları ağır basan siyasi bir rabita olarak görmüşlerdir. Düşüncelerini kendi imkânlarıyla meydana getirdikleri Sırat-ı Müstakim ve Sebilü'r-Reşad mecmualarında çok sayıda makale, haber ve duyuru ile ifade etmeye çalışmışlardır. Bu sayede dünyanın çeşitli yerlerinde bulunan Müslümanların yaşadığı sosyal, kültürel alandaki sorunlar ile din ve eğitime dair problemlerin üzerinde durmuşlar; karşılaşılan olumsuzlukları bertaraf etmeye gayret sarf etmişlerdir. Bu sebeple dünyanın çeşitli yerlerinde yaşayan Müslümanlara geniş yer vermişler özellikle Türk kökene sahip Rusya'da yaşayan Müslümanların üzerinde önemle durmuşlardır. Tüm bu verilerden yola çıkan çalışma İslamcı aydınların Rusya'da yaşayan din kardeşlerinin kökeni, siyasi problemleri üzerinde dururken özellikle eğitim konusunda yaşadıkları sorunlara dair düşüncelerini ortaya koymayı amaçlamıştır. Çalışma ayrıca İslamcı aydınların Rusya Müslümanlarının mektep ve medreseleri hakkında da bilgiler vermiş; yaşanan eksiklikleri ve çözüm önerilerini belirlemeye çalışmıştır.

II. Meşrutiyet Dönemi (1908-1918) kapsamı içerisinde yer alan çalışmada İslamcı aydınların Sırat-ı Müstakim ve Sebilü'r-Reşad mecmualarında yayımladıkları makaleler, haberler ve duyurular ana kaynak olarak ele alınmıştır. Bu nedenle çalışma tarih araştırması yöntemi kullanılarak hazırlanmıştır; Rusya Müslümanlarının bu zaman zarfında eğitime dair yaşadıkları problemler, çözüm önerileri ile birlikte ele alınmıştır.

II. Meşrutiyet Dönemi içerisinde İslamcı aydınların Sırat-ı Müstakim ve Sebilü'r-Reşad mecmualarında yer alan Rus Müslümanlarının eğitimi konusu ile ilgili makaleleri daha önce kapsamlı bir şekilde ele alan müstakim bir çalışmanın eksikliği bu araştırmanın hazırlanmasının arkasında yatan temel neden olmuştur. Çalışmada Rusya'daki Müslümanların köken, dil ve nüfus konusu üzerinde durularak Rusya'daki

Müslümanların durumları ve eğitimleri hakkında bilgi verilmiştir. Orada yaşayan Türklerin siyasi iktidar tarafından maruz bırakıldığı durumlar da ortaya konmuş; eğitime yönelik etkileri üzerinde durulmuştur.

İslamcı aydınlar dünya üzerindeki tüm Müslümanların beynelmilel kardeşlik ve refah içerisinde yaşaması gerektiğine olan inançları gereği Sırat-ı Müstakim ve Sebilü'r-Reşad mecmuaları aracılığı ile Rusya'da yaşayan Müslümanlar ile tüm Müslümanların birbirinden haberdar ve dayanışma içerisinde olmasına gayret etmişlerdir. Aksi durumda o milletin diğer milletler tarafından yok edileceğini ve dünya üzerinden kaldırılacağına inanmışlardır. Buna mahal vermemek adına eğitimi önceliklemişler ve eğitim kurumlarına önem vermişlerdir. Dolayısıyla Rus Müslümanlarının eğitime dair düşüncelerini, çözüm önerilerini ve bu konuda yaşanan gelişmeleri ele almışlar; yaşanan aksaklıklara çözüm önerisi bulmaya gayret etmişlerdir. Çalışmada İslamcı aydınların Rus Müslümanların eğitime yönelik söylemler, çalışmalar ele alınmış ve bu durumun ne derece etkili olduğu sorusuna yanıt aranmıştır. Kısacası onlar II. Meşrutiyet Dönemi'nde (1908-1918) basın yayın organları vasıtasıyla Rusya'da bulunan Müslüman halkın takipçisi olmuş; Rus rejimi ve yöneticileri tarafından karşılaştıkları asimilasyonu, eğitime dair baskı politikalarını ve Müslümanların buna karşı verdikleri yaşam mücadelesini mecmualarında tartışmaya açmışlardır.

Anahtar Kelimeler: *Din Eğitimi, İslamcı Aydınlar, II. Meşrutiyet, Rus Müslümanları, Eğitim Kurumları*

BATI TRAKYA'DA DİNİ YAŞANTI VE DİN HİZMETLERİ

Dr. Öğr. Üyesi İrfan SEVİNÇ¹

Batı Trakya olarak bilinen bölge günümüzde Yunanistan sınırları içerisinde bulunan toplam yüzölçümü 8000 kilometrekare, Batıda Karasu Nehri ve doğuda Meriç Nehri arasında kalan alandır. Bölgede Yunan nüfusu ağırlıklı olmakla birlikte Türk nüfusunun dağılımı bölgedeki önemli şehirlere göre yaklaşık olarak Gümölcine'de 60.000, İskeçe'de 45.000, Dedeağaç, Sofulu, Ferecik ve Dimetoka şehirlerinde de toplam 25000 kişidir.

Osmanlı Devleti tarafından 1380 yılında fethedilmesi ile bu bölgelere Anadolu'nun hemen her yöresinden büyük miktarda Türk nüfus nakledilerek yeni mahalleler ve Türkçe isim taşıyan köyler kurulmuştur. Bölge 1920 tarihinde Yunanistan tarafından işgal edilmiştir.

Lozan Konferansı çerçevesinde imzalanan 30 Ocak 1923 tarihli anlaşmaya göre Türkiye ve Yunanistan arasında mecburi nüfus mübadelesi yapılmış, Batı Trakya Türkleri ile İstanbul Rumları mübadeleden istisna tutulmuştur. Batı Trakya Türkleri bu anlaşma ile Yunan Vatandaşı Türk Azınlık statüsünde bölgede bırakılmışlardır.

Lozan Antlaşmasının azınlıkların himayesini belirleyen (37-45) maddelerinde:

Türk Azınlığın din ve ırk farkı gözetmeksizin her türlü vatandaşlık hakkının tanınması,

Kendilerine ait kültürel ve din eğitimi kurumları açmaları,

Kendi dillerini öğrenip kullanmaları ve kendi dillerinde eğitim yapmaları,

İbadethane, mezarlık ve vakfiyelerin imar edip korunması, vakıf ve dini kuruluşların tanınması ve korunması garanti altına alınmaktadır.

Batı Trakya'da yaşayan Türk azınlığın hakları uluslararası anlaşmalarla yasal teminat altına alınmış olmasına rağmen, Yunanistan'ın bu hakların korunması konusunda yasalara aykırı davrandığı ve bu hakları ihlal ettiğine tanık olunmakta, Türk azınlığın hakları çeşitli vesilelerle engellenmeye çalışılmaktadır. Bu ihlaller arasında en önemlileri Türklere ait okullar ve vakıfların İdaresi için mütevelli seçimi ve bölge

[1] Hitit Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Din Eğitimi Anabilim Dalı.

Müftülerini seçme haklarının engellenerek, atama yoluyla müteveli ve Müftü belirlenme uygulamasına gidilmesi, Türk azınlığa ait okullarda eğitim ve öğretimin, özellikle cami ve medreselerde Türkçe öğretiminin engellenmesi, Türkçe ders kitabı teminine engel olunması sayılabilir. Verilen bu örnekler Türk azınlığın haklarının ihlali ve aynı zamanda hukuki boyutu olan konular olmakla birlikte din eğitim ve öğretimini, yürütülen din hizmetlerini de olumsuz yönde etkilemektedir.

Bu çalışmada Batı Trakya'da yaşayan Türk azınlığın dini yaşantıları ve din hizmetlerinin bir çerçevesi çizilecek, eğitim, din eğitimi, din hizmetlerinin yürütülmesi konularında yaşanan sorunlar irdelenecektir.

Anahtar Kelimeler: *Din Eğitimi, Batı Trakya, Azınlıklar, Din Hizmetleri*

MALİ'DE LAİKLİK ANLAYIŞI VE DİN EĞİTİMİNDEKİ ETKİSİ

Mahamadou KAMISSOKO¹

Mali Cumhuriyeti Batı Afrika'da bulunan ve nüfusunun %95'ten fazla bölümünün müslüman olduğu bir ülkedir. Mali Cumhuriyetinde din eğitimi ve öğretimi faaliyetleri çok eskilere dayanmaktadır. Sömürgeciler gelmeden önceki Gana İmparatorluğu, Mali ve Songay İmparatorluğu dönemlerinde din ve devlet ilişkisi çok yakındı. Sömürge döneminden itibaren din eğitimi faaliyetleri zayıflamaya başlamıştır. Sömürgeciliğin etkisiyle, devlet okullarında din eğitimine yer verilmediği için din eğitimi camilerde, mekteplerde, Kur'an kurslarında ve özel medreselerde sürdürülmüştür.

Temelde okuldaki eğitimin amacı ile diğer din eğitim kurumlarındaki eğitimin amacının aynı olduğunu, bunun da iyi bir insan yetiştirmek olduğunu söyleyebiliriz. Bu iki eğitim türü, genel olarak aynı amacı taşıdığına göre birbirlerinden ayrılma nedeninin sömürgecilerin devlet okullarında, din eğitimi verilmemesi üzerine geliştirdikleri stratejiler ve devletin siyasi anlayışının etkisinden kaynaklanmış olduğunu değerlendirmek mümkündür. Sömürgeciler ülkenin topraklarından tamamen vazgeçmemişlerdir. Mali'de özel olarak, genel olarak Batı Afrika'daki halkı üzerinde etkilerini sürdürmek amacıyla birtakım girişimlerde bulunmuşlardır. İlk olarak eğitim sistemini değiştirmeye ve kendi okullarını açmaya çalışmışlardır. Eğitim sisteminde din eğitimine yer verilmemesi, sömürgecilerin girişimlerinin bir neticesi olmuştur.

Anayasası laik bir devlet olan Mali Cumhuriyetinde, vatandaşların % 95 gibi büyük bir çoğunluğu Müslümandır. Laik devletin anlamı, devletin din eğitiminden sorumlu olmaması veya devlet dini işlere karışmaması anlamlarındadır. Din ve din eğitimi bireysel bir mesele olup devlet bu konuya karışmaz. Din eğitimini şahsın iradesine bırakmak din eğitimin en önemli büyük sorunudur.

Dini adamlar âlimlerin gösterdiği çabalar ve dine verdiği hizmetleri ortadan kaldırılmış ve yavaş yavaş günümüzde kaybolmuş hale gelmiştir. Bu bağlamda çalışma üç ana bölümden oluşturmaktadır. İlk bölümde konuyu kolay anlayabilmek adına Mali Cumhuriyetin geçmişteki imparatorluklarının tarihi aktarılmıştır. İkinci bölümde, Mali'de laiklik ve din eğitim ve öğretim konuyu ele alınmıştır. Doğrudan, günümüzde

[1] Doktora öğrencisi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Din Eğitimi Anabilim Dalı.

de varlığını sürdüren, yapıların aktarıldığı bölümde, din eğitim kurumlar ve uygulamalar devlet arasındaki ilişkisi ele alınmıştır. Bu bağlamda mekteplerin, medreselerin ve camilerin geçmişte ve günümüzde taşıdıkları rol devlet ve din arasındaki ilişkileri, devlet tarafından ortaya koyduğu politikaları incelenmektedir. Kisiminde ise Sömürgeler tarafından eğitim-öğretim faaliyetlerinin başta çocuklar olmak üzere topluma olan etkisi aktarılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Mali, Laiklik, Eğitimi, Din Eğitimi*

MALEZYA'DA DİN-DEVLET İLİŞKİSİ BAĞLAMINDA EĞİTİM SİSTEMİ

Sümeyye GÜVEN¹

Ülke yönetimlerinin din ile ilişkileri farklılaşmaktadır. Parlamenter monarşi ile yönetilen, federal bir devlet olan, farklı dinleri barındıran Malezya'da İslam dininin özel bir konumu olduğu görülmektedir. Nitekim Malezya etnik yönden değerlendirildiğinde Malay, Çinli ve Hintlilerin çoğunluğu oluşturduğu, eğitim ve iş sebebiyle ülkede bulunanlar da dahil edildiğinde farklı ülkelerden insanları bünyesinde barındıran çok kültürlü ve çok dinli bir ülke olarak belirmektedir. Buna rağmen din-devlet ilişkisi incelendiğinde İslam dininin ön planda olduğu görülmektedir. Eğitim sistemi incelendiğinde ise yine İslam'ın sistem içerisindeki yerinin ülkedeki diğer dinlerden farklı ve dominant bir konumda olduğu ifade edilebilir.

Malezya'da din eğitimi, Müslüman öğrencilerin dini öğrenip tatbik etmesini amaçlamaktadır. Bu nedenle öğretimin pratikle birleştirilmesi önemsenmektedir. Okullardaki Müslüman öğrencilere yönelik zorunlu din derslerinde Şafi mezhebi baz alınarak doktriner bir model uygulandığı, Müslüman olmayan öğrenciler için ise zorunlu olan Moral dersinin çok kültürlü bir toplumda ihtiyaç duyulan saygı ve hoşgörü gibi temel ahlak prensiplerini benimsetmeye yönelik olduğu söylenebilir.

"*Malaysia Truly Asia*" sloganı ile bilinen, Asya Pasifik bölgesinde yer alan, Malezya'nın din-devlet ve eğitim sistemini ele alacağımız bu araştırmamızda;

-Malezya'nın tarihi, coğrafi konumu, etnik yapısı, nüfusu hakkında bilgiler verilip,

-Ülkenin yasama, yürütme ve yargı organlarında yer alan din ve devlet ilişkisi ele alınacaktır.

-Genel eğitim sistemi içinde dinin ve din eğitiminin nasıl bir konuma sahip olduğu, bilhassa din eğitiminin Müslümanlar ve Müslüman olmayanlar açısından düzenlenme biçimi vatandaş hakları ve devletin sorumlulukları bağlamında tartışılmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Malezya'da Din-Devlet İlişkisi, Malezya'da Eğitim Sistemi, Malezya'da Din Eğitimi*

[1] Doktora Öğrencisi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Din Eğitimi Anabilim Dalı.

ALMANYA'DA DEVLET DESTEKLİ İMAM EĞİTİMİ

Meryem ÖZMEN YAYLAK¹

Türkiye'nin de içinde olduğu köken ülkelerden imam getirilmesinin önüne geçmek amacıyla birçok ülke, kendi sınırları içerisinde imam eğitimi arayışına girmiştir. Bunların önemli bir bölümü Diyanet İşleri Türk İslam Birliğine bağlı cami ve derneklere görev aldıkları tespit edilmiştir. Özellikle Almanya'da imam eğitimi uzun zamandır tartışılan ve sonuçlandırılmayan bir konu olmuştur. Almanya'da imam eğitimiyle ilgili son zamanlarda siyasetten talepler yükselmiş olup Müslüman kuruluşların yurt dışı finansmanının yasaklanması ve imamaları Almanya içerisinde, dış etkilerden bağımsız bir şekilde yetiştirilmesi amaçlanmıştır.

Federal İçişleri Bakanlığı ve Aşağı Saksonya Eyaleti tarafından desteklenen Almanya İslam Koleji (IKD) Osnabrück'te 2021 yılında imamların yetiştirilmesi için kurulmuştur. Dinî cemaatler, devlet destekli olan bu eğitiminin anayasaya aykırı olduğunu savunmuşlardır.

Açıklamada Alman Anayasası'nın 140. maddesine göre ülkedeki dinî cemaatler kendi meselelerini, yasal sınırlar içerisinde idare etme hakkına sahiptir. Bu madde İslami Cemaatler için imamların eğitimi ve görevlendirmesi gibi meselelerde, devlet müdahalesi olmadan özgürce karar verebilmelerini sağlamaktadır.

Almanya'da dinî cemaatlerinin din eğitimi uzun yıllara dayanan deneyim ve tecrübeleri bulunmaktadır. İslami Cemaatlerin benzer yanları olmakla birlikte yaklaşım ve metot bakımından farklılık arz eden imam eğitim modelleri olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte dinî toplulukların sorumluluğunda olan eğitimlerin kurumsal ve sistematik olmadığı ortaya konmuştur. Devlet, imam eğitimi konusunda tek bir muhatap arayışında olduğu analiz edilmiştir. Böylece bağımsız alternatif kuruluşlar imam eğitimine karşı ilgi göstermiştir ve devlete karşı işbirliği teklif etmiştir. Anayasanın öngördüğü din özgürlüğü ve cemaatlere verdiği eğitim hakkının güncel durumda karşılık bulmadığı görülmektedir. Devlet tarafından desteklenen imam eğitimi Almanya'da yapılan dinî cemaatlerinin yapısal sorunlarının varlığını ve imam eğitimi konusunda farklı yaklaşımlarının olduğunu göstermiştir.

[1] Doktora Öğrencisi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe Din Bilimleri Anabilim Dalı.

Almanya tarafından sunulan imam eğitimi modelinde yaşanan süreç içinde dini cemaatlerinin aktif dahil edilmediği görülmektedir. Mezun olacak imamlarının görevlendirilmesi ile ilgili çalışmalarının zayıf olduğu ve eğitim modelini geliştirecek yeterince uzmanların olmadığı tespit edilmiştir. Yakın zamanda dinî cemaatlerinin imam eğitimi alanında ortak bir kurumsal yapı konusunda uzlaşamadıkları görülmüştür.

Yapılan araştırmada Almanya'da görevlendirilen imamların eğitimi ve modellerinin güncel durumunun ortaya konması amaçlandığından nitel araştırma desenlerinden durum çalışması deseni kullanılmıştır. Araştırma modellerinden tarama modeli tercih edilmiştir. Verilerin toplanmasında nitel araştırma yöntemlerinden literatür taraması kullanılmıştır. Uygulanan metot çerçevesinde Almanya'nın imam eğitimi modelleri ile alakalı olan kitaplar, tezler, makaleler ve dergiler taranmış, araştırma kapsamında değerlendirilmiştir. Almanya'da bu alanda hizmet veren kurumların, dinî cemaatler ve kuruluşların fikirleri, uygulamaları ve eğitim programları da araştırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Almanya, Devlet, İmam Eğitimi, Dinî Cemaatler*

İLAHİYAT FAKÜLTESİ ÖĞRENCİLERİNİN DİNİ İÇERİKLİ SOSYAL PAYLAŞIM DURUMLARI VE DEĞER YÖNELİM İLİŞKİSİ

Doç. Dr. Ahmet DOĞAN¹

Bilimde, teknolojiye, toplumsal alanda ve buna bağlı olarak eğitim ve iletişim alanındaki gelişmelerin önemli bir hız kazandığı günümüzde, bütün dünyada olduğu gibi ülkemizde de hızlı bir toplumsal değişim ve dönüşüm süreci yaşanmaktadır.

Günlük hayatlarında vaktinin büyük bir bölümünü sosyal ağlara ayıran bireylerin sayısı günden güne artmaktadır. Neredeyse günlük yaşamın vazgeçilmezi haline gelen bu ağların varlığı ile günümüzde sosyalleşme kavramının tanımını yeniden yapmak gerekli hale gelmiştir.

Sosyal medyada paylaşılan öğelerden birisi de dinî içerikli sosyal paylaşımlardır. Hemen her gün sosyal hesaplarımızda gördüğümüz, bazen bu tür paylaşım yapmadığınız zaman veya paylaşımlara sessiz kaldığınızda birtakım eleştiriler alabildiğiniz dinî içerikli paylaşımlar toplumun bir vazgeçilmezi olmuş durumdadır.

Araştırmanın amacı dinî içerikli sosyal paylaşım ile değer yönelimi arasındaki ilişkiyi, lise öğrencilerinin değer yönelimlerini, internette geçirdikleri zamanı, sosyal medyayı ne kadar kullandıklarını, dinî içerikli sosyal paylaşım düzeylerini tespit ederek din/değerler eğitimi bağlamında ele alarak hem akademik hem de uygulama alanında önerilerde bulunmaktadır.

İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin dinî içerikli sosyal paylaşımları ile değer yönelimleri arasındaki ilişkiyi ele alan bu çalışmada 507 öğrenci üzerinde Schwartz'ın geliştirmiş olduğu değer yönelim ölçeğini kullanarak anket uygulaması yapılmıştır. Böylelikle değişkenler arası farklılıklar belirlenmiş ve analizi yapılmıştır.

Sonuç olarak; çalışmaya katılan öğrencilerin yaklaşık olarak yarısından fazlası sosyal paylaşım siteleri/ağlarını önemsemekte ve hayatlarında önemli bir yeri olduğunu belirtmektedir. Araştırmaya katılan öğrencilerin yarısına yakını hiçbir zaman sosyal medyada dinî içerikli sosyal paylaşım yapmamaktadır. Dindarlık kategorisinde sosyal medyada geçirilen zaman bağlamında anlamlı bir farklılık vardır ve sosyal medyada fazla zaman geçiren öğrencilerin Dindarlık değer yönelimi ortalama olarak daha düşüktür.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Paylaşım, Değer, Din, Sosyal Medya, Sosyal Ağ

[1] Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Din Eğitimi Anabilim Dalı.

SOSYAL MEDYADA DİN KONUSUNDA SORULAN SORULARLA İLGİLİ BİR DEĞERLENDİRME

Dr. Handan YALVAÇ ARICI¹

21. yüzyılın başlarında tek yönlü bilgi paylaşımından çift yönlü ve eş zamanlı bilgi paylaşımına geçiş yapılmasını sağlayan “sosyal medya” adında bir medya sisteminin hayatlarımıza girmesiyle birlikte dünyanın hemen hemen her köşesinden ve her köşesinde kendisini, hayatını paylaşan insanlardan haberdar olunmaya başlandığı ve o kişilerle etkileşimde bulunduğu bilinmektedir. Eğitimden, siyasete, magazinden alışverişe kadar her konuda renkli dünyalar sunan sosyal medya bireylerin vazgeçilmezleri arasında yer almaktadır. Bu renkli, canlı ve hareketli mecralardaki içeriklerden çocuklar, gençler ve yetişkinler etkilenmektedir. Özellikle bu mecralarda paylaşılan içeriklerin çocukların ve gençlerin hayat tasavvurlarını şekillendirmede etkili olduğu görülmektedir. Sosyal medya platformlarında her konuda olduğu gibi dinî konularla ilgili de birçok içerik sunulmaktadır. Dinî konularda özellikle Allah’ın zâtı, sıfatları, Hz. Peygamber’in hayatı ve Kur’an ile ilgili sorular gündeme getirilmektedir. Din konusunda soruların gündeme getirilmesi tahkiki iman açısından önem arz etmektedir. Böylelikle gençler dinlerini doğru bir şekilde anlama imkânı bulunmaktadır. Fakat sosyal medyada gündeme getirilen sorulara cevap verilirken profan bir dil kullanılmakta, kutsala karşı sıradanlaştırma tavrı sergilenmektedir. Allah’ın varlığı ve zâtı hakkındaki sorulara daha çok bilimsel açıdan cevaplar verilmeye çalışılmakta ve Tanrı anlayışı seküler bir zeminde tanımlanmaktadır. “Allah narsis olduğu için mi insanlardan kendisine niçin ibadet etmesini istiyor?”, “Allah sadist olduğu için mi kötülöklere engel olmuyor?”, “Allah her şeyi bildiği hâlde bizi niçin test ediyor?”, “Allah kötü olduğu için mi cehennemi yarattı?”, “Allah’ın kudreti her şeye yettiği hâlde niçin önceki kitapların bozulmasına engel olmamıştır?” gibi Allah’ı tanımaktan öte kutsal küçümseyici ifadelerle soruların sorulduğu müşahade edilmektedir. Hz. Peygamber’in evlilikleri özellikle Hz. Aişe’nin yaşının küçük olması, Hz. Zeynep binti Cahş ile olan evliliği evlatlığının eşinde gözü varmış gibi ifade edilirken, bu konudaki ayetlerin Hz. Peygamber’in kendisinin yazdığı düşüncesi empoze edilmektedir. Öyle ki Hz. Peygamber’in bir kadınla evlenmek için ayet indirilmesini istemediği argo ya da küfür içerikli sözlerle ifade edilmektedir. Kur’an’daki emir ve yasaklarla ilgili

[1] Öğretim Görevlisi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi.

tesettürün farz olması, alkolün, zinanın, domuz etinin haram olmasının bugünün dünyasında yeri olmadığı vurgulanmaktadır. Ayrıca erkeklerin tesettür zorunluluğu olmadığı ve daha özgür oldukları, kadınların ise tesettür sınırlarının çok fazla olduğu ve bu durumun kadın özgürlüğünü kısıtlayıcı ve kadın-erkek eşitliğini ihlal ettiği ifade edilmektedir. Hz. Peygamber'in domuz ticaretini engelleyerek kendi mal varlığına varlık kattığı, siyasi olarak demokratik bir anlayışının olmadığı hatta otokrat bir lider olduğu anlatılmaktadır. Dolayısıyla sosyal medyada yoğun bir şekilde dinî konularda sorgulama yapılmaktadır. Problem sosyal medyada din hakkında sorgulama yapılması değil bu sorgulamadaki olumsuz bir üslup kullanılması ve verilen mesajların dinden uzaklaştırıcı nitelikte olmasıdır. Bu çalışmada sosyal medyada dile getirilen soruların neler olduğu ve bu soruların alt mesajları üzerinde tartışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Din Eğitimi, Sosyal Medya, Din, Sorular, Profanlaştırma*

DİNİ İÇERİKLİ YOUTUBE KANALLARININ DİN EĞİTİMİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

Ümmügülsüm AKKUŞ¹

Bu araştırmanın temel amacı, Youtube platformunda abone sayısı en yüksek olan dini içerikli üç kanalın yayımlanan videolarının konuları, programa gelen sorular ve bu sorulara verdikleri cevapları, soru cevaplarında kullandıkları kaynakları, üslup, müzik ve resim gibi programın içeriğini kapsayan ayrıntıları incelemektir. Temel araştırma yöntemine uygun olarak literatür çalışması yaptığımız bu araştırma, Youtube kanalları üzerinden uygulama yapmamız açısından da uygulamalı araştırma yöntemine uygun bir çalışma dahilindedir. Araştırmamız Youtube kanallarını incelerken programların konu, kapsam ve kullanılan dil gibi sorulara yanıt araması bakımından da içerik incelemesi ve tanımlayıcı araştırma kapsamına girmektedir.

Araştırmada elde edilen bulgulara göre youtube platformunda abone sayısı en yüksek olan üç platformun en çok izlenen videolarının konuları birbirlerinden farklı olduğu görülmüştür. Takipçi sayısının üstünde izlenen videolara da denk gelinmiştir. Youtube kanallarındaki izlenme oranlarının kanal sunucularının kullandıkları üslup ve diğer görsel içeriklerin etkili olduğu düşünülmektedir. Bu çalışmadan elde edilen bulgulardan elde edilen sonuçlar arasında, medyanın en çok dikkat çekilen konuları ele alındığı için konu çeşitliliğinin fazla olmadığına rastlanmıştır. Seçtiğimiz Youtube platformlarındaki sunucuların nasıl bir söylem ve metoda sahip olduklarına dair yaptığımız gözleme göre dini ve siyasi herhangi bir tartışmalı konuya değinmedikleri gözlenmiştir. En çok aboneye sahip iki kanalın da sunuculuğunu yapan kişiler genç erkeklerden oluşmakta ve gençlerin diline ve ilgi alanlarına hâkim oldukları gözlenmektedir. Kanalların yayın süreleri birbirinden farklı olmakla birlikte zamanlama sınırlarının olmadığı da görülmüştür. Kanalların takipçilerinin yaş ve cinsiyet verilerine ulaşmasak da yapılan yorumları, sorulan soruları incelediğimizde çoğunluğun genç ve orta yaş olduğunu ayrıca bayanların çoğunlukta olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: *Youtube, Dini Yayınlar, İnternet.*

[1] Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı.

SOSYAL MEDYA KULLANIMININ GENÇLERİN DİNİ İNANÇ VE DAVRANIŞLARINA ETKİSİ

Osman VARSAK¹

Sosyal medyanın sürekli akan bir nehre benzeyen dinamik yapısı kullanıcıları adeta ekran başına hapsedmekte, bu nehirde var olma arzusu ise kullanıcıları etkileşim içine girmeye motive etmektedir. Bu sayede günümüzün vazgeçilmez medya platformları haline gelen sosyal medya araçları, kısa süre içinde geleneksel medya araçlarının yerini doldurmayı başarmış, sosyal medyada dolaşmak insanların gün içinde en fazla vakit harcadıkları rutinlerinden biri haline gelmiştir.

Sosyal medyanın kullanımına paralel olarak son yıllarda bu konu hakkında yapılan araştırmaların sayısında da artış meydana gelmiştir. Yapılan araştırmalar göstermektedir ki sosyal medya kullanımı sürekli gelişen web teknolojilerinin sunduğu olağanüstü iletişim imkanları sayesinde kullanıcılarına büyük fırsatlar sunmaktadır. Ancak bunun yanında sosyal medyanın son derece dinamik ve denetimi zor olan bir yapıya sahip olması, sunduğu imkanların yanında kullanıma bağlı olarak bazı zararlı etkileri de beraberinde getirmektedir. Bu etkiler en çok maruz kalanlar ise sosyal medya platformlarını daha fazla kullanan ve bu yolla gelecek olan örtük mesajlara karşı daha savunmasız olan gençlerdir. Araştırmamızda sosyal medya kullanımının gençlerin dini inanç ve davranışlarını etkileme durumu irdelenmiştir.

Araştırmamızın ana sorusu, sosyal medya kullanımının gençlerin dini inanç ve davranışlarını etkileyip etkilemediğidir. Bu sorunun cevabı ile sosyal medyanın dini hayata etkilerini daha iyi anlayıp bu konuda alınabilecek tedbirleri tartışma konusu haline getirmemiz mümkün olacaktır. Tezin genel amacı ise kullanıcıların sosyal medya kullanım özellikleri ile dini inanç ve davranışlarını daha spesifik çerçevede inceleyerek okuyuculara daha geniş bir perspektif sunmaktır. Çalışmamız nicel bir araştırma olup tümevarımsal bir yöntem izlenmiştir. Tezimizde verilerin toplanması için anket tekniğine başvurulmuştur. Bursa ilindeki merkez ilçeler olan Osmangazi, Nilüfer ve Yıldırım'da bulunan Fen Lisesi, Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Anadolu Lisesi ve İmam Hatip Lisesi olmak üzere dört farklı okul türünden yüksek, orta ve düşük olmak üzere farklı akademik başarı düzeylerine sahip on iki liseden 760 öğrenciyi anket uygulanmıştır.

[1] Doktora Öğrencisi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı.

Araştırma sonuçlarına göre sosyal medya kullanımı ile dini inanç ve davranışlar negatif ilişki içindedir Sosyal medya kullanımı arttıkça dini inanç ve davranışlarda azalma meydana gelmektedir. Sosyal medya kullanımından en fazla namaz kılma, Kur'an-ı Kerim okuma ve harama bakma davranışları etkilenmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Sosyal Medya, Gençlik Dönemi Din Eğitimi, İnanç Eğitimi*

DİNDARLIK ALGISININ BENLİK GELİŞİMİNE ETKİSİ

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa ŞENGÜN¹

Bu çalışmanın amacı, lise öğrencilerinin benlik inşası ile dindarlık algıları arasında nasıl bir ilişki olduğunu ortaya koymaya çalışmaktır. Lise öğrencilerinin benlik inşası sürecini incelemek ve bu inşa sürecini etkilediği düşünülen dindarlık algısı değişkenleri ile lise öğrencilerinin benlik inşası arasında önemli bir ilişkinin olup-olmadığını betimsel tarama modeli ile araştırmaktır.

Din, benlik inşasında önemli bir role sahiptir. Çünkü din, insanın emniyette olma, korunma, güvenme, dayanma, sığınma, kabul görme, sevilme gibi psiko-sosyal ihtiyaçlarının karşılar. Ayrıca, başa gelen sıkıntıların Allah'ın yardımıyla aşılabileceği inancı, bireyin özgüvenini artırır. Din, insana gerçek değerini verme, anlamlandırma, açıklama, kimlik kazandırma ve baş etme vb. işlevleriyle benlik gelişiminde etkili olmaktadır.

Benlik inşasında dinin istenen düzeyde etkili olabilmesi, bireye sunulan din eğitimi ve içeriğine bağlıdır. Dinsel kimlik kazanma sürecinde, sosyal özdeşleşme ve farklılaşmalara bağlı olarak birey, dinsel kimliğini ve benliğini kazanacak, olmak istediği dindarlık modelini (ideal-benlik) seçecektir. Bu seçimin, mevcut şartların en iyi şekilde analiz edilerek yapılması gerekmektedir.

Dindarlık, bireyin duygu, düşünce ve davranışlarındaki dini etkiyi, hayatın her alanına yansıtan bir olgudur. Dinî değer ve uygulamaların, benliğin inşa sürecinde önemli bir etkisi vardır. Bu nedenle, dini niteliklerden yoksun bir benliğe sahip bireyin tavırlarında, tutum ve davranışlarında çelişkiler ortaya çıkabilir. Benlik inşası sürecinde, dinî erdemleri tam içselleştirememiş olması durumunda birey, ahlâkî zafiyetler yaşayabilir. Hal böyle olunca, dindar bireylerin kendi davranışlarını dinî bir bakış açısıyla sürekli gözden geçirmeleri gerekli ve benlik bütünlüğünü gerçekleştirebilmeleri önemlidir.

Bu çalışmada, nicel araştırma modellerinden biri olan betimsel tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın örneklemini, Bayburt İlinde öğrenim gören lise öğrencileri oluşturmuştur. Araştırmaya 2016 eğitim-öğretim yılında öğrenim gören öğrencilerden tesadüfi örnekleme yöntemiyle seçilen 400 lise öğrencisi katılmıştır. Araştırmanın verileri, Kişisel

[1] Bayburt Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi.

Bilgi Anketi ve Feriha Baymur tarafından geliştirilen Benlik Tasarımı Envanteri ile toplanmıştır. Verilerin istatistiksel işlemleri ise SPSS paket programı kullanılarak varyans analizi, t-testi, Scheffe ve LSD testleri ile yapılmıştır.

Verilerin analizi neticesinde elde edilen istatistiksel bulgular, tablolar haline getirilerek bu bölümde sunulmuş ve tablolar yorumlanmıştır. Bütün karşılaştırmalarda anlamlılık düzeyi $p < 0,05$ olarak alınmıştır. Hipotezler test edilmiştir. Yapılan analizlerde, lise öğrencilerinin benlik inşası ortalamasının üzerinde olduğu ve dindarlık algısı değişkenlerine göre ise $p < 0,01$ olarak anlamlı bir şekilde farklılaştığı bulgularına ulaşılmıştır.

Verilerin analizi neticesinde elde edilen bulgulara göre hipotezler test edilerek bu bölümde sonuçlar belirtilmiştir. Bu sonuçlara dayanılarak da çeşitli öneriler getirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Benlik İnşası, Benlik Tasarımı, Dindarlık Algısı, Din Eğitimi, Ahlak Eğitimi.*

ANADOLU İMAM HATİP LİSESİ ÖĞRENCİLERİNDE DİN ALGISI

Dr. Yusuf AKBAŞ¹

Anadolu imam hatip lisesi öğrencilerine yönelik olarak uygulanan “AİHL Öğrencilerinde Din Algısı Anketi”, öğrencilerin Allah ve din hakkındaki duygu ve düşüncelerini, dini bilgi yönünden kendilerini nasıl buldukları, edindikleri dini bilgilerin kaynaklarını ve dini pratiklere yaklaşımlarını belirlemeyi hedeflemektedir.

Din Algısı Anketi AİHL 9., 10., 11., ve 12. sınıf seviyelerinde uygulanmak üzere nicel araştırma yöntemlerine uygun olarak hazırlanmıştır.

“AİHL Öğrencilerinde Din Algısı Anketi”, 81 ilde Anadolu İmam Hatip Liselerinde online platformda uygulanmıştır. Ankete 41.866 öğrenci katılmış, soruları eksiksiz olarak 25.892 öğrenci cevaplamıştır ve bu cevaplar esas alınarak analizler yapılmıştır. Ankette soruları eksiksiz cevaplayan 9. sınıflardan 10.753; 10. sınıflardan 6.546; 11. sınıflardan 5.045; 12. sınıflardan 3.548 öğrenci katılmıştır. Anket, nicel araştırma yöntemine uygun olarak hazırlanmıştır.

Ankette dört bölüm bulunmaktadır. *Birinci* bölümde öğrencilerin demografik yapıları, *ikinci* bölümde “Allah ve dine karşı tutum ölçeği”, *üçüncü* bölümde “Öğrencilerin dini bilgi kaynakları”, *dördüncü* bölümde “Öğrencilerin dini pratiklere yaklaşımları” yer almaktadır.

Allah ve Dine karşı Tutum Ölçeği göstermektedir ki, öğrencilerin “Evet” cevapları %90’ın üzerindedir. Öğrenciler Allah ve Dine karşı oldukça yüksek olumlu tutum sergilemektedirler. Üçüncü bölümde dikkat çekici olan kısım; “Dini bilgi bakımından kendimi yetersiz hissediyorum” maddesine öğrencilerin %35’i, “Dini bir konuda farklı görüşleri öğrenince doğrusunun ne olduğunu anlamakta zorlanıyorum” maddesine öğrencilerin %38’i “Evet” demiştir. “Zihnimde cevap bulamadığım dini sorular var” maddesine de öğrencilerin %51’i “Evet” demiştir. Sonuçlar göstermektedir ki; öğrencilerin dini konular hakkında zihinlerini meşgul eden sorular bulunmaktadır ve kendilerini yetersiz hissetmektedirler. Anketteki 6 soru da öğrencilerin dini konularda bilgi edindikleri kaynakları incelemektedir. Bu kaynaklar; sosyal medya ve dijital ortam, öğretmenler, aileler, din görevlileri ve internettir. “Öğrencilerin öğretmenlerinin dini konularda verdikleri cevapları yeterli bulup bulmadıkları” sorusuna 9. sınıf seviyesinde %26 olan “Evet” cevabı 12.

[1] Milli Eğitim Bakanlığı, Din Öğretimi Genel Müdürlüğü.

sınıf seviyesinde %32'dir. "Hayır" cevapları da %50 oranındadır. Oranlar göstermektedir ki öğrencilerin sadece yarısı öğretmenlerin verdikleri cevaplarla ikna olurken diğer %50'yi ikna olmayanlar ve bu konuda kararsız olanlar oluşturmaktadır. Tüm sınıflar düzeyinde öğrencilerin ortalama %83'ü öğretmenlerinden dini bilgi aldıklarını belirtmektedir. Bu oranlar bize göstermektedir ki öğretmenlerin cevapları öğrencileri dini konularda tam anlamıyla ikna edememektedir. Öğrencilerin dini bilgilerinin kaynaklarını incelediğimizde, tüm alanlarda kız ve erkek öğrenciler arasında farklılık gözükmektedir. Sosyal medyaya erkek öğrenciler tarafından daha fazla güvenilmekte ve internet daha fazla bilgi kaynağı olarak kullanılmaktadır. Din görevlilerinden daha çok erkek öğrenciler tarafından dini bilgi edinilmektedir. Öğretmen ve aile ise öğrencilerin dini bilgilerini edindikleri en önemli kaynaklar olarak gözükmektedir.

Ankette yer alan "Kur'an-ı Kerim'i Türkçe mealinden okudum" maddesinin sonuçları dikkat çekicidir. Öğrencilerin "Evet" cevap oranları 9. sınıftan 12. sınıfa doğru artarken, "Hayır" cevap oranları azalmaktadır. Öğrencilerin 9. sınıflarda %15 oranındaki fikrim yok cevapları 12. sınıflarda %9 olmuştur. Ankete katılan 12. sınıf öğrencilerinin sadece %76'sı Kur'an-ı Kerim mealini okuduğunu belirtmiştir. Kur'an-ı Kerim'in ne anlattığını genel olarak bilirim maddesine öğrencilerin %87'si "Evet" derken %3'ü "Hayır" demiştir. Bu iki maddenin cevap oranlarına baktığımızda öğrencilerin Kur'an mealini okumadan kendilerini bu konuda bilgili gördüklerini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler : *Din, Algi, İmam Hatip, Bilgi, İnanç*

TÜRKİYE'DE GENÇLERİN İNANÇ YÖNELİMLERİ VE DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ MÜFREDATI (11. SINIF) ÜZERİNE BETİMSSEL BİR BAKIŞ

Arş. Gör. Yusuf Asım SÖYLEMEZ¹

İnsan, diğer varlıklardan düşünme ve konuşma özelliğiyle ayrılan bir varlık olarak tanımlanmaktadır. Bu düşünme süreçleri insanın ontolojik, kozmolojik ve varoluşsal sorgulamalarını kaçınılmaz kılmaktadır. İnsan-alem ilişkisi, alem-tanrı ilişkisi, insan-tanrı ilişkisi eski çağlardan beri tartışılarak çeşitli felsefi akımların doğmasında önemli roller oynamaktadır. Çevresini ve kendini inceleyen insan kendisini de aşarak bir şeylere ulaşmayı hedefleme iştiafında, daima arama ve aranma durumunda bulunmaktadır. Bu süreçlerde kimi zamanlar bu çabalarına cevapları dini yönelimlerle bulmaya çalışmakta, kimi zamanlar ise maddi dünyada çıkar yollar aramaktadır. Bu açıklamalar sınıflandırılarak felsefi inanç sistemleri oluşturulmaktadır. Alem ve bilim ilişkisi açısından pozitivizm, din-dünya ayrımını kesin çizgilerle belirterek dine ait hiçbir sembole dünyada yer vermemeyi hedefleyen sekülerizm ve metafiziği reddederek yalnızca maddeyi kıstas alan materyalizm halen daha insanlığın düşünme biçimlerini ve yaşam düzenlerini etkileyen düşünce sistemleri arasında yer almaktadır. Teknik ve teknolojide meydana gelen gelişmelerle birlikte bu kadim soruların yanına yeni felsefi soru ve sorunlar da eklenmektedir. Hipermodernitenin getirdiği yeni tüketim kültürü, hakikatin akışkanlaşması, internet, şeffaflık ve müphemlik ilişkisi, bilginin değersizleşmesi ve hümanist düşünce sistemleri de güncel sorular ve sorunlar arasında öne çıkmaktadır. Gençler üzerine yapılan araştırmalarla birlikte bu konularda hangi düşünce ve yaşam biçimlerine eğilimlerin olduğu konusunda sayısal verilere ulaşma imkanı elde edilebilmektedir.

Eğitim de insanlığın tecrübelerini gelecek nesillere aktarma istekleri ile güdülenen ve hayatın her alanında kendisine yer bulan bir gerçeklik olarak karşımıza çıkmaktadır. Düşünen insan düşündüklerine cevapları çok zaman ya dinde ya da dinin getirdiği açıklamaların yansımalarında bularak din eğitimi boyutunu hayatın eğitim gerçekliğinde uygulama ihtiyacı hissetmektedir.

Türkiye'de bu sorular ve cevaplar Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersleri

[1] Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Din Bilimleri Anabilim Dalı.

ile verilen din eğitimi müfredatı, ortaöğretim ikinci kademe (lise) 11. sınıf ders programında da yer bulmaktadır. İnançla İlgili Meseleler başlığı altında dokuz madde halinde yer alan inançla ilgili felsefi yaklaşımlar ve yeni dini hareketler alt başlıkları, insanlığın bu kadim sorularını ve güncel bazı meselelerle ilgili bilgileri genç nesillere kazandırmayı hedeflemesi yönüyle öne çıkmaktadır. Bununla birlikte gelişim dönemi açısından önemli bir yere sahip olan ve sorgulamalarla öne çıkan ergenlik dönemine denk gelmesi bu ünitenin kazanımlarının önemini de ortaya koymaktadır. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersleri bireylerin din eğitimi tecrübelerinde önemli bir yere sahip olarak görülmektedir. Küçük yaşlarda gönüllü olarak gidilen yaz Kuran Kursları sonrası İmam-Hatip Okullarını tercih etmeyen kişilerin belki de hayatları boyunca aldıkları tek din eğitimi haline gelebilmektedir. Ayrıca kullandıkları materyal açısından da Dkab kitapları tek din eğitimi kitabı olma özelliği açısından özenle incelenmeye değer görülmektedir.

Bu çalışmada çeşitli anket firmalarının gençlik ve dini düşünceleri üzerine yaptıkları geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları yapılmış araştırmaları derlenecek, gençlerin felsefi ve dini yönelimlerinin yoğunlukları ile 11. sınıf DKAB ders programı ve ders planında bu konuların hangi yoğunluklarda işlendiği üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Müfredatı, İnanç Eğitimi, Felsefi Akımlar, Yeni Dini Hareketler*

ÖĞRETMENLERE GÖRE ORTAÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNİN AHİRET İNANCI ALGISI

Abdulkadir HİRA¹

Dr. Öğr. Üyesi Abdurrahman HENDEK²

İnanç esaslarının öğretimi din eğitiminde her zaman önemli bir konu olmuştur. İnanç konuları, öğrencinin bilişsel, duyuşsal ve davranışsal yönlerinin gelişimine uygun biçimde bir organizasyonu zorunlu hale getirmektedir. Dinler için özelde de İslam dini için önemli bir konumda bulunan ahiret inancı da ortaöğretim öğrencilerinin soyut gelişimleriyle birlikte başta ölüm olmak üzere kıyamet, yeniden dirilme, hesap, cennet ve cehennem halleri gibi meselelerle dikkatini ve ilgisini çekmektedir. Nitekim yapılan çalışmalar bizlere ortaöğretim öğrencilerinin en fazla merak ettiği inanç konusunun ahiret inancı olduğuna yönelik bilgi vermektedir. Bu çalışmanın amacı DKAB öğretmenlerinin görüşlerinden yola çıkarak ortaöğretim öğrencilerinin ahiret inancına yönelik ilgi, merak ve varsa şüphelerini tespit etmeye yöneliktir.

Çalışma nitel bir araştırma olup, durum çalışması modeline göre yapılandırılmıştır. Amaçlı örneklem tekniklerinden maksimum çeşitlilik kullanılarak Sakarya'nın farklı ilçelerinde görev yapan Fen Lisesi, Anadolu Lisesi ve Mesleki Teknik Anadolu Lisesi gibi ortaöğretim kurumlarında görev yapan bay-bayan 14 DKAB öğretmeni ile yarı-yapılandırılmış çevrimiçi görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Gençlerin soyut işlem kazanımlarını elde etmeleriyle birlikte inanç esaslarına dair yönelimleri, sorgulamaları ve şüpheleri daha belirgin hale gelmektedir. İnanç esasları da ekseriyetle soyut saha ile ilgilidir. Ahiret inancına yönelik özellikle ortaöğretim öğrencilerinin ilgi ve meraklarının üst düzeyde olduğu saha çalışmalarıyla da orta koyulmuştur. DKAB öğretmenleri ile yapılan görüşmeler neticesinde gençlerin ölüm, ölüm sonrası kabir hayatının nasıl ve ne şekilde olacağı, yeniden dirilmenin keyfiyeti, cennet ve cehennem hayatlarının tasvirleri, ahiret hayatının ebediyet içeren konumu gibi meselelerle yakından ilgilendikleri tespit edilmiştir. Öğrencilerin kimi zaman şüpheler yaşadığı, kimi zaman ahiret konularının etkisiyle düşünce ve ruhsal durumlarında kısa süreli de olsa bir takım değişimler meydana geldiği araştırmanın bulguları arasında yer almıştır. Çalışmamız sonucunda ahiret inancı konusunun gençlerin

[1] Yüksek Lisans Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı.

[2] Sakarya Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Din Eğitimi Anabilim Dalı.

her zaman ilgi alanında olan bir konu olma özelliğini muhafaza ettiğini ifade edebiliriz.

Ahirete iman İslam'ın inanç esaslarından biri olup, genellikle Kur'an'da Allah'a iman ile yan yana zikredilmektedir. Bu ise Allah'a inanmanın ahirete inanmayı zorunlu kıldığı anlamına gelmektedir. Ahiret inancının taşıdığı bu karşılıklı ilişki inanan kişilerin zihinlerindeki Allah tasavvurunu etkilemektedir. Dolayısıyla ahiret konusu inançsal boyutta önemli bir etkiye sahip bir yerde konumlanmaktadır. Ahiretin önemli bir boyutu da insan davranışlarına yönelik işlevsel bir role bürünmesidir. Ahiret inancı ekseninde Kur'an'da yer alan insanın yeryüzündeki konumu ve eylemler noktasındaki sorumluluğuna dair ifadeler, insanı iyi davranışlar yapması neticesinde güdüleyen sevap, kendisine güzel davranışlarıyla bir ödül olarak sunulan cennet tasavvurların, olumsuz davranışlara ket vurma adına yapılan cehennem tasavvurları nihayetinde ahiret inancı üzerinde fertlerin kişiliklerinin olumlu bir ahlaki karaktere dönüşmesinde önemli bir rol oynamaktadır. DKAB dersi özelinde karakter inşa etmede kritik bir döneme sahip olan gençler için iyi bir şekilde organize edilmiş ahiret inancı öğretiminin etkisi kaçınılmazdır. DKAB öğretmenleriyle yapılan görüşmeler ahiret inancı öğretiminin yapıldığı derslerde öğrencilerin fiziksel ve zihinsel olarak daha derli toplu ve düzenli olup hayatlarını sorguladıkları, sorumluluklarını gözden geçirdikleri ve tıpkı bir yetişkin gibi sonlarını düşündükleri sonuçlarını ortaya koymuştur.

Anahtar Kelimeler: *Din Eğitimi, Ahiret İnancı Öğretimi, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, Ortaöğretim*

DİN(İ) EĞİTİM(İ) (BİLİMİ) FELSEFESİ(NE GİRİŞ/İM YAPMA) (YAPMA) İHTİYACI VE İMKANLARI ÜZERİNE SORU(N)LAR

Prof. Dr. Bayram DALKILIÇ¹

“DİN(İ) EĞİTİM(İ) (BİLİMİ) FELSEFESİ(NE GİRİŞ/İM YAPMA) İHTİYACI ve İMKANLARI ÜZERİNE SORU(N)LAR” başlıklı bu çalışmada, başta bildiri başlığı olmak üzere bildiri başlığının kapsamı içindeki tekil ve bileşik adların ve kavramların çözümlemeleri yapılmaya çalışarak bir ihtiyacın varlığı, buna olan ihtiyaç ve imkanlar çerçevesinde ortaya çıkan, çıkacak olan sorunlar ele alınmaktadır.

Temel soru(lar) şudur: Bir “Din Eğitimi Bilimi Felsefesi”nden bahsedilebilir mi? Bir “Din Eğitimi Bilimi Felsefesi” var olabilir mi ya da var mıdır, varsa nedir, neyi ve neleri kapsamaktadır, neyi veya neleri dışlamaktadır?

Nedir? Sorusu temelinde “Din Eğitimi Bilimi Felsefesi”nin Neliği, Gerçekliği, Kimliği ortaya konulabilir mi? Adı, kapsamı, içeriği, sonuçları, etkileri nelerdir?

“Din Eğitimi Bilimi Felsefesi” bir tasnif sistemi içinde nerede durabilir, durmaktadır?

“Din Eğitimi Bilimi Felsefesi” sistematize edilebilir mi ve edilebilirse kim/lerce sistematize edilebilir, edilmektedir, kimlerce işlenebilir veya işlenmektedir?

“Din Eğitimi Bilimi Felsefesi” kendine özel bir yöntemle sahip midir, sahip olmalı mıdır?

Mantık, Felsefe, Felsefeye Giriş başta olmak üzere Din, Eğitim, Bilim, Din Eğitimi, Din Eğitim Bilimi kavramları ve disiplinleri sistematığı ve yöntemleri bağlamında kategorik açıdan “Din Eğitimi Bilimi Felsefesi” ve “Din Eğitimi Bilimi Felsefesine Giriş” nasıl anlaşılabilir ve sunulabilir?

Belirtilen başlık, kapsam, sınırlılıklar, yöntem doğrultusunda ek olarak bütün soruların üstüne ihtiyaç ve imkanlar konusunda Neden sorusu çerçevesinde nasıl ve hangi soru(n)lar ortaya çıkabilir ve çözümleme arayışları yoklanabilir ve yordanabilir?

Anahtar Kelimeler: *Din Eğitimi, Dini Eğitim, Din Eğitimi Bilimi, Din Bilimi Eğitimi, Din Eğitim Bilimi Felsefesi*

[1] Necmettin Erbakan Üniversitesi, Ahmet Keleşoğlu İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Din Felsefesi Anabilim Dalı.

DİN EĞİTİMİ VE 'BELİRSİZLİK OLGUSU': DİN EĞİTİMİNİN AMAÇLARI AÇISINDAN BAZI DEĞERLENDİRMELER

Dr. Öğr. Üyesi Fatih İPEK¹

İnsanlık, varlığı ve hayatı anlamak/anlamlandırmak için kendini sürekli bir öğrenme süreci içerisinde, bilginin peşinde bulmaktadır. Kuşkusuz insanın peşinde olduğu bilgi; kendisinden emin olduğu, doğruluğundan şüphe etmediği kesin bilgiler olmuştur. Ancak her ne kadar insanlığın talebi ve ilgisi kesinlik-açıklık arz eden bilgiler, olaylar ve olgular üzerine olsa da insan yaşamı farklı açılardan ve farklı ölçülerde belirsizlikle iç içedir. İnsanlık tıpkı “kesinliğe” ulaşma arzusunu bastıramadığı gibi bilişsel ve duygusal açıdan belirsizliğe maruz kalmaktan da kendisini koruyamamaktadır. İşte bu çalışmada insanın kendini maruz kalmaktan koruyamadığı müphemlik olgusu ele alınmıştır.

Bu çalışmanın konusu belirsizlik (müphemlik) olgusunun din eğitiminin amaçları açısından irdelenmesidir. Çalışmanın temel iddiası din eğitiminin temel amaçlarından birinin “bireylerin belirsizliklerle uyumlu yaşayabilme becerilerine katkıda bulunma” amacı olduğudur. Çalışmanın ikincil iddiası ise din eğitimi süreçlerinde müphemlik içeren alanlarda ve durumlarda uygun tavrın gösterilmemesinin, karşılaşılan problemlere geçersiz, zayıf, zorlama ya da uydurma çözümler üretme davranışına neden olduğudur. Bu iddiaların geçerliliğini ortaya koyabilmek için doküman taraması yöntemine göre ilgili literatür ele alınmıştır. Bahsi geçen iddiaları temellendirirken eğitimsel bir temel olarak “belirsizlikle uyumlu yaşamının bir beceri olarak 21. Yüzyıl becerileri arasında olduğu ve din eğitiminin de 21. yüzyıl becerilerini göz ardı etmemesi gerektiği fikrinden hareket edilmiştir. Ayrıca din eğitiminin belirsizlikle uyum becerisi geliştirme amacı, din eğitiminin “geleceğe hazırlama” amacıyla ilişkilendirilerek ele alınmıştır. Teolojik temeller olarak ise “gayb/gayba iman” kavramlarından ve “ilahi bilgi-beşeri bilgi” ayrımından hareket edilmiştir. Bütün bunlar yapılırken hem genel eğitimin ve hem de din eğitiminin (özelde ise İslam eğitiminin) muğlaklıkları netleştirme işlevinin var olduğu/var olması gerektiği gerçeği göz ardı edilmemiştir. Belirsizlik konusu her ne kadar çoğulculuk konusu altında değerlendirilebilecek bir konu olsa da bu çalışma da çoğulculuğun farklı bağlamlarına girilmemiştir. Bunun yanında belirsizlik kavramının ele alındığı en önemli bağlamlardan birinin “modern ve postmodern yaklaşımların ayrımı” olmasından dolayı çalışmada yer yer bahsi geçen ayrımına değinilmiştir.

[1] Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Din Eğitimi Anabilim Dalı.

Bu çalışmadaki tartışmalar doğrultusunda belirsizlikle uyumlu olabilmenin muğlaklıklar içerisinde kalmak ya da zihin karışıklığı ile yaşamak anlamına gelmediğinin belirtilmesi gerekmektedir. Din eğitimi açısından belirsizlikle uyumlu yaşama becerisinin belirsizlik karşısında agnostik bir tavır takınmak anlamına gelmediği; uyum sözcüğünün daha çok “baş çıkma becerisi” olarak anlaşılması gerektiği düşüncesi hâsıl olmuştur. Bahsi geçen bu baş çıkma becerisinin ise temelde önem sırasına göre iki ana strateji kümesine dayandığı söylenebilir. Bu baş çıkma stratejileri hem bilişsel hem de duyuşsal alana ait stratejilerdir. Bunlardan ilki ve öncelikli olanı: Belirsizliği kesinliğe ulaştırma uğraşının kutsal bir uğraş olarak görülmesi motivasyonuna dayanan “aktif olarak belirsizliği çözme girişimi” stratejileridir. İkincil olan stratejiler ise gayb alanı gibi insan için “şimdilik aşılamayacak belirsiz alanların” ilahi bir planın parçası olarak her zaman var olabileceği kabulünden hareketle, “tutum olarak belirsizliklerden korkmama ve ondan aşırı rahatsızlık hissetmeme” stratejileridir.

Çalışmanın sonucunda din eğitiminin çok kültürlülük ve çoğulculuk kavramlarıyla ilişkisi etrafında yapılan tartışmalara “belirsizlikle yaşama becerisi”nin de ilave edilmesinin “nasıl bir din eğitimi olmalı sorunsalı”nı çözmeye katkı sağlayacağı görülmüştür. Ayrıca din eğitiminin sorun çözme işlevini yerine getirmesinde belirsizlikle uyumlu yaşama becerilerinin geliştirilmesi amacının olumlu bir tetikleyici olduğu ifade edilebilir. Bunun yanında “gayb” ve “Allah’ın ilmi” kavramları etrafında yapılan tartışmalarda; “gayba iman”ın ve “ilahi- bilgi beşeri bilgi ayrımı”nın mevcut anlaşılmasına ilaveten “belirsizlikle uyumlu yaşayabilme toleransı” olarak anlaşılması gerektiği söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: *Din Eğitimi, Din Eğitiminin Amaçları, Belirsizlik Olgusu, 21. Yüzyıl Becerileri*

DİN EĞİTİMCİSİ FİGÜRÜNÜN ARKETİPSEL GÖRÜNÜMLERİ

Arş. Gör. Dr. Mustafa ÇETİN¹

Bu çalışmada İsviçreli hekim ve psikolog Carl Gustave Jung'un geliştirdiği kolektif bilinçdışı ve arketip teorisi, din eğitimcisi kimliği açısından yorumlanmıştır. Çalışmanın amacı, modern eğitimin kâr, verimlilik ve rekabet odaklı mantığı etkisindeki eğitimci yeterliliklerine alternatif olarak insanlığın ortak mirası içerisinde binyıllar içinden süzülüp günümüze ulaşmış doğal öğretmen modellerini ortaya çıkarmaktadır. Nitel bir araştırma olan bu çalışmada başta Jung olmak üzere arketipsel eğitimin öncü isimlerinin metinleri incelenmiş ve din eğitimi açısından yorumlanmıştır.

Eğitim bilimleri ve din eğitimi bilimindeki gelişmeler din eğitimciliği görevinin iyi belirlenmiş tanımlar, kriterler ve standartlarla düzenlenmesi sonucunu doğurmuştur. Din eğitimcisi kimliğine ve din eğitimi görevinin kalitesine yönelik belirgin bir farkındalığa neden olan bu gelişmeler, bazı olumlu sonuçlarının yanı sıra modern çağın bürokratik rasyonalitesi ve bilimsel dünya görüşünün olumsuz yanlarını da din eğitimi alanına taşımıştır. Din eğitiminde öğretilecek içeriğin eğitim bilimlerinin filtresiyle sınırlanması, din eğitimciliği görevinin bir meslek statüsüne indirgenmesi ve çağın rekabetçi dünya görüşünü yansıtan ölçme ve değerlendirme araçlarının din eğitimine nüfuzu, bu olumsuz sonuçlardan birkaçıdır. Modern eğitimin öğretmen, öğrenci ve okul için belirlediği resmi ve hiyerarşik bağlam içerisinde din eğitiminin binlerce yıldır geleneğinde var olan sevgi, samimiyet, gönüllülük ve fedakarlığa dayalı rehberlik, dini ritüeller, manevi iletişim biçimleri ve çeşitli insanî duyarlılıklar önemli ölçüde okul dışına bırakılmıştır. Bu bağlamda günümüzde din eğitimciliği görevinin aslına uygun bir bağlamda icra edilebilmesi adına çağlar boyunca tevhidî gelenek içinde şekillenmiş din eğitimciliği görevini belirleyen eğitimci ve rehber kiplerinin ortaya çıkarılması gerekmektedir.

Bu noktada Jung'un geliştirdiği kolektif bilinçdışı ve arketipler teorisi önem kazanmaktadır. Jung'a göre kolektif bilinçdışı; zamandan ve mekândan bağımsız olarak tüm insanlığın binlerce yıllık tarihi içerisinde biriktirdiği bir bilinçdışı katmandır. Tarih boyunca çeşitli insan topluluklarının farklı zaman ve coğrafyalardaki yaşantıları ve imgeleri,

[1] Artvin Çoruh Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Din Eğitimi Ana Bilim Dalı.

arketip denilen zaman ve mekân dışı imajlar halinde insanlığın ortak belleğine, yani kolektif bilinçdışına dahil olarak bireyin içgüdülerini, davranışlarını ve yönelimlerini belirler. Yani her bir birey, yalnızca kendi kültürel mirası ve yaşantıları çerçevesinde edindiği davranış kalıplarıyla değil, aynı zamanda ait olduğu insanlık ailesinin binlerce yıllık tarihi boyunca geliştirilmiş birtakım imgeleri ve davranış kalıplarını yaşamında yansıtır. Kolektif bilinçdışı, kendisini mitlerde, masallarda, destanlarda, ayinlerde, sembolik çizimlerde ve düşlerde ortaya çıkan birtakım ortak motiflerle göstermektedir. Bu ortak motifler, Jung tarafından anne, bilge, peygamber, şaman, şifacı, kahraman, şakacı, isyankâr vb. arketipler şeklinde kategorize edilmiştir. Jung'un rüyaları, mitleri, sanat eserlerini ve folklorik/etnografik unsurları araştırarak ortaya çıkardığı bu arketipler, öğretmenin eğitimci olarak otantik benliğini ve kendiliğini keşfetmek açısından yol göstericidir.

Anahtar Kelimeler: *Jung, Arketipler, Kolektif Bilinçdışı, Din Eğitimi, Din Dersi Öğretmeni*

TÜRKİYE’NİN DİN EĞİTİMİ FELSEFESİNİ KONUŞMANIN İMKANI

Dr. Öğr. Üyesi Sabahattin BALA¹

İnsan sürekli bir ‘oluş’ halindedir ve onun bu serüvenini en geniş anlamıyla destekleyen önemli bir faaliyet alanı, eğitimidir. İnsanoğlunun en eski ve en önemli çabalarından birini meydana getiren bu faaliyet alanının, yani eğitimin ne olduğunu, onu mücessem kılan faaliyetleri ve eğitim alanını meydana getiren kavramları sorgulayıp çözümleyen disiplin ise Eğitim Felsefesidir. İnsana dönük vechesiyle her eğitim felsefesi, belli bir antropolojik görüşü; ‘olan’ ve ‘olması gereken’ şekliyle belirli bir insan anlayışını esas alır ve bu insan tipini yetiştirmeyi hedefler. Bu açıdan bakıldığında eğitim felsefesi, bir insan yetiştirme talebi ve edimidir. Bu, dini, prespiktif veya klasik eğitim anlayışlarında olduğu kadar modern, analitik, eleştirel veya çoğulcu eğitim anlayışlarında da öyledir. Bu nedenle, din eğitimi faaliyetlerine yön verecek ilke ve teoriler geliştirme çabası içerisinde olan Din Eğitimi Biliminde felsefi bir yaklaşımla, söz konusu din eğitiminin mahiyetine, faaliyetlerine, alanlarına ve kavramlarına dair betimleme, analiz ve değerlendirmeler yapmak durumundadır. Bu gereklilik, modernleşme serüveni üzerinden ciddi kırılmalar yaşayan İslam ülkeleri açısından, daha da elzem görünmektedir.

Bu tebliğin temel amacı, Türkiye’de belirli ve büyük oranda yerli bir Din Eğitimi Felsefesi geliştirmenin gereği ve imkanı ile ilgili bir tartışma başlatmak ve alana dair mütevazı bir çerçeve önerisinde bulunmaktır.

Literatür tarama yönteminin kullanıldığı bu çalışmada, eğitim felsefesine dair yazılmış eserler başta olmak üzere, din felsefesi ve din sosyolojisi okumaları yapılmıştır.

Din Eğitimi Biliminin belirli bir eğitim felsefesi/anlayışı ortaya koyma gereği, tartışmaya yer bırakmayacak kadar açıktır. Ancak disiplinin böyle bir imkana sahip olup-olmadığı hususu bir taraftan, eğitime dair sahip olunan düşünce mirasının ayrıntılı ve gerçekçi bir anlayışla irdelenmesiyle, bir taraftan da disiplin dahilindeki akademik çevrenin tercih ve yönelimleriyle ilişkilidir.

Bu çalışmanın, muhtemel bir Din Eğitimi Felsefesi çerçevesinde tartışmaya açılmasını öngördüğü temel alt başlıklar ve içerimleri ise şöyle özetlenebilir:

[1] Mardin Artuklu Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü.

- Türkiye'deki din eğitimi pratiklerine yön veren temel kavram ve teorilerin; ülkenin dini, sosyo-kültürel ve tarihi şartlarını dikkate alan bir eğitim anlayışı içerisinde yeniden tartışılmasına olanak sağlayacak bir Din Eğitimi Felsefesinin imkanı üzerine çalışmalar yapılmalıdır.

- Söz konusu felsefi alt disiplin, temel alanları açısından; var olan din eğitimi anlayış ve uygulamalarını açığa çıkarmak ve ideal din eğitimi anlayış ve uygulamalarının neler olabileceğini tartışmak durumundadır. Bunlardan birincisi betimsel, ikincisi normatif din eğitimi felsefesine işaret etmektedir. Ayrıca din eğitiminin teori ve pratiğiyle bir bütün olduğu gerçeğinden hareketle disiplin, analitik ve uygulamalı din eğitimi felsefesi çalışmaları yapmak durumundadır.

- Analitik din eğitimi felsefesi, din eğitimine ilişkin birçok kavram, metafor, teori ve modeli ontolojik ve epistemolojik boyutlarıyla ele alacaktır ki bu, disiplinin teorik çerçevesini oluşturmaktadır. Klasik ve modern eğitim felsefelerinden hareketle disiplin, ontolojik boyut çerçevesinde; tarihsel süreç içerisinde ne tür varlık anlayışlarının şekillendiğini tespit ederek kendisine uygun varlık anlayış(lar)ının niteliği, insan, doğası, fitratın niteliği, öğrenci ve öğretmen olarak insanın tabiatı, bilme ediminin doğası vb. konuları tartışmaya açabilir. Diğer yandan Din Eğitimi Felsefesi bu zeminde; tabiat anlayışı çerçevesinde din eğitimi eylemini, gerekçelerini, anlayışlarını, amaçlarını ve çerçevesini tartışabilir. Epistemolojik boyut çerçevesinde ise var olan bilgi anlayışlarını tespit ve analiz ederek, kendi doğasına uygun bilgi anlayışının niteliğini tartışabilir. Bu çerçevede bilim, hikmet ve hakikat kavramları arasındaki ilişki, bilimsel bilginin mahiyeti, kaynakları, gerçek bilginin imkanı, doğruluğun niteliği, dini bilginin mahiyeti, vahyin bilgi değeri, bir bilgi kaynağı olarak gelenek, İslam'ın bilgi anlayışının çerçevesi ve imkanları, eğitimi belirleyen temel ölçütler, eğitim olgusuna içkin öğrenme ve mahiyeti gibi konuları değerlendirebilir.

- Uygulamalı din eğitimi felsefesi ise din eğitimine içkin bir şekilde eğitimin etik/ahlaki ve politik boyutlarıyla ilgilenmek durumundadır ki bu alan, disiplinin pratik çerçevesini oluşturmaktadır. Ahlaki boyut çerçevesinde disiplin; temel olarak üç alt boyuta taşınarak ahlak eğitimi, din eğitiminin haklılandırılmasını ve öğretmenlik etiğini tartışabilir. Buna göre din, değer ve ahlak ilişkileri, değer ve ahlak eğitiminin mahiyeti, bunların din eğitiminden farkları, din eğitimi ahlaki, ebeveyn, öğretmen veya politik otorite olarak eğitim otoritesinin yükümlülüğü veya sorumluluğunun temellendirilmesi gibi hususları ele alabilir. Ayrıca öğrenenin seçme kabiliyetine erişmemiş kişi olması durumunda eğitmenin rolü, eğitim amaçlarının çatışması durumunda ahlaki ilkelerin fonksiyonları gibi hususlar, bu boyut içerisinde değerlendirilebilir.

Din Eğitimi Felsefesinin politik boyutu çerçevesinde ise öncelikle din eğitiminin 'Din'in taleplerinden çok, toplumun huzuru veya düzenin sağlanmasına katkısı için verilmesi, yani din eğitiminin araçsallaştırılması hususu, felsefi ve teolojik zeminde değerlendirilmelidir. Bu temel soruna cevap(lar) bulunmasına müteakip, kültürel mirasın korunması, sosyalleşme ve sosyal adalet, sosyal düzen, muhafaza edici, demokratik bir düzen ve/veya eleştirel vizyonun gelişimine katkı yapan bir edim olarak din eğitiminin politik fonksiyonları değerlendirilebilir. Uygulamalı din eğitimi felsefesi çerçevesinde ayrıca din eğitimi ve okul, müfredat, metodoloji, eğitim evreleri, eğitim ilkeleri, eğitim ortamları olarak aile, okul, çevre ve dijital ortamların imkan ve sınırlılıkları ile sivil din eğitimi gibi hususlar da ele alınabilir.

Yukarıda ifadesini bulan hususların bir kısmı, Din Eğitimi Bilimine ait literatürde, dağınık bir halde bulunmaktadır. Önerilen bu çerçeve, eksik hususlarla birlikte tümünü bir araya getirme ve disipline ait bütüncül bakış açıları geliştirme fırsatları sunacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Din, Eğitim, Din Eğitimi, Eğitim Felsefesi, Din Eğitimi Felsefesi*

DİN EĞİTİMİNDE BİLİMSELLİK YA DA “APATETİK YANILGI”

Prof. Dr. Şakir GÖZÜTOK¹

Din Eğitimi Anabilim Dalı, Türkiye’de genç sayılabilecek bilim dallarından biridir. Diğer sosyal bilimler gibi Din Eğitimi Biliminde de birçok konunun araştırılıp incelenmesi gerekmektedir. Bir bilim olması hasebiyle bu araştırmaların belli metot ve disiplinler dahilinde olması şarttır. Din Eğitimi Bilimi ile ilgili son dönem çalışmalarının genellikle nicel metotlara yönelmesinin getireceği eksiklik ve yanlışlıkları ortaya koymak ve bazı alternatifler sunmak bu çalışmanın amacıdır.

Bildirinin amacında belirtilen hususların bilimsel bir anlayışla ele alınıp ortaya konulması için çalışmamızda analiz ve sosyal eleştiri metodu uygulanacaktır.

Din Eğitimi Bilim Dalı, konusu din ve eğitim olan, dolayısıyla insanı konu edinen bir bilim dalıdır. Bir bilim dalı olması hasebiyle alan ile ilgili araştırma ve incelemelerde bilimsel yöntemlerle meselelerin ele alınması ve incelenmesi zaruridir. Din Eğitimi alanında yapılan araştırmalarda çeşitli bilimsel yöntemler denense de, son zamanlarda çoğunlukla nitel ve nicel bilimsel metotların yoğunluk kazandığı görülmektedir. Bir asrı aşkın bir dönemden beri genel olarak sosyal bilimlerde uygulanan metotların bilimsellik adına pozitivist bilimsel yaklaşımlardan ödünç alındığı ve araştırmalarda pozitivist bilimsel ilkelerin esas alındığı bilinmektedir. Çoğunlukla doğa bilimlerinde uygulanan pozitivist bilimsel metotların sosyal alana diğer bir ifadeyle insan ile ilgili konulara uygulanmasında çeşitli zorluklar ortaya çıkmaktadır. Bu sebeple bir çok itirazlar yapılmıştır. Bu itirazların başında sosyal varlık olan insan üzerine çalışmalarda, insana eşya muamelesinin yapılmasıdır.

Bu çalışmamızda genel olarak pozitivist bilimsel yaklaşımların sosyal bilimler alanında uygulanabilirliği tartışıldıktan sonra, bu metotların ve özellikle nitel ve nicel yöntemlerin Din Eğitimi alanında kullanılmasının ne derece geçerli ve faydalı olacağı tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Din Eğitimi, Pozitivist Yöntemler, Apatetik Yanılgı*

[1] Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Din Eğitimi Anabilim Dalı.

BİLGİ ANLAYIŞLARININ FARKLILAŞMASI DİN EĞİTİMİNİ ETKİLER Mİ?¹

Ümmet ÜNÜVAR²

Din eğitimi faaliyetlerinin gerçekleştirilebilmesinin bir bilgi anlayışı doğrultusunda hareket edilmesine bağlı olduğu ifade edilebilir. Bununla birlikte benimsenen felsefi, dini, bilimsel vb. bilgi anlayışlarının din eğitimi sürecini etkileyebileceği meselesi gündeme gelmektedir. Bu çerçevede tebliğin temel amacı, farklı bilgi anlayışlarına göre hareket edilmesinin din eğitimi faaliyetlerinde ne tür sonuçlar ortaya çıkarabileceğini tartışmaktır.

Nitel araştırma yönteminin kullanıldığı bu çalışmada veriler literatür taramasıyla toplanacak ve doküman analizi tekniğiyle analiz edilecektir. “Bu sırada betimleyici fenomenoloji tekniği ile ‘bilinen şey nedir’ sorusuna cevap aranacaktır” (Saban & Ersoy, 2019). Bu doğrultuda çalışmada bulguların toplanması, olguların sınıflanıp bilinen diğer olgular ışığında yorumlanması, bulguların açıklanması için kuramların oluşturulması gibi aşamalar takip edilecektir. Bunlar gerçekleştirilirken de objektif ve tutarlı olmak, yazılanların gerçeğe, ölçütlere, kural ve ilkelere uygun olması gibi konulara ve unsurlara dikkat edilmeye çalışılacaktır.

Bilginin zaman ve mekâna göre değişip değişmediği, bir başka ifadeyle mutlak olup olmadığı konusunda geçmişten günümüze tartışmalar yaşanmakta ve bilgi anlayışlarının farklılığı fikri kutuplaşmalara sebep olabilirken ortak bir zeminde ele alındığında yorum farklılığı ve özgürleştirici bir role sahip olabilmektedir. Bu tartışmalar, din eğitimi alanının temelini oluşturan dini bilgilerin haklılandırılması, imkânı, kaynağı, ölçütü, sınırları ve doğruluğu konusunda da benzerlik göstermektedir. Din eğitiminin hedef, amaç, içerik ve bileşenlerini dini bilginin mutlaklığını merkeze alarak oluşturmak mümkünse de günümüz eğitim anlayışları, küreselleşen dünyada tekil, azınlıklara ve belirli zümrelere hitap eden bir bilgi sistemi ile ilerlemenin uygun olmadığını ortaya koymaktadır. Ayrıca bu anlayışlara göre evrensel düzeyde heterojen bir eğitim sistemi yani belli bir gruba değil, çoğunluğa hitap eden bir eğitim hedefi, amacı ve içeriğinin belirlenmesi gerektiği de vurgulanmaktadır. Eğitim, bilgi anlayışlarının taşınmasına yardım

[1] Bu bildiri Ümmet Ünüvar tarafından Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Tuğrul Yürük danışmanlığında hazırlanan “Bilgi Anlayışlarının Din Eğitimi Etkisi (Gazali Örneği)” adlı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

[2] Doktora Öğrencisi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ederken, aktarımını sağladığı bilgi anlayışından belirgin ölçülerde etkilenmiş ve bu etkileşim tek taraflı değil çift yönlü gerçekleşmiştir. Diyalektik bir yaklaşımla eğitim, din, felsefe ve bilgi birbirleri ile etkileşim içerisinde gelişimlerini devam ettirmektedirler. Eğitim filozofları bilgi anlayışları çerçevesinde diğer düşünürler gibi bilgi üretmeye çalışmışlar ve onların ürettikleri bilgiler, hem eğitim bilimlerinin hem de din eğitimi biliminin teorisini ve pratiğini etkilemiştir. Buna her bir eğitimci ve din eğitimcinin, bilgiye yaklaşımının kendi uygulamalarını etkilemesi de eklenince, mevcut bilgi anlayışlarının ve öğretmenin kendi bilgi anlayışının eğitim-öğretim faaliyetleri esnasındaki işlevini etkilediği görülmektedir.

Bilginin bir anlayış oluşturduğu varsayımından hareketle, din eğitiminin de bir anlayış üzerine kurulduğu görülmektedir. Din eğitimi bilgi süreçleri açısından değerlendirildiğinde felsefi bilgi anlayışı düşünme ve sorgulama, dini bilgi anlayışı inanç ve apriori bilgi, bilimsel bilgi anlayışı ise araştırma ve aposteriori bilgi üzerine kuruludur. Hangi bilgi anlayışı benimsenirse benimsensin yürütülen din eğitimi faaliyetlerinin amacı, içeriği, öğrenme durumları (öğretmen-öğrenci rolleri, kullanılan ders araç-gereçleri, strateji, yöntem-teknikler vs.) ve ölçme değerlendirme aşamalarının planlanması, geliştirilmesi ve uygulanması gibi süreçler tercih edilen görüş ve anlayış çerçevesinde farklılaşabilmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Bilgi Felsefesi, Eğitim Felsefesi, Din Eğitimi*

ÖRTÜK PROGRAM VE DİN EĞİTİMİ AÇISINDAN ÖNEMİ

Mehmet KOYUNCU¹

Örtük Program üzerine çalışan bilim adamlarının çoğunluğuna göre ilk olarak 1968 yılında Philip Jackson tarafından “Life in Classrooms” adlı eserinde kullanılan (Gordon, 1982; Lynch, 1989; Portelli, 1993; Pinar ve diğerleri, 1995; Hemmings, 2000) ve öğrenciler üzerinde örgün programdan daha etkili olduğu belirtilen (Yüksel, 2004, s.7) örtük programın ne olduğunu ortaya koymak ve din eğitimi kapsamında millî ve manevî değerlerin öğrenciye kazandırılmasında sahip olduğu öneme dikkat çekmek araştırmanın amacını oluşturmaktadır.

Örtük programın, ne olduğu ortaya konulmaya ve din eğitimi açısından sahip olduğu öneme dikkat çekilmeye çalışılan bu çalışma, nitel bir çalışma olup çalışmanın yönteminde açıklayıcı durum çalışması esas alınmıştır. Bu bağlamda konuya ilişkin literatür taraması yapılmış ve erişilen çeşitli kaynaklardan elde edilen veriler ışığında örtük programın ne olduğu ve kapsamı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Ayrıca araştırmacı tarafından 2019 yılında savunulan “Anadolu İmam Hatip Liselerinde Örtük Programın Tespiti” adlı tez için toplanan verilerden yararlanılarak örtük programın din eğitimi açısından önemi üzerinde durulmuştur.

Çalışmada, örtük program kavramının teorik temellerini oluşturan farklı paradigmalara görüşlerine yer verilmiş olup bu paradigmalara kavramı yorumlama biçimleri üzerinden örtük programın ne olduğu açıklanmaya çalışılmıştır. Konuya ilişkin çalışan araştırmacıların görüşlerinden hareketle öğrenciler için resmî program dışında öğrenimin gerçekleştiği üç temel kaynak olan “okulun idari ve örgütsel araç ve düzenlemeleri”, “okul-çevre etkileşimi” ve “resmî program dışında sınıfın öğrenciye kazandırdıkları” üzerinden örtük programın kapsamı tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu kapsam dâhilinde din eğitimi açısından örtük programa dâhil edilebilecek program unsurları üzerinde durulmuş ve din eğitimi kapsamında özellikle millî ve manevî değerlerin öğrenciye kazandırılmasındaki önemine dikkat çekilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda özellikle ders kitaplarında ve bina dekorasyonlarında kullanılabilecek olan millî ve manevî değerlere ilişkin görseller, yazıya dökülmüş fikrî söylemler ve kutsal metin alıntıları programın kapsamı dâhilinde zikredilebilecek önemli bulgulardandır.

[1] Doktora Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı.

Çalışmada, ne olduğu ve kapsamı ortaya konulmaya çalışılan örtük program, eğitimin etkin ve görünmeyen bir yüzü olup genelde eğitim özelde ise din eğitimi açısından önemi yadsınamaz bir gerçekliktir. Çalışmanın bulgularından hareketle din eğitimi kapsamında millî ve manevî değerlerin öğrenciye kazandırılması açısından örtük programa ilişkin unsurların gerek ders kitaplarında ve gerekse okul bina dekorasyonlarında yer alması önem arz etmektedir. Bu bağlamda örtük program unsurlarının, hem ders kitapları hem de okul bina dekorasyonları açısından daha etkin bir şekilde kullanılabilirliği ve bunun gerekliliği söz konusudur. Dolayısıyla din eğitimi açısından gerek teorik ve gerekse pratik anlamda örtük programın önemi üzerinde durulması gerekmekte olup din eğitimi bilim dalında örtük programa ilişkin akademik çalışmaların yapılması din eğitiminin geleceği açısından önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Örtük Program, Örtük Öğrenme, Din Eğitimi, Millî ve Manevî Değerler*

İLAHİYAT PROGRAMINDA YER ALAN TÜRK-İSLAM SANATLARI TARİHİ DERSİNİN AMAÇ, İÇERİK, ÖĞRENME ÇIKTILARI VE TARİHSEL GELİŞİMİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Dr. Öğr. Üyesi Saliha Bozer BAYRAKTAR¹
Dr. Öğr. Üyesi Muhammet Mustafa Bayraktar²

Türk-İslam Sanatları Tarihi dersi, İlahiyat Fakültelerinde İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü altında yer alan derslerden biridir. Bu ders İslami İlimler Fakültesinde yine aynı bölüm altında İslam Medeniyeti ve Sanatları Tarihi adıyla okutulmaktadır. Bu dersin amacı İslam'ın yaşandığı coğrafyalarda ortaya konulan sanat eserlerini tanıtmaktır. Böylelikle öğrencilerde tarih ve medeniyet bilinciyle, estetik duyguların gelişmesini sağlamaktır.

Bu çalışmada öncelikle İlahiyat/İslami İlimler Fakültesi Lisans Programında zorunlu dersler arasında yer alan Türk-İslam Sanatları Tarihi dersinin İlahiyat Fakültelerindeki tarihsel gelişimine yer verilecektir. Bu çerçevede günümüze gelinceye kadar programda hangi adlarla ve kaç kredilik dersler olarak yer aldığı ortaya konulacaktır. Bu tarihsel bakışla Türk İslam Sanatları Tarihi dersinin günümüzde hangi amaçlarla İlahiyat programında yer aldığı değerlendirilecektir. Ayrıca öğrenme çıktıları bağlamında Türk İslam Sanatları Tarihi dersinin Diyanet İşleri Başkanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığında görev alacak adaylar için hangi kazanımları hedeflediği tartışılacaktır. Bu bağlamda Türk İslam Sanatları Tarihi dersinin söz konusu hedeflere ulaşmak için hangi içeriklere sahip olması gerektiği ve bu içeriklerin ne kadarlık bir süreyi kapsamaması gerektiği tartışılacaktır.

Söz konusu tartışmalar bağlamında İlahiyat/İslami İlimler Fakültesi programında yer alan Türk İslam Sanatları Tarihi / İslam Medeniyeti ve Sanatları Tarihi dersi tüm boyutlarıyla değerlendirilmiş olacaktır. Bu değerlendirmenin İlahiyat Fakültelerinin program güncelleme çalışmalarına katkı sağlaması beklenmektedir. Ayrıca çalışmanın İlahiyat Fakültelerinin kalite standartları ve program çıktılarının belirlenmesine de katkı sağlaması beklenmektedir.

Çalışmamız mevcut durumun belirlenmesi ve analiz edilmesi yöntemine dayandığından doküman incelemesi yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Türk-İslam Sanatları Tarihi, Din Eğitimi, İlahiyat Fakültesi, İslami İlimler Fakültesi.*

[1] Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Neşet Ertaş Güzel Sanatlar Fakültesi, Geleneksel Türk El Sanatları Bölümü.

[2] Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü.

ORTAOKUL VE İMAM HATİP ORTAOKULU “PEYGAMBERİMİZİN HAYATI” DERSİNİN DUYUŞSAL KAZANIMLARI

Fatma ERGUN¹

2012 yılından itibaren ortaokul ve imam hatip ortaokullarında seçmeli ders olarak öğretim müfredatında yer edinen “Peygamberimizin Hayatı” dersinin içeriğinde Hz. Peygamber’in hayatı bir bütün olarak kronolojik ve tematik yaklaşımlarla hazırlanmış ve öğrencilerin Hz. Peygamber’in nebevî/ beşerî özelliklerini ayırt etmesi, rol model kişiliğini kendilerine rehber edinmesi ve onun hayatını bütüncül bir yaklaşımla tanınması amaçlanmıştır.

“Peygamberimizin Hayatı” seçmeli dersi öğretim programı incelendiğinde dersin kazanımlarının bir kısmının olgusal ve soyut bilgi boyutunda olduğu, kazanımların genelde öğrencilerin bilişsel boyutta öğrenmeleri beklenen temel bilgileri içerdiği görülmektedir. Öğrenmenin bilişsel ve duyuşsal boyutları olan bir süreç olduğu yaklaşımı çerçevesinde ilgili program değerlendirildiğinde duyuşsal alana ait kazanımların oldukça az bir alan teşkil ettiği net bir şekilde görülmektedir. Mezkur dersin asıl amacı duyuşsal alan ve buna yönelik kazanımların elde edilmesi iken bu konudaki verimliliğin yeterli düzeye ulaşmadığı ve buna yönelik çözüm önerileri içeren çalışmaların literatürde oldukça sınırlı olduğu gözlemlenmektedir.

Hız. Peygamber’in öğrenciler tarafından rol model alınıp, içselleştirilmek suretiyle davranış halinde hayata aktarılmasını sağlayacak duyuşsal öğrenme sürecinin daha verimli hale gelmesi için öğrencilerin gelişim düzeyleri göz önüne alınmalıdır. Bu bağlamda gelişim ve beceri temelli oyun, hikâye, rol oynama ve simülasyon gibi farklı yöntemler kullanılarak bilginin öğrenciler için zevkle edinilmesi ve yaşantıda kalıcı hale getirilmesi gerekmektedir. Bu kalıcı etkiyi oluşturmak için öğrencilerin gelişim düzeylerine uygun yöntem ve teknikler yeniden düzenlenmeli ve öğretmenlere bu konuda eğitim verilmelidir.

Bu çalışmada “Peygamberimizin Hayatı” dersi; öğretim programı, temel yaklaşımı, yapısı, öğrenme alanları ve duyuşsal alan basamakları, kazanımlarıyla ilişkilendirilmek suretiyle değerlendirilmiş olup, çalışmada yöntem olarak doküman incelemesi tercih edilmiş ve nitel teknikten yararlanılmıştır. Bu çalışmada ilgili hususların geliştirilmesine

[1] Yüksek Lisans öğrencisi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Din Eğitimi Anabilim Dalı.

yönelik alternatif çözümler sunularak sonraki programlara katkı sağlaması hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Hz. Peygamberin Hayatı, Öğretim Programı, Seçmeli Ders, Gelişim Düzeyi, Duyuşsal Kazanım.*

DİN VE DEĞERLER ALANI SEÇMELİ DERSLERİNİN DİN OKURYAZARLIĞI AÇISINDAN İNCELENMESİ

Büşra Nur KURT¹

Küreselleşen dünyada toplumların çok kültürlü bir yapıya evrilmesi ile birlikte bireyler ve toplumlar arasında din temelli anlaşmazlık ve çatışmalar yaşanmakta, bunun temelinde ise dini cehalet yer almaktadır. Teknolojinin gelişmesiyle birlikte bilgiye ulaşmanın kolay olduğu günümüz dünyasında yoğun bilgi akışının mevcudiyeti, dinler hakkında doğru bilgiye ulaşmanın yanı sıra yanlış bilgileri de beraberinde getirmektedir. Din konusunda doğru bilgiye ulaşmak, yanlış bilgileri ayırt etmek ve cehaletin önüne geçmek adına yapılan çalışmalar din okuryazarlığı ile anlam bulacaktır. Bireyler hem kendi dinleri hem de diğer dinler hakkında; dine ait kavramları, tarihi, ibadet ve inanç esaslarını güvenilir kaynaklardan doğru bilgiler elde ederek cehaletin önüne geçmiş olacak böylece toplumdaki anlaşmazlıklar ve çatışmalardan uzaklaşılacaktır.

21. yüzyılın başlarından itibaren akademik çalışmalarda konu edilmeye başlanan din okuryazarlığı konusu ülkemizde verilen mezheplerüstü dinler açılımlı örgün din eğitimi açısından önemli bir konudur. Bu konuda örgün din eğitimi alanında çalışmalar yapılmıştır. Dinin özünün anlaşılması, cehaletten kurtulmak, taassubun önüne geçmek, din hakkında doğru okuma ve analizler yapmak, dinler hakkında doğru bilgi sahibi olmak ancak din okuryazarlığı ile mümkün olduğu görülmektedir. Bireyler öncelikle mensubu oldukları dinin okuryazarı olmalıdır çünkü kendi dinlerinden hareketle bireysel, toplumsal yönleriyle diğer dini inanç yapılarını da anlamlandıracaktır. Ülkemizde örgün din eğitiminde yer alan din ve değerler alanı seçmeli dersler İslam dinine mensup bireylerin kendi dinleri hakkında okuryazar olma becerilerine etki edeceği düşünülmektedir.

Din okuryazarlığı günümüz zorunlu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders programlarının yanı sıra örgün din eğitimde yer alan din ve değerler alanı seçmeli derslerin din okuryazarlığına etkisi ve katkısının önemli olduğu düşünülmekte bu bağlamda önem ve değeri çalışmamızda incelenip sunulmaktadır. Nitel yöntemlerden literatür tarama tekniği kullanılmış elde edilen veriler içerik analizine tabii tutulmuştur. Din

[1] Yüksek Lisans Öğrencisi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı.

okuryazarlığı kavramı din ve değerler alanı seçmeli derslerinin incelenip din okuryazarlık becerisine katkısı ele alınmaktadır. Din ve değerler alanı seçmeli dersler İslam dini üzerinde şekillenmiş olduğundan İslam okuryazarlığı ön plana çıkması çalışmanın sınırlılığını oluşturmaktadır.

Çalışmamız din ve değerler alanı seçmeli ders programlarının geliştirilmesine katkı sağlayacağı bu çerçevede ileriki yıllarda seçmeli ders olarak müfredatta yer alması istenilen ve önerilen derslere din okuryazarlığı konusunda bakış açısı sunacağı ve zorunlu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerine destekleyici katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Birey, Din Eğitimi, Din Okuryazarlığı, İslam Okuryazarlığı, Din ve Değerler Alanı Seçmeli Dersleri*

DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERSLERİNDE “ÇOCUKLAR İÇİN FELSEFE” YAKLAŞIMININ UYGULANMASI

Arş. Gör. Dr. Ayşe Demirel UÇAN¹

Çağdaş toplumlarda ihtiyaç duyulan becerilerin değişmesi eleştirel ve yaratıcı düşünmenin desteklenmesine yönelik ilgiyi arttırmaktadır. Birçok ülkede olduğu gibi Türkiye’de de öğrencilerin kalıcı öğrenme ve yaşam becerileri kazanabilmeleri için ders programlarında artık içerikten ziyade eleştirel, yaratıcı düşünme ve işbirlikçi problem çözme gibi 21. YY becerilerine daha çok vurgu yapılmaktadır. Bu becerilerin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (DKAB) ders programlarında da öne çıktığı görülmektedir. Bu çalışma, ‘Çocuklar için Felsefe’ (P4C) yaklaşımının Türkiye’deki DKAB derslerinde uygulanabilirliği ve programdaki eleştirel, yansıtıcı düşünme becerileri ve işbirlikçi öğrenme ortamlarının kazanılmasında sunabileceği katkıları araştırmayı amaçlamaktadır. Çalışmada literatür taraması yapılmış olup uluslararası alanyazında düşünme becerileri ile ilgili yapılan çalışmalardan Matthew Lipman tarafından 1970’lerde geliştirilen Çocuklar için Felsefe (P4C) yaklaşımı incelenmekte ve bu yaklaşımın din eğitiminde uygulanma imkanı tartışılmaktadır.

Lipman’a göre geleneksel öğretim ortamlarında öğrencilerin verilen bilgiyi anlamlandırmalarına yeterince imkân tanınmaz. Böyle ortamlarda öğrenciler öğrenmeye karşı merak ve isteklerini kaybederler. P4C, temelde Sokratik metoda dayalı bir felsefe yaklaşımı olup öğrencilerin belirli bir kavram/görüşle ilgili problem durumu içeren ve birçok farklı bakış açısının incelenmesini gerektiren seçilmiş bazı felsefi metinler hakkında yaratıcı ve eleştirel düşünebilmeleri ve çözüm önerileri geliştirmelerini amaçlamaktadır. Bunun için Lipman tarafından çocukların yaş ve gelişim seviyelerine uygun birkaç tane felsefi roman yazılmıştır. Öğrencilerin eleştirel, yaratıcı ve işbirlikli bir araştırma içine girerek ele alınan metinlerle ilgili sınıflandırma, kategorize etme, ayırma, kanıt sunma, örnekler verme, farklı durumları düşünebilme, kendi görüşünü destekleyecek sebepler ve geçerli argümanlar sunma gibi işlemleri gerçekleştirmeleri beklenmektedir. Çocukların metinleri anlamaya çalışırken literal/bilimsel (hikâye neyi anlatıyor), sembolik (hikâyedeki mesajlar neler) ve felsefi (hikâyedeki temel fikirler ve kavramlar neler) anlamları keşfetmeleri beklenir.

[1] Marmara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Din Eğitimi Anabilim Dalı.

Lipman'ın teorisinin diğer eleştirel düşünme teorilerinden üstünlüğü ve dolayısıyla din eğitimine daha uygun oluşu bu teoride sadece eleştirel, yaratıcı, işbirlikli gibi düşünmenin entelektüel boyutlarının değil aynı zamanda ahlaki, sosyal ve duygusal boyutlarının da geliştirilmeye çalışılması ile ilgilidir. Din eğitiminde öğrencilerin felsefi sorular sorması oldukça doğaldır. Örneğin, Allah'ı göremiyorsak onun gerçek olduğunu nasıl bileceğiz? Hinduların çok tanrılı bir inanışa sahip olmalarının sebepleri nelerdir? Oruç bir insanı daha iyi yapar mı? vb sorular çocukların merak ettikleri sorulardan bazılarıdır. Bu durum öğrencilerin merakını gidermeyi, öğrenme konusunu onların ilgi ve ihtiyaçlarına göre yeniden düzenlemeyi gerekli kılmaktadır. P4C yaklaşımı öğrencilerin belirli kriterler çerçevesinde din ve ahlak alanındaki problemler ve ihtilaflı konular hakkında felsefi sorgulama yapmalarına imkân tanımakta böylece hem konu hakkında daha derin bir anlayışa sahip olmaları hem de yaşam boyu düşünme becerileri kazanmalarını sağlamaktadır.

P4C yaklaşımı hâlihazırda Malezya'da din ve ahlak derslerinde uygulanmış, uygulamaya katılan öğrencilerin yüksek düşünme seviyelerine ulaştıkları, aynı zamanda din derslerine karşı tutumlarının da olumlu yönde değiştiği gözlemlenmiştir. Malezya'da P4C yaklaşımın öncüsü olan Rosnani Hashim'e göre, Kur'an'daki *akıl*, *tefekür*, *tezekkür* kavramlarıyla düşünme ve sorgulamanın teşvik edilmesi, Peygamberimizin etkili soru-cevap tekniklerini kullanması ve İslam eğitim tarihinde '*halaka*'ların varlığı günümüzde din eğitiminde de diyalojik, sorgulayıcı, eleştirel yaklaşımların kullanılabilmesini göstermektedir. Hashim, *Hikmet Pedagojisi* olarak isimlendirdiği P4C yaklaşımının çocuklarda eleştirel ve yaratıcı düşünce yanında onların Qur'an'ı daha iyi anlamalarına da yardım edeceğini belirtmiştir. Malezya'da din ve ahlak derslerinde gerçekleştirilen P4C uygulamalarının bu yaklaşımın Türkiye'deki DKAB derslerinde uygulanması noktasında faydalı olacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: 'Çocuklar için Felsefe (P4C)' Yaklaşımı, Eleştirel ve Yaratıcı Düşünme, İşbirlikçi Öğrenme

ELEŞTİREL PEDAGOJİNİN ÖRGÜN DİN EĞİTİMİNE YANSIMALARI

Tuba KURT¹

Çalışmanın amacı, 1970 lerde Kuzey ve Latin Amerikalı pedagogların/ eğitimcilerin çabalarıyla eğitimi ve pedagojiyi dönüştürmek amaçlı ortaya çıkan, kendi ilkeleri doğrultusunda eğitime ekonomi ve siyaset bazlı eleştiri üzerinden yaklaşan bir akım olan eleştirel pedagojinin, Türkiye'deki örgün din eğitimi üzerindeki yansımalarını ortaya koymaktır. Bununla birlikte eleştirel pedagojinin örgün din eğitimi alanındaki uygulamalarının imkânını tartışmak ve böylece daha geniş ve daha derin bir din eğitimi anlayışına kavuşmak da bu çalışmanın amacını oluşturmaktadır.

Eleştirel pedagoji perspektifinden din eğitiminin amaçlarının incelendiği bu çalışmada, nitel araştırma desenlerinden olan, açıklayıcı durum çalışması araştırması kullanılmıştır. Bu çerçevede literatür taraması yapılarak konuyla ilgili çeşitli kaynaklardan bilgiler toplanmış, bu bilgiler bütüncül ve derinlemesine bir şekilde incelenmeye çalışılmıştır. Böylelikle eleştirel pedagojinin eğitime yönelik ilkeleri tümdengelimsel bir şekilde analiz edilerek maddelere ayrılmış; daha sonra bu maddeler literatür tarama yöntemi ile genişletilmiştir. Elde edilen veriler, tümevarım yöntemiyle sistemli, nesnel ve genel bir şekilde karşılaştırılmış ve din eğitimi açısından değerlendirilmiştir.

Araştırmada eleştirel pedagojinin eğitime yönelik ilkeleri çeşitli paradigmlar üzerinden başlıklandırılmıştır. Bu başlıklar; politik eğitim, demokratik ve sosyal dönüşüm temelli eğitim, özgürlükçü eğitim, eleştirel eğitim, geleneksel pedagojik yaklaşım karşıtı eğitim, diyalog ve sorgulama temelli eğitim ile adalet ve eşitlik temelli eğitim şeklinde yapılmıştır. Her bir başlık, bu alanda görüşler öne süren eleştirel pedagogların ifadelerine yer verilerek temellendirilmiş ve her bir başlığın örgün din eğitimine olan yansımaları dini bakış açısıyla ele alınmıştır. Hümanist bir din eğitimi müfredatı, özgürlüğün bireylerin zihninde başlatılması gerektiği, praksis felsefesinin bilinçli eylemi ifade ettiği, dinin epistemolojisine yönelik bir eleştirel dilin önemi, sınıf içinde öğrencinin kültürünün başlangıç noktası kılınması ve bireyin fitratını merkeze alan bir din eğitiminin sınıfta adalet ve eşitliği sağlayacağı şeklindeki bulgulara eleştirel pedagoji çerçevesinde ulaşılmıştır.

[1] Doktora Öğrencisi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe Din Bilimleri Anabilim Dalı.

Yapılan çalışmada eleştirel pedagoji ilkelerinin büyük oranda örgün din eğitimine yansıdığı, fakat bu alanda gerek program düzeyinde gerekse de din eğitimcileri açısından bir takım düzenlemelere ihtiyacı olduğu ortaya konulmuştur. Eğitim sistemimizi ve bu sistem içindeki özel bir disiplin alanı olan din eğitimini eleştirel pedagoji ilkelerini referans alarak düzenlemek, din eğitimine felsefi anlamda eleştiri ve imkân dili kazandıracaktır. Kaynağını eleştirel pedagoji ilkelerinden alan din eğitimcisi, içinde bulunduğu toplumu değiştirebilecek ve o topluma anlam kazandırabilecektir. Yine bu ilkeler sayesinde bir din eğitimcisi, hem kendinin hem de öğrencilerinin özgür düşünmelerine katkı sağlayacaktır. Çeşitlilikleri zenginlik olarak gören ve karşıdakini yok saymayan bir demokrasi anlayışına sahip olacaktır. Hümanist bir bakış açısıyla insanların bireyselliğine değer verecektir. Din eğitiminde eleştirel bir dil kullanarak, otoritenin sorumluluk anlamına geldiği bir anlayışla, ideolojinin baskısı altında kalmadan toplumun dönüşümüne katkı sağlayabilecektir. Bu anlamda eleştirel pedagoji ilkelerini örgün din eğitimi alanında uygulamak bu ilkelerin eğitsel değerini daha çok artıracaktır. Bu durum eleştirel pedagojinin eğitim sisteminde daha görünür kılınması açısından da önemlidir.

Anahtar Kelimeler: *Din Eğitimi, Eğitim Felsefesi, Eleştirel Pedagoji, Paulo Freire*

HRİSTİYAN DİN EĞİTİMİNDE ELEŞTİREL BİR YAKLAŞIM: SHARED CHRISTIAN PRAXIS MODELİ

Büşra SERİNSU¹

Shared Christian Praxis modeli Thomas Groome tarafından “eleştirel düşünme” merkeze alınarak geliştirilen bir din eğitimi modelidir. Groome’un 1981 yılında *Christian Religious Education* isimli kitabında modelin felsefi ve eğitsel temellerini ortaya koymasından bu zamana kadar ilgili yaklaşım pek çok ülkede özellikle Katolik okullarında benimsenmiştir. Groome, 1985 yılında Amerika Birleşik Devletleri’ndeki Katolik okulları için anaokulundan sekizinci sınıfa kadar bir *God with Us* isimli din eğitimi müfredatı oluşturmuştur. Bu tarihten sonra da çeşitli ders kitaplarında birincil yazar olarak yer almıştır. 2011’den beri Veritas Publications tarafından yayınlanan *Credo* başlıklı bir Katolik lise teoloji ders kitabı serisi Shared Christian Praxis modeli hazırlanarak oluşturulmuştur.

Din eğitiminde bir model geliştirilirken geliştirilen modelin felsefesinin, dayandığı ilkelerin ve içerdiği boyutların ortaya konulması ile temellendirilmesi beklenir. Geliştirilen modelden somut ürünlerin ortaya çıkması model üzerinde izleme yapabilmeye imkan sağlar. Shared Christian Praxis, felsefi ve eğitsel temellendirmesi yapılarak geliştirilmiş ve sonrasında müfredat ve ders kitapları olarak somut ürünler geliştirilmesini sağlamıştır. Bu çalışmada, bir din eğitimi modeli olarak geliştirilen Shared Christian Praxis yaklaşımının araştırma konusu olarak seçilmesi ilgili yaklaşımın din eğitiminde model geliştirme sürecinin bütünüyle izlenebilmesine imkan verip vermediğine ilişkin sorunun ortaya çıkmasıyla gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda araştırma doğrultusunda;

- 1-Shared Christian Praxis modelinin temellendirilme süreci,
- 2- Shared Christian Praxis yaklaşımına eleştirel düşünmenin nasıl yansdığı,
- 3- Shared Christian Praxis modeli geliştirildikten sonra ders kitaplarına nasıl entegre edildiği soruları cevaplanmaya çalışılarak Shared Christian Praxis özelinde bir din eğitimi modeli gelişim sürecinin izlenmesi amaçlanmaktadır.

Araştırma sorularının cevaplanması için ilk olarak Thomas Groome

[1] Doktora Öğrencisi.

tarafından ele alınan eserlere müracaat edilecektir. Modelin öğrenme ve öğretme süreçlerine nasıl yansıdığına ilişkin bilgi edinebilmek amacıyla bu yaklaşımın uygulandığı inanç öğretimi serisi olan *Credo* serisinin ilk seviye kitabı incelenecektir. Ayrıca süreci bütüncül bir şekilde ele alabilmek adına Shared Christian Praxis modelini konu alan ve araştırmamızla ilgili olan yayınlara başvurulacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Eleştirel Düşünme, Din Eğitimi, Hristiyan Din Eğitimi, Shared Christian Praxis*

JOHN M. HULL'ÜN "ÇOCUKLARLA TEOLOJİK KONUŞMALAR" ESERİ BAĞLAMINDA ÇOCUK TEOLOJİSİNİ ANLAMAK¹

Güllüzar CANPOLAT²
Doç. Dr. Davut İŞIKDOĞAN³

Bu çalışmada John M. Hull'ün "Çocuklarla Teolojik Konuşmalar: Ebeveyn ve Öğretmenler İçin Bazı Tavsiyeler" adlı eserinin incelenmesi amaçlanmıştır. Söz konusu inceleme hem çocuk teolojisinin hedeflediği ilkeler hem de pedagojik anlamda din eğitiminin nasıl olması gerektiğini açıklayan literatürdeki verilerle karşılaştırılarak gerçekleştirilmiştir.

Çalışmada döküman incelemesi ve niteliksel analiz yöntemleri kullanılmış ve beş bölümden oluşan kitap belirlenen başlıklar çerçevesinde tetkik edilmiştir.

Kitapta yer alan diyalog örnekleri detaylı bir şekilde incelenmiş ve seçilen bazı örnekler üzerinden çocuk teolojisi açısından şu sonuçlara ulaşılmıştır: Çocukların Tanrı ve dua gibi din ile ilgili mevzuları öğrenmeleri, sosyal, kişisel, kültürel gelişimleri ve kelime haznelerinin zenginleştirilmesi yönünden teolojik konuşmaların gerek gelişime gerekse din eğitime katkı sağladığı görülmüştür.

Çocuk teolojisinin uygulamada hem dini literatürü hem de eğitim bilimleri verilerini iyi bilen bir ebeveyn veya öğretmen tarafından çocuğu bütünlükçü bir şekilde geliştirebileceği anlaşılmıştır. Elde edilen verilerden hareketle çocuğun dini inancının gelişimine katkı sağlamak ve yalnız doktrine dayalı gerçekleşen geleneksel din eğitime farklı ve daha etkili bakış açıları sunmak için ülkemizde çocuk teolojisiyle ilgili çalışmaların hem teorik hem de uygulama boyutuyla yakından ilgilenilmesi gerektiğini söylemek mümkün gözükmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Din eğitimi, John M. Hull, Çocuk Teolojisi*

[1] Bu bildiri, "Canpolat, G. (2020). *John M. Hull'ün 'Çocuklarla Teolojik Konuşmalar: Ebeveyn ve Öğretmenler İçin Bazı Tavsiyeler' Adlı Kitabının Din Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır." isimli yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

[2] Doktora Öğrencisi, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe Din Bilimleri Anabilim Dalı.

[3] Dicle Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Din Eğitimi Anabilim Dalı.

TOHUM DERGİSİNDE YAYINLANAN MAKALELER ÜZERİNE BİR ANALİZ

Betül ÖNAL¹

Doç. Dr. Hacı Yusuf ACUNER²

Türkiye’de 1951 yılında yoğun çabalar sonucunda din eğitimi açısından yeni bir sayfa açılmıştır. Sonrasında siyasal yaşamın etkisi altında halkın ihtiyaçlarının baskısıyla da din eğitimi ve kurumları için sürekli değişen bir süreç başlamıştır. 1958 yılına gelindiğinde ilk mezunlarını vermeye başlayan İmam Hatip Okullarının önünde çözülmesi gereken yeni sorunlar baş göstermektedir. Üniversite öğrenimine dair kısıtlama ve istihdam sorunları neticesinde Yüksek İslam Enstitüleri açılması formülü belirlemiştir. Bu amaçla mezunların teşkilatlanmaya gitmesi ve fikirlerini yaymak için neşir organına ihtiyaç duyulması ile İstanbul İmam Hatip Okulu Mezunları Cemiyeti ve Tohum Dergisi ortaya çıkmıştır.

Tohum Dergisi, şimdiki adıyla Önder İmam Hatipliler Derneği çatısı altında 1963’ten beri yayınlanan bir dergidir. Kuruluşundan bu yana İmam Hatip Okullarının, Yüksek İslam Enstitülerinin, din eğitimi müesseselerinin ve halkımızın din eğitimi alanındaki taleplerini, ihtiyaçlarını, sorunlarını dile getirme noktasında önemli bir mecradır. Dernek üyelerinin ve paydaşlarının her alana dair fikir dünyasını Türk-İslam sentezi bağlamında yansıtmaktadır. Bu çalışmanın amacı; Tohum dergisini genel özellikleri ile tanıtmak, önemini ortaya koymak, içerik analizini gerçekleştirerek literatüre katkı sağlamak ve yeni araştırmalara kapı aralamaktır.

Araştırmada doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. İslamcı Dergiler Projesi Dijital Arşivi, ÖNDER İmam Hatipliler Derneği Dijital Arşivi, Ankara Milli Kütüphane, Marmara İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi, İSAM Kütüphanesi, İSSUE adlı internet sitesi, internette satış yapan çeşitli sahaflar, TO-KAT Ulusal Toplu Katalog üzerinden dergi sayılarına ulaşılmıştır. Araştırma kapsamında 1963- 2016 yılları arasında yayınlanan dergi yazılarının (1-156. sayılar) tamamı incelenmiş, ana fikirleri belirlenerek temalandırılmış, belli temalarda yoğunlaşıldığı fark edilmiştir. Araştırma 29 tema ve 5 içerik türü üzerinden yapılandırılmaktadır. Bu temalar; din, İslam, Hz. Muhammed, inanç, ibadet, ahlak, eğitim, din eğitimi, imam hatip okulları, siyaset, ekonomi,

[1] Öğretmen, Milli Eğitim Bakanlığı.

[2] Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Din Eğitimi Anabilim Dalı.

İslam Alemi, tarih, Türk milliyetçiliği, sanat, sinema, musiki, edebiyat şeklinde örneklendirilebilir. Dergide bulunan şiir, hikaye, karikatür, bildiri ve haberler de tematik açısından değerlendirilmiştir.

Araştırma neticesinde görülmüştür ki din eğitimi ve tarihi açısından Tohum Dergisi, İmam Hatiplilerin dilinden tüm halkın din eğitimi taleplerine ses olması ile yayınlandığı tarihten itibaren önemli bir boşluğu doldurmuştur. Dinî ve millî duruşu ile değerlerin öğretilmesi, savunulması ve yaygınlaşmasında başat rol üstlenmiştir. Metin tahlili neticesinde ülkemizde din eğitimi alanında yaşanan gelişmelerin seyrinin güncel siyasî gelişmelere paralel yaşandığı gözlenmektedir. Tohum Dergisi, ülkemizde din eğitiminin gelişimine nazaran geleceğinin planlanması noktasında ülkenin hafızası olarak yol göstermektedir. Dergi, tüm alanlar ve hassaten İslamî ilimler alanında yeni araştırmalar için de değerli bir kaynaktır.

Anahtar Kelimeler: *Tohum Dergisi, İmam Hatip Okulları, Din Eğitimi*

DİSTOPİK ROMANLARDA ADALET VE ÖZDENETİM DEĞERİ: 1984 VE CESUR YENİ DÜNYA ÖRNEĞİ

Hacer YAVUZASLAN¹

Distopyalar bize gelecekte veya alternatif bir zamanda başımıza gelebilecek tahmini olumsuz senaryoların yanında kimi zaman da ütopyaların gerçekleşmesinin oluşturduğu olumsuz durumları da sunabilirler. Buna göre her ütopya bir distopya, her distopya da bir ütopya olabilir. Değişen dünyada bireylerin fikir ve davranışları değişebileceğinden tüm bunlar olasılık dahilindedir. Fakat bazı distopyalar vardır ki hiçbir şekilde insan fitratıyla bağdaşmaz. Buna örnek olarak en çok okunan distopyalar listesine girmiş iki farklı senaryosu olan 1984 ve Cesur Yeni Dünya verilebilir. 1984, totaliter baskıcılığının üst düzeyde olduğu halkın korku ve propaganda ile bastırıldığı, duygu düşünce ve davranışlara kadar bireylerin denetlendiği kabus gibi bir dünyayı bize gösterirken Cesur Yeni Dünya ise bundan farklı olarak bireylerin daha özgür olduğu, ahlaki açıdan hiçbir kısıtlamanın olmadığı, sürekli mutluluk ve birlikteliklerin olduğu toz pembe gibi görünen bir dünyayı bize sunmaktadır.

Gelecekte olması tasarlanan yeni dünyanın değerler eğitimi açısından incelenmesi bu tebliğin konusunu oluşturmaktadır. Gelecekte oluşması tasarlanan dünyada değerlerin yerini anlamak için bu iki distopya seçilmiştir. Nitekim geleceğe dair gerçekleşmesi muhtemel senaryolar sunan bu distopyalar değerler eğitiminin de geleceği açısından önem taşımaktadır. Bu noktada Milli Eğitim Bakanlığı'nın 10 kök değer içerisinde seçtiğimiz bu değerler, bildirimizin esas noktasını oluşturur. Çalışmada veriler nitel araştırma yöntemi ile gerçekleştirilmiş olup, içeriğinde doküman analizi tekniği kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Değer Eğitimi, Adalet, Özdenetim, Distopya, Ütopya*

[1] Yüksek Lisans Öğrencisi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı.

ÇOCUK KİTAPLARINDA ÖLÜM TEMASININ İŞLENİŞİ: ARNOLD LOBEL'İN "FİL AMCA" KİTABI ÖRNEĞİ

Dr. Öğr. Üyesi M. Fatih TURANALP¹

Çocuk kitapları, çocuğun gelişiminde önemli bir yere sahiptir. Aileden okula çocuğun kitaplarla kuracağı bağ, kitapları dil becerileri yanında ahlak ve karakter gelişiminde de etkili olan bir araç hâline getirmektedir. Çocuk kitaplarındaki hayal gücü, empati, dil ve görsel estetik barındıran içerikler aracılığıyla hikâye/masal kurgusu ve olay örgüsü içerisinde bir anlatı geliştirilirken diğer taraftan çeşitli iletiler de çocuklara ulaştırılabilmektedir. Çocuk edebiyatında ileti, doğrudan ya da dolaylı olması bakımından eleştiri konusu yapılmakta, mesajı doğrudan vermenin edebiyatın ruhuna aykırı olduğu ve hissettirme/sezinletme odaklı bir anlatımın edebiyatın doğasına daha uygun olacağı görüşü dile getirilmektedir. Edebiyatın eğitsel olmaması gerektiğini düşünen çocuk edebiyatçıları da eserlerde çocuklara hoşça vakit geçirme amacının güdülmesi gerektiğini ve eğitselliğin edebiyatın alanını daralttığını savunmaktadır. Bu tartışmalar etrafında çocuk edebiyatı eserlerinin yoğun bilişsel içerik ve didaktik yaklaşımlarla değil; dil estetiği, kurgusal zenginlik ve iletiyi sezinleterek vermek gibi içerik özellikleriyle sunulması çocuk edebiyatında niteliği artırıcı etkenler olarak değerlendirilmektedir.

Çocuk edebiyatı eserlerindeki iletiler kadar içerikte yer alan konular da önem taşımaktadır. Bu minvalde kitaplarda hayvan hikâyelerinden doğaüstü olaylara, gerçekçi anlatımlardan masalsı içeriklere kadar geniş bir yelpazede farklı konulara değinilmektedir. Bu konular çoğunlukla çocuklarda belli değerlerin ve karakter özelliklerinin oluşmasına yardımcı olacak şekilde ele alınmaktadır. Konular seçilirken, pedagojik bakışın da etkisiyle çocukları olumsuz etkileyebileceği düşüncesiyle gerçek yaşama hazırlayıcı, hayatın içerisinde çocukların karşılaşabileceği olumsuz durumları ele alan eserlere çocuk edebiyatı alanında sıklıkla rastlanmamaktadır. Sorun odaklı çocuk edebiyatı olarak nitelenen bu alanda ölüm, ayrılık, boşanma, şiddet, akran zorbalığı, engellilik, madde bağımlılığı, göç gibi sorunlar öne çıkmakta ve çocuğun hayata hazırlanması ya da zorluklarla başa çıkmasına yardımcı olmak adına bu konular kitaplara konu edilmektedir.

[1] Necmettin Erbakan Üniversitesi, Ahmet Keleşoğlu İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Din Eğitimi Anabilim Dalı.

Sorun odaklı çocuk edebiyatı içerisinde yer alan konulardan biri olan ölüm temasının kitaplarda birkaç farklı yöntemle işlendiği görülmektedir. Bunlar arasında ölümü didaktik bir biçimde ele alan eğitsel kitaplar ve kurgusal olay örgüsü içerisinde ölümü doğrudan anlatıma konu eden eserler dikkat çekmektedir. Bu eserlerden farklı olarak ölüm temasını özgün bir biçimde ele alan Arnold Lobel'in "Fil Amca" kitabı, konuyu işleyiş biçimiyle öne çıkmaktadır. Çalışmada; çocuk edebiyatında ölümü konu edinen eserlere kısaca değinildikten sonra ölüm ifadesini hiç anlamadan edebiyatın sezinletme ve terapi imkânlarını kullanarak ölüm eğitimi yapan "Fil Amca" eseri incelenecek ve edebiyatın duyuşsal imkânlarının sorun odaklı çocuk edebiyatına konu edilmesinin önemi üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Sorun Odaklı Çocuk Edebiyatı, Ölüm Eğitimi, Arnold Lobel, Fil Amca.

ŞİİRİN EĞİTİM MALZEMESİ OLARAK ARAÇSALLAŞTIRILMASI: ŞEYHZÂDE AHMET ZİYA EFENDİ'NİN ARAPÇA MANZUM FERÂİZ ÖRNEĞİ

Dr. Öğr. Üyesi Ali EMİNOĞLU¹

Hicrî I. Yüzyıldan itibaren Müslüman Arap ilim adamlarının Arap şiirine has vezin ve kafiye sistemine uygun bir biçimde öğretici manzum eserler ortaya koydukları kaynaklar tarafından aktarılmaktadır. Söz konusu manzum eserleri telif etme geleneğinin, özellikle Hicrî VII. Yüzyıldan itibaren Tıp, Kimya, Astronomi ve Matematik gibi akli ilimlerle birlikte Din, Dil, Coğrafya ve Tarih gibi sosyal bilimlere ilişkin alanları da içine aldığı görülmektedir. Kurân-ı Kerîm, Hadis, Siyer ve Fıkıh gibi dini ilimlerin bu manzum eserlerin içinde daha fazla pay aldığı ayrıca üzerinde durulması gereken bir husustur. Manzum eserler üzerinden bilginin aktarımı metodu sonraki süreçte Müslüman olan diğer milletler tarafından da benimsenmiş, eğitim faaliyetleri içinde ilim talipleri ve talebeleri için birçok didaktik manzum eser telif edilmeye başlanmıştır. Osmanlı dönemi ilim adamları aynı şekilde kullanılan bu yöntemi benimsemiş, yukarıda zikredilen birçok alanda şiiri araçsallaştırarak eserler telif etmeye başlamışlardır. Bu çalışma, Osmanlı'nın son döneminde yaşamış ilim adamlarından Konyalı Müderris Şeyhzâde Ahmet Ziya Efendi'nin talebeleri için telif ettiği, miras hukuku konularını ihtiva eden Ücâletü'l-Ferâiz isimli Türkçe eserinin, yine kendisi tarafından manzum muhtasar hale getirilmiş şekli olan Sülâfetü'l-Ferâiz isimli Arapça eserini konu edinmektedir.

Bu çalışmada, yöntem olarak doküman inceleme ve içerik analizi kullanılmıştır. 101 beyitten oluşan Sülâfetü'l-Ferâiz adlı manzum eserde, aruzun Tavîl bahrinin Feûlün Mefâi(î)lün Feûlün Mefâi(î)lün vezni kullanılmıştır. Eser, Usûlu'l-Red, et-Tashîh, Taksîmu't-Terike, el-Münâseha, et-Tehârüc ve el-Hamlu'l-Mefkûd başlıklarından oluşur. Dönemin şekil özelliklerine uygun bir şekilde kaleme alınan Sülâfetü'l-Ferâiz'in sanatsal kaygılardan uzak bir şekilde telif edildiği görülmektedir. Eserin telifindeki amaç, aktarılmak istenen bilginin, ilim talebeleri tarafından kolay bir şekilde öğrenilmesi ve pekiştirilmesini sağlamaktır.

Şeyhzâde Ahmet Ziya Efendi, bir Osmanlı ilim adamı olarak yukarıda

[1] Necmettin Erbakan Üniversitesi, Ahmet Keleşoğlu İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Arap Dili ve Belagati Anabilim Dalı.

zikredilen metot doğrultusunda Türkçe olarak telif ettiği *Ucâletü'l-Ferâiz* isimli eseri manzum muhtasar bir biçimde Arapça olarak yeniden telif etmiştir. Bu telifteki amaç ferâiz konularının talebeleri tarafından pekiştirilmesidir. Müellifin Türkçe yazdığı eseri, Arapça olarak manzum muhtasar bir şekilde yeniden telif etmesi Arap Diline olan vukufiyetini göstermesi açısından ayrıca önem taşır.

Anahtar Kelimeler: *Manzum Şiir, Eğitim, Şeyhâde Ahmet Ziya Efendi*

İLAHİYAT FAKÜLTESİ ÖĞRENCİLERİNİN DİN EĞİTİMİ DERSİNE YÖNELİK TUTUMLARI

Rabia GÖKMEN¹

Kerim AYDIN²

Şüheda KOÇ ÇELİK³

Din eğitiminin bilimsel bir disiplin olarak üniversitelerde yer alması Batı'da 20. yüzyılın başlarına kadar uzanırken, Türkiye'de bu süreç oldukça geç başlamıştır. 1949 yılında Ankara Üniversitesinde açılan ilk ilahiyat fakültesinin öğretim programında Din Eğitimi dersi yer almazken, dinin eğitimi öğretmeye yönelik başka bir derste bulunmamaktadır. 1953 yılında fakülte programında 4. sınıfta haftada 2 saat olmak üzere "Pedagoji" dersi yer almaktadır. 1955-1956 eğitim-öğretim yılı programlarında ise 4. sınıflar için haftada 1 saatlik "Terbiye ve Öğretim Usulleri" isimli derse yer verilmiştir. Buradan sonra hızlanan süreç 1980 yılında bağımsız bir "Din Eğitimi Kürsüsü" kurulmasıyla devam etmiştir.

Ülkemiz ilahiyat ve İslami ilimler fakültelerinin öğretim programlarında zorunlu ilahiyat alan dersleri arasında yer alan Din Eğitimi, din eğitiminin özellikleri ve metotları, tarihî gelişimi, psikolojik, sosyolojik ve felsefî temelleri, genel ve özel öğretim metotları ile aynı zamanda başarılı ve ideal bir öğretmen olabilmenin incelikleri gibi pek çok konu ele alınmaktadır. Öğrencilerin örgün ve yaygın din eğitimi alanında gerçekleştirilen akademik çalışmaları tanınmaları, din eğitimi ve öğretimine bilimsel bir yaklaşım ile bakabilmeleri, bu faaliyetlerin teorik temellerini kavrayabilmeleri gibi bilgi ve becerilere sahip olmaları Din Eğitimi dersinin hedefleri arasında yer almaktadır.

Eğitim öğretim açısından öğrencilerin din eğitimi derslerine yönelik tutumlarının ele alınarak varsa olumsuz tutumların nedenlerinin araştırılması ve çözüm yollarının belirlenmesi, din eğitimi dersinin kazanımlarının öğrencilere aktarılmasındaki başarısı açısından önemlidir. Bu araştırma ilahiyat fakültesi öğrencilerinin Din Eğitimi dersine yönelik tutumlarını ve bu tutumları etkileyen faktörleri belirlemeyi amaçlamaktadır. Araştırma; Marmara Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi, Kırklareli Üniversitesi,

[1] Doktora Öğrencisi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe Din Bilimleri Anabilim Dalı.

[2] Marmara Üniversitesi.

[3] Marmara Üniversitesi.

Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Bursa Uludağ Üniversitesi ve Kocaeli Üniversitesi İlahiyat/İslami İlimler fakültelerinde öğrenim gören Din Eğitimi dersini almış 3. ve 4. sınıf öğrencilerine uygulanmıştır. Ölçme aracında 12 maddeden oluşan ve öğrencilerin din eğitime ilişkin tutumlarını ölçtüğü varsayılan “Din Eğitimi Dersine Karşı Tutum Ölçeği” ve öğrencilerin kişisel özelliklerini almayı amaçlayan sorular yer almaktadır. Tebliğimizde anılan ölçeğe ait toplam ve ortalama puanlar alınarak ölçek ortalama puanlarının bağımsız değişkenlere göre farklılaşmalarının analiz edilmesiyle elde edilen bulgular, literatüre dayalı olarak tartışılmaya çalışılacaktır. Tebliğe esas araştırmanın din eğitimi derslerinin planlanması ve uygulanmasına yönelik tespit ve önerilere imkân sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Din Eğitimi, İlahiyat Fakültesi Öğrencileri, Öğrenci Tutumu*

YÜKSEKÖĞRETİMDE KİTLESELLEŞMESİNİN İLAHİYATA YANSIMASI: DGS'DEN GELEN İLAHİYAT ÖĞRENCİLERİ

Dr. Öğr. Üyesi İshak TEKİN¹

Son yıllarda ülkemizde yükseköğretim, değişen şartlar ve artan talep neticesinde hızlı bir genişleme sürecine girmiştir. Bu değişimde rol oynayan faktörler arasında toplumsal, ekonomik ve kamu bürokrasisi düzlemindeki farklılaşan ihtiyaçlar; bilişim teknolojilerindeki ile birlikte öğretim teknolojileri, öğretme-öğrenme süreçlerinin yapısında ortaya çıkan değişiklikler ve artan bölgesel, ulusal, uluslararası hareketlilik eğilimleri sayılabilir. Söz konusu genişleme süreci yükseköğretimde kitleselleşme kavramı ile daha iyi anlaşılabilir. Kitlesel yükseköğretim, bir toplumda lise tahsilini tamamlamış herkesin üniversiteye erişiminin sağlanması ve herkese üniversitede tahsil görme imkânı ve fırsatının sunulması anlamına gelir.

Kuşkusuz yükseköğretimde deneyimlenen kitleselleşme, yüksek din öğretimi alanında da kendini göstermiştir. 2000'lerin başından günümüze ilahiyat fakültelerindeki sayısal artışı bu anlayışla ilişkilendirmek yanlış olmaz. Yüksek din öğretiminde kurumlar ve kontenjanlar bazında ortaya çıkan değişim, bu kurumlarda öğrenim gören öğrencilerin profilinde de çeşitlenmeye neden olmakta; farklı geçmiş, ihtiyaç ve beklentilere sahip öğrencilerin buluşmasını beraberinde getirmektedir.

Yüksek din öğretimi kurumlarında öğrenci kitlesinin farklılaştığı niteliklerden birisi iki yıllık açıktan ilahiyat okuyan öğrencilerin dikey geçiş sınavını kazanarak örgün İlahiyat lisans eğitime gelmiş olmalarıdır. Bu kapsamda öğrenim gören öğrenciler genelde mevcut öğrencilerden yaşça büyük, evli, çocuklu ve bir meslek sahibi olma gibi niteliklere sahiptir. Bu durum söz konusu öğrencilerin ilahiyat eğitimine ilişkin motivasyonları ve beklentilerinin de farklılaşmasına neden olmaktadır. Bu gerçeklikten hareketle bu çalışmada DGS ile gelen İlahiyat öğrencilerinin ilahiyat eğitimine ilişkin motivasyon durumlarının ve bu eğitimden beklentilerin neler olduğunu tespit etmek; öğrenim hayatlarında karşılaştıkları sorunları tespit etmek ve farklılaşan öğrenci kitlesinin talep ve beklentileri konusunda öneriler geliştirmektir. Çalışmanın temel problemi şu şekilde ifade edilebilir: “Yüksek din öğretiminde değişen öğrenci kitlesinin İlahiyat eğitimine yönelik motivasyonları ve beklentileri ne durumdadır?

Nitel araştırma metodolojisinde tasarlanan bu çalışma bütüncül

[1] Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Din Eğitimi Anabilim Dalı.

tek durum çalışması yöntemine uygun olarak desenlenmiştir. Bu kapsamda çalışmada halihazırda Eskişehir’de İlahiyat öğrenimi gören, Diyanet İşleri Başkanlığı mensubu olmayan, 10 DGS’li İlahiyat öğrencisi ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Veriler yarı yapılandırılmış görüşme formu ile toplanmış; verilerin analizinde nitel veri analizi tekniklerinden betimsel analiz kullanılmıştır.

Çalışmanın yüksek din öğretiminin kitleleşmesi neticesinde bu kurumların farklı öğrenci ihtiyaçlarına zamanında ve anlamlı şekilde cevap verebilmesi açısından öneriler geliştirmesi ve kurumsal ve eğitimsel düzlemde niteliğin artırılmasına katkı sağlaması beklenmektedir. Bu sayede DGS’den gelen ilahiyat öğrencilerinin daha iyi anlaşılması ve kurumların bu yeni öğrenci kitlesine daha kaliteli eğitim deneyimleri sağlayabilmeleri konusuna ışık tutacağı değerlendirilmektedir.

Çalışma kapsamında gerçekleştirilen görüşmelerde edinilen izlenimler ana hatlarıyla şöyle özetlenebilir: Motivasyonları açısından DGS’li ilahiyat öğrencileri dini bilgi ve dindarlık düzeylerini artırma, önlisans düzeyinde edindiği bilgilerini derinleştirme, 28 Şubat sürecinde içinde kalan uhdelerini yerine getirme ve lisans düzeyinde bir diploma sahibi olma motivasyonu ile ilahiyat eğitimi almayı talep edebilmektedirler. DGS ile gelen İlahiyat öğrencileri eğitimsel açıdan; teknoloji kullanımında, ödev yapmada, derslere devam konusunda ciddi güçlükler yaşamaktadırlar. Aynı anda çok sayıda ders aldıkları için ders programlarında çakışmalar yaşayabilmekte ve derslere yetişmekte zorlanmaktadır. Derslerle ilgili yeterli hazır bulunuşluk düzeyine sahip değildirler. Sınav dönemlerinde ise fazla dersleri olmasından dolayı aynı gün içinde diğer arkadaşlarından daha fazla sayıda sınava girebilmektedirler. Öğrenci ve hoca etkileşimi açısından söz konusu öğrenciler alttan-üstten ders aldıkları için sınıf aidiyetleri bulunmamaktadır. Öte yandan öğrenim gördükleri arkadaşlarında yaşça büyük olduklarından ortak zaman planlama ve değerlendirme konusunda sorunlar yaşayabilmekte, kendilerini yalnız hissedebilmektedirler. Üniversite kültürü ve sosyalleşme açısından söz konusu öğrenciler aile ve iş dışındaki zamanlarında sürekli ders çalışmak zorunda kalmakta; diğer arkadaşları gibi sosyalleşebilecekleri hobiler üretememekte sinema, konferans gibi etkinliklere katılamamakta, dolayısıyla üniversite hayatının parçası olan sosyal yönleri yeterince deneyimleyememektedirler. Çalışmada elde edilen bulgular Kaymakcan’ın da işaret ettiği, uzaktan İLİTAM programlarında öğrenim gören öğrencilerin hayat içerisinde taşımacı durumunda oldukları birkaç rolün yanında öğrenci rolü taşıma zorunlulukları ve yetersiz olarak algılandıkları öğrenme süreç ve ortamlarına yönelik memnuniyetsizlikleri ile örtüşmektedir.

Anahtar Kelimeler: DGS’li Öğrenciler, İlahiyat Öğretimi, Motivasyon, Beklenti.

İLÂHİYAT VE İSLAMİ İLİMLER FAKÜLTELERİ ÖĞRENCİLERİNİN ÖĞRETMENE YÖNELİK METAFORİK ALGILARININ İNCELENMESİ

Arş. Gör. Dr. Vahdeddin ŞİMŞEK¹

Metafor kelimesi Grekçe bir kelimedir ve “meta: öte” ve “pherin: taşımak” kelimelerinden meydana gelerek “bir şeyi başka bir şey ile anlatmak” manasında kullanılır. Geleneksel anlayışta metaforlar benzetme, istiare, metonimi ile birlikte anılır ve bir kelimenin yerine başkasını kullanma olarak bilinir. George Lakoff ve Mark Johnson’a göre metaforlar düşünce ve dili şekillendiren, yapıya kavuşturan unsurlardır. Dilsel özelliğinin yanında sosyal alandaki birçok etkinliğin nasıl yol alması gerektiğini gösteren metaforlar; değerler, tutumlar ve inançların şekillenmesinde belirleyici rol oynamaktadır (Çelikten, 2006). Günümüzdeki eğitimcilerin ilgi odağı hâline gelmeye başlayan metafor olgusu bireyin düşüncelerini dökmelerini sağlamak, zihin haritalaması yapmak ve modelleme yöntemlerini kullanmak aşamalarında oldukça kullanışlıdır (Saban, 2008). Bu yönüyle metaforlar algıların belirlenmesi ve ifade edilmesi noktasında bir veri toplama aracı olarak uzun yıllardan beri kullanılmaktadır (Dikmenli, Çardak ve Yener, 2012). Ancak ilahiyat alanında metaforik çalışmalar oldukça sınırlıdır. Öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının algılarının ortaya konulması konusunda da etkili olarak kullanılan metaforlar son yıllarda öğretmen yetiştirme programlarının incelenmesinde de kullanılmaya başlanmıştır. Bu çalışmanın amacı ilahiyat ve İslami ilimler fakültelerinde öğrenim görmekte olan öğrencilerin “öğretmen” yönelik metaforik algılarının incelenmesidir. Çalışma grubunu farklı ilahiyat ve İslami ilimler fakültelerinde öğrenim gören 40’ı erkek 79’sı kadın olmak üzere toplamda 119 kişi oluşturmaktadır. Araştırma yöntemi olarak fenomenografik yöntem tercih edilmiştir. Olgu bilim olarak da adlandırılan fenomenoloji araştırmaları bireylerin bir fenomen ile ilgili ortak veya yaygın algı ve düşünceleri ortaya koyup incelemeyi temel alan bir yaklaşım olarak ifade edilmektedir (Creswell, 2013). Veriler araştırmacılar tarafından geliştirilmiş olan “Öğretmen Metaforu Algısı Formu” kullanılarak çevrimiçi olarak toplanmıştır. Toplanan veriler içerik analizi tekniği kullanılarak analiz edilip yorumlanmıştır. Elde edilen bulgular ışığında ilahiyat ve İslami ilimler fakültelerinde öğrenim gören öğrencilerin öğretime yönelik metaforları cinsiyet,

[1] Kırıkkale Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri, Bölümü Din Bilimleri Anabilim Dalı.

eğitim gördükleri fakülte türü, sınıf seviyesi ve öğretmenliğe dair özel bir tecrübesi olup olmaması bağımsız değişkenlerine göre incelenmiştir. Araştırma sonucunda öğretmene, öğretmenliğe yönelik genellikle olumlu metaforlar ortaya çıkarılmıştır. Genel anlamda öğretmene ya da öğretmenlik mesleğine yönelik metaforlarda öğretmenlerin yn gösterici rolüne işaret edilmiştir. Öğrencilerin ğretmene yönelik metaforik algıları genel olarak mesleğine, insani yönüne, rehber olma yönüne, eğitim sistemindeki kilit rolüne, yetenekleri keşfetme, geliştirmede sanatçılık/zanaatılık özelliklere üzerine odaklanmaktadır. Öğrencilerin cevaplarından hareketle ortaya çıkan metafor kategorileri, kişilik yönü, akademik yönü ve pedagojik yönü başlıkları altında toplanmaktadır. Başlıklara göre frekanslar incelendiğinde metaforların tamamına yakının olumlu başlıklar altında olduğu görülmektedir. Ayrıca yapılan literatür taramaları sonucu farklı örneklem gruplarıyla gerçekleştirilen benzer çalışmaların da bu sonuçlara benzer sonuçlar ortaya koyduğu görülmektedir. Çalışma sonucu elde edilen metaforlar öğretmene ve öğretmenlik mesleğine yönelik ağırlıklı olarak olumlu düşünce ve tutumların var olduğunu ortaya koymaktadır. Diğer taraftan öğretmenlerin farklı sınıf içerisinde ve sınıf dışındaki rolleri de öğrencilerin metaforik algılarına ğrenci cevaplarına farklı Őekillerde yansımaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Yüksek Din ğretimi, İlahiyat Fakültesi, ğrenci Algıları, Metafor*

İLAHİYAT FAKÜLTESİ ÖĞRENCİLERİNİN MEMNUNİYET DÜZEYLERİNİN ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLERE GÖRE İNCELENMESİ¹

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet ÇAKMAK²
Arş. Gör. Yakup UZUNPOLAT³

Bireyin bir kurumdan, işten beklentilerinin karşılanması o kurumdan, işten memnun olduğu anlamına gelmektedir. Memnuniyet bireyin iş doyumuna, akademik kariyerine, yaşam tatmini gibi birçok duruma olumlu etki etmektedir. Bu çalışmada yüksek din öğretiminde öğrenim gören öğrencilerin fakülte memnuniyet düzeylerini çeşitli değişkenlere göre incelemek amacıyla yapılmıştır.

Araştırma nicel araştırma yöntemlerinden tarama desenine göre tasarlanmıştır. Araştırmanın evreni Türkiye’de bulunan İlahiyat ve İslami ilimler fakültelerinde öğrenim gören ilahiyat lisans programı öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise 1555 kişiden oluşmaktadır. Örneklemin belirlenmesinde uygun örnekleme yöntemi kullanılmış ve 1555 kişiye ulaşılarak veriler toplanmıştır. Araştırmada iki veri toplama aracı kullanılmıştır. Bunlardan birisi katılımcıların çeşitli kişisel bilgilerinin istendiği form kullanılmıştır. Öğrencilerin fakülteden memnuniyetlerini belirlemek için de “Akademik branş memnuniyeti ölçeği” kullanılmıştır. Nauta tarafından geliştirilen Gür Erdoğan ve Artal tarafından uyarlanan ölçek altı madde ve tek boyuttan oluşmaktadır. Akademik branş memnuniyeti; öğrenim görülen bölüme yerleşmiş olmaktan duyulan mutluluk, başka bir bölüme geçmeyi düşünmeme, bireyin kendisini bölümü hakkında iyi hissetmesi ve değişim ihtiyacı duymamasını ifade etmektedir. Verilerin analizlerinde ikili gruplar için ilişkisiz örneklem t-testi, çoklu gruplar için One Way Anova ve sürekli değişkenler için de korelasyon analizleri kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Din Eğitimi, Fakülte Memnuniyeti, Yüksek Din Öğretimi*

[1] Bu çalışma SAB-2021-9921 kodlu “Yüksek Din Öğretiminde Fakülte Memnuniyeti ile Siber Aylaklık Arasındaki İlişki” adlı projeden üretilen ikinci yayın kapsamında tasarlanmıştır.

[2] Atatürk Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Din Eğitimi Anabilim Dalı.

[3] Atatürk Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Din Eğitimi Anabilim Dalı.

İSLAMİ İLİMLER FAKÜLTESİ ÖĞRENCİLERİNİN FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ BÖLÜMÜ DERSLERİYLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİ: KİLİS 7 ARALIK ÜNİVERSİTESİ İSLAMİ İLİMLER FAKÜLTESİ ÖRNEĞİ

Dr. Öğr. Üyesi Ali GÜNGÖR¹

Kuruluşu Cumhuriyet öncesine dayanan İlahiyat Fakülteleri, 1949 yılından itibaren bazı isim farklılaşmaları ile birlikte varlığını günümüze kadar kesintisiz sürdüren yüksek din öğretimi kurumlarıdır. İlahiyat Fakülteleri için farklı tarihlerde (1924, 1949, 1998) genel amaçlar ifade edilse de çok geniş bir yelpazede meslek elemanı yetiştirme misyonu üstlenen bu fakültelerin özel amaçları tam olarak belirlenmemiştir. Özel amaçlar belirlenmeden içerik oluşturmanın zorluklarına rağmen bu fakültelerde genel hedeflere ulaşılması ve nitelikli meslek elemanı yetiştirilmesi amacıyla üç ana bölüm altında bazı dersler okutulmaktadır. Bunlardan birisi de Felsefe ve Din Bilimleri (FDB) Bölümü (Din Eğitimi, Din Psikolojisi, Din Sosyolojisi, Dinler tarihi, Din Felsefesi, İslam Felsefesi, Mantık) dersleridir. Bu çalışmanın amacı, öğrenci görüşlerinden hareketle Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü derslerinin kazanımlarının gerçekleşme durumunu belirlemektir.

Çalışmada, nicel ve nitel verilerin birlikte toplandığı karma araştırma yöntemi desenlerinden biri olan yakınsayan paralel desen kullanılmıştır. Araştırma evrenini Kilis 7 Aralık Üniversitesi İslami İlimler Fakültesinde eğitim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Örneklem seçimi amaçlı örneklem yöntemlerinden biri olan ölçüt örnekleme ile yapılmıştır. Katılımcı seçiminde ölçüt, Kilis 7 Aralık Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi son sınıfı öğrencisi olmaktır. Son sınıf öğrencilerinin örneklem olarak alınma gerekçesi FDB derslerinin lisans öğreniminin bütün dönemlerine yayılmasıdır.

Öğrencilerin FDB Bölümü hocaları tarafından okutulan dersler konusundaki görüşlerini belirlemek amacıyla açık ve kapalı uçlu sorular sorulmuştur. Sorular bu dersleri veren öğretim elemanlarının görüşleri alınarak ilgili dersin amacını ifade eden temel kazanımlar şeklinde oluşturulmuştur. Anketler Kilis 7 Aralık Üniversitesi Etik kurulundan 05.10.2021/2021/25 tarih ve sayılı izniyle uygulanmıştır. Anket uygulaması salgın şartlarına uygun olarak yüz yüze ve elektronik ortamda yapılarak toplanan ham veriler analiz edilecek duruma

[1] Ahi Evran Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Din Bilimleri Anabilim Dalı.

getirilmiştir. Kapalı uçlu sorular sayısal verilere dönüştürülerek istatistiki analizler yapılacaktır. Açık uçlu sorular ise “betimsel analiz” yöntemiyle değerlendirilecektir. Analizler sonucu elde edilecek veriler her ders için ayrı ayrı ve karşılaştırmalı olarak değerlendirilecek ve elde edilen sonuçlara dayalı olarak öneriler getirilecektir.

Anahtar Kelimeler: *Din Eğitimi, Yüksek Din Öğretimi, İslami İlimler Fakültesi Öğrencileri, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü Dersleri*

İLAHİYAT FAKÜLTESİ ÖĞRENCİLERİNİN FORMASYON DERSLERİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ

Dr. Öğr. Üyesi Ömer ÖZDEMİR¹

Bu çalışmanın amacı, ilahiyat fakültesi öğrencilerinin formasyon derslerine ilişkin görüşlerini ve söz konusu derslerden beklentilerini ortaya koymaktır. Bu amacı gerçekleştirmek üzere, karma yöntem benimsenmiş olup, araştırma evrenini 2021-2022 öğretim yılı Bahar döneminde Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde öğrenim görüp formasyon derslerini alan yaklaşık 1100 öğrenci oluştururken, araştırma örneklemini ise bu grubu temsilen 324 öğrenci oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak anket kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen nicel verilerin analizinde *SPSS 20.0* bilgisayar programından yararlanılmıştır. Nitel verilerin analizinde ise nitel veri analiz programı olan *NVivo10* programı kullanılmıştır.

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre, formasyon alıp almama konusunda tercih hakları bulunması durumunda katılımcıların %90,4'ü formasyon derslerini alacaklarını, katılımcıların %4,9'u kararsız olduklarını, katılımcıların %4,6'sı ise formasyon derslerini almayacaklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların %46,9'u formasyon derslerini, pedagojik formasyonlarını destekleme bakımından yeterli bulduklarını, katılımcıların %38,6'sı kısmen yeterli bulduklarını, katılımcıların %14,5'i ise yetersiz bulduklarını ifade etmişlerdir. Araştırma sonucu elde edilen dikkat çekici bir bulgu, katılımcıların büyük bir kısmı (%79,3) formasyon derslerini faydalı bulduklarını, katılımcıların %18,2'si kısmen faydalı bulduklarını, katılımcıların yalnızca %2,5'i ise formasyon derslerini faydasız bulduklarını belirtmeleridir. Ayrıca katılımcıların, en önemli gördükleri formasyon dersleri sırası ile Eğitim Psikolojisi, Rehberlik, Öğretim Teknolojisi ve Materyal Tasarımı olarak belirlenmiştir. Katılımcıların, en fazla istifade ettikleri dersler ise sırası ile Öğretim Teknolojisi ve Materyal Tasarımı, Eğitim Psikolojisi ve Eğitim Bilimlerine Giriş olarak tespit edilmiştir. Araştırmadan elden edilen diğer bir bulgu, katılımcıların %61,1'i formasyon dersine giren öğretim elemanlarını, genel olarak ders anlatım metotlarını kullanma bakımından yeterli bulduklarını, katılımcıların %28,7'si kısmen yeterli bulduklarını, katılımcıların %10,2'si ise yetersiz bulduklarını belirtmeleridir. Araştırma sonucu ortaya çıkan bir başka

[1] Harran Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Din Eğitimi Anabilim Dalı.

bulgu, katılımcıların önemli kısmı (%64,5) formasyon dersine giren öğretim elemanlarını, genel olarak derse hâkimiyeti ve konuya ilgi çekmeleri bakımından yeterli buldukları, katılımcıların %26,9'u kısmen yeterli buldukları, katılımcıların yalnızca %8,6'sı ise yetersiz buldukları tespit edilmiştir.

Araştırma sonucunda elde edilen verilere göre genel olarak katılımcılar, formasyon derslerinin, muhatabı tanıma, ona uygun öğretim metotları geliştirme ve uygulamaya katkı sunması, kendilerini mesleğe hazırlamaya yönelik kazanımlar sağlaması vb. bakımlardan önemli ve faydalı olduğunu düşünmektedirler. Öte yandan bazı katılımcılar, daha nitelikli bir formasyon eğitimi alınabilmesi için derslerin yüz yüze olması, derslerin içerik ve işleniş bakımından daha da zenginleştirilmesi gerektiği konusunda birtakım önerilerde bulunmuşlardır.

Anahtar Kelimeler: *İlahiyat Fakültesi, Formasyon Dersleri, Din Eğitimi.*

ANADOLU İMAM HATİP LİSESİ ÖĞRETMENLERİNİN ÖRGÜTSEL KİMLİK VE ÖRGÜTSEL BAĞLILIK ALGILARININ ÖRGÜTSEL VATANDAŞLIK DAVRANIŞLARI ÜZERİNDEKİ ETKİSİNİN İNCELENMESİ

Halil ÖZDEMİR¹

Doç. Dr. H. Yusuf ACUNER²

Günümüzde örgütlerin devamı ve verimliliği açısından çalışanların resmi görev tanımlarının ötesine geçerek gönüllülük esasına dayanan örgütsel vatandaşlık davranışı sergilemeleri büyük önem arz etmektedir. Bu anlamda, örgütsel vatandaşlık davranışı; örgüt açısından istenilen-arzulanan aynı zamanda, örgütsel etkililiğe ve başarıya katkıda bulunan, gönüllülük esasına dayalı olan davranışları ifade etmektedir. Bir örgütte çalışanların örgütsel vatandaşlık davranışı sergilemesi, çalışanların kurumlarının örgüt kimliğini benimsemesiyle ve kurumlarına karşı bağlılık duymasıyla yakından ilişkilidir. Bu çalışmada, bir eğitim örgütü olan Anadolu İmam Hatip Liselerinde çalışan öğretmenlerin kurumlarına yönelik örgütsel kimlik ve örgütsel bağlılık algılarının, örgütsel vatandaşlık davranışlarını nasıl etkilediği araştırılmıştır.

Bu çalışmada, Anadolu İmam Hatip Liselerinde görev yapan öğretmenlerin örgütsel kimlik, örgütsel bağlılık ve örgütsel vatandaşlık davranışları arasındaki ilişki incelenmiştir. Bu amaç doğrultusunda nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmada örgütsel kimlik, örgütsel bağlılık bağımsız değişkenler iken örgütsel vatandaşlık davranışı bağımlı değişken olarak belirlenmiştir.

Araştırma bulgularına göre öğretmenlerin örgütsel kimlik, örgütsel bağlılık ve örgütsel vatandaşlık davranışına ilişkin algıları arasında anlamlı ilişki olduğu görülmüştür. Ayrıca öğretmenlerin örgütsel kimlik ve örgütsel bağlılık algılarının örgütsel vatandaşlık davranışlarının anlamlı birer yordayıcıları olduğu saptanmıştır.

Anadolu İmam Hatip Lisesi öğretmenlerinin örgütsel kimlik ve örgütsel bağlılık algıları ile örgütsel vatandaşlık davranışları arasında pozitif yönde orta düzeyde ve anlamlı bir ilişkinin olduğu saptanmıştır. Bu sonuca göre imam hatip lisesi öğretmenlerinin örgütsel kimlik ve örgütsel bağlılık algılarının düzeyi arttıkça örgütsel vatandaşlık davranışı

[1] Öğretmen, Milli Eğitim Bakanlığı.

[2] Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri, Din Eğitimi Anabilim Dalı.

sergileme düzeylerinin de arttığı söylenebilir. Bu açıdan öğretmenlerin örgütsel kimlik ve örgütsel bağlılık algılarının olumlu yönde olması örgütsel vatandaşlık davranışı sergilenmesine yol açmaktadır. Buna göre öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışı sergilemelerinde örgütsel kimlik ve örgütsel bağlılık algıları önemli birer öncül olarak kabul edilebilir.

Anahtar Kelimeler: *Anadolu İmam Hatip Liseleri, Örgütsel Kimlik, Örgütsel Bağlılık, Örgütsel Vatandaşlık Davranışları*

İMAM-HATİP LİSESİ ÖĞRETMENLERİNİN ÖRGÜTSEL BAĞLILIK DÜZEYLERİ İLE OKUL MÜDÜRLERİNİN LİDERLİK STİLLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

Hatice TUNCER UÇAR¹
Prof. Dr. Mustafa KÖYLÜ²

Genel olarak belirli durum ve ya koşullar altında hedeflenen amaca ulaşmak için başkalarının davranış ve eylemlerini etkileme sanatı olarak tanımlanan liderlik olgusu, sosyal hayatın pek çok alanında söz konusu olabilmektedir. Bu alanlardan bir tanesi de okul liderliği dir. Modern zamanların getirdiği hızlı değişim, okula yönelik beklentilerin artmasına ve okulun öğrencilerin sosyal ve akademik başarısındaki yerinin sorgulanmasına neden olmaktadır. Bu yeni paradigmaya göre, okul müdürlerinin, mevzuatı uygulayan bir yönetici olmasından ziyade, okul gelişimi için çaba sarf eden, öğretmenlerle güçlü bir iletişim kuran, onları ortak bir vizyon etrafında toplayabilen; öğrencilerine sosyal, kültürel ve akademik açıdan zengin öğrenme fırsatları sunan bir okul ortamını oluşturan liderler olması beklenmektedir. Diğer taraftan iş görenlerin örgütün hedeflerini ve değerlerini benimsemiş, bunlara yönelik güçlü bir inanç duyma, çaba sarf etme ve örgütte kalmaya yönelik güçlü bir istek duyma olarak tanımlanan örgütsel bağlılık kavramı da, eğitim kurumları için oldukça önemli bir konu haline gelmiştir. Zira eğitim kurumları gerek yöneticileri gerekse öğretmenleri ile eğitim hizmeti üreten bir örgüt olarak tanımlanmaktadır. İmam-Hatip Liseleri, Cumhuriyetin ilk yıllarında, 3 Mart 1924 tarihli Tevhidi Tedrisat Kanununa dayalı olarak kurulmuş ve genel ortaöğretim sistemi içinde yer alan en köklü eğitim kurumlarından birisidir. Genel olarak amacı, “İslam dininin temel iki kaynağı olan Kur’an ve Sünneti referans alan bir din eğitim ve öğretimi vermek, millî ve manevi değerlerine bağlı, insanlığa faydalı olma idealine sahip, akademik eğitimini almış, karakterli ve güzel ahlaklı insanlar yetiştirmek” olarak tanımlanan bu okulların sayısı ülke genelinde 2,000’e ulaşmıştır. Görev yapan toplam öğretmen sayısı ise ortalama 70,000 civarındadır. 2022 verilerine göre yaklaşık 680,000 öğrencisi ile ülkemizin en yaygın eğitim kurumlarından birisi haline gelmiş olan bu okullarda görev yapan okul müdürlerinin liderlik stillerine, öğretmenlerin örgütsel bağlılıklarına ve sergilenen liderlik stillerinin

[1] Doktora Öğrencisi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Din Eğitimi Bilim Dalı.

[2] Ondokuz Mayıs Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Din Eğitimi Anabilim Dalı.

öğretmenlerin okula olan bağlılığını etkileyip etkilemediğine yönelik araştırmalar sınırlı durumdadır.

Bu araştırmanın temel amacı, İmam-Hatip liselerinde görev yapan öğretmenlerin örgütsel bağlılık düzeyleri ile okul müdürlerinin liderlik stilleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişkinin olup olmadığını belirlemesidir.

Araştırmada nicel araştırma yöntemlerinden “ilişkisel tarama modeli” tercih edilmiştir. Araştırmanın evrenini, Türkiye’nin Karadeniz Bölgesinde yer alan Samsun, Ordu, Trabzon, Kastamonu, Giresun ve Sinop illerinde İmam-Hatip Liselerinde görev yapan toplam 2800 öğretmen oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise, evrenden tesadüfî örnekleme yöntemi ile seçilen 445 İmam-Hatip Lisesi öğretmeni oluşturmaktadır. Verilerin toplanması amacıyla Demografik Özellikler Bilgi Formu, Okul Müdürleri Liderlik Stili Ölçeği ve Örgütsel Bağlılık Ölçeği kullanılmıştır.

Araştırma verilerine göre, öğretmenlerin algıladıkları liderlik stilleri puan ortalamaları arasında en yüksek puan “dönüşümcü liderlik” stilinde görülmüştür ($\bar{x}$: 3,76). “Sürdürümcü” ve “serbest bırakıcı” liderlik stili puan ortalaması, genel ortalamanın altında kalmıştır. Örgütsel bağlılık ölçeğinin alt boyutları incelendiğinde en yüksek puan ortalamasının 3,9 puan ile duygusal bağlılık boyutuna ait olduğu görülmüştür. Devam bağlılığı ve normatif bağlılık düzeyleri ise orta düzeyde bulunmuştur. Yapılan Pearson korelasyon analizi sonucuna göre, İmam-Hatip Lisesi öğretmenlerinin örgütsel bağlılık düzeyleri ile dönüşümcü liderlik stili algıları arasında $p < 0,001$ anlamlılık düzeyinde, pozitif yönlü ve orta düzey bir ilişki olduğu tespit edilmiştir (r : ,630). Yapmış olduğumuz çoklu regresyon analizi sonucunda, liderlik stillerinin, öğretmenlerin örgütsel bağlılık düzeyleri üzerinde anlamlı bir yordayıcı olduğuna yönelik kurmuş olduğumuz model doğrulanmıştır ($p < 0,001$). Bağımsız değişkenlerin tamamı ile bağımlı değişken arasındaki ilişkinin katsayısı R : ,634 olarak bulunmuştur. Bu katsayı bize örgütsel bağlılık ile liderlik stilleri arasında orta düzeyde bir ilişki olduğunu göstermektedir (Düzeltilmiş R^2 : ,398). Ayrıca liderlik stilleri puanlarının, cinsiyet, görev yapılan il ve okul türü değişkenlerine göre; örgütsel bağlılık düzeyleri puanlarının ise cinsiyet, yaş, kıdem, görev yapılan il, okul türü ve brans değişkenlerine göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: *Din Eğitimi, İmam-Hatip, Liderlik Stilleri, Örgütsel Bağlılık*

DKAB ÖĞRETMENLERİ VE DİN DERSLERİ: DEVAMLILIK VE DEĞİŞİM

Doç. Dr. Mahmut ZENGİN¹
Dr. Öğr. Üyesi Abdurrahman HENDEK²

Eğitimin en temel ve önemli unsurlarının başında öğretmenler gelmektedir. Ulusal düzeyde belirlenmiş din eğitimi politikaları, öğretim programları ve ders kitapları ile ortaya çıkan bilgi ve anlayışı öğrenciye aktaracak olan öğretmenlerdir. Bu ise öğretmenlerin ulusal düzeyde hazırlanmış politikalar ve programlar hakkındaki görüşlerini çeşitli zamanlarda yapılacak araştırmalarla ortaya koymayı gerekli kılmaktadır. Bu tebliğde on iki yıl arayla yapılmış iki çalışmadan yola çıkarak Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (DKAB) öğretmenlerinin din dersleri hakkındaki görüşlerinin karşılaştırılması ve bu şekilde öğretmen görüşlerindeki devamlılık ve değişimin ortaya konması hedeflenmektedir.

Bu tebliğde son yıllarda DKAB öğretmen görüşleri üzerine yapılmış en kapsamlı iki çalışmanın verileri karşılaştırılmaktadır. Çalışmaların ilki Kaymakcan (2009) tarafından yapılan Öğretmenlerine Göre Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersleri. Yeni Eğilimler: Çoğulculuk ve Yapılandırmacılık. İkincisi ise Zengin ve Hendek (2021) tarafından yapılan *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerine Göre Din Dersleri: Statü, Programlar ve Çoğulculuk* isimli çalışmadır. Her ikisi de hacimli olan ve farklı sorular da içeren bu iki çalışmanın örtüşen ve dikkat çeken verileri karşılaştırılmış, bu şekilde DKAB öğretmenlerinin din dersleri hakkındaki görüşlerinin son on iki yıldaki değişimi ve devamlılığı görülmek istenmiştir.

Din dersleri ile ilkokul, ortaokul ve liselerde zorunlu olarak okutulan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi ve 2012 yılından itibaren ortaokul ve liselerde okutulmaya başlanan “Din, Ahlak ve Değerler” alanı seçmeli dersleri (Kur’an-ı Kerim, Peygamberimizin Hayatı ve Temel Dini Bilgiler) kastedilmiştir.

Türkiye’de son yirmi yılda siyasal ve toplumsal düzlemde önemli değişimler yaşanmıştır. Bu değişim ve dönüşüm sürecine yönelik politikalar ve bu politikaların ortaya koyduğu sonuçlar her alanda etkili olduğu gibi din eğitimi alanında da söz konusu olmuştur. Değişimin ürettiği algıların ve bakış açılarının DKAB öğretmenleri üzerinde ne tür yansımaları olduğuna bakıldığında; dinlere teolojik (dışlayıcı, kapsayıcı,

[1] Sakarya Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Din Eğitimi Anabilim Dalı.

[2] Sakarya Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Din Eğitimi Anabilim Dalı.

çoğulcu) ve sosyolojik bakış, DKAB öğretim programı geliştirme süreçlerine Diyanet dışında farklı paydaşların dahil edilmesi ve seçmeli din derslerinin statüsü gibi konularda öğretmenlerin düşüncelerinde bir değişimden söz edilebilir. Bununla birlikte on yıldan uzun bir süre geçmiş olmasına rağmen DKAB öğretmenlerinin din eğitimi ile ilgili farklı konulara bakışlarında değişmeyen ve devamlılık gösteren görüşleri de bulunmaktadır. Okullarda zorunlu din dersinin varlığı, DKAB öğretim programı geliştirme süreçlerinde MEB dışında paydaşların sürece katılması, DKAB derslerinde İslam içi çoğulculuğa (özelde Aleviliğe) ve diğer din ve inançlara yer verilmesi, gerek İslam içi yorumlar gerekse diğer din ve inançların öğretiminde öğretmenlerin kendi yeterliklerine bakışları gibi hususlarda her iki çalışmada da öğretmenlerin önemli oranda benzer fikirde oldukları anlaşılmaktadır. Bu da bazı temel hususlarda öğretmenlerin politik ve sosyal değişmelere rağmen belli sabiteleri ve devam eden bazı sorunları olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: *Din Eğitimi, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, Seçmeli Din Dersleri, Öğretmen Görüşler*

İMAM HATİP LİSELERİ MESLEK DERSLERİ ÖĞRETMENLERİNİN MESLEĞE ADANMIŞLIK VE MESLEKİ TÜKENMİŞLİK DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ (BALIKESİR ÖRNEĞİ)

Prof. Dr. İsmail SAĞLAM¹
Muhammet Furkan ÇOBAN²

Bu araştırmanın amacı, imam hatip lisesi meslek dersleri öğretmenlerinin mesleğe adanmışlık ve mesleki tükenmişlik düzeylerinin incelenmesidir. Nicel araştırma yöntemlerinden betimsel ve ilişkisel tarama yöntemi kullanılarak veriler elde edilmiştir. Araştırma 2019-2020 eğitim öğretim yılında Balıkesir’de bulunan 18 Anadolu İmam Hatip Lisesinde görev yapan 65’i erkek, 45’i kadın olmak üzere toplamda 110 meslek dersleri öğretmeninden veri toplanarak yürütülmüştür. Öğretmenlere demografik bilgi formu, “*mesleğe adanmışlık*” ve “*mesleki tükenmişlik*” ölçekleri online ortamda uygulanmıştır. Öğretmenlerin adanmışlık ve tükenmişlik düzeyleri yaş, cinsiyet, mesleki kıdem, medeni durum, çocuk sahibi olup-olmama, sınıfta bulunan öğrenci sayısı, okulun bulunduğu sosyo-ekonomik çevre, üstlerinden takdir görüp-görmeme, çalışılan okul ortamından memnun olup-olmama, mesleğini isteyerek yapıp-yapmama, mesleğinde verimli olup-olmama ve meslekten duyduğu manevi doyum değişkenlerine göre incelenmiştir. Bazı değişkenlerin öğretmenlerin adanmışlık/tükenmişlik düzeylerini etkilediği görülmüştür. Genel olarak bakıldığında ise İHL meslek dersleri öğretmenlerinin mesleğe adanmışlık düzeylerinin yüksek, mesleki tükenmişlik düzeylerinin ise düşük olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca İHL meslek dersleri öğretmenlerinin mesleğe adanmışlık ve mesleki tükenmişlik düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemek için korelasyon analizi yapılmıştır. Sonuçlar mesleğe adanmışlık ve mesleki tükenmişlik arasında negatif bir ilişki olduğunu göstermiştir. Tüm bu bulgular literatürdeki çalışmaların bulguları göz önüne alınarak tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *İmam Hatip Liseleri, Öğretmenlik, Mesleğe Adanmışlık, Mesleki Tükenmişlik*

[1] Bursa Uludağ Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Din Eğitimi Anabilim Dalı.

[2] Öğretmen, Milli Eğitim Bakanlığı.

İLKÖĞRETİM DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERSLERİNDE İBADET EĞİTİMİ ÜNİTE KAZANIMLARININ SORUMLULUK DUYGUSUNUN GELİŞİMİNE ETKİSİ (İSTANBUL İLİ ÖRNEĞİ)

Hilal BAYRAKDAR¹
Beyzanur KAYA²
Meryem SEVİM³

4. Sınıf kademesinden başlayıp 8. Sınıf kademesini de içine alan düzeyde verilen Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinde ibadet eğitimi alanına geniş bir yer ayrılmıştır. Bu alana yönelik oluşturulmuş 4. Sınıf kademesinde bir, 5. Sınıf kademesinde üç, 6. Sınıf kademesinde üç, 7. Sınıf kademesinde dört, 8. Sınıf kademesinde üç olmak üzere toplamda on dört kazanım bulunmaktadır. Tebliğde öğrenciler üzerinde yapılan ölçek formu çalışmasıyla bu kazanımların gerçekleşmesinin öğrencinin sorumluluk düzeyine olan etkisi tespit edilmeye çalışılmaktadır.

Araştırma, 2021- 2022 öğretim yılında İstanbul ilinde Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokullarında 8. Sınıf düzeyinde öğrenim gören öğrenciler üzerinde yapılmıştır. Bu çalışmada öğrencilerin sorumluluk düzeylerinin tespiti için “Ali Gökalp Sorumluluk Ölçeği” kullanılmıştır. Ölçme aracı dijital form üzerinden öğrencilere ulaştırılarak veri seti oluşturulup, bu çalışmadan alınan bulgular aracılığıyla Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde öğrenilmesi hedeflenen kazanımlar ile sorumluluk duygusunun gelişimi arasındaki etki incelenmektedir.

Araştırmada elde edilen veriler SPSS Programına aktarılmış ve ölçme aracında yer alan kişisel özelliklerle ilgili değişkenlerin etkisi ve derslerin kazanımlarıyla sorumluluk ölçeği arasındaki ilişki, ilişkisiz örneklemeler t-testi ve ANOVA kullanılarak tespit edilmiştir. Çalışmada aşağıda yer alan iki soruya cevap aranmıştır:

“Öğrencilerin kişisel özelliklerinin kazanımların öğrenilmesi üzerinde bir etkisi var mıdır?”

“Öğrencilerin kazanımları öğrenmesiyle sorumluluk düzeylerinin gelişmesi arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta mıdır?”

[1] Yüksek Lisans Öğrencisi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Din Eğitimi Bölümü.

[2] Yüksek Lisans Öğrencisi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Din Eğitimi Bölümü.

[3] Yüksek Lisans Öğrencisi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Din Eğitimi Bölümü.

Böylece elde edilen veriler, literatüre ve öğretim programları ile ders kitaplarındaki öngörülen etkinliklere dayalı olarak tartışılacak, ibadet eğitimi üzerine tespit ve öneriler geliştirilecektir.

Anahtar Kelimeler: *İbadet, Sorumluluk Ölçeği, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programı*

İLKÖĞRETİM DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERSLERİNDE İNANÇ ÖĞRENME ALANI ÜNİTELERİNİN ÖĞRENCİLERİN DİNDARLIK TUTUMLARININ OLUŞUMU ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

İbrahim BAL¹
Ahmet GÜZER²
Said YAGUBOV³

Tebliğde, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programlarında yer alan İnanç öğrenme alanında yer alan kazanımların öğrencilerde dindarlık tutumunun oluşumuna etkisi araştırılmaya çalışılacaktır. Bu amaçla 9. Sınıflardaki İnanç'la ilgili ünitelerde yer alan kazanımlara öğrencilerin sahip olma düzeylerini öz değerlendirme yöntemiyle alacağımız Allport ve Ross'un "Dini Yönelim Ölçeği" kullanılacaktır. Veriler daha önceki yıllarda öğretimi yapılan öğretimin de etkisini ölçebilmek amacıyla 9. Sınıf öğrencilerinden alınacaktır.

Ölçekler ve kişisel özelliklerden oluşan ölçme aracı dijital form üzerinden öğrencilere ulaştırılarak veri seti oluşturulacak, elde edilen veriler üzerinde başta korelasyon olmak üzere parametrik fark testleri gerçekleştirilecektir.

Örneklem grubu İstanbul ili 9.sınıf öğrencileriyle sınırlı tutulmuştur. Çalışma esnasında genel ortaokul ve imam hatip orta okulları mezunları arasında denge gözetilmiştir. Bildiri metnimizde ilgili veriler SPSS programı yardımıyla analiz edilecektir.

Elde edilen veriler, literatüre ve öğretim programları ile ders kitaplarındaki öngörülen etkinliklere dayalı olarak tartışılacak, İnanç öğretimi üzerine tespit ve öneriler geliştirilecektir.

Anahtar Kelimeler: *İnanç, Dini Yönelim Ölçeği, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programı.*

[1] Yüksek Lisans Öğrencisi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Din Eğitimi Bölümü.

[2] Yüksek Lisans Öğrencisi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Din Eğitimi Bölümü.

[3] Yüksek Lisans Öğrencisi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Din Eğitimi Bölümü.

İLKÖĞRETİM DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERSLERİNDE HZ. MUHAMMED ÖĞRENME ALANI ÜNİTELERİNİN ÖĞRENCİLERİN SEVGİ TUTUMLARININ OLUŞUMU ÜZERİNDEKİ ÜZERİNE ETKİSİ

Melike Rana FIRAT¹
Alimcan SABIRLI²
Seyfullah AZİZ³

Tebliğde, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programlarında yer alan Hz. Muhammed öğrenme alanında yer alan kazanımların öğrencilerde sevgi tutumunun oluşumuna etkisi araştırılmaya çalışılacaktır. Bu amaçla 4-8. Sınıflardaki Hz. Muhammed’le ilgili ünitelerde yer alan kazanımlara öğrencilerin sahip olma düzeylerini öz değerlendirme yöntemiyle alacağımız bir “Kazanıma Sahip Olma Düzeyi Ölçeği” ve “Sevgi Tutum Ölçeği” kullanılacaktır. Veriler daha önceki yıllarda öğretimi yapılan öğretimin de etkisini ölçebilmek amacıyla 8. Sınıf öğrencilerinden alınacaktır.

Ölçekler ve kişisel özelliklerden oluşan ölçme aracı dijital form üzerinden öğrencilere ulaştırılarak veri seti oluşturulacak, elde edilen veriler üzerinde başta korelasyon olmak üzere parametrik fark testleri gerçekleştirilecektir.

Örneklem grubu İstanbul ili 8.sınıf öğrencileriyle sınırlı tutulmuştur. Çalışma esnasında genel ortaokul ve imam hatip ortaokulları arasında denge gözetilmiştir. Bildiri metninde ilgili veriler SPSS programı yardımıyla analiz edilecektir.

Elde edilen veriler, literatüre ve öğretim programları ile ders kitaplarındaki öngörülen etkinliklere dayalı olarak tartışılacak, Hz. Muhammed öğretimi üzerine tespit ve öneriler geliştirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Hz. Muhammed, sevgi tutum ölçeği, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretim programı.

[1] Yüksek Lisans Öğrencisi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Din Eğitimi Anabilim Dalı.

[2] Yüksek Lisans Öğrencisi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Din Eğitimi Anabilim Dalı.

[3] Yüksek Lisans Öğrencisi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Din Eğitimi Anabilim Dalı.

İLKÖĞRETİM DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERSLERİNDE AHLAK ÖĞRENME ALANI ÜNİTELERİNİN ÖĞRENCİLERİN AHLAKI OLGUNLUĞUNUN OLUŞUMU ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Ayşe ÜZÜM DEMİR¹
Aigerim BAKYTOVA²
Baktıyar PRATOV³

Tebliğde, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programlarında yer alan ahlak öğrenme alanında bulunan kazanımların öğrencilerde ahlaki olgunluğun oluşumuna etkisi araştırılmaya çalışılacaktır. Bu amaçla 4-8. sınıflardaki ahlakla ilgili ünitelerde (4. sınıf 3. ve 5. üniteler, 5. sınıf 3. ünite, 6. sınıf 3. ve 5. üniteler, 7. sınıf 3. ünite) yer alan kazanımlara öğrencilerin sahip olma düzeylerini öz değerlendirme yöntemiyle alacağımız “Kazanıma Sahip Olma Düzeyi Ölçeği” ve Mustafa Şengün ve Mevlüt Kaya tarafından hazırlanan “Ahlaki Olgunluk Ölçeği” kullanılmıştır. Veriler daha önceki yıllarda yapılan öğretimin de etkisini ölçebilmek amacıyla 8. sınıf öğrencilerinden alınmıştır.

Ölçekler ve kişisel özelliklerden (cinsiyet, okul türü, yaz Kur'an kursuna gitme sıklığı, maddi gelir, anne ve baba eğitim düzeyi, anne ve babanın din eğitimi ve din hizmetleri alanında çalışıp çalışmadığı hususu) oluşan ölçme aracı dijital form üzerinden öğrencilere ulaştırılarak veri seti oluşturulmuştur. Elde edilen veriler üzerinde başta korelasyon olmak üzere parametrik fark testleri gerçekleştirilecektir.

Örneklem grubu 2021-2022 eğitim- öğretim yılında İstanbul'da eğitim-öğretim gören 8.sınıf öğrencileriyle sınırlı tutulmuştur. Çalışma, 151 kız ve 89 erkek öğrenci olmak üzere toplamda 240 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Çalışma esnasında genel ortaokul ve imam hatip ortaokulları arasında denge gözletilmiştir. Bildiri metninde ilgili veriler SPSS programı yardımıyla analiz edilecektir.

Elde edilen veriler, literatüre ve öğretim programları ile ders kitaplarındaki öngörülen etkinliklere dayalı olarak tartışılacak, ahlak öğretimi üzerine tespit ve öneriler geliştirilecektir.

Anahtar Kelimeler: *Ahlak, Ahlaki Olgunluk, Ahlaki Olgunluk Ölçeği, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programı.*

[1] Yüksek Lisans Öğrencisi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Din Eğitimi Anabilim Dalı.

[2] Yüksek Lisans Öğrencisi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Din Eğitimi Anabilim Dalı.

[3] Yüksek Lisans Öğrencisi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Din Eğitimi Anabilim Dalı.

İSLAM İLİM VE EĞİTİM GELENEĞİNE KATKISI AÇISINDAN GAZALÎ

Dr. Hüseyin Kasım KOCA¹

Eserleri ve düşünceleriyle İslâmî ilimlerin hemen her alanında var olan Gazalî'nin İslam ilim geleneğinin oluşumuna önemli katkıları bulunduğu söylenebilir. Onun kelamdan felsefeye, fıkhıtan tasavvufa kadar çok farklı alanlarda kaleme aldığı eserler kendisinden sonra gelen ve İslami ilimlerle iştigal eden birçok insanın gündeminde yer etmiştir. Gazalî'nin İslam ilim geleneğine verdiği katkılar yalnızca yazdığı kitaplarla sınırlı değildir. Onun medrese müderrislikleri sırasında eğitim alanında ortaya koyduğu başarılı çalışmalar da bu geleneğin oluşmasında önemli bir etkindir. Bu anlamda Gazalî'nin ortaya koyduğu bu mükteşebatin İslam ilim ve eğitim geleneğine olan katkılarının belirlenmesi bu çalışmanın amacı olarak belirtilebilir.

Çalışmada nitel araştırma yöntemleri arasında bulunan “doküman analizi” yöntemi kullanılmıştır. Bu amaçla Gazalî'nin kaleme aldığı kitaplarla birlikte bu alanda yazılmış kitaplar, tezler, bilimsel makaleler ve sempozyum bildirileri çalışmanın amacına yönelik olarak taranmış ve içerik olarak analiz edilmiştir.

Ömrünü İslami ilimler alanına harcamış olan ve bu alanda birçok eser ortaya koymuş olan bu alim için ilimle iştigal etmek dünyadaki her şeyden daha önemlidir. Ona göre ilim hem imandandır hem de dünyalık maldan hayırlıdır. Çünkü iman ancak ilimle elde edilen bir değerdir. Ayrıca ilim insanı her türlü kötülüklerden korurken, malı ise korunmaya muhtaç bir metâdır. Bu noktada Gazalî, ilim elde edebilmesi için insanın çok çalışması gerektiğini belirtmiş, bunu da ilmin babadan oğula miras gibi geçemeyeceğini ve hibe gibi bir kimseden diğerine intikal edemeyeceğini söyleyerek örneklendirilmiştir. Gazalî'nin eğitim anlayışının temelinde dini değerler ve ilahi kuralların bulunduğu söylenebilir. O, güzel ahlak sahibi olunabilmesi için bu değerler ve kuralların özümşenmesi gerektiğinin altını çizerek bu durumun zorluklarından söz etmiştir. Ancak bunların geçici olduğunu; güzel ahlakın alışkanlığa dönüşmesi ile birlikte zorlukların da bütünüyle ortadan kalkacağını vurgulamıştır. Bu alışkanlığın elde edilebilmesi için çocukların anne- baba ve eğitimciler tarafından Allah'ın bir emaneti olarak görülmesi gerektiğinin üzerinde durmuştur. Eğitimcilerin her şartta Hz. Peygamber'e uyması gerektiğini de ifade eden Gazalî, verilen eğitim için kimseden ücret ve teşekkür

[1] Millî Eğitim Bakanlığı, Dr. Sadık Ahmet Mesleki Eğitim Merkezi/SIVAS.

beklenmemesi, kimsenin minnet altına alınmaması gerektiğini savunmuş ve bununla birlikte eğitimin sadece Allah rızası kazanmak ve O'na manen yaklaşmak için yapılmasının gerektiğini vurgulanmıştır. Eğitimcilerin öğrencilerini ilim talep edip öğrenmeye niyetlendikleri için kendisinden faziletli görmeleri gerektiğini de belirten Gazalî, İslam dininin emir ve yasakları doğrultusunda oluşturulmuş bir eğitim anlayışıyla tüm insanlığa faydalı olabilecek, herkes için “ideal iyi” insanı yetiştirebileceğinin altını çizmiştir.

İslam ilim geleneğinin oluşumunda önemli etkileri olan Gazalî'nin eğitim alanında benimsediği ilke ve prensiplerin tespit edilmesi genel olarak günümüz eğitim bilimlerine özelde ise din eğitimi alanına katkılarının olacağı söylenebilir. İslâm ilim ve eğitim geleneğinin oluşumunda oldukça önemli bir isim olan Gazalî, vefatının üzerinden dokuz asra yakın bir zaman geçmiş olmasına rağmen eserleri ve düşünceleriyle Müslümanlar arasında müstesna bir yere sahiptir. Onun eğitimle ilgili düşüncelerinin zeminini ise İslami ilimler oluşturmaktadır. O bilginin ancak doğru bir eğitimle hayata dönüşebileceğini altını çizmiş ve davranışa dönüşmeyen bilginin insana yük olduğunu savunmuştur.

Anahtar Kelimeler: *Din Eğitimi, İslâmî İlimler, İlim Geleneği, Eğitim Geleneği, Gazalî.*

GAZÂLÎ'YI DİN EĞİTİMİNDE YENİDEN TARTIŞMAK

Dr. Öğr. Üyesi Süleyman GÜMÜŞ¹

Bu çalışmanın amacı, Gazâlî'nin eserleriyle dindarlık kipliklerinin yapılanmasında nasıl bir rol oynadığına dair bir taslak ortaya koymaktır. Çalışma doküman analizi yöntemiyle gerçekleştirilecektir.

Belirli dini tavrı kimlik olarak yaşama anlamındaki dindarlık, mevcut bilimlerin herhangi birisinin konusu değildir. Bu bir özneleşme biçimi olduğu için ne klasik İslam bilimleri ne de modern insan bilimleri onu kendine konu edinecek şekilde genellenemez. Metafizikse, umûr-ı âmme bağlamında tesis edilmiş olan bir bilim olduğu için bir edim olan özne-oluşu konu edinemez. Dindarlık ancak patik bir metafizik özelliği haiz bir bilimin konusu olabilir. Dolayısıyla bir özne-oluş olarak dindarlık, Din Eğitiminin konusu olmalıdır ve buna kendine özgü bir tarihsel perspektif de dâhildir. Gazâlî, geleneksel dindarlığın alt boyutlarının şekillenmesindeki etkisi ile dikkat çekmektedir. O, mutlak müctehid sıfatıyla Kelam merkezli nesnel dindarlığı felsefe merkezli nesnel dindarlığa ve bâtnî öznel dindarlığa karşı temsil etmiştir. *El-Müstasfâ, el-iktisâd fi'l-i'tikad* gibi Fıkıh ve Kelam eserlerinde nesnel dindarlığın sistemleştirilmesine katkı sunarken özellikle *Tehâfütü'l-felâsife* eseri, rekabet halindeki iki nesnel dindarlığın geleceğini kesin olarak belirlemiştir. *Tehâfütü'l-felâsife*, felsefi nesnel dindarlığın dünya kurma iddiasına son vermiştir. Fakat bu tek yanlı bir etki oluşturmamış, yine Gazâlî tarafından kelam merkezli dindarlık kipliğinin hızla felsefi dindarlık özelliklerini kazanması sağlanmıştır ki bu dönüşüm Kelam geleneğinde mütekaddimûn ve müteahhirûn ayrımının yapılmasıyla görünürlük kazanmıştır. *Fedâihu'l-bâtıniyye* isimli eseri ise hem nesnel dindarlık savunusudur hem de öznel dindarlığın sapmalarını belirlemesi açısından oldukça önemlidir. Diğer taraftan Nizamiye Medresesindeki görevinden ayrılmasını takip eden süreçte öznel dindarlık bağlamında eserler yazmış ve böylece Sünnî öznel dindarlığının gelişmesinde önemli bir rol oynamıştır. *Kimyâ-yı Sa'âdet, İhyâü ulûmi'd-dîn, Mişkâtü'l-envâr* gibi eserleri, ortaya çıktığı zamandan beri nesnel dindarlığın eleştirilerinin hedefi olan öznel dindarlığın nesnel dindarlıkla uyumunu güçlendirmiştir. Ayrıca nasihatname türü eserleriyle, halk dindarlığının kelâm merkezli nesnel dindarlığına tabi olmasını sağlamıştır. Gazâlî hakkında böyle bir izlek oluşturmak, din eğitimi tarihine ve temel İslamî bilimlerin bütünlüklü analizine yönelik katkı sunabilir.

Anahtar Kelimeler: *Din Eğitimi, Dindarlık, Nesnel Dindarlık, Öznel Dindarlık,*

[1] Kırklareli Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Din Eğitimi Anabilim Dalı.

SÜLEYMAN PAŞAZADE SÂMÎ BEY, AYŞE SİDDÎKA HANIM VE MUSTAFA SÂTI EL-HUSRÎ'NİN DİN EĞİTİMİNDE ÖNE ÇIKARDIĞI HUSUSLAR

Arş. Gör. Dr. Fatih ÖZKAN¹

Tanzimat'tan sonra batılılaşma akımının tesiriyle eğitim tarihimizde önemli etkiler bırakan eğitimciler ortaya çıkmıştır. Bu çalışmada Süleyman Paşazade Sâmî Bey'in (1866-1917) İlm-i Terbiye-i Etfal, Ayşe Sıddîka Hanım'ın (1870-1903) Usûl-İ Tâlim ve Terbiye Dersleri ve Mustafa Sâti el-Husrî'nin (1880-1968) Fenn-i Terbiye adlı eserlerinin genelde eğitimimizde özelde ise din eğitimimizde öne çıkardığı hususlar tahlil edilecektir.

1896'da İstanbul'da dünyaya gelen Mehmet Sami Bey, bir süre Bursa ve Bağdat İdasisi'nde öğretmenlik yapmış, daha sonra Bursa, Cezayir-i Bahr-i Sefid ve İstanbul maarif müdürlükleri görevinde bulunmuş, ilköğretim (mekatib-i ibtidaiyye) ve yüksek okullar (mekatib-i aliyye) müdürlüğü de yapmıştır. 1915'e kadar sürdürdüğü son görev yeri ise Maarif Nezareti Telif ve Tercüme Heyeti üyeliğidir. 28 Eylül 1917'de İstanbul'da zatürre nedeni ile vefat etmiştir. Cezayir-i Bahr-i Sefid'de (Rodos) iken hazırladığı çocuk pedagojisi ile ilgili olan İlm-i Terbiye-i Etfal adlı eğitimde Pestalozzi yöntemiyle ilgili çevirisi ile eğitim tarihimizde önemli bir yer edinmiştir.

Ayşe Sıddîka Hanım 1870 yılında İstanbul'da doğmuş, Dârümuallimâtın en önemli hocalarından biri olup, 21 yaşında iken muallime olarak burada görev yapmış ve 13 Ocak 1892 ile 12 Mart 1897 tarihleri arasında 5 yıl 2 ay boyunca Ahlak, Terbiye, Usûl ve El Hünnerleri muallimesi olarak ve 13 Mart 1897 ile 21 Nisan 1903 tarihleri arasındaki 6 yıl 1 ay 8 günlük görevi süresince de muallime olarak burada çalışmıştır. Böylece Dârümuallimâtta toplamda 11 yılın üzerinde görev yapmıştır. Bu süre içerisinde öğretim usulleriyle ilgili kaleme aldığı Usûl-İ Tâlim ve Terbiye Dersleri adlı kitabını tamamlamış, Darulmuallimat adlı öğretmen okulunda bu ders kitabını hem kendisi okutmuş hem de diğer hocaların okutmasına imkan tanımıştır.

Mustafa Sâti el-Husrî (1880-1968), Osmanlı Devleti'nin II. Meşrutiyet yıllarında eğitime hizmetleri, süreli yayınlardaki makaleleri, ilmi tartışmaları ve Fenn-i Terbiye adlı eseriyle dönemin tanınmış reformist

[1] Dicle Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Din Eğitimi Anabilim Dalı.

pedagoglarından biridir. Fransız eğitimci H. Spencer'ın (1820-1903) beden, zihin, ahlâk eğitimi tasnifinden etkilenmiş, eğitimi ferdî ve ruhî bir olay olarak ele almış ve eğitimi psikolojinin verilerine dayandırmıştır. Osmanlı Devleti'nin geri kalışına karşı önemli bir çözüm aracı olarak gördüğü eğitim alanında gerek teorik gerekse pratik hizmetler icra etmiştir. Bu bağlamda Darülmualliminde yetiştirdiği öğretmenleri ve kaleme aldığı yazılarıyla eğitimimiz üzerinde ülkeden ayrıldıktan sonra da etkileri devam eden önemli eğitimcilerimizdendir. Bu çalışmada Satı Bey'in Fenn-i Terbiye adlı eseriyle eğitim tarihinde öne çıkardığı hususlara yer verilecektir.

'ABDAL' KAVRAMI BAĞLAMINDA RÂĞİB EL İŞFAHÂNÎ'DE EĞİTİMİN İMKÂNI

Dr. Öğr. Üyesi Muhammed Muhdi GÜNDÜZ¹

Râğıb el-İsfahânî (ö. V./XI. yüzyılın ilk çeyreği) insan kelimesinin genel olarak 'bilgiden faydalanabilme ve düşünebilme yeteneklerine sahip, ayakta durabilen herkes' anlamına geldiğini özel olarak ise 'Allah'ı bilen, O'na iman eden ve gücü yettiğince güzel işlerle meşgul olmaya çalışan kişi' manasında kullanıldığını vurgulamaktadır. Ona göre her ne kadar suretleri yönüyle bütün insanlar için 'insan' tabiri kullanılsa da gerçek anlamda 'insan' kavramından ancak Allah'a kul olduğu bilincine sahip olan kişiler kastedilmektedir. O, bu bilince sahip olan insanlardan kemale erenleri ise 'abdâl' olarak nitelendirilmektedir. Düşünüre göre 'abdâl' bedel (değiştirme) kelimesinden türemiş ve manası, 'yerilen kötü huy ve davranışlarını övülen iyi huy ve davranışlarla değiştiren insan' anlamına gelmektedir. O Allah'ın has kullarından olan 'abdâl' kişiyi nefsinde var olan cehaleti ilimle, cimriliği cömertlikle, açgözlülüğü edeple, zulmü adaletle, patavatsızlığı ağırbaşlılıkla değiştiren ve bu özelliklere göre yaşayan kimse olduğunu belirtmektedir. İsfahânî, kişinin 'abdâl' mertebesine ulaşabilmesi için belirli özelliklere ve imkânlarla sahip olması gerektiğini vurgulamaktadır. Abdâl mertebesine ulaşabilmek için kişinin; huyu güzel, mizacı ılımlı, erdemli insanların neslinden gelme helal süt emme, helal gıda ile beslenme, doğumdan itibaren iyi insanların gözetiminde iyi bir şekilde terbiye edilme, erdemli insanların bulunduğu çevrede bulunma, eğitim-öğretim faaliyetlerini erdemli bir alimin gözetiminde yapma, hakikati öğrenmek için çabalama ve hayırlı işlerde koşturma gibi özellikleri ve şartları kendisinde toplaması gerektiği belirtilmektedir. Zikredilen özelliklere bakıldığında her ne kadar doğuştan/yaratılış bakımından sahip olunan özelliklere özel bir önem atfedilirse de nihai gayeye olarak belirlenen 'abdâl' mertebesine ulaşabilmesi için kazanımlara özel bir önem atfedilmektedir. Bu da insanın 'abdâl' mertebesine ulaşabilmesi için ontolojik olarak eğitime açık bir varlık olduğuna işaret etmektedir. Nitekim o yaratılanları yoktan yaratılanlar (ibda) ve var olan şeylerden yaratılanlar (hulk) olmak üzere iki türde olduğunu birincisinin tam ve eksiksiz olduğunu değişime açık olmadığını buna karşılık ikinci türde olanların eksik ve gelişime açık varlık olduğunu belirtmektedir. İnsanın ikinci türde varlıklar olduğunu

[1] Şırnak Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Din Eğitimi Anabilim Dalı.

bunun için değişime açık varlıklar olduğunu nitelemektedir. Ona göre eğitime açık olmaları bakımından insanlar, Allah'ın insanlığın atası olan çamurdan yarattığı Hz. Âdem ve yine kendisinin yarattığı çocukları olmak üzere iki kısımda ele alınabilir. İsfahânî, ilk olan Hz. Âdem Allah tarafından yaratılışını, yetiştirilmesini ve eğitimini bizzat kendisinin üstlendiğini belirtirken onun çocuklarının eğitiminin ise anne-baba gibi görünen (cismani) ve melekler gibi görünmeyen (ruhani) bazı varlıklar vasıtasıyla gerçekleştirdiğini söylemektedir. Ayrıca düşünür, kendisine bahşedilen akıl sayesinde insanın Allah tarafından muhatap alındığını ve bunun da onu mükellef kıldığını belirterek yaratılan (hulk) diğer varlıklardan farklı bir potansiyele sahip olduğuna göndermede bulunmaktadır. Bu potansiyel onu meleklerin seviyesine (hakiki insan olma) çıkarma imkânı sağladığı gibi hayvanlardan daha aşağı seviyede olmasına neden olabilmektedir. Dolayısıyla onun düşüncesinde eğitimin, potansiyel olarak sahip olunan kulluk özelliklerini açığa çıkarma ve ona uygun eylemde bulunma süreci olarak anlaşılabilmesi insanın eğitilebilir bir varlık olduğuna delalet etmektedir. İşte bu bildiride İsfahânî'nin '*ez-Zeria ila mekarımı's-ş-şeria*' ve '*Tafsilü'n-neş'eteyn ve tahsilü's-saadeteyn*' adlı eserlerinden yola çıkılarak insanın yeryüzünde bulunmasının nihai gayesi olarak belirlediği 'abdal' mertebesine ulaşabilme imkânının insanı eğitime açık kılan yönlerine vurgu yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Din Eğitimi, Eğitim, İnsan, Râgıb el-İsfahânî, abdal.*

İMAM HATİP LİSESİNDEKİ KIZ ÖĞRENCİLERİN SORUNLARI VE BEKLENTİLERİ (İSTANBUL'DA BİR İLÇE ÖRNEĞİ)

Prof. Dr. Mehmet Emin AY¹
Esra SALI²

Bu araştırma İmam Hatip Lisesinde okuyan kız öğrencilerin sorunlarını tespit etmek, beklentilerine cevap bulmak için planlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda “İmam Hatip Lisesi kız öğrencilerinin sorunları, beklentileri, sorunlarının çözülememesinin sebepleri, okul ve dersler, kişisel ve psikolojik yönlerden ailelerinden, öğretmenlerinden, çevrelerinden beklentileri neler?” sorusuna cevap aranmıştır.

Çalışmada nicel araştırma yöntemlerinden anket tekniği seçilmiştir. Açık uçlu sorular araştırmanın nitel yönünü yansıtmaktadır. Araştırmanın çalışma grubunu İstanbul'un bir ilçesinde üç okulda bulunan 890 İmam Hatip Lisesi kız öğrencisi oluşturmuştur. Anketler 2018-2019 eğitim öğretim yılının birinci döneminde araştırmacı tarafından uygulanmıştır.

İmam Hatip Lisesine dair yapılan çalışmaların tamamına yakını taranarak ilgili veriler bu çalışmadaki İHL kız öğrencilerinin sosyo-ekonomik durumları, sosyal hayat etkinlikleri, İHL tercihlerinin hayatları üzerinde etkisi ve okul memnuniyetleri sonuçları ile kıyaslanmıştır. İmam Hatip Lisesi kız öğrencilerinin okul ve dersler, kişisel ve psikolojik sorunları; ailelerinden, eğitimcilerden, arkadaşlarından ve çevrelerinden beklentileri kısmı araştırmanın özgünlüğünü yansıtmaktadır. İmam Hatip Lisesi kız öğrencileri üzerine yapılan ilk çalışmadır. Anket sonuçları yüzdeler olarak verilmiştir. Araştırmanın temelini teşkil eden sorunlar ve beklentilere dair açık uçlu sorulara ait veriler içerik analizine tabi tutularak düzenlenmiş, yorumlanmış, özetlenmiştir.

Anket bulguları sonucunda İmam Hatip Lisesinde öğrenim gören öğrencilerin sosyal medyanın etkisi ile yalnızlaştıkları, insanlarla aralarına koydukları sınırlar sonucunda ihtiyaç hissettikleri ilgiyi, desteği, sevgiyi alamadıkları, bu sebeple kendilerini ifade ederken sorunlarını çözerken problem yaşadıkları tespit edilmiştir. Öğrencilerin beklentilerinin karşılanabilmesi ve sorunlarının çözülebilmesi için devlete, topluma, ailelere ve genç bireylere bir takım görev ve sorumluluklar düşmektedir.

Anahtar Kelimeler : *İHL, Sorun, Beklenti*

[1] Uludağ Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Din Eğitimi Bilim Dalı.

[2] Doktora öğrencisi, Uludağ Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Din Eğitimi Bilim Dalı.

KORUNMAYA MUHTAÇ ÇOCUKLARA YÖNELİK YAPILAN DEĞERLER EĞİTİMİ FAALİYETLERİNDE ÖĞRETİM PROGRAMI SORUNU

Prof. Dr. Süleyman AKYÜREK¹
Kaşif ORHAN²

Yaygın din eğitimi faaliyetleri ağırlıklı olarak DİB bünyesinde kurumlar arası işbirliklerinin yapılmasıyla artarak devam etmektedir. Bu eğitim faaliyetlerinin hedeflenen amaçlarına ulaşabilmesi düzenli, sistemli bir şekilde gerçekleştirilmesini gerektirir ki bu da programlı bir şekilde öğretimin yapılmasını gerekli kılar. Programlı bir şekilde ilerleme öğretimin tanımında yer alan 'kasıtlılığın' mahiyetini ortaya koyarak bir plana işaret eder. DİB'nin bu faaliyetlerden biri de korunmaya muhtaç çocuklara yönelik gerçekleştirilen değerler eğitimidir. Bu tebliğ metninde DİB'nin yürütmüş olduğu korunmaya muhtaç çocuklara yönelik olarak yapılan değerler eğitimi faaliyeti ele alınarak programlı bir öğretimin gerekliliği ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır.

Nitel araştırma yöntemi kullanılarak hazırlanan bu çalışma Kayseri ve Nevşehir ilinde korunmaya muhtaç çocuklarda görevli öğretmenler nezdinde yürütülmüştür.(18) İçerik kısmı ele alınarak oluşturulan bu tebliğ de öğretici görüşleriyle değerler eğitiminin nasıl yürütüldüğü ortaya konularak programlı öğretimin gerekliliği ortaya çıkarılacaktır.

Değerler eğitimi yürüten öğretmenler, bu faaliyetlerin içeriğini nasıl belirlediklerine ilişkin bazı açıklamalarda bulunmuşlardır.

Açıklamalardan ilk öğretmenlerden bazılarının değerler eğitimi için hazırlanan kitabı kullandıklarına dairdir.(13) Ancak değerler eğitimi öğretmenlerden 16 sı kitapta yer almayan konulara yer verdiklerini, içeriği belirlerken bazı faktörleri dikkate aldıklarını ifade etmişlerdir.

Buna göre öğretmenlerden bazıları üç aylık konu belirleme yolu ile bir kısım katılımcıların mevcut kitabı esas kabul etmekle birlikte buna tamamlayıcı bir unsur olarak tefsir, hadis gibi ilave konuları ekledikleri görülmektedir.(5)

Öğretmenlerden bazılarının da değerler eğitimi derslerin de dışında kitabın konularına ek olarak farklı konulara temas ettiklerini, bunun da farklı nedenlerinin olduğunu ifade etmişlerdir. Bu nedenlere bakacak

[1] Erciyes Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Din Eğitimi Anabilim Dalı.

[2] Yüksek Lisans Öğrencisi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı.

olursak öğretmenlerin kendilerine göre bir usul oluşturmasından kaynaklı olarak kitap haricinde konuları ekledikleri,(2) öğrenci sorularının konuyu belirlediği,(3) ev içerisinde ders öncesinde yaşanan durumların varlığı(6), çocuk evine yeni gelen çocukların etkisi(1), mevcut içeriğin çocukların yaşlarına uygun olmadığı(6), ev anne/babalarının konu belirlemede etkili olduğu,(7) etkinliklerin konu belirlemeye etkisi,(2) gibi başlıklar sıralanmıştır.

Görüldüğü üzere korunmaya muhtaç çocuklara yönelik olarak yapılan değerler eğitimi faaliyetlerinde her ne kadar kitap olsa da bir program anlayışıyla söylemek güçtür. Öğreticiler de bu faaliyetlerin kendisine tanınan 'esneklikten' kaynaklı olarak içeriği farklı gerekçelerle düzenlemişlerdir. Korunmaya muhtaç çocukların değerler eğitimi derslerinde de bu esnekliğin katılımcı görüşleriyle birlikte yorumlandığında kaçınılmaz olduğu söylenebilir. Zira kitapta da bu konuya temas edilerek "*var olan günlük ihtiyaçlar ve anlık gelişmeler de dikkate alınarak programın uygulanmasında esnek davranılabilir*" ibaresi kullanılmıştır. Değerler eğitimindeki esneklik özelliği uygulayanlar tarafından gelişigüzel, kişisel düşüncelere göre bir anlayışla oluşturulmasına kapı aralamamalıdır. Konu özelinde değerler eğitimi faaliyetlerine bakacak olursak burada bir öğreticinin var olduğu, eğitim için belirli bir sürenin ayrıldığı, amaç ve içerik tam olarak net olmasa dahi oluşturulmaya çalışıldığı düşünüldüğünde bu eğitimin programa ihtiyacı vardır. Dolayısıyla buradaki eğitiminde gelişigüzellikten arınık bir şekilde, belirli bir konu bütünlüğü içerisinde, kasıtlı, planlı, bir şekilde yapılması önem arz etmektedir. Bu durum öğrenmeyi de etkin kılacaktır. Diğer türlü öğrenci sorularının dersi şekillendirdiği, hazırlık yapılmadan konunun ders anında belirlendiği bir süreçte öğreticinin öğretme sürecini yönetmesinden söz edemeyiz.

Anahtar Kelimeler: *Değerler, eğitim, program öğretim, korunmaya muhtaç çocuk*

GÜNÜMÜZ TOPLUMU KADINLARININ DİN EĞİTİMİNDE KARŞILAŞTIKLARI TEMEL SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Abdullah EROL¹

Son yıllarda kadınların din eğitimi kapsamında yapılan çalışmalar, kadınların toplum hayatında yeni gelişmeleri de beraberinde getirmiştir. Kur'an kurslarında devam eden din eğitimi faaliyetleri zaman içerisinde hemen hemen her kesimi içine alan camilere, mescitlere, cezaevlerine, huzur evlerine kadar genişlemiş ve sistematik bir hal almıştır. Bu yaşanan olumlu gelişmelerle beraber ülke nüfusunun %49,99'unu oluşturan kadınlara yönelik dini eğitim faaliyetleriyle ilgili çalışmaların ve araştırmaların incelenmesi, dini hizmet veren kurumların kadınlarla ilgili sorunlara karşı yaklaşımları ve ortaya koymuş oldukları çözüm önerilerinin günümüz toplumunda ne kadar çok önemli olduğu anlaşılmıştır. Toplumun yaş, cinsiyet vb. fark etmeksizin dini konularda bilgilendirmek ve rehberlik etmek, din hizmetlerinin eksiksiz bir şekilde toplumun her kesimine ulaştırılmasını sağlamak ve etkin kalabilmek Diyanet İşleri Başkanlığı'nın görevidir. Bu bakımdan DİB fonksiyonları itibarıyla büyük bir yapılanmaya sahip bir kurum olarak toplumdaki yerini almaktadır. Buradan hareketle kadınların din eğitiminde karşılaştıkları temel sorunların tespiti ve bunların çözümünde tüm yaş grubundaki kadınların istifade etmesi gereken kurumların da başında yer almaktadır. Okullar, Kur'an kursları, camiler, iş yerleri gibi örgün ve yaygın bazı kurumlarda kadınlara verilen din eğitimi faaliyetlerinde karşılaştıkları sorunlar ve bu sorunlara dair çözüm önerilerinin aktarılacağı bu sunumda kadınların din eğitimi konusunda kurumların, çevrenin ve öğreticilerin ne gibi etkileri olduğu, kadınların ne tür sorunlarla karşılaştığı ve çözümlerde bulunulduğuna katkı sağlanmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Din, Eğitim, Öğretim, Kadın*

[1] Yüksek Lisans Öğrencisi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı.

GENÇLERİN BEŞ VAKİT NAMAZI ÖĞRENME DENEYİMLERİ ÜZERİNE NİTEL BİR ARAŞTIRMA

Hatice KALENCİ¹

İnsan, yaratılışı gereği inanmaya meyillidir ve dine yönelme duygusu mevcuttur. Var olan bu yönelim aile, okul, Kur'an kursu, gibi kurumlar vasıtasıyla gelişebilir veya körelebilir. Çocuğun dinin gerekliliklerini öğrenip ibadetleri yerine getirebilmesi için yetişkinlerin desteği olmalıdır.

Bu çalışmanın amacı, İslam dininin olmazsa olmazlarından biri olan namaz ibadeti çocuklara öğretilirken anne-baba, din eğitimi ve öğretimi ile uğraşan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmeni, İHL meslek dersi öğretmeni ve Kur'an kursu öğreticilerinin vb. kullandıkları yöntemleri tespit etmektir. Öğrencilerin yaşanmış deneyimlerinden yararlanılarak yetişkin tutum ve davranışlarının hangilerinin namaz eğitimine olumlu, hangilerinin olumsuz etkileri olduğunu belirlemektir.

Çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışma desenine göre tasarlanmıştır. Çalışma grubu, 2014-2015 eğitim öğretim yılında İmam Hatip Lisesinde on birinci sınıfta öğrenim gören "aşırı veya aykırı durum örnekleme" yöntemi ile belirlenmiş görece başarılı 50 kız 50 erkek olmak üzere 100 öğrenciden oluşmaktadır. Onların deneyimlerini akranlarına göre daha ayrıntılı bir şekilde ifade edecekleri düşünülmektedir. Toplanan veriler, Nvivo 10 veri analiz programı kullanılarak, "içerik analizi" ile incelenmiş,

Araştırmada öğrencilere; namazı öğrenmede olumlu-olumsuz katkı sağlayan deneyimleri, namazı davranış haline getirme sürecini kolaylaştıran deneyimleri, namaza ilişkin olumsuz tutum ve davranış geliştirilmesini sağlayan yetişkin tutum ve davranışlarıyla alakalı sorular sorulmuştur. Verilen cevaplar neticesinde Kur'an kursu, dinî cemaatler, kitle iletişim araçları, okul, öğretmen ve ailenin tutum ve davranışlarının öğrencilerin namazı öğrenmelerinde hem olumlu hem olumsuz etkisinin olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca pekiştirici, kutsal zaman ve mekânlardan faydalanarak çocuğa namazın öneminin kavratılıp sorumluluk bilincinin verilmesi namazı öğrenmeye olumlu katkı sağlarken oyun, tembellik ve bıkkınlığın olumsuz etki ettiği tespit edilmiştir. Öğrenciler, ısrarcı olmadan, baskı yapılmadan, daima hoşgörü ve yumuşak bir üslup ile

[1] Doktora Öğrencisi, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı.

yaklaşarak dizi, film, hikâye vb. yardımıyla bilgi verilmesi gerektiğini belirtmiştir. Öğrenciler, namaz eğitiminin küçük yaşta, bireysel farklılıklara dikkat ederek, eğlenceli hale getirilerek, çeşitli gezi ve etkinliklerle uygun çevre oluşturularak yapılmasını arzu etmektedirler.

Araştırmada namaz ibadetinin eğitimi ve öğretimi ayrıntılı bir şekilde ele alınmış, namazı öğretirken çocuklara nasıl yaklaşılması gerektiği, yetişkin tutum ve davranışlarının çocukların dünyasındaki tezahürüne değinilmiştir.

Her çocuğun bireysel farklılıklarının olduğu unutulmamalı yetişkinler çocukları tanıyarak bu farklılıklarını göz önünde bulundurmalı ve onlara özel yöntem ve tekniklerle, olumlu pekiştireçler vererek namaz eğitimi vermelidir. Eğitime tedrici bir şekilde küçük yaşlarda başlanmalı ve uzun sürece yayılmalıdır. Ayrıca çocuklara sevgi ile yaklaşarak yumuşak bir üslup benimsenmelidir. Bu şekilde yaklaşıldığında çocuk ergenlik çağına geldiğinde namaz ibadetine alışmış olacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Namaz, Namaz Öğretim Yöntemleri, Namaz Eğitimi, Öğrenim Deneyimleri*

YENİ DİNİ HAREKETLERİN TARAFTAR KAZANMA YÖNTEMLERİ KARŞISINDA DİNİ MEDYA OKURYAZARLIĞI

Arş. Gör. Şeyma TURAN¹
Doç. Dr. Bayramali NAZIROĞLU²

Son yıllarda tüm dünyada yaygınlığı ve bilinirliği artmaya başlayan yeni dini hareketlerin önemli bir kısmı gerek konvansiyonel alanlarda gerekse sanal ortamlarda misyonerlik faaliyeti yürütmektedir. Bu hareketlerin bazıları, misyonerlik faaliyeti yürütecekleri ülkelere yönelik yerel web siteleri oluştururken bazıları da evrensel web sitelerinde yerel dil seçeneği hizmeti sunarak dünyanın her yerinde her insana ulaşmayı ve ona dokunmayı amaçlamaktadır. Türkiye’de de bu şekilde faaliyet yürüten pek çok yeni dini hareket bulunmaktadır.

Bu bildiride Türkiye’de internet ortamında faaliyet yürüten yeni dini hareketlerin web siteleri dini medya okuryazarlığı kapsamında incelenmektedir. Kuşkusuz web siteleri, yeni dini hareketlerin geniş kitlelere ulaşmasını sağlayan önemli bir kitle iletişim vasıtasıdır. Bu vasıtayı anlama ve yorumlama noktasında dini medya okuryazarlığı da bireylerin medya temelli dini enformasyon ve misyonerlik faaliyetlerine karşı farkındalık kazanmasını sağlayan temel bir okuryazarlık becerisidir. Bu becerinin kazanılması için medya okuryazarlığıyla birlikte hem örgün hem de yaygın din eğitimi faaliyetlerini kapsayan din okuryazarlığı ve bunların bir arada kullanılmasıyla oluşan dini medya okuryazarlığının işlevselliği ihmal edilemeyecek bir öneme sahiptir. Bu nedenle bildiride “Türkiye’de faaliyet gösteren yeni dini hareketlerin web odaklı taraftar kazanma yöntemleri karşısında dini medya okuryazarlığının sağlayacağı katkı nedir?” sorusu merkeze alınarak bu hareketlerin medyadan nasıl faydalandığının, bunlara karşı dini medya okuryazarlığının ve dolayısıyla din eğitiminin ne anlam ifade ettiğinin izi sürülmektedir.

Nitel araştırma paradigmasının esas alındığı bildiride bir taraftan mevcut durum tasvir edilmeye çalışılırken diğer taraftan konunun derinlemesine incelenmesi amaçlandığı için durum çalışması deseni kullanılmıştır. Benzeşik örnekleme yöntemiyle belirlenen çalışma grubunu Türkiye’de faaliyet gösteren yeni dini hareketlerden İsa Mesih’in Son Zaman Azizler Kilisesi, Yehova’nın Şahitleri, Dünya

[1] Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Din Eğitimi Anabilim Dalı.

[2] Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Din Eğitimi Anabilim Dalı.

Kardeşlik Birliği Mevlana Yüce Vakfı, ISKCON, Sahaja Yoga ve Transandantal Meditasyonun web siteleri oluşturmaktadır. Medyayı merkeze alan araştırmanın temaları ise medyanın kullandığı propaganda tekniklerinden yeni dini hareketlerin web sitelerinde daha belirgin olduğu fark edilen liderlik, tanıklık / referans, yineleme, pohpohlama, sade halk ve gölgeleme olarak belirlenmiştir. Web sitelerinden elde edilen veriler içerik analizi tekniğiyle çözümlenmiştir. Bu bağlamda öncelikle kodlar ve temalar listesi oluşturulmuş ve veriler bu temalara göre düzenlenmiş; ardından elde edilen veriler dini medya okuryazarlığı perspektifinden yorumlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Dini medya okuryazarlığı, yeni dini hareketler, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersleri, imam hatip lisesi meslek dersleri, nitel araştırma*

KÜLTÜRLERARASI DİN EĞİTİMİNE ENGEL OLARAK İSLAMOFOBİ: ÖDÜLLÜ FİMLER ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Zeynep BİRCAN¹

Din, sinema, din eğitimi ve kültürlerarası din eğitimi çerçevesinde gerçekleştirdiğimiz çalışmada bu kavramların önemine işaret etmeye çalışılmış ve bu kavramların birbirleri ile olan olumsuz ilişkilerinin bireylere ve toplumlara verebilecekleri hasarın ortaya çıkarılması amaçlanmıştır.

Araştırmada, sinemanın sahip olduğu etki gücü nedeniyle kültürlerarası iletişimi destekleyebileceği gibi onu engelleyen bir unsur olarak da ortaya çıkabileceği düşüncesinden hareket edilmiştir. Bu kapsamda araştırmanın problemi “Sinema, İslamofobik unsurlara yol açar mı?” sorusu etrafında şekillenmiştir.

Çalışmamızda filmlerdeki İslamofobik unsurları görmek için bir filmi defaaten izlemeye, derinlemesine incelemeye olanak sağladığı için nitel araştırma desenlerinden durum çalışması kullanılmıştır. Filmleri, içerdikleri İslamofobik argümanlar çerçevesinde değerlendirebilmek için betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır.

Günümüzde hem kitle iletişim araçları ile hem de farklı kültür ortamlarından gelen ama aynı fiziki ortamı paylaşan kişilerin sayısının artmasıyla kültürlerarası ilişki daha fazla önem kazanmaktadır. Öteki ile birlikte yaşama noktasında dinî saygı olarak ifade edebileceğimiz kültürlerarası din eğitimi, hassasiyetine binaen ayrıca önem taşımaktadır.

Sinema ise bu noktada olumsuz rol oynadığında zaten zor olan bu konu daha karmaşık hale gelebilmektedir. Çünkü sinema, bir eğlence aracı olmasının yanı sıra diğer kitle iletişim araçlarıyla birlikte, bakış açılarının, ideolojilerin, inanışların ve hatta yaşam biçimlerinin aktarılma aracı olarak da kullanılmaktadır. Bu aktarımın olumlu ve istendik sonuçları olduğu gibi olumsuz ve istenmedik sonuçları da olabilmektedir.

Araştırmamızda United 93 (Greengrass, 2006), Zero Dark Thirty (Bigelow, 2012) ve American Sniper (Eastwood, 2014) filmleri incelenmiştir. Seçilen üç film hem İslamofobik özellikler içeren hem de ödül almış filmlerdir. Ödüllü filmlerin seçilme sebebi hem filmlerin belirli jüri tarafından iyi olarak değerlendirilmesi hem de kazandıkları

[1] Doktora Öğrencisi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe Din Bilimleri Anabilim Dalı.

popülerlikle daha geniş bir izleyici kitlesine ulaşmaları ve daha çok gündemde kalmalarıdır.

Filmlerde İslam ve terörün nasıl tasvir edildiği, hangi İslamî argümanların kullanıldığı, Batılıların İslam'a ve Müslümanlara karşı tavrının nasıl olduğu hususları incelenerek öncelikle İslamofobik sinemanın Türkiye'de yeteri kadar ele alınmadığı görülmüştür. Hollywood sineması, İslam'ı ötekileştirmekte hatta İslam'la ilgili kötü bir izlenim oluşturmaktadır. Marjinal terör gruplarının İslam'la eş tutulduğu görülmektedir. Bu filmler sinematografik olarak zayıf ve birbirinin tekrarı gibi olsalar da pek çok ödül almaktadır.

Küreselleşen dünyada kültürler ve hatta dinler hep birlikte yaşamaya mecburdur. Bu mecburiyetin bir eziyete değil de farklılıkların güzel bir harmonisine dönüşmesi medya, siyasiler, haberler, filmler, yayınlar ile meşgul olan, kitlelerin yönetilmesinde söz sahibi olanların elindedir.

Kitleleri etkileme gücü en yüksek araçlardan birisi olan sinema, büyük ve çok etkileyici bir imkân olarak karşımızda durmaktadır. Bu imkân, detaylıca incelediğimiz filmlerde olduğu gibi bir fobiyi besleyecek, büyütecek nitelikte olabileceği gibi fobileri yıkacak bir nitelik de arz edebilir. Bu noktada hem İslam karşıtı ve İslamofobik filmlerin eleştirisi hem İslam'ı tanıtan filmlerin çekilmesi oldukça büyük bir önem içermektedir. İslam'ı, İslamofobik filmlerle tanıyan bir kişinin İslam'a ve Müslümanlara karşı olumlu bir bakış geliştirmesi çok zordur. Bu haliyle İslamofobik sinema birlikte yaşamının önünde büyük bir engel oluşturmaktadır. Birlikte yaşama ve birbirini doğru tanıma noktasında salim bir bakışa sahip olmak gerekecektir. Bunun imkanını sinema, medya ve eğitim işbirliği sağlayabilecektir.

Anahtar Kelimeler: *islamofobi, kültürlerarası, ödüllü filmler*

YETİŞKİNLERİN MEDYADAKİ DİNİ İÇERİKLİ YAYINLARA YÖNELİK TUTUMLARININ DİN EĞİTİMSEL ANALİZİ

Arş. Gör. Esra ERMİŞ VURAL¹

Günümüz dünyasında gelişen teknolojiye paralel olarak kitle iletişim araçlarında hızlı bir gelişim ve dönüşüm yaşanmakta, McLuhan'ın ifadesiyle dünya küresel bir köye dönüşmektedir. Bu noktada her yaş grubu tarafından yoğun bir şekilde kullanılan medya araçlarında, eğlence, bilgi edinme ve sanal sosyalleşme alanlarının dışında dini hayata yönelik olarak bireylerin ihtiyaç ve beklentilerine göre yeni içerikler ve konular da yerini almaktadır. Birey ve toplum için hayatın anlamını keşfetme ve anlamlı bir hayat sürme konusunda psikolojik olduğu kadar sosyal bir ihtiyaç olan din olgusunun, medya araçlarında yer alma biçimi bu ihtiyaca cevap verecek nitelikte olması hiç şüphesiz birey ve topluma sağlıklı bir dini bilgi aktarımı için gereklidir. Dolayısıyla medyada yer alan dini yayınlardan ihtiyaç duyulan bilgi ve kültürün yanında dini pratiklere yönelik olarak bireylerin ihtiyaçlarının tespit edilmesi ve buna göre önerilerin geliştirilmesi gerekmektedir. Günümüz bireyinin gündelik yaşamında önemli bir yere sahip olan medya araçlarının olumlu veya olumsuz pek çok etkisinin olduğu bilinmektedir. Özellikle dini tebliğ etmek, dini bilgi ve kültür kazandırmak vb amaçlı kullanılan medyanın bu noktadaki etkilerinin, din eğitimi açısından incelenmesi gerektiği düşüncesinden hareketle bu çalışma, medyada yer alan dini içerikli yayınların din eğitimi açısından incelenmesini ve ihtiyaçlara yönelik öneriler geliştirilmesini amaçlamaktadır.

Nitel araştırma yöntemiyle gerçekleştirilen bu çalışma, Samsun il ve ilçelerinde yaşayan 18 yaş üstü 22 katılımcı ile yarı yapılandırılmış yüz yüze görüşme şeklinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmada ilk olarak katılımcıların medyadaki dini programları izleme durumlarıyla ilgili görüşlerine, ikinci olarak, medyadan etkilenme durumlarına ait görüşlerine ve son olarak, medyanın din eğitime olan etkisi hakkındaki görüşlerine yer verilmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgular ışığında bazı sonuçlar ve buna bağlı olarak çeşitli önerilerle çalışma sonlandırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Din, Eğitim, Medya, Din Eğitimi*

[1] Ondokuz Mayıs Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Din Eğitimi Anabilim Dalı.

DİJİTALLEŞEN DİN VE DİN EĞİTİMİNDE EĞİTSEL DİJİTAL OYUNLARIN YERİ

Doç. Dr. Davut İŞIKDOĞAN¹
Gülşen ÖZEREN²

Din, yaşamın tam merkezinde yer alan bir olgu olarak teknolojik gelişmelerin ve dijital dönüşümün etkisinden soyutlanamayacak kadar yaşamsal bir kavramdır. Dijitalleşen dünyada dinin de bu dönüşümden nasibini alacağı gerçeğinden yola çıkarak “dijitalleşen din” kavramı ortaya çıkmaktadır. Öte yandan eğitsel dijital oyunlara din eğitiminde yer verilmesi kaçınılmaz görünmektedir. Bir bakıma tarihi süreçte yer alan dini eğitimdeki oyun faktörünün dijital mecraya taşınarak güncellenmesi sürecinden söz etmek mümkündür.

Yapılan araştırmada alışlagelmişin aksine dijital oyunların zararlarından ziyade yararlılıklarını ele alan bir bakış açısıyla dijitalleşen din ve din eğitiminde eğitsel dijital oyunlarının yerinin kuramsal açıdan incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç kapsamında din kavramı ve teknolojik gelişmeler, dinde dijital dönüşüm ve dijital din, dijital medyada İslamofobi algısı ve bu algıya karşı yapılabilecek çalışmalar, İslam dünyasında ve Türkiye’de dijital oyun çalışmaları ile dini içerikli dijital oyunlar ve geleceğin din eğitiminde dijital oyunların yeri ele alınmıştır.

Araştırmada dijital dönüşümü din eğitimi süzgecinden geçirip damıtarak, tali olanı asliye dönüştürmeden dijital oyunları eğitim dünyasına kazandırmanın, çevrimiçi sorumluluk kültürü oluşturmak ve sanal ortamı steril hale getirerek etkin bir eğitim aracı haline getirebilmenin, eğitim sisteminin temel gayeleri arasında yer alması gerektiğine vurgu yapılmıştır. Bunun yanında araştırmada din eğitiminde sosyal medyanın ve toplumları dini doğrultuda veya dine karşı harekete geçirebilecek boyutlarda bir etki gücüne erişen dijital medyadan yararlanma yoluna gidilmesinin daha geniş kitlelere ulaşmayı mümkün kılacağı belirtilmiştir. Bunlara ek olarak da dinin kendisinin yerel ve küresel bağlamdaki yanlış algıları, dini dünyayı algılama ve anlamlandırma da etkili bir paradigma haline gelen dijitalleşme vasıtasıyla çözümlenmenin akılcı bir çözüm olacağı belirtilmiştir.

[1] Dicle Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Din Eğitimi Anabilim Dalı.

[2] Doktora Öğrencisi, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı.

Sonuç olarak dijitalleşen dünyada eğitsel dijital oyunların, teknolojiden kopamayan internet nesli için eğitimde kilit bir görev üstlendiği yadsınamaz bir gerçek olarak görülmektedir. Akademisyenlerin, yazılımcıların ve eğitim sistemimizin el ele vererek dijital oyunların eğitim dünyasına kazandırılması ve senkronize bir şekilde hareket edilmesi, eğitim sistemimizin geleceği açısından ivedilikle gerçekleşmesi gereken bir husustur. Ayrıca dijital oyunlara yönelik toplumdaki olumsuz bakış açısını kırarak nitelikte eğitsel dijital oyun ve yazılımlarının bir an önce eğitim dünyamıza kazandırılması ve dijital nesil tarafından vazgeçilmesi olası görülmemeyen dijital oyunların eğitsel platforma taşınması ve bilhassa din eğitimine uyarlanması kaçınılmaz görülmektedir. Böylelikle dijital dönüşümün ve yeni yaklaşımların süreçle bütünleştirilmesi, zararlı eğilimleri doğru kanalize etme noktasında büyük bir adım olacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Din, Din Eğitimi, Dijitalleşme, Eğitsel Dijital Oyunlar*

DİJİTAL OYUNLARIN KISKACINDA ÇOCUKLAR VE DEĞERLER

Mukaddes BAŞOĞLU¹
Doç. Dr. Fatih ÇINAR²

Teknoloji ve iletişim alanında kaydedilen gelişmeler, günümüz dünyasını “küresel bir köy” haline getirmiştir. Bu süreçten en fazla etkilenen kuşak, şüphesiz ki “dijital yerliler” denilen bugünün çocuk ve gençleridir. Özellikle internet, çevrimiçi ve çevrimdışı oyunlar ve sosyal medya araçları, bu kuşağı etkileyen kitle iletişim vasıtalarıdır. Bu yeni nesil kitle iletişim araçları, dijitale dayalı bir kültür endüstrisi oluştururken aynı zamanda da muhataplarını fikri, zihni, kültürel, siyasi, dini, ahlâki, içtimâi yönden değişime zorlamaktadır. Bu çalışmada da oyun içi ve oyun dışı unsurlarla, doğrudan yahut dolaylı ideolojik, ahlâki ve dini iletiler içeren dijital oyunların, içerdiği ahlaki ve dini değerlerin belirlenmesi, bunların olumlu ve olumsuz değerler olarak sınıflandırılması, oyunun sesli, yazılı ve görsel unsurlarında mevcut değerlere yer verilme ölçüsü ve şeklinin ortaya koyulması; kısacası oyuncuların oyunların içinde ve dışında maruz kaldığı olumsuzlukların açığa çıkarılması amaçlanmıştır.

Araştırmada nitel analiz yöntemlerinden “içerik analizi”, “göstergibilimsel analiz” ve “söylem analizi” bir arada kullanılmıştır. Araştırmada örneklem olarak seçilen oyundaki karakterlerin tasarımlarının, sinematik fragmanlarının, söylemlerinin ve oyun kurgusundaki bölgelerin ayrıntılı çözümleme ve analizleri yapılmıştır.

Araştırma sonunda incelenen karakterlere yönelik olumsuz nitelikteki değerlerin olumlu nitelikte belirlenen değerlere göre oldukça fazla olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte kullanılan renklerin çoğunlukla “aşk, cinsellik, nefret, ölüm” temsili olan kırmızı ve “güç, ölüm, keder, kötülük, şiddet” temsili olan siyah renkler olduğu belirlenmiştir. Ayrıca oyun içi ve oyun dışı unsurlarda; şiddet, saldırganlık, ölüm/öldürme/intihara teşvik, ötekine karşı tahammülsüzlük, zenofobi, sınıfsal ayrımcılık, adaletsizlik, sadakatsizlik, doyumsuzluk, kanunsuzluk, define avcılığı, mezar soygunculuğu, çıkarıcılık, alkol/kumar/uyuşturucuya özendirme, cinsellik, kadının metalaştırılması, mahremiyet ihlali, sanatın silah olarak sunulması, intikam, farklı inançların propagandası, sapkın eğilimlere övgü, lgbt propagandası, Komünizm propagandası, feminizm

[1] Öğretmen, Millî Eğitim Bakanlığı.

[2] Süleyman Demirel Üniversitesi, Eğitim Fakültesi.

propagandası, yaratıcının değersizleştirilmesi, dini kavramlara karşı yergi, kötücül dini varlık ve unsurlara övgü(cehennem, şeytan, ifrit, büyü, faiz vb.), kötülüğü aklama, iyilik yergisi, isyan/darbe güzellemesi, akademik hayat ve çalışmaya karşı olumsuz örnek, saplantılı ve hastalıklı sevgi, zihin etkileme faaliyetlerine (telekinezi, psikokinezi, zihinsel akım vb.) rastlanmıştır.

Araştırma sonunda dijital oyunlarda olumsuz dini ve ahlaki değerlerin hakim olduğu ve bu unsurların çocuklar için olumsuz örneklik teşkil edeceği tespit edilmiştir. Bu iletiler kimi zaman doğrudan kimi zaman da “subliminal mesajlar” gibi dolaylı yoldan verildiği ve oyuncuların ruhsal psikolojileri üzerinde tahribata yol açabileceği görülmüştür. Oyuncuların, oyun içi öğrenmelerini gerçek hayata aktarma ihtimalleri düşünüldüğünde, bu durumun toplum düzeni üzerinde de olumsuz etkilerinin olabileceği gerçektir. Ayrıca oyundaki müstehcen içeriklerin, küçük yaşta oyuncu da erken uyarılmaya sebep olabileceği öngörülmektedir. Oyun kurgusundaki güç ve paranın üstünlüğü; “maddenin yüceltilerek ve maneviyatın değersizleştirilmesi” anlayışına kapı aralamaktadır. Bununla birlikte ülkemizde oyun sektörünü inceleyecek ve yaptırım uygulayacak bir hakem kuruluş veya yasanın olmaması, bulgularda elde edilen olumsuzlukların önlenmesi, tespiti ve engellenmesi noktasında büyük eksiklik oluşturmaktadır. Kısaca dijital oyunlar, bireyler üzerinde bıraktığı etki itibarıyla genelde eğitimin özelde de din ve değer eğitiminin üzerinde daha çok araştırma yapması gereken bir konudur.

Anahtar Kelimeler: Çevrimiçi Oyun, League of Legends, Çocuk, Değer, Din, Eğitim.

DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERSİNDE DEĞERLER ADASI DİJİTAL OYUNUNUN ÖĞRENCİ TUTUMUNA ETKİSİ

Dr. Öğr. Üyesi Rahime ÇELİK¹

Dijitalleşen dünyada meydana gelen gelişmelerin ardından eğitimde teknoloji kullanımı ön plana çıkmıştır. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi de bu gelişmelerden etkilenmiştir. Dijital oyunlar günümüzde teknoloji kullanımında öğrencilerin rağbet ettikleri önemli dijital araçlardır. Bu çalışmada dijital oyunların Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde kullanımına etkisini tespit etmek hedeflenmektedir. Bu çalışmanın amacı Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde değerler adası dijital oyununun öğrenci tutumuna etkisini belirlemektir. Çalışmada açımlayıcı karma desen kullanılmıştır. Açımlayıcı karma desende araştırmacı verilerini nicel ve nitel desenlerle elde ederek çözümler. İç içe desende araştırmacı genel deseni geliştirmek amacıyla destekleyici aşamalardan istifade eder. Çalışmanın yapısının uygun olduğu için amaçsal örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu Elâzığ İlindeki Gönül İhsan Tangülü Ortaokulunda öğrenim gören ve 7. sınıfta okuyan 24 öğrenci oluşturmaktadır.

Çalışmanın nicel boyutunda yarı deneysel desen kullanılmıştır. Öncelikle araştırmacı tarafından 4 hafta boyunca katılımcılara değerler konusunda eğitim verilmiştir. Ders işlenişi ardından yazar tarafından oluşturulan Değer Adası oyununu öğrencilerin oynaması istenmiştir. Uygulamada kullanılan dijital oyun Bilgisayar Öğretmenliği bölümünde görev yapan bir doktor Öğr. Üyesinin yardımı alınarak hazırlanmıştır. Oyunun hazırlanma aşamasında araştırmacı senaryoyu yazmıştır. Unity programı kullanılarak dijital ortama aktarılan oyunda öğrencilerin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde değer öğretimi hedeflenmiştir. Değerler Adası oyununda karakterin hazine adasını keşfetmesi için bazı görevleri yapmaları gerekmektedir. Bu görevler doğru ve yanlış sorularından oluşmaktadır. Dijital oyunun hazırlanmasından sonra uygulama aşamasına geçilmiştir. Öncelikle katılımcılara tutum ölçekleri uygulanmış, ön test, son test ve kalıcılık testleri uygulanmıştır. Çalışmanın nitel boyutunda ise öğrencilerin Değer Adası dijital oyununa yönelik öğrenci görüşleri belirlenmiştir. Elde edilen nitel veriler Nvivo 8 programı ile analiz edilmiştir. Verilerin kodlanması ve temaların tespit edilmesinden sonra elde edilen veriler tablolar halinde sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: *Din Eğitimi, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi, Dijital Oyun*

[1] Fırat Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Din Eğitimi Anabilim Dalı

DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ 6. SINIF DERS KİTAPLARINDAKİ GÖRSELLERİN İNCELENMESİ

Sümeyye İŞCAN¹

Ders kitapları, geçmişten günümüze kadar eğitim-öğretim ortamında kullanılan başlıca kaynak olmuştur ve bu özelliğini teknolojik gelişmelere rağmen devam ettirmektedir. Bu durum ders kitaplarının hem eğitim-öğretim sürecinin vazgeçilmez bir bilgi kaynağı, hem de oldukça önemli ve kullanışlı bir öğretim materyali olduğunu göstermektedir. Ders kitapları, çocukların etkili öğrenmelerinde, öğrendiklerini tekrar etmelerinde ve okul dışı zamanlarda kullanabilmelerine imkân sağlaması bakımından eğitim-öğretimin en etkili araçlarından biridir. Ayrıca bilgi edinme, pratik yapma ve eğlenceli vakit geçirme gibi amaçlarla da kullanılan ders materyalleridir. Bu materyaller, Milli Eğitim Bakanlığı'nın belirlediği komisyonlar tarafından öğrencilerin öğrenim sürecinin desteklenmesi adına yazılmakta, ders işleme esnasında öğrenciye ve öğretmene yardımcı olmaktadır. Dolayısıyla ders kitapları öğretmene neyi, nasıl öğreteceği konusunda da kolaylık sağlayarak eğitim programının düzenli bir şekilde yürütülmesine yardımcı olur. MEB Talim Terbiye Kurulunun belirlediği standartlara göre ders kitapları fiziksel ve içerik olarak geliştirilmekte ancak yetersiz kaldığı düşünülmektedir.

Eğitim-öğretim sürecinde, görsel yol etkin öğrenme yollarından biridir. Ders kitaplarındaki görsel öğeler öğrencilere bilgi verme, bilgileri destekleme, ilgi çekerek dikkati yönlendirme açısından gereklidir. Konunun pek çok kelime ile ifade edilerek öğrenilmesini sağlamak yerine bir görselle özetleme yapılarak öğretilmesi açısından da önemlidir. Ayrıca görsellerin, öğrencinin zihin dünyasında canlandırması zor olan kavram, olgu veya soyut bir konuyu daha kolay anlaşılır kılmaya gibi çok önemli işlevleri vardır. Öğretmenler dersi öğretim programına uygun bir şekilde öğrencilere aktarırken ders kitaplarındaki görsellerden yardım alır. Elbette bir görselin amacına ulaşabilmesi için görsel tasarım ilkelerine ve tasarım öğelerine uygun, nitelikli hazırlanması önem arz eder.

Bu çalışmada, ilköğretim 6. sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitaplarındaki görsellerin, incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda hazırlanan çalışmanın, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi

[1] Yüksek Lisans Öğrencisi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Din Eğitimi Anabilim Dalı.

öğretmenleri başta olmak üzere ders kitabı seçme ve değerlendirme görevini üstlenecek öğretmenlere bir örnek oluşturması açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Ayrıca çalışmanın, 6.sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitaplarındaki görselleri inceleyen ilk araştırma olması bakımından da önem arz ettiği söylenebilir.

Çalışma nitel araştırma yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi kullanılmış ve toplanan veriler betimsel analize tabii tutulmuştur. Bu araştırma, 2021-2022 eğitim öğretim yılında okutulmak üzere 6. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi FCM Yayıncılık tarafından basılan ders kitabındaki görsellerin incelenmesiyle sınırlandırılmıştır. 6. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitabında yer alan çizim/resim, Hüsn-i Hat ve fotoğraf görselleri değerlendirme ölçütlerine göre incelenmiş ve bu görsellerin anlam bakımından yetersiz olduğu, metinle içerik bağlantısının birebir örtüştüğü resimlerin de yer aldığı ancak büyük çoğunlukta görsellerin içeriğin bir parçasını ele aldığı tespit edilmiştir. Bununla birlikte aynı niteliği taşıyan görsellerin farklı ünitelerde ya da ünite içerisinde sıklıkla yer alması da görselin etkililiği açısından sorgulanması gereken bir durum olmuştur.

Anahtar Kelimeler: *Din Eğitimi, Ders Kitabı, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, Görsellik, 6.Sınıf.*

DİN ÖĞRETİMİNDE ALTERNATİF ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME TEKNİKLERİNİN ETKİLİ KULLANIMI

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet KOÇ¹

Din öğretiminde öğrencilere bilişsel alana ait dini ve ahlaki bilgiler vermenin yanında duyuşsal ve devinışsel alana ait pek çok tutum, alışkanlık ve değerle ilişkili becerilerin de kazandırılması söz konusudur. Alternatif ölçme ve değerlendirme teknikleri sayesinde hem din öğretiminin konusu olan bu bilgi, beceri ve davranışların gerçek hayata nasıl yansıdığına görülmesi hem de üst düzey becerilerin daha gerçekçi şekilde değerlendirilmesi mümkün olur. Geleneksel ve alternatif tüm ölçme ve değerlendirme tekniklerinin üstün özellikleri olduğu gibi sınırlılıkları da mevcuttur. Bu araştırmada alternatif ölçme ve değerlendirme tekniklerinin genel özellikleri verildikten sonra sınırlılıklarını azaltacak ve daha etkili kullanılmasını sağlayacak bazı teknik bilgilere yer verilmesi amaçlanmaktadır. Ayrıca alternatif ölçme ve değerlendirme tekniklerinin din öğretiminde uygulanmasına yönelik Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ile Anadolu İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri için örnekler sunulacaktır.

Bu araştırma, alternatif ölçme ve değerlendirme tekniklerinin din öğretiminde kullanılmasını üstün yönleri ve sınırlılıkları bağlamında açıklama ve yorumlama amacını taşıdığı için; ayrıca bu konudaki teorik bilgileri farklı bileşenlerle yeniden üretmeyi hedeflediği için kuramsal yöntemi benimsemiştir. Bu araştırma için tercih edilen kuramsal yöntemin keşfedici, betimleyici ve açıklayıcı nitelikte olması beklenir.

Alternatif ölçme ve değerlendirme teknikleri genel anlamda değerlendirildiğinde hem süreç odaklı olmaları hem de farklı becerileri ölçebilme özellikleriyle din öğretiminde kullanılabilir. Performans görevi ve projeler, sosyal alanlara ait konuları içermesi ve yaparak-yaşayarak öğrenme imkânı sunması bakımından din öğretimi kapsamındaki derslerde kazanılan bilgi, beceri ve davranışların daha gerçekçi şekilde değerlendirilmesini sağlar. Yapılandırılmış grid, tanılayıcı dallanmış ağaç, kavram haritası ve kelime ilişkilendirme testi tekniklerinin, din öğretiminde kazanımı hedeflenen kavramlara dair, özellikle informal ortamlardaki öğrenmelere ve önceki bilgilere dayalı olarak meydana gelmiş eksik ve yanlış öğrenmeleri ortaya çıkarabileceği

[1] Hitit Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Din Eğitimi Anabilim Dalı.

öngörülebilir. Öz, akran ve grup değerlendirmelerinde adalet, dürüstlük, saygı, hoşgörü, sorumluluk ve dayanışma gibi değerlerin hem öğrenme sürecine katılması hem de değerlendirilmesi mümkündür. Sözlü sunum tekniği ise Arapça, Hitabet ve Mesleki Uygulama gibi bazı derslerin hedef kazanımları içindeki “öğrencinin sözel ifade ve iletişim becerilerinin” geliştirilmesine ve değerlendirilmesine imkân verir. Üstün özelliklerinin yanında bu tekniklerden bazıları tam bir nesnel değerlendirmeye imkân vermeme, zaman alıcı ve yorucu olabilme, alt düzeydeki becerileri ölçmeye yönelik olma, öğrenci-öğretmen-velilerin tekniğin kullanımına aşına olmaması vb. sınırlılıklardan bir kısmını taşıyabilirler.

Din öğretiminde uygulanan öğretim programlarında yapılandırmacı yaklaşım, çoklu zekâ kuramı ve öğrenci merkezli öğrenme yaklaşımları esas alınmıştır. Bu yaklaşımlara göre ölçme ve değerlendirmenin sadece öğretimin sonunda değil, öğrenme sürecini ve becerilerin gelişme durumunu ortaya çıkaracak nitelikte olması, öğrencilerin bütün yönleriyle dikkate alındığı çoklu bir ölçme ve değerlendirmeye imkân sunması ve öğrencilerin bu sürece aktif katılımını sağlaması beklenir. Bu anlamda din öğretiminde geleneksel ve alternatif ölçme ve değerlendirme tekniklerinin beraberce kullanılması önemlidir. Alternatif ölçme ve değerlendirme tekniklerinin -bulgular bölümünde sıralanan- sınırlılıklarının azaltılması ve etkili kullanımı için ölçme işlemlerinin birden çok değerlendirici tarafından farklı zamanlarda yapılması, değerlendirme işleminin uzun süreli olması, ölçütlerin öğrencilerle işbirliği içinde hazırlanması, dereceleme ölçeklerinin kullanılması, yönergelerin hazırlanması ve öğrencilere bilgilendirmeler yapılması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Din Eğitimi, Din Öğretimi, Alternatif Ölçme ve Değerlendirme, Performans Değerlendirme.*

DİN ÖĞRETİMİNDE DUYUŞSAL ÖĞRENMENİN ORTAÖĞRETİM MESLEK DERSİ ÖĞRETMENLERİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Dr. Öğr. Üyesi Zeynep YÜKSEL¹

Öğretim programları uygulanırken bilişsel, duyuşsal ve pisko-motor öğrenme alanlarının dikkate alınması öğretimin etkinliği ve gelişimin bütün olması ilkesi açısından önemlidir. Bilişsel öğrenmeler salt zihinsel faaliyetleri ifade etmektedir. Ancak, öğrenmenin bilişsel yönü, bilginin eyleme dönüşmesi bilginin kişiselleşmesi ve öğrenciler tarafından benimsenmesi hususunda yeteri kadar etkili olmayabilmektedir. Öğrenilen bilgilerin öğrenen tarafından bireyselleştirilmesi ve yaşama aktarılması bilişsel öğrenmelerle birlikte duyuşsal öğrenmeleri de gerektirmektedir. Dolayısıyla öğrenme sürecinde bilişsel boyutlarla birlikte duyuşsal boyuta yer verilmesi bireylerin benlik algılarının ve karakterlerinin gelişmesine olumlu katkılar sağlamaktadır. Aynı zamanda duyuşsal eğitim; bireylerin inançları, sosyal ilişkileri, ahlaki durumuyla ilgili bilgi, anlayış, tutum ve becerilerini etkilemektedir.

Din öğretimi, bireyin karakter, ahlak ve değerler yönünden tutarlı bir kişiliğe sahip olması açısından önemli bir yere sahiptir. Din öğretimi, bireyin varlık olarak kendini tanıma, diğer varlıklarla arasındaki ilişkisini idrak etme, benlik algısını geliştirme ve kişiliğinin oluşumuna katkı sağlamaya yardım edebilir. Din öğretimi etkinliklerinde bilişsel ve duyuşsal boyutlara yer vermek din öğretiminin hedeflerine ulaşmasına daha fazla katkı sağlayacağı söylenebilir. Dolayısıyla din öğretimi açısından duyuşsal boyut önem ifade etmektedir. Duyuşsal bir eğitimle dini öğrenmelerin bireyin yaşam şekline ve davranışlarına yansiyabilecek ve duyuşsal boyutun etkisiyle bireyin duyuş durumlarının sağlıklı bir şekilde eğitim sürecinden geçmesi sağlanabilir.

Araştırma ortaöğretim meslek dersi öğretmenlerinin öğretim sürecinde duyuşsal öğelere ne düzeyde yer verdiklerini, bu durumun sonucu olarak duyuşsal düzeyin öğrencilerin tutum geliştirme, karakter gelişimi, ahlak ve değerler konusunda etkisini nasıl gözlemlediklerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden mülakat tekniği kullanılacaktır. Araştırmanın katılımcılarının İmam-Hatip okulunda görev yapan meslek dersi öğretmenlerinden oluşması planlanmaktadır. Bu doğrultuda meslek dersi öğretmenlerinin gözlemleri

[1] Çankırı Karatekin Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Din Bilimleri Anabilim Dalı.

doğrultusunda din öğretimi sürecindeki duyuşsal öğelerin öğrenciler üzerindeki etkisini neler olduğu tespit edilmesi amaçlanmaktadır.

Araştırmada İmam-Hatip okulu meslek dersi öğretmenlerin öğrenmede duyuşsal boyutun öneminin farkında olarak öğrenme faaliyetlerini gerçekleştirdiği ve öğrenme faaliyetlerinde duyuşsal öğelere yer verdiği sonucuna ulaşılması beklenmektedir. Bununla birlikte duyuşsal boyuta önem verilmesi ölçüsünde öğrencilerde davranış, ahlak, değerlere önem verme ve benlik gelişimlerinde olumlu kazanımların elde edildiği sonucu yine araştırmada elde edilmesi beklenen sonuçlardandır.

Anahtar Kelimeler: *Duyuşsal Öğrenme, İmam Hatip Okulu*

**TÜRKİYE'DE GAYRİMÜSLİMLERİN DİN DERSİ İLE SINAVI: MERKEZİ
SINAVLARDA MUSEVİ
ÖĞRENCİLERE YÖNELİK DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ ALANINA
İLİŞKİN SORULAR
ÜZERİNDE GERÇEKLEŞTİRİLEN TARTIŞMALAR VE SINAV
SORULARININ ANALİZİ**

Arş. Gör. Nuran ÇINAR¹

2013 yılında ÖSYM'nin YGS ve LYS-4'te zorunlu DKAB dersinden 13 soru sorulacağını açıklaması, azınlık cemaatleri tarafından farklı tepkilerle karşılanmıştır. Tartışmalar sonucunda YÖK, azınlık cemaatlerine mensup öğrencilerin bu soruları cevaplamak zorunda olmadıklarını, kendilerine bunun yerine felsefe alanından 5 soru sorulacağına karar verildiğini açıklamıştır. Bu açıklamanın ardından, sonuçların hesaplanmasında adaletsizlikler ortaya çıkma olasılığı ve muafiyet sisteminin sağlıklı işletilmesine engel olma tehdidi tartışmaları gündeme girmeye başlamıştır.

ÖSYM son uygulamasında sınavlarda Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersini yasal olarak almak zorunda olmayan veya farklı müfredat ile alan adaylardan Sosyal Bilimler Testinin 16-20. Sorularını cevaplamadan 21-25.soruları cevaplamalarını istemektedir.

Ortaöğretime geçiş sınavları konusunda ise MEB, 2014 yılında azınlık okullarına bir yazı göndererek TEOG'da din dersi sorusu isteyip istemediklerini sormuştur. Bu soruya önce Musevi cemaati sonrasında ise Ermeni cemaati olumlu cevap vermiştir. 2015 yılından itibaren söz konusu cemaatlere mensup öğrencilere yönelik olarak yine söz konusu cemaat mensupları tarafından hazırlanan din dersi soruları ortaöğretime geçiş sınavlarında yer almaya başlamıştır. Cemaatler, merkezi sınavlarda kendi cemaatleri ile ilgili din dersi sorularının yer almasının öğrencilerin din dersine olan tutumlarını olumlu yönde etkilediğini ifade etmişlerdir.

Resmî izinler, cemaatlerin kaygıları, bilgi paylaşımı konusundaki isteksizlikleri gibi farklı nedenlerden dolayı Türkiye'deki azınlık okulları ile ilgili araştırmalar birtakım zorluklarla karşılaşabilmektedir. Merkezî sınavlarda yer alan sorular somut bir veri oluşturduğundan bu sorulara dair bir analiz, azınlık okulları ile ilgili yapılacak araştırmalara bir başlangıç teşkil etme fırsatı verebilecektir.

[1] Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Din Bilimleri Anabilim Dalı.

Araştırmamızda

- 2013 yılı itibariyle yükseköğretime giriş sınavlarında öğrencilerin zorunlu din dersi ile ilgili sorulardan sorumlu tutulacağına dair yapılan açıklamayı azınlık toplumlarının nasıl karşıladığı ve güncel uygulamanın hangi tartışmalar ve sunulan çözümler sonucu benimsendiği ve

- 2014 yılında MEB'in, ortaöğretime giriş sınavlarında din dersi ile ilgili soru sorulmasını isteyip istemediklerini sorusuna azınlık cemaatlerinin nasıl cevap verdikleri ve güncel uygulamanın hangi tartışmalara konu olduğu ortaya konacaktır.

- 2013 yılından itibaren yükseköğretime geçiş sınavında Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersine alternatif olarak sunulan sorular ve

- 2015 yılından itibaren liselere geçiş sınavında Musevi cemaati mensubu öğrencilere yönelik olarak sorulan sorular analiz edilecek, hangi boyutlardaki becerileri (bilgi, kavrama, uygulama, analiz, sentez, değerlendirme) ölçtükleri incelenecektir.

Konuyla ilgili tartışmaların seyrini takip edebilmek ve ilişkili kavramları ortaya koyabilmek için resmî açıklamalara, basında yer bulan haberlere ve köşe yazılarına başvurulacaktır. Sorular, Ölçme Değerlendirme ve Sınav Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nce ilan edilen soru kitapçıkları, sınav raporları ve ortak sınav ders kazanımları gibi belgeler doğrultusunda incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: *Din Eğitimi, DKAB, Merkezi Sınav, Azınlık, Gayrimüslim, Musevi Cemaati*

İLKÖĞRETİM DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ ÖĞRETMENLERİNİN UZAKTAN EĞİTİME YÖNELİK TUTUMLARI

Abdülkerim AKMAN

Teknolojide meydana gelen gelişmeler ile birlikte eğitimde yeni yöntem ve teknikler kullanılmaya başlanmıştır. Öğretmenlerin ortaya çıkan yeni yöntem ve tekniklere ayak uydurabilmesi için bu yöntem ve tekniklere yönelik tutumları önem arz etmektedir. Bu araştırmanın amacı, devlet okullarının ilköğretim 4,5,6,7 ve 8. Sınıflarında görev yapan İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenlerinin uzaktan eğitime yönelik tutumlarının belirlenmesidir. Araştırmanın örneklemini 2020-2021 eğitim-öğretim yılı 1. kuraat döneminde 4,5,6,7 ve 8. sınıflarda görevli 386 (kadın: 228, erkek: 158) İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmeni oluşturmaktadır. İDKAB öğretmenlerinin uzaktan eğitime yönelik tutumlarına ait veriler, Ağır vd. (2007) tarafından geliştirilen «Uzaktan Eğitime Yönelik Tutum Ölçeği» ile gerekli izinler alınarak toplanmıştır. Ölçekte uzaktan eğitimin avantajları ve sınırlılıkları olmak üzere iki alt boyut mevcuttur. Toplanan verilerin analizi SPSS 26 programıyla analiz edilmiştir. Problem ve alt problemlerin analizi için yüzde, frekans, aritmetik ortalama, t-testi, tek yönlü varyans analizi (ANOVA) gibi teknikler kullanılmıştır.

Araştırma sonucunda ortaya çıkan bulgulara göre İDKAB öğretmenlerinin uzaktan eğitime yönelik tutumlarında cinsiyet, mesleki kıdem, kurum türü, öğrenim durumu ve uzaktan eğitim hakkında bilgi sahibi olma değişkenlerine göre anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür. İDKAB öğretmenlerinin uzaktan eğitime yönelik tutumları ise ölçeğin orta değerinin altında kalarak olumsuz yönde bulunmuştur. Cinsiyet değişkeninde kadın İDKAB öğretmenlerinin, mesleki kıdem değişkeninde 11-15 yıllık İDKAB, kurum türü değişkeninde imam hatip ortaokullarında görev yapmakta olan İDKAB, öğrenim durumu değişkenine göre doktora mezunu İDKAB öğretmenlerinin ve uzaktan eğitim hakkında bilgi sahibi olma değişkeninde de uzaktan eğitim hakkında bilgi sahibi olan İDKAB öğretmenlerinin daha olumlu tutumlara sahip olduğuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *uzaktan eğitim, uzaktan din eğitimi, teknoloji, tutum, eğitim, uzaktan eğitime yönelik tutum*

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI TARAFINDAN GELİŞTİRİLEN ÖĞRETİM PROGRAMLARININ PROGRAM GELİŞTİRME SÜREÇLERİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin ALGUR¹

Formal din eğitimi faaliyetleriyle, önceden belirlenmiş bir amaç doğrultusunda kasıtlı bir öğretim süreci temin edilmeye çalışılmaktadır. Günümüzde devam eden formal din eğitimi, hitap edilen kitlelerin davranışlarında ne tür bir değişiklik meydana getirileceği, bu yapılırken nasıl bir içerikten yararlanılacağı, hangi öğretim model, strateji, yöntem ve tekniklerinin esas alınacağı, yürütülen faaliyetlerin hedef kitle üzerinde ne kadar etki bıraktığının tespit edilmesi gerekliliği gibi etkenlerin göz önünde bulundurulmasıyla mümkün kılınmaktadır.

20. yüzyılın başından itibaren Batı literatüründe karşılaşılan program geliştirme çalışmaları, eğitim faaliyetlerinin klavuzlanmasına imkân sağlamaktadır. Tarihsel süreçte konuların listesi, ders içerikleri, çalışmaların programlanması, öğretim materyallerinin listesi, derslerin sıralanması, hedef davranışların gruplandırılması gibi çeşitli unsurların ön plana çıkarıldığı program geliştirme çalışmaları, zamanla çoğunluğun üzerinde ittifak ettiği temel unsurlar üzerine bina edilmiştir. “Hedef”, “içerik”, “öğretim süreci”, “değerlendirme” ve “bağlam” bahsi geçen bu temel unsurların başında gelmektedir.

Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB) tarafından hazırlanan öğretim programlarıyla din öğretimi faaliyetlerinin daha sistemli olmasına katkı sunulmaktadır. DİB Eğitim Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan öğretim programları, yaygın din eğitim programları ve hafızlık eğitimi programları olarak sınıflandırılmıştır. Son yıllarda oldukça çeşitlendirilen yaygın din eğitim programlarında hedef kitlenin özellikleri dikkate alınarak yeni içerikler belirlenmiştir. 2021 yılında hazırlanan programlarda gençlik, işitme engelliler, uzaktan Kur’an-ı Kerim Öğretimi kapsamında yeni programlar hazırlanırken 2019’da ihtiyaç odaklı Kur’an kursları öğretim programları güncellenmiş, mültecilere yönelik program geliştirilmiştir. Cami ve Kur’an kurslarında yürütülen genel öğretim programları da belirli aralıklara güncellemelere tabi tutulmuştur. Bu doğrultuda camilerde Kur’an Öğretimi, hafta sonlarında Kur’an öğretimi, 4-6 yaş kurslarındaki din öğretimi, yaz

[1] Giresun Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Din Bilimleri Anabilim Dalı.

Kur'an kursları, örgün eğitime devam edenlere yönelik program, yatılı yaz Kur'an kursları programı, uluslararası hafızlık ve Kur'an-ı Kerim'i güzel okuma yarışmalarına hazırlık programı gibi farklı öğretim programları geliştirilmiştir. İlki 2010 yılında geliştirilen hafızlık eğitim programı 2021 yılında güncellenmiştir. Aynı yıl ayrıca Kur'an'ı anlama temel öğretim programı da geliştirilmiştir. 2020 yılında hafızlık eğitimi kursları dini mûsikî programı, hafızlık eğitimi kursları talim programı ve Kur'an kursu okul işbirliğine dayalı örgün eğitimle birlikte hafızlık programı da geliştirilen programlar arasında yer almaktadır.

DİB yaygın din eğitimi faaliyetlerinden toplumun tüm kesimlerinin etkin bir şekilde yararlanması temin etmek üzere, teknoloji ve sosyal bilimlerin yanı sıra ilahiyat ve din eğitimi bilimindeki gelişmeleri göz önünde bulundurarak; DİB merkez teşkilatındaki ilgili görevliler, Kur'an kursu öğreticileri ve akademisyenlerin katkılarıyla program geliştirme çalışmaları gerçekleştirmektedir. Hazırlanan öğretim programlarında eğitim alanındaki güncel gelişmelerin takip edilmeye çalışıldığı, öğrenen merkezli bir anlayışın benimsendiği ifade edilmektedir. Eğitim sürecinde iletişim imkânlarının artması, eğitim ortamlarının ve Kur'an kursu öğreticilerinin öğrenme ortamındaki rollerinin değişmesi, kurslara devam eden öğrenci profilinin meslek/ sektör, yaş, eğitim, zaman gibi değişkenler, Kur'an kurslarında uygulanan programların yapı ve muhteva açısından sürekli güncellenmesi ve çeşitlendirilmesi için birer gerekeç olarak sunulmuştur.

DİB tarafından hazırlanan programlar incelendiğinde birçok programda hedef, içerik, süreç, değerlendirme ve bağlam unsurlarından birçoğuna yer verilmediği tespit edilmiştir. Bazı programlarda sadece konu listesine ve başvurulacak kaynaklara yer verilirken bazı programlarda ise program geliştirme aşamalarının tümü uygulanmıştır. Bu tebliğ kapsamında DİB tarafından geliştirilen öğretim programları program geliştirme süreçleri kapsamında incelenerek bütüncül bir değerlendirme yapılacaktır. Elde edilen veriler doğrultusunda sürdürülen yaygın din eğitim faaliyetlerine katkı sunulması hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Diyanet İşleri Başkanlığı, yaygın din eğitimi, Diyanet İşleri Başkanlığı öğretim programları*

ARAPÇA ÖĞRETİMİNDE TERS YÜZ SINIF MODELİNİN GERÇEKLEŞTİRİLEBİLİRLİĞİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Dr. İlhan TETİK¹
Doç. Dr. Hacı Yusuf ACUNER²

Son yıllarda Ters Yüz Sınıf Yöntemi sıklıkla karşılaşılan bir model olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye’de TYS yöntemine ilişkin alanyazında yapılan lisansüstü çalışmalarda en fazla uygulama yapılan dersin İngilizce olduğu görülmüştür. Yaptığımız bu araştırma ile TYS modelinin yabancı dil öğretimindeki etkisinden yararlanarak imam hatip liselerinde Arapça öğretiminde tutum ve başarıya ne tür bir etkisinin olacağı sorusuna cevap aranmıştır.

Arapça dersi din eğitimi açısından İslam medeniyetinin kaynakları olan Kur’an’ı ve sünneti anlama ve okuma becerisi kazandırma noktasında önemli bir araçtır. Ayrıca bu iki kaynağı kullanan; Tefsir, Hadis, Kelam, İslam Felsefesi ve İslam Tarihi gibi diğer ilimlerin muhtevalarına ait İslami kaynakların neredeyse tamamı Arapçadır. Bu nedenle İslam’ın daha doğru anlaşılması ve öğretilmesinde bu dilin araç olarak kullanılmasını zorunlu kılmaktadır.

İmam-hatip liselerinden İlahiyat fakültelerine gelen öğrencilerde Arapça dersindeki başarısızlıkla birlikte öğrenilmiş çaresizlikten kaynaklandığı düşünülen olumsuz tutumlarını giderici etkinlikler yapılmalıdır çünkü İlahiyat fakültelerindeki Arapça öğretimının temelini İHL’lerdeki Arapça dersleri oluşturmaktadır. TYS modelinin Arapça’daki okuma, yazma, konuşma ve dinleme becerileri ile derse yönelik tutuma etkisi din eğitimi alanında yapılacak çalışmalara da yön verecektir.

Araştırmada yarı deneysel yöntem kullanılmış, deney grubu üzerinde etkisi incelenen bağımsız değişken “Ters Yüz Sınıf yaklaşımına göre tasarlanan öğretim” olmuştur. Kontrol grubunda ise, geleneksel yöntem (ders anlatımı sonrası ödevlendirme) kullanılmıştır. Deney ve kontrol gruplarında aynı bağımlı değişkenin etkileri araştırılmıştır. Bağımlı değişken olarak; okuma başarı testi, dinleme, yazma, konuşma rubrikleri ve Arapça dersine dönük tutum puanları incelenmiştir. Okuma, yazma, dinleme ve konuşma becerilerinin tümü için akademik başarı kavramı kullanılmıştır. Belirlenen bağımsız değişkenler için, ön test ve son test

[1] Öğretmen, Milli Eğitim Bakanlığı.

[2] Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Din Eğitimi Anabilim Dalı.

puanları alınmış, gruplar arası değerlendirmeler yapılmıştır. Araştırma kapsamında bağımsız değişken olarak alınan “Ters Yüz Sınıf yaklaşımına göre tasarlanan öğretim” kontrol ve deney grupları için kontrol edilecek değişken olarak belirlenmiştir. Araştırmanın yapılacağı deney ve kontrol gruplarının üzerinde etkisi araştırılacak bağımlı değişkenler yönünden eşit düzeyde olmasına dikkat edilmiştir.

Yaptığımız yarı deneysel çalışmada öğrencilerin deney ve kontrol grupları arasında okuma, dinleme, konuşma, yazma becerileri açısından değerlendirilmiş, yazma ve konuşma becerilerinde anlamlı farklılık bulunmuştur. Deney ve kontrol grupları arasında derse yönelik tutum açısından anlamlı bir farklılık bulunmamıştır fakat öğrenciler yapılan mülakat sonuçlarında TYS yöntemiyle ilgili olumlu düşüncelerini belirtmiştir.

Çalışma sonunda TYS yöntemiyle öğrenim gören deney grubu öğrencileri ile geleneksel yöntemle öğrenim gören kontrol grubu öğrencileri arasında akademik başarı yönünden deney grubu lehine anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür. Deney grubu öğrencilerinin dört dil becerisinden yazma ve konuşma alanlarında daha başarılı olduğu belirlenmiştir. Bu durum uygulamanın sekiz hafta gibi kısa bir zaman diliminde gerçekleştirilmesinden ve TYS modeliyle ilk defa karşılaşan öğrencilerin bu yeni duruma uyum sağlayamamasından kaynaklanabilir. Bu nedenle söz konusu modelle ilk kez karşılaşan öğrencilerin mevcut duruma adapte olmaları için belirli bir süre geçmesi gerekebilir.

Anahtar Kelimeler: *Arapça Öğretimi, Din Eğitimi, Ters Yüz Sınıf Yöntemi*

DİN EĞİTİMİNİN MAHREMİYET YÖNELİMLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ İSTANBUL İLİ ÖRNEĞİ

Doç. Dr. Emine KESKİNER¹

Hatice BAŞAR ALTINEL²

Çok farklı tanımları yapılmış bir kavram olan mahremiyet, genel olarak bireyin kendisi hakkındaki bilgileri başkalarına açıklama noktasında istekli olup olmaması ve başkalarının müdahalelerinden uzak kalma hakkı olarak tanımlanmaktadır. Mahremiyetin algılanışı zamandan zamana toplumdan topluma farklılık göstermekle birlikte son zamanlarda yaşanan gelişmeler bireylerin mahremiyet algılarında önemli değişiklikler ve dönüşümler meydana getirmiştir. İnternette birlikte sosyal medyanın hayatımızı kuşatması ve dijitalleşme, bilgi mahremiyeti başta olmak üzere gizliliği gerektiren birçok mahremiyet alanının ifşası ve dolayısıyla mahremiyet kaybının hızlanması sonucunu ortaya çıkarmıştır.

Din eğitiminin mahremiyet yönelimleri üzerindeki etkisini araştıran bu çalışmada, bireylerin bilgi mahremiyeti kapsamında sosyal medya platformlarındaki mahremiyet yönelimleri ile bu yönelimlerin onların dindarlık, dini kimlik ve değerlere sahip oluş düzeyi ile arasındaki etki ve ilişkisi incelenmektedir. Bu ilişki üniversite öğrencileri örneği üzerinde araştırılacaktır. Araştırmada üniversite öğrencilerindeki mahremiyet algısının din ve değerler üzerinden değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Din eğitimi almış olmanın mahremiyet yönelimlerinde herhangi bir farklılaşmaya yol açıp açmadığını tespit etmenin yanı sıra cinsiyet, mezun olunan lise ve üniversitede okudukları bölüme göre mahremiyet yönelimindeki farklılaşmalar da araştırma kapsamındadır. Araştırmada ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Bu çerçevede İstanbul'da bulunan üniversitelerin lisans bölümünde okuyan öğrencilerden oluşan evreni temsil etmek üzere, erişim ve ulaşım kolaylığı taşıması gibi sebeplerle Marmara (tüm bölümler), Medipol (tüm bölümler) ve 29 Mayıs (sadece İlahiyat Fakültesi) üniversitesi lisans öğrencileri örneklem grubu olarak belirlenmiştir. Anket, örneklem içerisinde 1129 lisans öğrencisine uygulanmıştır. 2021'de gerçekleştirilen uygulamada demografik bilgiler yanında L. Baruh ve Z. Cemalcılar tarafından geliştirilen Çok Boyutlu Mahremiyet Yönelimi

[1] Marmara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Din Eğitimi Anabilim Dalı.

[2] Öğretmen, Milli Eğitim Bakanlığı.

Ölçeği, G. Allport ve M. Ross'a ait Dindarlık Ölçeği, A. Ayten tarafından geliştirilen Dini Kimlik Ölçeği ve B. Dilmaç ve diğerlerinin geliştirdiği Değerler Ölçeği kullanılmıştır. Bulgulara ulaşılırken ölçeklere ait faktör ve güvenilirlik analizleri, ilişkisiz örneklem t-testi, tek faktörlü varyans analizi (ANOVA), Pearson Korelasyon ve Çoklu Regresyon analizlerinden yararlanılmıştır.

Araştırma bulgularına göre mahremiyet yönelimleri ile dindarlık ve dini kimlik arasında pozitif yönde, zayıf düzeyde ilişki ve etkileşim ($r=.307$, $p<.001$; $r=.298$, $p<.001$), mahremiyet yönelimleri ile değerler arasında pozitif yönde, orta düzeyde ilişki ve etkileşim ($r=.379$, $p<.001$) olduğu tespit edilmiştir. Çalışmada kızların mahremiyet yönelimleri erkeklerden daha yüksek bulunmuştur. Ayrıca İmam Hatip Lisesi mezunu olanların Anadolu Lisesinden mezun olanlara göre; İlahiyat Fakültesinde öğrenim görenlerin ise Mühendislik/Teknoloji Fakültelerinde öğrenim görenlere göre mahremiyet yönelimleri daha yüksek bulunmuştur. Hem lise hem de üniversite bazında bireylerin din eğitimi alma düzeyleri yükseldikçe sosyal medyadaki mahremiyet yönelimleri az da olsa yükselmektedir. Bu durumda bireylerin mahremiyet yönelimlerinde aldıkları din eğitiminin etkisi olduğu söylenebilir. Ancak katılımcıların mahremiyet yönelimlerinin dindarlık ve dini kimlikle ilişkisinin zayıf düzeyde olması, almış oldukları din eğitiminin yeterince etkili olmadığını düşündürmektedir. Diğer taraftan bireylerin mahremiyet yönelimlerinin -orta düzeyde de olsa- dindarlığa nazaran değerlerle daha yüksek ilişki içinde bulunduğu görülmektedir. Bu durumda mahremiyet eğitiminde din eğitimindeki değerler eğitiminin desteklenmesi yerinde olacaktır. Sonuç olarak bu araştırmada internet ve sosyal medya kullanımının büyük bir hızla arttığı günümüzde mahremiyet eğitimine gerek ailede gerekse de eğitim basamaklarında daha etkin ve etkili bir şekilde yer verilmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Mahremiyet eğitimi, sosyal medya, dindarlık, dini kimlik

ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN SEÇMELİ KUR'AN-I KERİM DERSİNE YÖNELİK TUTUMLARI İLE DERS ÖĞRETMENİNE YÖNELİK TUTUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ¹

Doç. Dr. İsmail ARICI²
Eyup GUNEL³

Bu araştırmanın amacı, ortaokul öğrencilerin Seçmeli Kur'an-ı Kerim dersine yönelik tutum düzeyleri ile Seçmeli Kur'an-ı Kerim dersi öğretmenine yönelik tutum düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını tespit etmektir.

Öğrencilerinin Seçmeli Kur'an-ı Kerim dersine yönelik tutumları ile ders öğretmenine yönelik tutumları arasındaki ilişkiyi tespit etmeyi amaçlayan bu çalışmada nicel araştırma modellerinden İlişkisel Tarama Modeli kullanılmıştır. Araştırmanın evren ve örneklemini, 2018-2019 öğretim yılında Erzurum ili Merkez ilçesinde bulunan 5 ayrı ortaokulun 5-8. sınıflarında öğrenim gören 560 öğrenci oluşturmaktadır. Veriler; "kişisel bilgi anketi", "Seçmeli Kur'an-ı Kerim Dersine Yönelik Tutum Ölçeği" ile "Seçmeli Kur'an-ı Kerim Dersi Öğretmenine Yönelik Tutum Ölçeği" yoluyla elde edilmiştir. Verilerin analizinde, ilişkisiz örneklem t-testi ve tek yönlü varyans analizi "ANOVA" kullanılmıştır.

Öğrencilerin Seçmeli Kur'an-ı Kerim dersine yönelik tutum puanı ortalamaları "orta" düzeyde iken ders öğretmenine yönelik tutum puanı ortalamaları "oldukça" düzeyindedir. Öğrencilerin Seçmeli Kur'an-ı Kerim dersine yönelik tutum düzeyleri ile ders öğretmenine yönelik tutum düzeyleri arasındaki ilişkiyi tespit etmek amacıyla basit korelasyon analizi tekniğinden yararlanılarak, Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı (r) hesaplanmıştır. Yapılan istatistiksel analiz sonucunda öğrencilerin Seçmeli Kur'an-ı Kerim dersine yönelik tutum toplam puanları ile ders öğretmenine yönelik tutum toplam puanları arasında yüksek düzeyde, pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Buna göre, öğrencilerin ders öğretmenine/derse yönelik tutum düzeyleri yükseldikçe derse/ders öğretmenine yönelik tutum düzeyleri de yükselmekte, ders öğretmenine/derse yönelik tutum düzeyleri düştükçe derse/ders öğretmenine yönelik tutum düzeyleri de düşmektedir, denilebilir.

[1] Bu bildiri, Doç. Dr. İsmail Arıcı danışmanlığında Eyup Gunel tarafından gerçekleştirilen "Ortaokul Öğrencilerinin Seçmeli Kur'an-ı Kerim Dersine Yönelik Tutumları: Erzurum İli Örneği" başlıklı yüksek lisans tezi esas alınarak hazırlanmıştır.

[2] İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü Din Bilimleri Anabilim Dalı.

[3] Öğretmen, Milli Eğitim Bakanlığı.

Erzurum ilinde sosyo ekonomik düzeyleri farklılık gösteren ortaokullarda öğrenim gören 5-8. sınıf öğrencilerinin Seçmeli Kur'an-ı Kerim dersine ve Seçmeli Kur'an-ı Kerim dersi öğretmenine yönelik tutum düzeyleri ve bu düzeyler arasında bir ilişki olup olmadığını incelemeyi amaçlayan bu araştırmanın bulgularına göre, öğrencilerin Seçmeli Kur'an-ı Kerim dersine yönelik tutumlarıyla ders öğretmenine yönelik tutumları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç, öğrencilerin Seçmeli Kuran'ı Kerim dersine yönelik tutumları ile derse giren öğretmene yönelik tutumlarının birbirlerini etkilediğini, birlikte artıp eksildiklerini göstermektedir. Buna göre Seçmeli Kuran'ı Kerim dersine giren öğretmenlere yönelik geliştirilen olumlu tutumların Seçmeli Kuran'ı Kerime dersine yönelik tutumlarda da olumlu değişimlere neden olabileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Aynı şekilde Seçmeli Kuran'ı Kerim dersine giren öğretmenlere yönelik geliştirilen olumsuz tutumların Seçmeli Kuran'ı Kerime dersine yönelik tutumlarda da olumsuz değişimlere neden olabileceğine dikkat edilmelidir. Öğrencilerin derslerden memnun kalma durumlarına etki eden önemli bir faktör öğretmenin tutum ve davranışlarıdır. Öğrencilerin, tutum ve davranışlarından hoşnut oldukları öğretmenlerinin derslerini severken tutum ve davranışlarından hoşnut olmadıkları öğretmenlerinin derslerine yönelik olumsuz tutum besledikleri görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Seçmeli Kuran'ı Kerim Dersi, Tutum, Ortaokul*

İLAHİYAT FAKÜLTESİ ÖĞRENCİLERİNİN KUR'AN-I KERİM DERSİNE YÖNELİK KAYGILARI: BİR KARMA YÖNTEM ARAŞTIRMASI

Dr. Öğr. Üyesi Çiğdem GÜLMEZ¹

Bu çalışmanın amacı İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin Kur'an-ı Kerim dersine yönelik kaygı düzeyleriyle öz-güven ve akademik erteleme arasındaki ilişkiyi tespit ayrıca öğrencilerin görüş ve deneyimlerine dayanarak sınıf içinde yüzüne ve ezberden Kur'an-ı Kerim okurken yaşadıkları kaygının nedenlerini ve kullandıkları başa çıkma yöntemlerini ortaya çıkarmaktır. Bu amaca ulaşmak için karma araştırma desenlerinden açıklayıcı desen kullanılmıştır. Desene uygun olarak önce nicel veriler toplanmıştır. Ardından nicel verileri açıklamak, detaylı biçimde incelemek için nitel veriler toplanmıştır. Araştırmanın nicel aşamasında ilişkisel tarama modeli esas alınmıştır. Nicel araştırma örneklemini 2021-2022 yılı bahar döneminde Kastamonu İlahiyat Fakültesi'nde öğrenim gören 450 öğrenci oluşturmaktadır. Nicel verilerin toplanmasında öz-güven ölçeği (Akın 2007), akademik erteleme ölçeği (Çakıcı, 2003) ve Kur'an-ı Kerim dersine yönelik kaygıyı tespit etmek amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilen ölçme aracı kullanılmıştır. Nitel araştırmada ise aykırı durum örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Nicel araştırma sonucuna göre en çok ve en az kaygı yaşayan 30 öğrenciyle görüşme yapılmıştır. Nicel verilere analizinde SPSS programı aracılığıyla ilişki testleri, nitel verilerin analizinde ise NVİVO programı aracılığıyla betimsel analiz uygulanmıştır. Nicel verilerin analizi sonucunda Kur'an-ı Kerim dersine yönelik kaygıyla akademik erteleme arasında pozitif, öz-güven arasında ise negatif ilişki bulunmuştur. Araştırmanın nitel verilerinin analizi devam etmektedir.

Anahtar Kelimeler: *İlahiyat Fakültesi, Kur'an-ı Kerim dersi, kaygı düzeyi, özgüven, akademik erteleme*

[1] Kastamonu Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü Din Bilimleri Anabilim Dalı.

ANA DİLİ ARAPÇA OLMAYAN ÜLKELERDE KUR'AN-I KERİM ÖĞRETİMİ: MALEZYA VE ENDONEZYA ÖRNEĞİ

Dr. Hatice AYAR¹

Ülkemiz gibi ana dili Arapça olmayan ülkelerde Kur'an öğretimi, farklı bir dilin seslendirilmesinin öğretilmesidir. Bu çalışmanın amacı Malezya ve Endonezya örneğinde anadili Arapça olmayan ülkelerde çocuklara Kur'an-ı Kerim'in nasıl öğretildiğini tespit etmektir. Bu ülkelerde geliştirilen yöntem ve materyalleri ortaya koymak, elde edilen veriler doğrultusunda ülkemizde Kur'an öğretimi hakkında yapılan çalışmaları değerlendirmektir. Araştırma konusunun genişliği dikkate alınarak çalışma elifba ve ezber öğretimi ile sınırlandırılmıştır. Tecvid öğretimi, yüzünden okuma, hafızlık ve okunan ayetlerin anlaşılması hakkında yapılan çalışmalar araştırmannın sınırlarına dâhil edilmemiştir.

Nitel yöntemin kullanıldığı araştırmada doküman incelemesi yapılmıştır. Malezya ve Endonezya'da çocuklara Kur'an öğretimi hakkında yapılmış bilimsel çalışmalar incelenmiş, öne çıkan yöntem ve materyaller tespit edilmiştir. Söz konusu yöntem ve materyallerle ilgili müstakil çalışmalar derlenerek değerlendirmeler yapılmıştır.

Malezya ve Endonezya'da Kur'an öğretiminin temeli olan elifba öğretimine önem verilmekte elifba öğretimi sırasında harflerin mahreç ve sıfatlarına dikkat edilerek doğru bir okuyuş ile öğretilmesi gerektiği vurgulanmakta, ders sırasında yaşanan problemler tespit edilerek yeni usuller geliştirilmektedir. Her iki ülkede de Kur'an öğretimine resmi ve özel kurumlarda okul öncesi dönemde başlanmaktadır. Kur'an öğretimi için geliştirilen usullere bir isim verilmekte, ders materyalleri hazırlanmakta ve bazı usullerde öğretmen eğitimleri yapılmaktadır. Yaygın olarak elifba öğretiminde Bağdadiye Metodu, Kıraat Yöntemi, İkra Yöntemi, Tertil Yöntemi, el-Barki Yöntemi, Kibar Yöntemi gibi yöntemler kullanılmakta ezber öğretiminde ise Vahdet Yöntemi ve Tami Otaka Yöntemi öne çıkmaktadır. Ayrıca söz konusu ülkelerde küçük yaşlarda Kur'an'dan sureler ezberlemenin beyin gelişimine ve çocukların psikolojilerine etkisi, tercih edilen usullerin öğrenmeye katkısı vb. konularda yapılan araştırmalar dikkat çekicidir.

Araştırma neticesinde Malezya ve Endonezya'da çocukların daha doğru, seri ve keyifli Kur'an okuyabilmeleri için çaba sarf edildiği görülmüştür. Kur'an öğretiminin iyileştirilmesi amacıyla geliştirilen

[1] Diyanet İşleri Başkanlığı.

öğretim programlarının bilimsel araştırmalar ile değerlendirildiği, öğretmenler tarafından tercih edilen yöntem ve materyallerle ilgili nitel ve nicel araştırmalar yapıldığı, usullerin güçlü ve zayıf yönlerinin ortaya konduğu tespit edilmiştir. Her iki ülkede de Kur'an öğretimi hakkındaki araştırmaların disiplinler arası bir anlayış ile çeşitlendirildiği, Kur'an öğreniminin çocuklar üzerindeki etkisinin farklı boyutları ile ele alındığı belirlenmiştir. Tüm bu verilerden hareketle ülkemizde de çocukların yaşlarına, bilişsel, sosyal, duygusal ve dil gelişimlerine uygun, öğrenme süreçlerini dikkate alan yeni usuller geliştirilebilir. Ayrıca Kur'an öğretimi hakkında yapılacak olan nitel ve nicel çalışmaların disiplinler arası bir anlayış ile çeşitlendirilmesi ve derinleştirilmesi uzun vadede Kur'an öğrenimine katkı sağlayabilir.

Anahtar Kelimeler: *Din Eğitimi, Kur'an Öğretimi, Elifba Öğretimi, Ezber Öğretimi.*

ÖĞRETİCİLERİN GÖZÜYLE SALGIN DÖNEMİNDE “HAYDİ TÜRKİYE EVDEN KUR’AN ÖĞRENMEYE” PROGRAMI (ARDAHAN ÖRNEĞİ)

Osman YILMAZ¹

2020 Mart ayında salgın süreci sebebiyle tüm kurumlar yüz yüze eğitime ara vermişlerdir. Diyanet İşleri Başkanlığı da bu süreçte diğer kurumlar gibi yüz yüze eğitime ara vererek çevrim içi eğitime geçmiştir. Tarihler 28 Aralık 2020’yi gösterdiğinde Diyanet İşleri Başkanlığı salgın sürecinde evden dışarı çıkamayan vatandaşların vakitlerini daha iyi değerlendirmeleri, Kur’an okumasını bilmeyenlerin öğrenmesini sağlamak amacıyla 14 yaş üzeri olan tüm vatandaşlarımız için esnek ders saatleri uygulamasıyla, “Haydi Türkiye Evden Kur’an Öğrenmeye” programını başlatmıştır. Bu çevrim içi eğitim programıyla Kur’an okumasını bilmeyen kalmaması amaçlanmıştır. Bu çalışmanın amacı da çevrim içi eğitimle yapılan Kur’an öğrenme programına yönelik Ardahan ilindeki öğretmenlerin görüşlerini belirlemektir.

Salgın sürecinde online eğitim yöntemiyle Kur’an okumasını bilmeyen yetişkinlere yönelik yapılan eğitimin öğretmenlerin gözüyle avantaj ve dezavantajlarının incelendiği bu çalışmada, nitel araştırma desenlerinden olan fenomenolojik yöntem kullanılmıştır. Çalışma grubunu 11 Kur’an kursu öğreticisi ve 5 İmam-hatibin oluşturduğu bu çalışmada, veri toplama aracı olarak doküman incelemesi ve ilgili alanın uzman görüşü alınarak oluşturulmuş yarı yapılandırılmış mülakat formu kullanılmıştır. Elde edilen veriler betimsel analizi ile çözümlenmiştir.

Araştırmada ilgili uzman görüşü alınarak hazırlanan yarı mülakat formundaki sorular başlıklandırılarak öğretmenlere sorulmuştur. Öğrencilerin yaş aralığı ve eğitim durumu, derslere öğrencilerin katılımı oranı, derslerin hangi iletişim kanalları üzerinden işlendiği, Kur’an eğitimine yönelik etkinliklerin nasıl yürütüldüğü, kullanılan materyallerin hedef kitle açısından nasıl değerlendirildiği, çevrim içi Kur’an eğitiminde öğretmenleri en çok zorlayan durumlar, öğretmenlerin çevrim içi eğitimde Kur’an öğretiminin faydasına ilişkin değerlendirmeleri, öğretmenler açısından çevrim içi Kur’an eğitiminin avantaj ve dezavantajları, öğrencilerin çevrim içi Kur’an eğitiminin avantaj ve dezavantajları nasıl değerlendirdiği, öğretmenlerin çevrim içi Kur’an eğitim-öğretim sürecine yönelik tespit, teklif ve önerileri değerlendirmesi şeklinde oluşturulan başlıklarla öğretmenlerin görüşlerine başvurulmuştur. Her yaş grubundan

[1] Diyanet İşleri Başkanlığı.

ve her programdan eğitim alan öğrencilerin olduğu, bu programa yetişkinlerin büyük bir heyecanla katıldıkları, çevrim içi eğitimde internet kesintisinin önemli bir problem olduğu, programda kullanılan materyalin yeterli olmadığını, bu programın yetişkinler açısından daha faydalı olması için yazılı, görüntülü belgeler eklenmesinin gerekli olduğu, programın esnek saatlerde olmasının öğrenciler açısından olumlu karşılandığı bulgularına ulaşılmıştır.

Yapılan çalışmada salgın döneminde uzaktan eğitimle yapılan Kur'an eğitiminin yetişkin eğitiminde etkili olduğu ancak programın daha faydalı olabilmesi için öğreticiler açısından bilimsel bir değerlendirilmesi yapılarak kısaca şu sonuçlara ulaşılmıştır. Öğrencilerin eğitim durumları ve yaş grupları birbirine yakın sınıflar oluşturulması, esnek ders saatlerinin öğrenciler tarafında bir avantaj olarak görüldüğü, derslerin genelde Zoom üzerinden işlendiği, Kur'an öğretimiyle beraber ders programı içerisine tefsir, hadis ve ilmihal gibi derslerinde eklenmesi gerektiği, yetişkin öğrencilerin dikkatini çekecek materyal içerikleri üretilmesi, bu programın salgın sürecinde ailevi problem yaşayanlara destek olduğu, ülkenin farklı illerindeki insanlara ulaşılarak birlik ve beraberliğe katkı sağladığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Çevrim içi Eğitim, Evden Kur'an Öğrenme Programı, Kur'an Kursu öğreticisi.*

ÜLKEMİZDE HAFIZLIK SONRASI HAFIZ ÖĞRENCİLERİN EĞİTİM ÖĞRETİM DURUMU

Ahmet EROL¹

Hafızlık, İslam toplumlarının en eski kurumsal yapılarından biridir. Türk ve İslam tarihinde; siyasette, ilimde, kültür ve sanatta iz bırakan büyük şahsiyetlerin neredeyse tamamı Kur'an hafızıdır. Hafızlık; hem ilahi kelimeler olan Kur'an'ın manevi azametine duyulan saygının bir neticesi, hem hafızanın kuvvetine duyulan güvenin bir sonucu hem de kağıt/yazı malzemesinin yetersiz olduğu bir çağın pratik çözümü olmuştur. Kur'an; Müslüman toplumların yönetim, dil ve edebiyat, görsel sanatlar, gündelik yaşam, kişiler ve uluslararası ilişkilere kadar her türlü alanda temel referans kaynağı olarak fonksiyon icra etmiştir ve bu olgu halen bütün canlılığı ile devam etmektedir.

Kur'an; yaklaşık altı yüz (600) sayfadan oluşan bir kitaptır ve hafızlık, normal süreçte üç (3) yıl kadar bir sürede tamamlanabilmektedir. Günümüzde ülkemizde zorunlu eğitimin kesintisiz olması sebebiyle zorunlu eğitim çağındaki çocuk/gençlerin yine zorunlu örgün/yaygın eğitimle birlikte hafızlık yaptıkları bilinmektedir. Hafızlık, hafta sonları dâhil ara vermeksizin süreklilik isteyen, en az 3 yıllık bir çalışma performansı gerektirir. Bu sebeple hafız öğrenciler zorunlu eğitimin özellikle ortaokul kısmını kapsayan 5. ile 8. sınıfları arasında sadece hafızlıkla meşgul olmaktadır. Ayrıca hafızlık tamamlandıktan sonra da muhafazası için sürekli tekrar gerektirir. Buna örgün eğitimin ders ve devam mecburiyetleri de eklenince bu çağda hafızlık çalışması yapan gençler, yaşlarının ulaşabildiği pek çok sosyal, kültürel, sportif imkânlardan uzakta kalmaktadırlar.

Hafız Öğrenciler eğitim öğretimlerine nasıl devam etmektedirler? Hafızlık süresince akademik eğitim öğretimden mahrum kalan hafızlar eğitimlerini devam ettirirken karşılaştıkları problemler nelerdir? Hafız Öğrencilerde bulunan mental yorgunluk akademik gelişmelerine mani oluyor mu? Hafız öğrencilerin eğitim öğretim açısından iç motivasyonları nasıldır? Bildirimimizde bunlara cevap aranacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Kur'an, Hafızlık, Hafızlık Eğitimi*

[1] Öğretmen, Milli Eğitim Bakanlığı.

YÜKSEK DİN ÖĞRETİMİNDE HAFIZLIK PROJESİ ÖNERİSİ

Dr. Öğr. Üyesi Akif YILDIRIM¹

Ülkemizde yakın bir zamana kadar sadece yaygın din eğitimi kurumu olarak Diyanet İşleri Başkanlığı'na (DİB) bağlı Kur'an kurslarında yürütülen hafızlık eğitimi, DİB ve Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) arasında oluşturulan protokol gereği örgün eğitimde de uygulamaya konulmuştur. Buna göre isteyen öğrenciler yaygın din eğitimi kapsamında ilkokul veya ortaokul mezunu olarak Kur'an kurslarında, ya da örgün eğitimle birlikte proje İmam-Hatip ortaokullarında hafızlık eğitimi alma imkânına kavuşmuşlardır. Hafızlık eğitimi ile ilgili bir diğer gelişme İmam Hatip Lisesi Hafızlık Projesinde öğrenim görenler ile İmam Hatip Lisesi mezunu olup Hafızlık Belgesi'ne sahip olan/olacak adaylara YÖK tarafından İlahiyat/İslami ilimler tercihlerinde %10 kontenjan hakkının tanınması olmuştur. Bu durum hafızlığın YÖK tarafından da önemsendiğini ve İlahiyat/İslami İlimler Fakültelerindeki hafız öğrencilerin sayısının artırılmasının amaçlandığını göstermektedir. Hafızlık eğitimi alanında yaşanan bu gelişmeler gerek hafızlık geleneğinin devamı gerekse yaygınlaştırılması açısından önemli görülmektedir. Ancak belirtilen hafızlık eğitimi uygulamaları ortaokul ve lise düzeyindeki öğrencilere hitap etmekte, yükseköğretimde eğitimine devam eden öğrenciler -istisnalar hariç- büyük ölçüde hafızlık eğitimi alma imkânından yararlanamamaktadır.

Bu çalışmada İlahiyat/İslami İlimler Fakültelerinde hafızlık eğitimi almak isteyen öğrencilere yönelik bir hafızlık projesi önerisi geliştirilmiştir. Geliştirilen bu proje ile İlahiyat/İslami İlimler Fakültelerinde hafızlık eğitimi uygulamaları için bir çerçeve sunulması amaçlanmaktadır. Ayrıca projenin İlahiyat/İslami ilimler fakülteleri öğrencilerinin Kur'an-ı Kerim okuma becerilerine de katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Projede; 'Fem-i Muhsin' ve 'Hafızlık Eğitimi' adıyla birbirini tamamlayan farklı iki eğitim aşaması bulunmaktadır. Her iki eğitim aşamasının amacı ve hitap ettiği kitle farklıdır. Fem-i Muhsin eğitimi; İlahiyat ve İslâmî İlimler Fakültelerinde eğitimine devam eden tüm öğrencilere Kur'an-ı Kerim'i usulüne uygun okumayı öğretme amacı taşırken; hafızlık eğitimi, Fem-i Muhsin aşamasını tamamlayan hazırlık veya 1. sınıf (en geç II. yarıyıl) öğrencilerin hafızlık eğitimi almalarına imkan sağlamayı amaçlamaktadır. Hali hazırda uygulanmakta olan bu

[1] Manisa Celal Bayar Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Tefsir Anabilim Dalı.

projenin ilk öğrencileri, DİB tarafından yapılan hafızlık tespit sınavında başarılı olarak belge almaya hak kazanmıştır. Bu çalışmada ayrıca lisans döneminde hafızlık eğitimine dair muhtemel problemler paylaşılacak, projenin sürdürülebilirliği için önerilere yer verilecektir.

Anahtar Kelimeler: *Yüksek Din Öğretimi, Hafızlık, Diyanet İşleri Başkanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Örgün Eğitim*

DIYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI HAFIZLIK EĞİTİM PROGRAMI ÖĞRETMEN VE ÖĞRENCİ GÖRÜŞLERİ (KONYA ÖRNEĞİ)

Hatice Kübra ÖZLER¹

Araştırmada Kur'an Kurslarında uygulamada olan Hafızlık Eğitim Programı hakkında öğretmen ve öğrenci görüşleri alınarak inceleme yapılmıştır. Hafızlık eğitimi ülkemizde manevi değerlerle ölçülebilen bir yere sahiptir.

Araştırmamız 4 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde araştırmanın konusu, önemi, amacı ve sınırlılıklarından, ikinci bölümde araştırmanın yöntemi, evren ve örnekleme, hipotezleri ve yapıldığı kurslardan, üçüncü bölümde Kur'an kurslarının tarihi gelişimi, hafızlık ve hafızlığın başlangıçtan günümüze tarihi gelişiminden söz edilmiştir. Dördüncü bölüm öğretmenlerle yapılan görüşmelerle alakalı bulgu ve yorumlar, beşinci bölüm öğrencilerle yapılan görüşmelerin değerlendirilmesi ve altıncı bölümse sonuç ve önerilerden meydana gelmektedir.

Çalışmanın evreni Konya ilinde 2018-2019 Eğitim-Öğretim yılında Kur'an Kurslarında Hafızlık öğretimi yaptıran öğretmenler ve öğrencilerdir. Araştırmanın örnekleme Konya İli Karatay İlçesinde 2018-2019 öğretim yılında eğitim yapan 8 Yatılı Kız Kur'an Kursu da Hafızlık Yapan Öğrenciler ve Hafızlık Yaptıran Öğretmenlerinden kura ile seçilmiş olanlardır.

Öğretmenler ve öğrencilerle görüşülerek incelenen Hafızlık Eğitim Programının hafızlık yaptırmak için yeterli olduğunu fakat öğretmenlerin Program hakkındaki bilgi eksikliği nedeniyle tam olarak uygulanmadığı, bazı esasları uygulamanın birtakım aksaklara neden olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Din Eğitimi, Diyanet İşleri Başkanlığı, Hafızlık Eğitim Programı, Kur'an Kursu*

[1] Diyanet İşleri Başkanlığı.

YENİ HAFIZLIK MODELİ: WHATSHAFİZ

Öğr. Gör. Dr. Muhammet Ali CAN¹
Elif GÜLBAĞ²

İslam toplumunun Kur'an-ı Kerim'e büyük ehemmiyet vermesi sonucu onun korunması için gerekli tüm gayretler gösterilmiştir. Hicri VI. asırda Arap cezm alfabesinin harflerinin eksikliği sebebiyle o dönemde yazılan metinler, ağızdan çıkan sesleri tam karşılayamamakta idi. Yazılan Kur'an ayetleri de aynı şekilde sesleri şekilsel olarak karşılamada eksik kalmaktaydı. Kur'an-ı Kerim ayetlerinin muhafazası için sesli olarak ezberleme ve ezberden aktarma yöntemi kaçınılmaz idi. Daha sonraki asırlarda cezm alfabesinde yapılan noktalama ve harekeleme gibi ek düzenlemelerle bu açıklık kapatılmış, ancak alışılmış olan Kur'an-ı Kerim ezber verme icazeti, kendi önemini korumaya devam etmiştir. Kur'an-ı Kerim hafızlığında iki ana zorluk bulunmaktadır. Birincisi, sûreleri ezberleme, ikincisi ise ezberlenen sureleri hafızada tutmadır. Hafızlık yapan öğrencilerin günlük ortalama çalışma sürelerinin büyük oranı yeni sayfa ezberleme değil, ezberlenen sayfaları tekrar vermede olduğu görülmüştür. Kur'an-ı Kerim'i ezberlemede birçok teknik (baştan sonra doğru, sondan başa doğru, dinleyerek ezberleme vs.) ortaya konmuş ve genelde başarı elde edilmiştir. Ancak ezberlenen sayfaları zihinde tutma kısmı genelde başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Hafız olan öğrenci, hızlı bir şekilde Kur'an-ı Kerim'i unutmaya başlamaktadır. Bu yazıda, yeni eğitim modeli önerisi olarak yabancı dil öğretiminde uygulanan "whats modeli"nin hafızlığa uyarlanması sunulacaktır. Whats eğitim modelinde sayfayı ezberlemeye yönelik herhangi bir yenilik getirilmemiştir. Sadece ezberlenen sayfaların sağlam olarak kalması hedeflenmiştir. Whatshafiz eğitim modelinde iki büyük avantaj bulunmaktadır. Birincisi, ezberlenen sayfalar daha sağlam zihinde kalmakta ve unutmaya hızı daha yavaş olmakta, ikincisi ise ezberlenen sayfaların tekrarlanıp sağlama alma esasında harcanan vakit daha az olmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Whatshafiz, Kur'an-ı Kerim, hafızlık*

[1] Karabük Üniversitesi, İslamî İlimler Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü.

[2] Yüksek Lisans Öğrencisi, Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Bilimleri

TÜRKİYE'DE YAŞAYAN SURİYELİ GÖÇMEN ÖĞRENCİLERİN EĞİTİM SORUNLARI

Doç. Dr. Davut IŞIKDOĞAN¹
Hüseyin AYAĞA²

Bu çalışma Türkiye'ye göç etmiş Suriyeli öğrencilerin eğitimlerinde yaşadıkları sorunların belirlenmesine yönelik genel tarama modeliyle gerçekleştirilen nicel bir araştırmadır. Araştırmada 200 Suriyeli öğrenci örneklem olarak belirlenmiştir. Bu araştırmada Suriyeli öğrencilerin yaşadıkları eğitim sorunlarının belirlenmesi adına 41 madde 4 boyuttan oluşan "Göçmen Öğrencilerin Türkiye'deki Eğitimlerinde Yaşadıkları Sorunlar Ölçeği" kullanılmıştır. Elde edilen veriler SPSS analiz programıyla değerlendirilmiş, t-testi ve Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) kullanılmıştır. Yapılan araştırma sonuçlarına göre; araştırmaya katılan Suriyeli öğrencilerin cinsiyet ve yaşları ile Türkiye'deki eğitimlerinde yaşadıkları sorunlar ölçeği alt boyutları arasında anlamlı farklılık olmadığı; Türkiye'de ikamet yılları ve Türkçe konuşma durumu ile Türkiye'deki eğitimlerinde yaşadıkları sorunlar ölçeği alt boyutlarından anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir. Bu çalışma Amaç, Yöntem, Bulgular, Sonuç ve Tartışma bölümlerinden oluşturulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Suriye, göç, eğitim, öğrenci, Türkiye

[1] Dicle Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü Din Eğitimi Anabilim Dalı.

[2] Diyanet İşleri Başkanlığı.

İLETİŞİM VE DİN EĞİTİMİ İHTİYACI: WASHINGTON, DC'DE YAŞAYAN TÜRKLER ÖRNEĞİ

Doç. Dr. Banu GÜRER¹

Farklı kültür ve dinlere mensup insanların bir arada yaşama tecrübesi bu kültür ve dinlere mensup insanların hem başkalarını tanımalarını hem de kendini tanı(t)malarını beraberinde getiren bir süreçtir. Bu sürecin sağlıklı işlenmesi, hem doğru bilgi edinebilme hem de bu bilgiyi aktarabilme imkanını da gerekli kılar.

Amerika, kuruluşundan günümüze farklı kültürlerin ve dinlerin bir arada yaşama imkanı bulması ile karakterize edilen ülkelerden biridir. Söz konusu özelliğine binaen Amerika'da farklı kültür ve dinlerin hem kendini ifade edebilmesi hem de diğerleri hakkında sağlıklı bilgi alabilmesinin, birçok ülkeye nazaran, daha mümkün olduğuna dair genel bir algı da mevcuttur. Bu algının, ülkeye gerçekleşen göçü de ciddi biçimde etkilediğini söylemek mümkündür. Bahsi geçen noktalardan hareketle araştırmamız, Avrupa'ya gerçekleşen Türk göçünden farklı olarak daha ziyade profesyonel Türklerin göçüne sahne olan Amerika'da, Türklerin farklı din mensupları ile iletişimleri, bu iletişimin hem kendi dinlerine hem de diğer dini gruplara dair bilgi ihtiyacı doğurup doğurmadığı, eğer doğuruyorsa hangi bilgi alanlarına ihtiyaç hissedildiğini ve bu ihtiyacın giderilmesine yönelik hangi unsurların etkili olduğunu tespit etmeye çalışmaktadır. 230 katılımcı ile Eylül 2021-Ocak 2022 tarihleri arasında gerçekleştirilen anket araştırmamızın sonuçları Amerika'da yaşayan Türklere yönelik olarak hazırlanacak din eğitimi müfredatları açısından tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Bir Arada Yaşama Kültürü, İletişim, Amerika, Türkler*

[1] Marmara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Din Eğitimi Anabilim Dalı.

DİN EĞİTİMİNDE DENETİM: MALTA MARIAM ALBATOOL SCHOOL ÖRNEĞİ VE TÜRKİYE'DEKİ DENETİM UYGULAMALARI İLE KARŞILAŞTIRILMASI

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Zeki GÖKSU¹

Amaç, Din eğitiminin denetimi hususunda yurtdışındaki uygulamaları hakkında bilgi vermek, Türkiye'deki denetim uygulamaları ile kıyaslamak ve benzer/ farklı yönlerini ortaya koymaktır. Araştırma Malta'da 2007 yılından beri faaliyet gösteren ve tek İslami eğitim kurumu olan Özel Mariam AlBatoool School ve Erzincan'da bulunan bir İmam Hatip Ortaokulu denetim raporları ile sınırlıdır. Araştırma doküman incelemesi yöntemiyle yapılmıştır. Öncelikle Malta ve Türkiye'deki denetim sistemleri incelenmiş, 2018 yılında Malta Eğitim Bakanlığı Eğitimde Kalite ve Standartlar Direktörlüğü görevlileri tarafından hazırlanan Mariam AlBatoool School denetim raporu ile 2021 yılında Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı Teftiş kurulu Başkanlığı Bakanlık Müfettişleri tarafından hazırlanan İmam Hatip Ortaokulu denetim raporu karşılaştırmalı olarak tetkik edilmiştir. Elde edilen bulgular neticesinde Malta ve Türkiye'de formal öğretimle birlikte din eğitimi veren eğitim kurumlarının denetim uygulamaları arasında bazı benzerliklere rastlandığı gibi farklı uygulamaların yapıldığı da tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Din Eğitimi, Denetim, Okul*

[1] Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Din Eğitimi Anabilim Dalı.

BİR OKUL İKLİMİ ÖLÇME MERKEZİ OLARAK NATIONAL SCHOOL CLIMATE CENTER VE UYGULAMALARI

Dr. Yunus Emre SAYAN¹

“Bir Okul İklimi Ölçme Merkezi Olarak National School Climate Center ve Uygulamaları” başlıklı bu çalışmanın amacı, Ulusal Okul İklim Merkezi (NSCC)’nin eğitim-öğretim çalışmalarını tüm yönleriyle incelemek; bunu eğitim ve din eğitimi kurumları açısından değerlendirmektir. Dünyada NSCC tarafından yapılan okul iklimi çalışmaları hakkında bilgi toplamak, eğitim ve din eğitimi kurumlarında pozitif iklim oluşturma çalışmalarının nasıl deneyimlendiğini keşfetmek, elde edilecek verilerden hareketle Türkiye’de muhtelif düzeyde okul iklimiyle ilgili yapılacak çalışmalarda, olumlu okul iklimi sağlamada, öğrenme iklimini pozitif düzeyde zenginleştirecek etkinliklerin niteliklerinin artırılmasına katkı sunmak, çalışmamızın bir başka amacıdır. Özellikle Covid-19 Pandemisi süreci ve sonrası kriz süreçlerinde pozitif okul ikliminin sağlanması ve sürdürülebilirliği ile ilgili çalışmalar da bu noktada uluslararası bilgi, deneyim aktarımını tecrübe paylaşımını zorunlu kıldığı düşünülmektedir.

Nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesine dayalı olan bu çalışmada öncelikle ilgili alan yazın taranmış, tümevarım yöntemiyle okunarak metin analizi yapılmıştır. Elde edilen verilerden çıkarılan kavramlar göre, kodlama yapılarak, bulgular arasındaki benzerliklere ve farklılıklara uygun kategoriler oluşturulmuş, taşıdıkları anlamlara göre temalar elde edilmiştir. Araştırma sonucunda elde edilen veriler yorumlanmış, uygulamaya ve bundan sonra yapılacak çalışmalara ilişkin öneriler sunulmuştur.

Columbia Üniversitesi’ne bağlı Teachers College’da, 1996’da “Sosyal ve Duygusal Eğitim Merkezi” (The Center for Social and Emotional Education) adıyla, konferans, yaz enstitüsü ve ismine uygun etkinliklerle farkındalık oluşturarak çalışmalara başlayan, 1999’da Surdna Vakfı’nın desteğiyle “kâr amacı gütmeyen” bağımsız bir kurum olarak stratejik planlamalara başlayan NSCC, 2000’lerin başında, 21. yy. öğrenme becerileri, karakter eğitimi, sosyal, duygusal öğrenmeleri izleme amaçlı ölçümlere başlamıştır.

Olumlu bir okul ikliminin temel boyutları olan öğrenci, veli ve okul personelinin algılarını geçerli ve güvenilir bir şekilde ölçecek

[1] Necmettin Erbakan Üniversitesi, Felsefe ve Din Bilimleri, Din Eğitimi Anabilim Dalı.

Kapsamlı Okul İklimi Envanteri olarak adlandırılan bir okul iklimi ölçeği geliştirerek, okul iklimini iyileştirme çalışmalarını sürdürmüştür. 2007’de “Ulusal Okul İklimi Merkezi” adıyla çalışmalarına devam eden merkez, uluslararası düzeyde çalışmalarını genişletmiştir. Okul iklimi ölçümleri, okul iklimi iyileştirme destekleri, liderlik gelişimini sağlama, eğitim politikalarını iyileştirme/geliştirme çalışmaları yapmaktadır. Özellikle K-12 okulları adı verilen okul öncesi, ilk ve ortaöğretim düzeyindeki okullarla ilgili çalışmalar yürütülmektedir.

NSCC’nin okul iklimi iyileştirme süreci, veriye dayalı, insan odaklı ve döngüsel beş aşamalı bir süreçtir. Beş aşama: hazırlık, değerlendirme, bulguları ve eylem planlamasını anlama, planların uygulanması ve sürekli iyileştirme çabaları için yeniden değerlendirme süreçlerinden oluşur.

NSCC, dört çeşit okul iklimi ölçümü geliştiren uluslararası bir liderlik rolü üstlenmiştir. Hazırlanan okul iklimi ölçekleri öğrenci ve velilere yönelik olarak;

- Emniyet,
- Öğretmek ve öğrenmek,
- Kurumsal çevre ve
- Kişilerarası ilişkiler başlıklarında, toplamda 13 boyutta ele alınmıştır.

Merkezi ABD’nin New York şehrinde bulunan özel bir araştırma üniversitesi olan Columbia Üniversitesi bünyesinde 1996’da kurulan ve süreç içerisinde gelişimini sürdürerek uluslararası çalışma yürüten bağımsız bir kuruma dönüşen Ulusal Okul İklim Merkezi/NSCC, okulların kültür ve iklimine olumlu bir şekilde yardımcı olmalarına yardımcı olabilecek kapsamlı bir yaklaşım sunmaktadır. Okulların pozitif öğrenme iklimi oluşturmalarına katkı sağlayan iyi düşünülmüş ve kolayca takip edilebilecek bir eylemler dizisi planladığı tespit edilmiştir. NSCC’nin, eğitim ve sosyal-duygusal ortamlarını geliştirmek isteyen Türkiye’deki okullara başarılı rehberlik yapacağı değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Okul İklimi, İklim Ölçme, NSCC, Paylaşılan Liderlik*

AHİLİK VE AHENK: GÖRÜNEN VE GÖRÜNMEYEN ARASINDA İNSAN ZİHNİNİN İNŞASI

Merve AKBAŞ¹

13. yy'in verimli ikliminin ürünü ahilik, insan zihninin ahengini amaçlayan bir kurumdur. Ahenk problemi, metafizik ilminde birlik-çokluk; ahlakta iyi-kötü; mantıkta doğru-yanlış; estetikte güzel-çirkin; ilmi içtimaiydeyse bireysellik-toplumsallık ikilemi şeklinde kendini belli eder. "İkilemlerin herhangi bir tarafının ağır bastığı zihinde ahenk değil; otorite vardır" önermesi bağlamında ahilik düşüncesi, toplumun insan zihnini otoriteyle pasifleştirme tehlikesine karşın ahenkle özgürleştirme imkanının tecessüm etmiş hali olarak düşünülebilir. Ahenkle ulaşılmak istenen; mekânı dağınıklıktan, zamanı boşluktan, eylemleri niyetsizlikten, toplumu amaçsızlıktan, kavramları sığıltan, önermeleri tutarsızlıktan, düşünceleriye temelsizlikten kurtarmaktır. Bu yazıda, iktisadi, ahlaki, tarihi, dini, tasavvufi, mesleki birçok yönü olan ve akademi de bu yönleri bağlamında farklı disiplinler tarafından çokça çalışılan ahilik kurumu "görünen ve görünmeyen özelinde insan zihni ahengini nasıl sağlar" sorusuna yaptığı katkı bağlamında "din, ahlak, meslek" kavramları zemininde ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Ahilik, Zihin, Ahenk, Din, Ahlak, Meslek*

[1] Yüksek Lisans öğrencisi, Marmara Üniversitesi.

AYDIN TÜRK AYDINI DİN VE DİN EĞİTİMİ

Dr. Ali Kemal ACAR¹

Tarihi süreçte aydın ve Türk aydını farklı anlamların yüklendiği kavram ikilisi görünümündedir. Aydın ya da Türk aydınına yüklenen anlamla din ve din eğitimi arasında bir bağın olduğu söylenebilir. Bu kapsamda çalışmada Türk aydınının din eğitimine bakışı merkeze alınarak aydın terimi ile Türk aydınına izafe edilen özelliklerin benzerliği, geçerliliği ve sebepleriyle Türk aydınının dine bakışı arasındaki ilişkiler tespit edilmeye çalışılmıştır.

Bu amaç çerçevesinde çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Doküman incelemesi ile elde edilen veriler, içerik analizi yoluyla incelenmiştir. Karşılaştırma, yorum, varsayım ve değerlendirmelere gidilerek düşünce ve fikirler, eldeki veriler çerçevesinde araştırılmaya ve yorumlanmaya çalışılmıştır.

Aydın ve Türk aydını kavramları soyut ve ideal ile somut ve gerçeğin karşılıkları olarak ele alınabilir. Aydın kavramı daha çok olması gerekenler üzerinden tanımlanmıştır. Türk aydını ise somut gerçeklikten hareketle ve genel olarak olumsuz özellikleriyle öne çıkarılmıştır. Belli bir zaman dilimiyle ve/veya şahıslarla sınırlandırıldığında aydın ve Türk aydını terimleri daraltılmış ve bütünden koparılmış bir durum arz etmektedir. Kavramlara ideolojik anlamlar yüklendiğinde farklılaşmalar daha da öne çıkmaktadır. Belirli özellikler ya da hassasiyetler öne çıkarılarak olumsuzlukların vurgulandığı bir yaklaşım da esas alınabilmıştır. Literatürde Türk aydını genellikle olumsuz özellikleri ile ele alınmıştır. Bu özelliklerin bazıları gerçeklikle bağdaşmaktadır. Bazıları batıyla kıyasla sosyo-kültürel farklılıklara, bir kısmı ise konjonktürel durumla irtibatlıdır. Konumuzla ilgili olarak; Türk aydınının “dine karşıt veya ilgisiz olması” ve “toplumun değerlerinden kopuk olması” nitelikleri önem arz etmektedir. Bu tespitler bütüne şamil değildir. Birçok Türk aydınının medeniyet-kültür, din-din eğitimi konularına yönelik olumlu görüşleri de bulunmaktadır. Diğer yandan Türk aydınlarının dine bakışlarının din eğitimine yaklaşımlarını da doğrudan etkilediği belirtilebilir. Burada da çeşitliliğin varlığı söz konusudur.

Aydın teriminin anlamından da hareketle Aydınlanma dönemi ile irtibatı kurulduğunda görece din ile bağların gevşetildiği bir durumu ifade ettiği belirtilebilir. Bu yönüyle Türk aydını için kullanılan “halkın

[1] Millî Eğitim Bakanlığı, Din Öğretimi Genel Müdürlüğü.

değerlerinden kopuk olma” özelliği vurgusu sadece bu tanımdan hareketle ulaşılabilecek yanlış bir çıkarsama olacaktır. Türk aydınlarının homojen olmadıkları, Tanzimat’tan bugünlere farklı yaklaşımlara sahip şahıslar oldukları göz önünde bulundurulmalıdır. Yaklaşık son 2 yy.’lık zaman dilimi dikkate alındığında; Türk aydını kavramının sadece olumsuzluklarla ele alınması, bu niteliklerin öne çıkarılması gerçeklikle bağdaşmamaktadır. Halkın değerlerinden kopuk olanların varlığını da kabulle birlikte Türk aydınlarının arasında çeşitliliğin hakim olduğu belirtilebilir. Bu bakımdan kavramı “dine ve din eğitime karşı olanlar” gibi nitelemelerle ele almak isabetli olmayacaktır. Türk aydınlarında farklı gerekçelerle din ve din eğitiminin gerekliliğinden dinin hayatta yer almamasına kadar geniş bir aralıkta düşünce çeşitliliği bulunmaktadır. Diğer yandan din eğitiminin herhangi bir konusu gündem olduğunda da buna ilgisiz kalınmadığı, olumlu ya da olumsuz yaklaşımlarla konunun ele alındığı görülebilecektir.

Anahtar Kelimeler: *Aydın, Türk Aydını, Din, Din Eğitimi, Türk Aydını ve Din Eğitimi*

CUMHURİYET DÖNEMİ DİN DERSLERİNDE İNSAN ANLAYIŞI (1923-2018)

Hülya GÜVEN¹

İnsan için eğitim, kendisini ve yaşadığı dünyayı tanıması, hayatın anlamını bulması, birçok alanda gelişim göstermesi ve yetkin hale gelmesi açısından her zaman önemini korumuştur. Eğitim sürecinin hangi amaçlar doğrultusunda tasarlanacağı ve nasıl yönetileceği ise büyük ölçüde eğitimde esas alınan insan anlayışına bağlı görünmektedir. Eğitimin hem öznesi hem nesnesi konumunda olan insan ile ilgili kabul ve yaklaşımların eğitimin ilke, amaç, içerik, yöntem, ölçme ve değerlendirme gibi bütün unsurlarının belirlenmesinde önemli rol oynadığı görülmektedir. Bu durum din eğitimi için de geçerlidir. Din eğitiminde insan anlayışının somut bir şekilde görülebileceği alanlardan biri din derslerinin öğretim programlarıdır. Din derslerinin üzerine kurulu olduğu insan anlayışının belirlenmesi, günümüzdeki eksikliklerin giderilmesi için bir durum tespiti sağlayacaktır. 1923'te Cumhuriyetin ilanı ile eğitimde yeni bir paradigma ve yeni bir insan anlayışı gündeme gelmiştir. Bu değişimin günümüze kadar takip ettiği süreci izlemek, geleceğe dönük çalışmalar için önemli bilgiler sunacaktır. Bu noktadan hareketle çalışmamızda Cumhuriyet dönemi din derslerinde insan anlayışı konu edilmiştir. Araştırmanın temel amacı, Cumhuriyet dönemi din derslerinde hâkim olan insan anlayışının analiz edilmesidir.

Araştırma kuramsal bir çalışma olup kaynak araştırmasını gerekli kılmıştır. Türkiye Büyük Millet Meclisi, Milli Eğitim Bakanlığı, Talim Terbiye Kurulu gibi ilgili kurumlarca alınan kararlar, Hükümet Programları, Tebliğler Dergisi, Milli Eğitim Şûraları, Devlet Planlama Teşkilatı'nın hazırladığı Kalkınma Planları, sempozyum bildirimleri, eğitim raporları gibi döneme dair bilgi sunan muhtelif kaynaklar taranmıştır. Araştırmanın yöntemi, sınırları belirli tarihsel bir dönemi kapsadığı için tarihsel yöntem olarak belirlenmiştir. Cumhuriyetin ilan edildiği 1923'ten öğretim programlarında son değişikliğin yapıldığı 2018'e kadar geçen süre içerisinde hazırlanan ilköğretim ve ortaöğretim seviyesinde örgün din öğretimi programları incelenerek insan anlayışı açısından analiz ve değerlendirmesi yapılmıştır.

Tez çalışması devam ettiği için bu aşamada ön bulgular söz

[1] Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı.

konusudur. İnsanın bilişsel, duyuşsal ve davranışsal boyutlarının din dersi öğretim programlarında farklı şekilde ve ağırlıkta yer aldığı görülmüştür. Cumhuriyetin ilk yıllarında olumsuz dinî düşünce, tutum ve davranışlardan kurtulma düşüncesiyle insanın aklını kullanmasına büyük önem atfedildiği görülmektedir. 80'li ve 90'lı yıllarda bilişsel alana ağırlık verilirken, 2000'li yıllarda küreselleşme, AB uyum süreci gibi siyasi olaylar, çok kültürlülük, yapılandırıcılık, çoklu zekâ, öğrenmeyi öğrenme gibi kavramların etkisiyle insanın bilişsel-duyuşsal-davranışsal bütün boyutlarının birlikte ele alınmaya başlandığı görülmektedir. Cumhuriyetin ilk yıllarındaki geleneksel ilmihalci yaklaşımın yerini modern din eğitimi yaklaşımlarının alması insan anlayışında ve yetiştirilmek istenen dindar insan profilinde de değişiklikler meydana getirmiştir. Geleneksel dindar insan anlayışı yerini modern dindar insan anlayışına bırakmıştır.

Cumhuriyet dönemi din derslerinin insan anlayışında geleneksel insan anlayışından modern insan anlayışına, pasif öğrenci anlayışından aktif öğrenci anlayışına doğru bir geçiş söz konusudur. Bununla birlikte din derslerinin öğretim programlarında insan anlayışı değerlendirilirken Cumhuriyetin ilk yıllarında hazırlanan öğretim programlarının, özellikle 2000'li yıllarda hazırlanan programlarla kıyaslandığında kapsamının sınırlı olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Ayrıca araştırma sonucunda din derslerinde insan anlayışının belirlenmesinde dinin ve din eğitiminin verilerinden daha fazla yararlanma ihtiyacının olduğu ortaya çıkmıştır. Bu noktada din eğitimi açısından İslam'da insan anlayışını konu edinen daha fazla çalışmanın yapılması alana önemli bir katkı sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Cumhuriyet dönemi, din dersi öğretim programı, insan anlayış*

DİN EĞİTİMİNDE “ANLATI” : ANLATISAL DİN EĞİTİMİ YAKLAŞIMI

Doç. Dr. Emine KESKİNER¹

Arş. Gör. Sultan GÜLŞEN²

Anlatı, insanlık tarihi ile özdeş kabul edilebilecek bir kavramdır. Çünkü anlatma insanın en temel özelliklerinden ve ihtiyaçlarından biridir. Akademik olarak ilk izlerine Platon ve Aristo’da rastlanan anlatı çalışmaları, yaklaşık olarak son 50 yıllık zaman diliminde derinlik kazanarak sosyal ve beşeri bilimlerde önemli bir yer edinmiştir. Anlatı kavramı mahiyeti, ortaya çıkış biçimleri, işlevleri ve hitap ettiği kişiler vb. açılardan; dilbilim, psikoloji, felsefe, ilahiyat, eğitim, tarih, iletişim, yapay zeka, tıp vb. alanlarda ele alınmaya ve konunun çeşitli vecihlerine odaklanan farklı yaklaşımlar geliştirilmeye başlanmıştır. *Anlatıya dönüş* olarak nitelendirilen yakın geçmişimizdeki bu gelişme, din eğitimi biliminin de anlatı konusuna yönelmesine sebebiyet vermiştir.

Bu bildiride, güncel bir çalışma konusu olan ve giderek popülerlik kazanan, “Anlatısal Din Eğitimi” konu edilecektir. Batıda din eğitimi bilimi alanında anlatıya dair müstakil çalışmaların yapıldığı görülmektedir. Din eğitimine anlatısal bir perspektifle yaklaşan bu çalışmalar “Anlatısal Din Eğitimi” ismiyle yeni bir çalışma alanının oluşmasını sağlamıştır. Söz konusu çalışmalar ilahiyat, felsefe, psikoloji gibi disiplinlerin yaklaşım ve görüşlerinden faydalanmakla beraber kavrama alanın karakteristiğine has bir bakış açısı kazandırmaktadır. Anlatısal din eğitimi; konuyu çalışan akademisyenlere göre zaman zaman detaylarda farklılaşabilen bir yapıda karşımıza çıksa da esas olarak *kimlik/şahsiyet oluşumu* bağlamında ele alınmaktadır. Bu alanda ortaya konan çalışmalar, birbirini beslediği açık olan hatta bazen birbirine eklemlenen iki yönde ilerlemektedir: Bunlardan biri *anlatının* kendisini konu edinmekte yani yazılı veya sözlü olarak hazır bulunan anlatıların (dini, kültürel, edebi vb.) din eğitimi faaliyetlerinde kullanımını içermektedir. Diğer ise, anlatma eylemini yani insanın *anlatısallığını* merkeze almakta ve yaşam hikayesini (biyografiyi) din eğitiminin bir sorunsalı olarak kabul etmektedir. Bu doğrultuda din eğitimi faaliyetleri içerisinde öğrencilerin yaşam hikayelerine daha fazla önem atfedilmesinin, hem tecrübe aktarımının hem de otobiyografik öğrenmelerin önünü açacağı vurgulanmaktadır. Buna göre; insanın yaşamı boyunca edindiği tecrübeler, dini inancın

[1] Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü Din Eğitimi Anabilim Dalı.

[2] İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü Din Eğitimi Anabilim Dalı.

şekillenmesini etkileyen unsurlardan birisi olarak görülürken; aynı şekilde inanç da insanın yaşamını (yaşam hikayesini) zenginleştiren bir unsur olarak nitelendirilmektedir. Anlatısal yaklaşımın yaşanmış tecrübelerin açığa çıkarılıp yeniden anlaşılmasına, farklılaştırılarak yahut güncellenerek yeni bir değer kazanmalarına olanak sağlamasıyla ortaya çıkan din ve yaşam arasındaki bu tekabüliyetin, *kimlik/şahsiyet oluşumu* üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu ifade edilmektedir. Böylelikle öğrencinin kendi yaşamına, eylemlerine ve varoluş biçimlerine dair eleştirel ve yorumlayıcı bir bakış açısı geliştireceği varsayılmaktadır. Bu kazanımların ise, yaklaşımı benimseyenlerce sonlanmayan bir süreç olarak kabul edilen *kimlik/şahsiyet oluşumunu* yaşam boyu destekleyeceği savunulmaktadır. Özellikle *hermeneutik*, *refleksif* (öz-düşünümsel), *performatif* vb. süreçleri etkin şekilde kullanan anlatısal din eğitiminin; her yaşta öğrenciye/kişiye hitap edebilir mahiyeti gereği din eğitimine – formel ve informel alanlarda – farklı imkanlar sunduğu düşünülmektedir.

Bildiri kapsamında yukarıda çerçevesini çizmeye çalıştığımız Anlatısal Din Eğitimi Yaklaşımının öncelikle arka planını oluşturan *anlatı* kavramı, yaklaşımın ortaya çıkış dinamikleri, yaslandığı düşünce ve teoriler üzerinde durulacak sonrasında ise yaklaşımın genel hatları ile temel ilkelerine yer verilecektir. Bu çalışma ile; *anlatı*nın kavramsal derinliğini belirginleştirip alanın terminolojisine katkıda bulunmak, dünyadaki güncel bir çalışma konusunu tanımak/tanıtmak ve bu kapsamdaki akademik çabaya ülkemiz Din Eğitimi Biliminin de katılmasını sağlamak amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Anlatı, Din Eğitimi, Hermeneutik, Kimlik/Şahsiyet Oluşumu, Yaşam Hikayesi.*

MİLLİ SİNEMA FİLMLERİNDE DİN VE DEĞER ALGISI

Ömer Faruk ÇAĞRICI¹

Sinema, yedinci sanat olarak kabul edilen ve günümüzün en etkili propaganda araçlarından birisidir. Ülkeler sinema ile başka ülkelere kültürlerini, düşüncelerini, inançlarını rahatlıkla aktarabilmektedir. Ülkemizde sinema doğduğu ilk yıllardan itibaren kendisine yer bulmuştur. Etkisi ilk başlarda fark edilemese de daha sonraki yıllarda büyük bir sektör haline gelmiştir. Sinema filmlerinin değişmez konusu olan din, hem ülkemiz hem de dünya sinemasında hep kendisine bir yer bulmuştur. Bu yer buluş kimi zaman olumsuz, kimi zaman görmezden gelme, kimi zaman da saygın bir konumda olmuştur. Bu çalışmamızda ülkemizin sinema akımlarından kabul edilen Milli Sinema Akımı filmlerinde din ve değer kavramlarını nasıl beyaz perdeye yansıttığını ele alarak bazı örnek sahneler üzerinden bir değerlendirme yapılacaktır.

Çalışmamızda nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yöntemi kullanılmış ve araştırma verileri bu yöntemle elde edilmiştir. Araştırma verilerinin çözümlenmesi ve yorumlanmasında kategorisel içerik analizi yapılmıştır.

Milli Sinema akımı filmlerinde din ve değerlerle ilgili iletiler genellikle olumlu bir şekilde ele alınmıştır. İnanç, ibadet ve ahlak ile alakalı iletilerin kimi zaman karşılıklı diyaloglarla kimi zaman da sadece görsel olarak işlendiği görülmüştür. Genel olarak bir kişinin hidayeti üzerinden anlatılan filmlerde ise olumsuz iletilerin ardından kişinin değişimiyle davranışlarının olumlu hale gelişi ekrana yansıtılmıştır. Böylece ahlaki değerlerin bazı karakterler üzerinden beyaz perdeye yansması sağlanmıştır. Türk sinema tarihinin önemli oyuncularının da yer aldığı bu filmlerde kurgulanan sahnelerin genellikle izleyiciler üzerinde olumlu etki bırakabilecek özelliktedir.

Milli Sinema Akımı filmlerinde genel olarak din ve değerlerle ilgili olumlu iletilere ağırlık verildiği görülmektedir. İnanç, ibadet ve ahlakla ilgili iletiler sayesinde beyaz perdede olumlu bir görüntü ortaya çıkmaktadır. Her ne kadar filmlerin çekim tarihleri eski olsa da bu filmlerde yer alan olumlu iletiler din ve değer eğitiminde kullanılabilir seviyede olduğu söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: *Din Eğitimi, Değer, Sinema, Milli Sinema, İslami Sinema*

[1] Öğretmen, Milli Eğitim Bakanlığı.

Z KUŞAĞI VE AİLEDE KANAAT EĞİTİMİ

Fatma Songül AL¹

Kanaat insanlığı ayakta tutan ve kadim değerlerin aktarılması, toplumsal birliğin meydana gelmesinde ve sağlam ve güçlü bireylerin oluşmasında en önemli etken değerlerdendir. Kanaat sahibi olmak huzurlu ve mutlu olmayı beraberinde getirir. Bu değerın eğitimi ve yeni nesillere aktarılması ailede başlamakta ve en önemli temellerini yine burada oluşmaktadır. Son yüzyılda Z Kuşığı diye adlandırılan bu devrin genç neslinin diğer kuşaklara göre oldukça farklı özellikleri olduğu görülmektedir. Dünyanın hızla değişmesi ve takip etmekte güçlük çekilen teknolojik gelişmelere paralel olarak Z Kuşığı da kendini yetiştiren anne ve babalarından farklı özellikler gösterebilmektedir. Bu farklılıkların biri olan kanaatkâr olmak ve kanaatin nasıl anlaşıldığı konusudur. Gençlerde bu değerın oluşmasında ailede verilen eğitimin nasıl bir rol üstlendiğini görmek amaçlanmıştır.

Kanaatin tam olarak ne olduğu ve olması gerektiğinin anlaşılması ve bu eğitimin verilirken din eğitimin rolü ile ilgili literatür taraması ile elde edilen bilgilerden yola çıkarak ailelerin uyguladığı ve gençlerde oluşan kanaatin incelenmesi için yarı yapılandırılmış sorularla görüşme soruları hazırlanarak, Z kuşığı olarak adlandırılan bireylerin özelliklerini taşıyan katılımcılar ve onların ebeveynlerinden oluşan gruplarla görüşmeler yapılmıştır.

Görüşmeler çeşitli eğitim düzeyleri ve 28-47 yaş aralığında anneler ve 33-51 yaş aralığında çeşitli eğitim düzeylerinde babalar ile farklı okullarda eğitim gören 13-17 yaş aralığında (2002-2013 yılları arasında dünyaya gelen) kız ve erkek çocuklarla gerçekleştirilmiştir. Bu sunumda görüşme sonucu elde edilen veriler, betimsel ve içerik analizi yapılarak temalar ve alt temalar oluşturularak ortaya konulan bulgular kullanılacaktır.

Görüşmelerden elde edilen veriler sonucunda anne babanın kendilerine karşı kanaatkâr davranırken çocukların istek ve arzularının çoğunu karşılayarak onların kanaat eğitimini olumsuz etkiledikleri görülmüştür. Gençlerle yapılan görüşmelerde ise gençlerin kendilerini kanaat sahibi olarak gördükleri ve kanaat anlayışlarının ve ihtiyaç algılarının büyüklerinden farklı olduğu tespit edilmiştir. Anne ve babaların çocukları hakkında verdikleri cevaplarla gerçek hayatta ortaya

[1] Öğretmen, Milli Eğitim Bakanlığı.

çıkan davranışlar arasında çelişkilerin bulunduğu dikkat çekmektedir.

Bu çalışma ile gençlerde ortaya çıkan doyumsuzluk ve narsis davranışların sebeplerinin kanaat eğitiminde yapılan eksiklikler veya yanlışlıklardan kaynaklı olanların fark edilerek çözüm yollarının araması ümit edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Kanaatkâr Olmak, Z Kuşağı, Aile, Doyumsuzluk, Değer*

İLAHİYAT EĞİTİMİNİN ÖĞRENCİLERİN DİNİ YAŞAMLARINA ETKİSİ

Doç. Dr. Umut KAYA¹

İlk kez 1924 yılında Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun ilgili maddesi mucibince Darülfünûn'a bağlı olarak açılan ilahiyat fakültelerinin tarihi ülkemizdeki din eğitiminin tarihi gibi inşili çıkışlı bir serüven izlemiştir. Benzer/aynı programlarla eğitim öğretimine devam İslami ilimler fakülteleri ile beraber ilahiyat fakülteleri bugün yüksek din öğretimi yapan kurumlarımızı oluşturmaktadır. Bugün sayıları yüze yaklaşan ilahiyat/İslami ilimler fakülteleri Milli Eğitim Bakanlığının din öğretmeni, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın din görevlisi ihtiyaçlarını karşılamasının yanı sıra aynı şekilde yüksek din öğretimi yapan kurumların akademisyen ihtiyacını da karşılamaktadır.

Bu çalışmada ilahiyat fakültelerinin öğrenci üzerindeki dini hayatlarını nasıl etkilediği üzerinde durulacaktır. Bu açıdan çalışmada ilahiyat fakültelerindeki eğitim süreçleri ve eğitim çevresinin, öğrencileri nasıl etkilediği yine öğrenci görüşlerinden hareket edilerek belirlenmeye çalışılacaktır. Bu amaçla geliştirilen dört maddeden oluşan ölçek ve kişisel özellikler içeren ölçme aracı, 4 farklı ilahiyat fakültesinden toplam 718 son sınıf öğrencisine uygulanmıştır. Araştırmamız, 2018-2019 öğretim yılında Marmara, Dokuz Eylül, Van Yüzüncü Yıl ve Zonguldak Bülent Ecevit İlahiyat Fakültesi son sınıfta okuyan öğrencilerle sınırlıdır. Adıgeçen fakülteler, kuruluş yıllarına göre ilahiyat fakültelerinden eskiden yeniye doğru bir temsil sağlama amacıyla seçilmiştir. Örnekleme yer alan ilahiyat fakülteleri ve kuruluş yılları şu şekildedir: Marmara İlahiyat Fakültesi (1959), Dokuz Eylül İlahiyat Fakültesi (1966), Van Yüzüncü Yıl İlahiyat Fakültesi (1992), Zonguldak Bülent Ecevit İlahiyat Fakültesi (2013). Marmara İlahiyat ile Dokuz Eylül İlahiyat Fakülteleri'nin ilk kurulan ilahiyat fakültelerini, Yüzüncü Yıl İlahiyat Fakültesi'nin orta dönem ilahiyat fakültelerini, Bülent Ecevit İlahiyat Fakültesi'nin ise son dönem ilahiyat fakültelerini temsil ettiği varsayılmaktadır.

İlahiyat eğitiminin öğrencilerin dini inanç ve yaşantısı üzerindeki etkisi "İlahiyat eğitiminin inançlarınızı nasıl etkiledi?", "İlahiyat eğitimi ibadet hayatınızı nasıl etkiledi?", "İlahiyat eğitiminin sizden farklı düşünen insanlara karşı tutumunuzu nasıl etkiledi?", "İlahiyat eğitimi manevi değerlere karşı tutumunuzu nasıl etkiledi? İfadeleriyle karşımıza

[1] Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü Din Eğitimi Anabilim Dalı

çıkan maddelerden oluşan ölçek üzerinden belirlenecektir. Ölçek, tek bir boyut olarak ele alınarak toplam puanı hesaplanmış ve toplam puan ile öğrencilerin cinsiyetleri, okudukları fakülte, mezun oldukları lise türü, gelir düzeyleri ve anne-babalarının din görevlisi olup olmadıklarına göre farklılaşmaları tespit amacıyla tek faktörlü varyans analizi (anova) ve bağımsız örneklem t testi analizleri yapılarak bulgulara ulaşılmaya çalışılacaktır.

Üç seçenekli olarak hazırlanan dört maddenin toplam puanlarının ortalamasına (2,23:Orta Düzeyde Etki) olduğu ve ilahiyat eğitiminin öğrencilerin dini yaşamlarına orta düzeyde katkı sağladığı görülmektedir.

Etki Aralıkları

1.00-1.66: Düşük Etki Düzeyi

1.67-2.32: Orta Etki Düzeyi

2,33-3.00: Yüksek Etki Düzeyi

Aynı şekilde cinsiyet, mezun olunan lise türü ve anne-babadan azının din görevlisi ya da öğretmeni olma durumlarına bakıldığında sadece cinsiyet değişkeninde kadınlar lehine anlamlı bir farklılık ortaya çıkmıştır. Okunan üniversite değişkeni için yapılan anova analizinde ise Zonguldak Bülent Ecevit İlahiyat Fakültesi'nin diğer ilahiyat fakültelerinden olumlu yönde ayrıştığını söylemek mümkündür. Fakülte eğitiminin dini hayata katkı düzeylerinin ailelerinin gelir düzeylerine göre anlamlı bir farklılaşma göstermediği de araştırmadan elde edilen bulgular arasındadır.

Anahtar Kelimeler: *İlahiyat Fakültesi, Dini Hayat*

DİN DENİLMİNCE “KİMİN ÖTEKİSİYİZ?” VE ÖTEKİMİZİ TANIMAK

Dr. Öğr. Üyesi Hasan ÇETİNEL¹

Postmodernizm, ana hatlarıyla tarihin bir amaçlılık doğrultusunda belirli bir yere gittiği yönündeki geleneksel görüşün çöktüğü, artık büyük (meta) anlatıların, topluma ve tarihe dair bütüncül kavrayış sistemlerinin tezlerinin çöktüğü iddiasındadır. Batı toplumlarıyla birlikte tüm dünya, postmodernizmin bu tezini kanıtlarcasına geçtiğimiz yüzyılda milyonların ölümüne neden olan büyük dünya savaşları, atom bombasının kullanımı, Bosna-Hersek'te yaşananlar, Amerika'nın Irak ve Afganistan'a müdahaleleri vb. olaylar sonrasında ilerlemecilik, kalkınma, küresel ölçekli demokrasiler gibi modernizmin tezlerinin bir bir çöktüğüne tanıklık etti. Postmodernizmin meta anlatılara dair söyleminden din olgusu da etkilendi. Postmodernizmle birlikte medya egemenliğinde, çok kültürlü, geçmişe nazaran daha esnek, farklılıkların ön plana çıkarıldığı, ulus devletin çöküşe geçtiği ve elektronik medya marifetiyle toplumların geçmişten koparıldığı bir yeni dünya tasarımı ortaya çıktı. Bu dünyada kimlikler, öz benlik anlayışları ve kendiliğe dair öznellik de bir dönüşüm altındadır. Kimlik, benlik ve kendilik gibi kavramların din olgusuyla olan güçlü bağı ve kimliğin biçimlenmesinde dinin rolü göz ardı edilemez. Din eğitiminin müstakil bir bilim dalı olarak ortaya çıkışıyla eş zamanlı gelişen bu yeni dünyanın ortaya çıkardığı sosyolojiye; “çok kültürlülük”, “küreselleşme”, “öteki” vb. yeni kavramsallaştırmalar eşlik etti. Din eğitimi modelleri, din eğitiminin amaç ve yöntemleriyle ilgili alanda yürütülen çalışmalarda sıklıkla karşımıza çıkan bu kavramlardan “öteki”, geçmişten bugüne değişen bir kavramsal alana işaret etmektedir. Bu bildiriye, din olgusu ekseninde “öteki” kavramına dair fenomenolojik analizlerde bulunulmuştur. Günümüz din eğitimi süreçlerinin düzenlenmesinde etkin bir kavram olarak karşımıza çıkan, küreselleşmenin etkisi altında değişime uğrayan “öteki” kavramı, bildiri başlığında da belirtildiği üzere, kendi konumumuzu tespit açısından “kimin ötekisiyiz?” ve “ötekimizi tanımak” ekseninde fenomenolojik analize tabi tutulmuştur. Zira kimlik, benlik ve kendilik düşüncesi ancak “öteki” var olunca ortaya çıkan, netlik kazanan olgulardır. Ahlakın, ahlaki yargının da ötekiyle açığa çıktığı göz önüne alındığında “öteki” hakkında geliştirilecek bütüncül, olumlu bir tasarımın, din eğitimi modeli, amaç ve yöntemleri noktasında araştırmalara katkı sağlayacağı beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Din Eğitimi, Öteki/leştirme, Postmodernizm, Modernizm.*

[1] Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü Din Bilimleri Anabilim Dalı.

LİSE ÖĞRENCİLERİNİN DİNİ DÜNYA GÖRÜŞLERİNİ ETKİLEYEN UNSURLAR ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Cemre Nur KAYA¹

Araştırmada lise öğrencilerinin dini dünya görüşlerine ilişkin genel bir çıkarım yapılarak dini inançlarının bu dünya görüşünün neresinde yer aldığı ve etkinlik düzeyleri, dünya görüşlerini etkileme biçimleri gibi hususların ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Araştırma problemi “Konya ili merkez ilçelerindeki çeşitli liselerde okuyan öğrencilerin dini dünya görüşlerini etkileyen unsurlar nelerdir?” sorusudur.

Araştırma, bilimsel araştırma yöntemlerinden nitel araştırma ile ele alınmıştır. Araştırma deseni olgubilimdir. Katılımcılara standartlandırılmış açık uçlu sorular yöneltilmiştir. Görüşme yöntemi kullanılmıştır. Çalışma grubu Konya ili merkez ilçelerine bağlı on altı farklı liseden seçilen otuz altı öğrenciden oluşmaktadır. Veri analiz şekli içerik analizidir.

Araştırma bulguları beş maddede incelenirse:

1. Bilgi Boyutu: Lise öğrencilerinin çoğunun dünya görüşünün ne olduğu konusunda bilgisi vardır. Dünya görüşünü etkileyen unsurlarda lise öğrencilerinde çevre-aile, aile-din ve çevre-din kod ilişkileri, İHL öğrencilerinde ise çevre-eğitim, çevre-aile, çevre-kültür/coğrafya ve çevre-din kod ilişkileri öne çıkmaktadır.

2. Ahlaki Boyut ve Temellendirdikleri Kaynaklar: Öğrenciler ahlaki değerlerinde kuşkuya düştüklerinde birbiriyle ilişkili birçok kaynağa başvurumaktadırlar. Aile, öğretmen, güvenilir kişiler başvuru alan ilk üç kaynaktır.

3. İnanç Boyutu: Hayatlarının amacını belirleyen unsurlardan öne çıkanlar sırasıyla din, hayaller, aile, hedeflerdir. Dini oluşum bazılarında inanç boyutundayken bazılarında davranış boyutundadır. Öğrenciler ontolojik soruları doğrultusunda hayat amaçlarını keşfetmeye çalışmaktadırlar. İnanç veya dünya görüşlerindeki düşüncelerin yanlış olduğunu hiç düşünmeyenler lise öğrencilerinin %28'i ve İHL öğrencilerinin %50'sidir. Lise öğrencilerinin %72'si ve İHL öğrencilerinin yarısı bunu çok düşündüklerini ve araştırmalar yaptıklarını söylemişlerdir. İnanç veya dünya görüşlerindeki ilkelerin zamana bağlı

[1] Necmettin Erbakan Üniversitesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Din Eğitimi Anabilim Dalı.

olarak değiştiğini savunanlar, Allah ile ilişkisi daha teslimiyetçi bir yaklaşıma sahipken zamanla benliklerinin ön plana çıkmasıyla daha agresif bir ilişkiye bürünenler, dini ilkeleri yanlış anlayanlar, tamamen köklü bir değişimden değil daha ufak düşünce değişikliğini kast edenler olarak sınıflandırılabilirler.

4. Davranış Boyutu: Ahlaki ilkeler, inancı olmayan öğrenciler dışında %89'unun davranışına etki etmektedir. İHL öğrencilerinin %7'si bazen etki ettiğini bazen etmediğini ifade etmişlerdir. İnancı olmayan bazı öğrenciler dışında dini inançların veya kendi inançlarının hayata dair seçimlerinde etkili olduğunu söylemişlerdir. Herhangi bir sorunla karşılaştıklarında en çok güvendikleri kişilere, yazılı kaynaklara, öğretmenlerine, internete ve ailelerine başvurmaktadırlar.

5. Eğitim Yönu: Okulda aldıkları eğitim öğrencilerin dünya görüşlerini olumlu/olumsuz olarak öğretmenler, eğitim sistemi, ders içeriği noktasında etkilemektedir. DKAB dersi öğrencilerin dünya görüşlerini, öğretmen faktörü ve yeni bilgi edinmiş olmalarından dolayı olumlu; eğitim sistemi, öğretmenin dersteki ciddiyetsizliği, bilinen şeylerin anlatıldığını düşünmelerinden dolayı olumsuz etkilemektedir. İHL meslek dersleri yeni bilgi ve dersin amacında dolayı olumlu, sınav endeksli ders anlatıldığı için olumsuz etkilemektedir.

Lise öğrencilerinin çoğunun dünya görüşlerinin temelinde, ahlaki değerlerinin kaynağında, hayat amaçlarını belirleyen unsurlarda din vardır. Dini dünya görüşlerini en çok çevre etkilemektedir. Öğrencilerin dünya görüşlerinde din etkiliyse de vahyi değil aklı öncelemektedirler. Okul ortamını tartışmadan uzak ve ezbere dayalı bir eğitim sistemine sahip olarak görmektedirler. İHL meslek derslerinin ve DKAB dersinin dünya görüşlerine etkisi azdır. Bu derslerin dünya görüşlerinde etkili olduğunu söyleyen öğrencilerin öğretmenlerinin özellikleri şunlardır: bilgili olmak, derse kaynak açasından donanımlı gelmek, araştırmacı kişiliğe sahip olmak, dersi disiplinler arası yaklaşımla işlemek, mantıklı ve doyurucu cevaplar vermek.

Anahtar Kelimeler: *Dini Dünya Görüşü, Din Eğitimi*

ORTAÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNİN DİN DIŞI YÖNELİM VE DİNİ TUTUMLARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Dr. Sibel KANDEMİR¹

Ergenlik, bireyin biyolojik, psikolojik ve sosyolojik açıdan önemli değişimler yaşadığı bir dönemdir. Bilişsel gelişime paralel olarak bireyin din gibi soyut konulara ilgisi artmaktadır. Ayrıca psiko-sosyal gelişim kuramına göre ergenlik döneminin en önemli görevi kimlik kazanmadır. Bu dönemde birey çocukluk döneminde benimsediği değerleri yeniden gözden geçirmekte, yerel ve evrensel değerlere ilişkin yoğun bir araştırma sürecine girmektedir. Bu araştırma ve değerlendirme sürecinin sonunda gencin toplumsal değerleri benimseyerek kimliğinin bir parçası haline getirmesi ya da yaygın inançlardan farklı bir tercihte bulunması mümkündür. Gençlerin dinî değerlere yaklaşımlarının araştırılması ve din eğitimi planlamalarının bu araştırmalardan elde edilen sonuçlar dikkate alınarak yürütülmesi önem taşımaktadır. Bu bağlamda ortaöğretim öğrencilerinin ateizme ve deizme eğilimlerinin araştırıldığı çalışmamız teorik ve ampirik olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Teorik bölümde konunun kuramsal çerçevesi ortaya konurken, ampirik bölümde olumlu dinî tutumu ölçen Ok-Dini Tutum Ölçeği ve ateizm ve deizm çerçevesinde din olgusuna bakışı yansıtan Din Dışı Yönelim Ölçeği ile elde edilen bulgular değerlendirilmiştir. Gençlerin dinî tutumları ve eğilimleri üzerinde etkili olan faktörler din eğitimi bilimi açısından ele alınmıştır. Alandan toplanan veriler değerlendirildiğinde lise öğrencileri arasında azda olsa (%6 oranında) dine karşı olumsuz tutum geliştiren, ateist ve deist anlayış çerçevesinde din dışı yönelim eğiliminin mevcut olduğu tespit edilmiştir. Din dışı yönelim eğilimi erkek öğrencilerde kız öğrencilerden daha yüksek düzeyde gözlenmektedir. Ulaşılan bulgulara göre gençlerin dine yaklaşımları üzerinde en etkili kurum ailedir. Dindar ailelerde yetişen bireylerin din dışı yönelim eğilimleri düşüktür. Hoşgörülü ebeveynlik yaklaşımı ile yetişen bireyler ile ilgisiz, tutarsız ve reddedici aile ortamında yetişen bireylerin din dışı yönelim eğilimleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark mevcuttur. Hoşgörülü ebeveynlik bireyin dinî değerlere karşı olumlu tutum geliştirmesini desteklemektedir. Dinî inançları üzerinde en fazla ailesinin etkili olduğunu belirten katılımcılar ile kitapların etkili olduğunu ifade eden katılımcılar arasında anlamlı bir fark mevcuttur. Okulda verilen din eğitiminden, din dersi öğretmenlerinin tutum ve davranışlarından

[1] Necmettin Erbakan Üniversitesi, Felsefe ve Din Bilimleri, Din Eğitimi Anabilim Dalı.

memnuniyet düzeyi ile din dışı yönelim eğilimi arasında negatif yönlü bir ilişki mevcuttur. Alınan din eğitiminin yoğunluğu arttıkça ateizm, deizm gibi akımlara eğilim azalmaktadır. İmam-hatip lisesi öğrencilerinde bu eğilim en düşük düzeyde iken Anadolu liselerinde en yüksek düzeydedir. Okul dışında din eğitimi alanlar ile almayanların dinî tutumları ve din dışı yönelim eğilimleri arasında bu eğitimi alanlar lehine istatistiksel olarak anlamlı bir fark mevcuttur. Yakın ve uzak sosyal çevrede tecrübe edilen olaylar ile dinî tutum ve din dışı yönelim eğilimi arasındaki ilişkiye bakıldığında dindarların tutum ve davranışlarının, İslam dünyasındaki uygulamaların dinî değerlere karşı tutumlarını olumsuz etkilediğini ifade eden katılımcıların din dışı yönelim eğilimleri yüksek, dinî tutumları düşüktür. Dine karşı olumsuz tutuma yol açacak bir tecrübenin varlığı ve kötülük meselesinin dinî değerlere karşı tutumu olumsuz etkilemesi bireyi dinden uzaklaştıran faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır. Olumlu dinî tutum ile din dışı yönelim eğilimi arasındaki negatif yönlü ilişki mevcuttur.

Anahtar Kelimeler: *Din Eğitimi, Din Dışı Yönelim, Ateizm, Deizm.*

ALAN EĞİTİMİ VE MESLEK EĞİTİMİ KISKACINDA YÜKSEK DİN ÖĞRETİMİ (İHTİYAÇLAR, ÖNERİLER)

Prof. Dr. Nevzat Yaşar AŞIKOĞLU¹

Çalışmada 4 temel nokta üzerinde durulacaktır. Önce Türkiye’de yüksek din öğretiminde değişim ihtiyacını doğuran nedenler birkaç başlık halinde açıklanacak, ikinci olarak fakültelerimizin akademik yapısı (bölüm, anabilim, bilim dalı) ile ilgili yapısal değişiklik önerileri sunulacak, üçüncü olarak yüksek din öğretimin son iki yılını kapsayacak şekilde mesleğe yönelik modüler program önerileri somut olarak arz edilecek, son olarak ise ilahiyat fakültelerindeki pedagojik formasyonla eğitimi ile ilgili son gelişmeler ışığında düşünceler paylaşılacaktır.

Bugün iletişim ve ulaşım imkânlarındaki baş döndürücü gelişim ve değişim karşısında her alanda olduğu gibi yüksek din eğitimi alanında da değişim ve yenilenme kaçınılmaz olmuştur. Değişim karşısında toplumumuzun din konusundaki bekmuslenti ve ihtiyaçlarını karşılamada Millî Eğitim Bakanlığı ve Diyanet İşleri Başkanlığı yanında Yüksek din eğitimi kurumlarına da önemli görevler düşmektedir.

Yükseköğretimde Din eğitimi veren ilahiyat fakültelerinin misyonu, Yüksek İslam Enstitülerinin 1982 yılında ilahiyat haline gelmesiyle birlikte genişlemiş, *din mütehasısları yetiştirmek* yanında öğretmen ve din hizmeti verecek personeli yetiştirme misyonunu da bu fakülteler üstlenmiştir. Öte yandan ilk ve orta öğretim DKAB ve İHL meslek dersleri programlarının değişmiş, *Temel Dini bilgiler* ve *Hz. Muhammed’in Hayatı* gibi dersler konulmuş, MEB ve DİB personel yeterliklerini yeniden belirlemiş, YÖK ulusal yeterlikler belirlemiştir.

Bu gelişmeler ve ihtiyaçlar karşısında fakültelerin akademik yapı ve eğitim programlarıyla ilgili geliştirme ve güncelleme talepleri son yıllarda artmıştır. Ancak 35 yılı aşkın bir süredir fakülte programında ve akademik yapısında hizmet alanlarına yönelik olmayan küçük düzenlemeler dışında değişiklik yapılmamıştır. Özellikle yeni açılan fakültelerin İslami İlimler, Dini İlimler, İslam ve Din Bilimleri şeklinde isimlendirilmesi ve fakültelerde akademik yapı olarak anabilim dallarının azaltılması kargaşa oluşturmuştur.

Çalışmada akademik bölüm yapısına yönelik öneriler de dikkate sunulacaktır. Bunun yanında MEB ve DİB’nin talep ve beklentileri dikkate

[1] Sivas Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü Din Eğitimi Anabilim Dalı.

alınarak mesleki program çeşitliliği ile ilgili somut teklifler tartışılmak üzere arz edilecektir.

Son dönemde en tartışmalı konulardan birisi de formasyon eğitimidir. Bu konudaki mevzuat çerçevesinde neler yapılabileceği hususu da ortak görüş oluşturma amacıyla tartışmaya açılacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Yüksek Din Öğretimi, İlahiyatlarda Mesleki Öğretim, İlahiyatlarda Akademik Yapı, İlahiyatta Formasyon Eğitimi*

HİTABET VE MESLEKİ UYGULAMA DERSİYLE İLGİLİ BİR YÖNERGE ÖNERİSİ

Prof. Dr. Saadettin ÖZDEMİR¹

İlahiyat/İslami İlimler Fakültelerinin amacı bilimsel akademik faaliyetleri yanında Milli Eğitim Bakanlığı ve Diyanet İşleri Başkanlığı hizmet alanlarına eleman yetiştirmek üzere eğitim faaliyetlerini sürdürmektedir. Müfredat programları ve ders içerikleri bu amacı gerçekleştirmek için düzenlenmekte ve eğitim faaliyetleri yürütülmektedir.

İlahiyat/İslami İlimler Fakülteleri Milli Eğitim Bakanlığı hizmet alanları için alan ilgisi, genel kültür bilgisi dersleri yanında pedagojik formasyon dersleriyle öğrencileri yetiştirmeye çalışmaktadırlar. Diğer ana istihdam alanı olan Diyanet İşleri Başkanlığı hizmet alanına yönelik ise müfredatta fakülteler arası küçük farklar olmasına rağmen pek de yeterli olmadığı görülmektedir. DİB hizmet alanlarına yönelik derslerden birisi de “Hitabet ve Mesleki Uygulama” dersidir.

“Hitabet ve Mesleki Uygulama” dersinin uygulama boyutuyla ilgili olarak ilahiyat fakülteleri arasında farklı farklı uygulamalar vardır. Bazı ilahiyat fakülteleri dersi fakültede sınıf ortamında bazı pratik din hizmetleriyle ilgili uygulamalar yaparak işlerken bazıları da Müftülük’lerle işbirliği içinde yürütmeye çalışmaktadırlar. Öğretmenlik Uygulaması dersi benzeri Fakülteler arası uygulama birlikteliğinin olmaması dersle ilgili yetkili, kurum ve kurullarca kabul edilen resmi bir yönetmelik, yönerge v.s. mevzuatın olmamasından kaynaklanmaktadır.

“Hitabet ve Mesleki Uygulama” dersinden tam karşılık alınabilmesi ancak dersin bizzat uygulama birimleri olan Camiler, Yatılı ve Mahalle Kur’an Kursları, Aile İrşat ve Rehberlik bürolarında yapılacak olan pratiklerle sağlanabilecektir. İşte biz bu tebliğimizde MEB Öğretmenlik Uygulama Yönergesini de esas alarak “Hitabet ve Mesleki Uygulama” dersiyle ilgili bir Uygulama yönergesini tartışmaya açmak istiyoruz.

Anahtar Kelimeler: *Hitabet ve Mesleki Uygulama, İlahiyat Fakültesi, Müfredat*

[1] Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü Din Eğitimi Anabilim Dalı

SWOT (GZFT) SONUÇLARINA GÖRE İLAHİYAT/İSLAMİ İLİMLER FAKÜLTELERİNİN DURUM ANALİZİ (GÜÇLÜ VE ZAYIF YÖNLER, FIRSATLAR VE TEHDİTLER)

Dr. Öğr. Üyesi Kasım KOCAMAN¹

Eğitim kurumlarının mevcut durumlarını tespit etmesi ve geleceğe yönelik stratejik plan hazırlaması etkin ve verimli bir yönetim anlayışının gereği olarak modern dünyada giderek önem kazanmaya başlamıştır. Ulusal ve uluslararası akreditasyon çalışmaları da eğitim kurumlarının kendilerini gözden geçirmelerine ve geleceğe yönelik hedefler belirlemelerine ivme kazandırmıştır. Bu bağlamda eğitim kurumlarının geleceğe yönelik stratejik planlarının oluşturulmasında ve mevcut durumlarının analizinde kullanılan araçların başında SWOT (GZFT) analiz tekniği gelmektedir. Bu teknikle eğitim kurumları iç ve dış paydaşların görüşlerinden yararlanarak, kendilerinin güçlü ve zayıf yönleri ile fırsat ve tehditlere ilişkin yanlarını tespit ederek mevcut durum analizi yaparlar. Geleceğe yönelik politikalar belirlemekle güçlü yönlerine yoğunlaşır, eksik yönlerini düzeltme konusunda fırsat elde edebilirler. Daha açık bir ifadeyle eğitim kurumu, güçlü yönlerine yoğunlaşarak, zayıflıklarını ve tehditleri olabildiğince azaltır ve uygun fırsatları gerçekleştirilmeye yönelir.

Bu bildirimizde stratejik plan, akreditasyon ve kalite çalışmaları kapsamında SWOT (GZFT) sonuçlarını yayınlayan İlahiyat/İslami ilimler fakültelerinin bu verilerinden hareketle dini yükseköğretim kurumlarının mevcut durumlarının tespit ve analizine çalışılacaktır. Bu bağlamda bizatihi ilahiyat/İslami ilimler fakültelerinin farklı paydaşlardan da yararlanarak ortaya koymuş oldukları kurumlarının güçlü ve zayıf yönler, fırsat ve tehdit olarak gördükleri hususlar ortaya konulacaktır. Çalışmamızın evrenini her ne kadar tüm ilahiyat/İslami ilimler fakülteleri olsa da araştırma tekniği yaklaşık araştırma evreni yaklaşık on fakülte ile sınırlandırılmış ve örneklem grubu oluşturulmuştur. Örneklem grubunun büyüklüğü, araştırma evrenini temsil etme gücünü yansıtacak seviyededir. Çalışmamızda nitel araştırma yöntemi kapsamında doküman tarama tekniği kullanılmıştır. Ulaşılan veriler ana ve alt kategorilere ayrılmıştır. Ayrıca konuya daha fazla açıklık getirmek amacıyla belli başlı temalar oluşturularak derinlemesine analiz etme imkânı sağlanmaya çalışılmıştır. Çalışmada tek tek her bir fakültenin durumunu yansıtan hususlar olduğu kadar bir

[1] Kütahya Dumlupınar Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü

o kadar da tüm fakültelerle ilgili özelliklerin veya temaların olduğu fark edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Yüksek Din Öğretimi, İlahiyat/İslami İlimler Fakülteleri, SWOT, Güçlü ve Zayıf Yönler, Tehditler ve Fırsatlar*

İLAHİYAT FAKÜLTESİNDEKİ ÖĞRETMEN ADAYLARININ SINIF YÖNETİMİ BİÇİMLERİ ÜZERİNE BİR GÖZLEM ÇALIŞMASI

Öğr. Gör. Dr. Saadet İDER¹

Sınıf yönetim biçimleri otokratik, demokratik ve ilgisiz yönetim olarak sınıflandırılmaktadır. Her öğretmen tek bir yönetim biçimini esas almasa da, bunlardan birini daha belirgin bir şekilde yansıtmaktadır. Bu çalışma İlahiyat Fakültesinde öğrenim gören öğretmen adaylarının benimsediği sınıf yönetim biçimlerini tespit etmeyi amaçlamaktadır. Çalışma nitel araştırma yöntemi ile gerçekleştirilmiş ve durum çalışması şeklinde desenlenmiştir. Çalışma grubu, amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme ile belirlenmiştir. Necmettin Erbakan Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu İlahiyat Fakültesi 4. sınıf öğrencilerinden Öğretmenlik Uygulaması dersini alan 9 öğretmen adayı araştırmaya dahil edilmiştir. Araştırma, katılımcı gözlem şeklinde gerçekleştirilen bir yapılandırılmamış alan çalışmasıdır. Adayların gerçek bir sınıf ortamındaki ders anlatımları, birer ders saati süresince gözlenmiştir. Veri toplama aracı olarak, araştırmacı tarafından geliştirilen gözlem formu ve aday öğretmenler tarafından tutulan yansıtıcı günlükler kullanılmıştır. Betimsel analizin kullanıldığı araştırmada bulgular, “sınıf içi etkileşim, öğretim yöntemleri ve istenmeyen davranışların yönetimi” temaları altında değerlendirilmiştir. Araştırma sonucunda İlahiyat Fakültesinde öğrenim gören öğretmen adaylarının sınıf yönetiminde çoğunlukla demokratik yönetim biçimini benimsediği ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: *İlahiyat Fakültesi, Sınıf Yönetimi, Öğretmen Adayı*

[1] Necmettin Erbakan Üniversitesi, Ahmet Keleşoğlu İlahiyat Fakültesi, İlahiyat Fakültesi Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü Din Eğitimi Anabilim Dalı.

DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ ÖĞRETİM PROGRAMLARININ BELİRLENMESİNDE DİN TANIMLARI VE TASAVVURLARININ ETKİSİ

Arş. Gör. Müslime ÖREKLİ¹

Düşünmek insanların en tabii özelliğidir. Düşünceleri yoluyla bir tercihte bulunurlar ve hayatlarını idame ettirirler. Kişi düşünürken belirli kavramları kullanır. Kavramlar zihindeki fikirleri, düşünceleri oluşturur. Kavram aynı zamanda bir objenin zihindeki tasavvurudur, bir nesnenin tek bir sözcükle yapılan ifadesi daha doğrusu tanımıdır. Kavram zihinsel bir yapı olmasına karşın, gerçeklikle arasında bir bağ vardır. Bu bağ, “ifade”, “nesne” ve “kavram” üçlüsünden oluşmaktadır. Bu nedenle kavramın mahiyeti herkesçe kabul edilmeyebilir. Bunun en büyük nedeni de bireylerin deneyimleri ve tecrübeleridir.

Kişiler bu kavramlar ve tecrübeleri aracılığı ile hayata dair tasavvurlar edinir. Sözlüklere baktığımızda tasavvur; göz önüne getirme, hayal etme, zihinde canlandırma; düşünce, amaç, niyet, maksat, plan; fikren kurma, tasarım; tahayyül etme gibi anlamlara gelmektedir. Tasavvur mahiyeti itibarıyla kişinin sosyal hayatı, kültürü, tecrübeleri, içinde yaşadığı toplum, içine doğduğu dönem vs.den etkilenmektedir. Kişi hayatında edindiği tecrübeler aracılığı ile yine hayata dair tasavvura, fikre sahip olur. Öte yandan kavramlar, tıpkı hayattaki diğer şeyler gibi değişir, anlamları tarihsel bir evrim geçirir. Yeni fikirler, deneyimler, kültürler ve diğer pek çok şey bu değişime yol açabilir. Bir kavramın belli bir coğrafya ve tarihte kullanılış şekli ve çağrıştırdıklarıyla bir başka zaman ve mekânda kullanılış şekli ve taşıdığı mana aynı değildir. İşte belirli koşullarda yaşayan insanların nasıl düşündüğünü anlamanın yolu kullandıkları kavramların kritiğini yapmaktan geçer.

Öyleyse, din kavramının tarih boyunca nasıl şekillendiğini anlamak için, tarihsel dönemlerin temel eserlerinde kavramın nasıl anlaşıldığını tespit etmek, kavramın günümüzde taşıdığı ile geçmişte taşıdığı anlamı arasındaki farkı vurgulamak çok önemlidir. ‘Din’ kavramının tarihin çok gerilerine gittiği, onun insan hayatı ile birlikte başladığı noktasında bilginler hemfikir görünmelerine karşın dinin tarifi noktasında tam bir çeşitlilik hakimdir. Din konusunda pek çok tanım bulmak mümkündür. Her toplumun herkesin kendine has bir din tanımı vardır. Bunun nedeni de din pek çok alanı etkileyen bir unsur olduğu için herkes dinin belli bir tarafından bakarak dini tarif etmeye çalışmışlardır.

[1] Necmettin Erbakan Üniversitesi, Ahmet Keleşoğlu İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Din Eğitimi Anabilim Dalı.

Din genel olarak ferdi ve toplumu etkileyen sosyo-kültürel bir kurum, insanın günlük hayatındaki duygu, düşünce ve davranışlarına yön veren bir faktördür. Dolayısıyla Din kavramının mahiyeti, tarif yapan kişinin psiko-sosyal özellikleri, tanımın yapıldığı devrin sosyal ve kültürel durumları, dinlerin ve dinlerdeki değer yargılarının çeşitliliğinden etkilenmektedir. Dolayısı ile din hakkında yapılan tanımlar ve tasavvurlar; her devirde her inançta her toplumda kendi özellikleri, algıları ve tasavvurları neticesinde oluşmuştur.

Bu bildirinin amacı, yapılan din tanımlamalarının çeşitliliğine dikkat çekmek ve bu çeşitliliğin kaynaklandığı durumları göstermeye çalışmak, bu çeşitliliğin aynı zamanda din eğitimi verirken kullandığımız öğretim programımıza olan etkisini ortaya koymaya çalışmaktır. Burada dikkat çekilmek istenen mesele; tanım yapılarak bir nesneye büründüğü andan itibaren bir düşüncenin varlık sahasına girerek tanım yapan kişiden bağımsızlaşmasının mümkün görünmemesidir. Dolayısı ile yapılan tanım; tanım yapan kişinin özellikleri neticesinde kendi formunu kazanmaktadır. Bu durumda anlam arayışındaki soruların niteliği, niceliği ve keyfiyeti ile din tanımıyla verilen cevapların paralel olduğu göz önünde tutulmalıdır.

Yapılan tüm din tanımlamalardan hareketle; İnsanın varlığı ile dinin varlığının ayrılmaz bir bütün teşkil ettiğini, din kavramı tanımlarken insanın yaşamının, duygusal, düşünsel, sosyal özelliklerinin, inanç sisteminin büyük etkisi olduğunu tespit etmek mümkündür. Yapılan tanım ve tasavvurlarda, din, insanın kutsalla ilişkisi olarak ele alındığında yapılan din tanımları da bu ekseninde olmaktadır. Dolayısı ile din eğitimi de tanrının insan için belirlediği kurallar olarak yapılmaktadır. Din, bir yaşam biçimi olarak tanımlanırsa da yapılan din eğitimi, ritüeller üzerine değil yaşam biçimi olarak düzenlenmektedir. Bu nedenle 'din' hakkında yapılan tanımlamaları tespit edip, halihazırda Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi öğretim programında dinin hangi tasavvurla ele alınıp yeni nesillere aktarıldığını ortaya koymak din eğitimi alanında gelişmemize ve gerekli düzeltmeleri yapmamıza olanak sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Din Eğitimi, Din Tasavvuru, Din Tanımı, Öğretim Programı*

Necmettin Erbakan Üniversitesi Yayınları:128

3. ULUSLARARASI DİN EĞİTİMİ KONGRESİ

13-15 MAYIS 2022 - KONYA

ÖZET BİLDİRİ KİTAPÇIĞI

Grafik & Tasarım

Büşra UYAR

Muhammed Sami TEKİN

Mustafa ALTINTEPE

E-ISBN

978-625-8080-29-2

Necmettin Erbakan Üniversitesi Yayınları

Yaka Mah. Yeni Meram Cad. Kasım Halife Sok.

No: 11/1 Meram / KONYA

0332 221 0 575 - www.neuyayin.com

Haziran, 2022

* Bu eser Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.

* This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

